

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

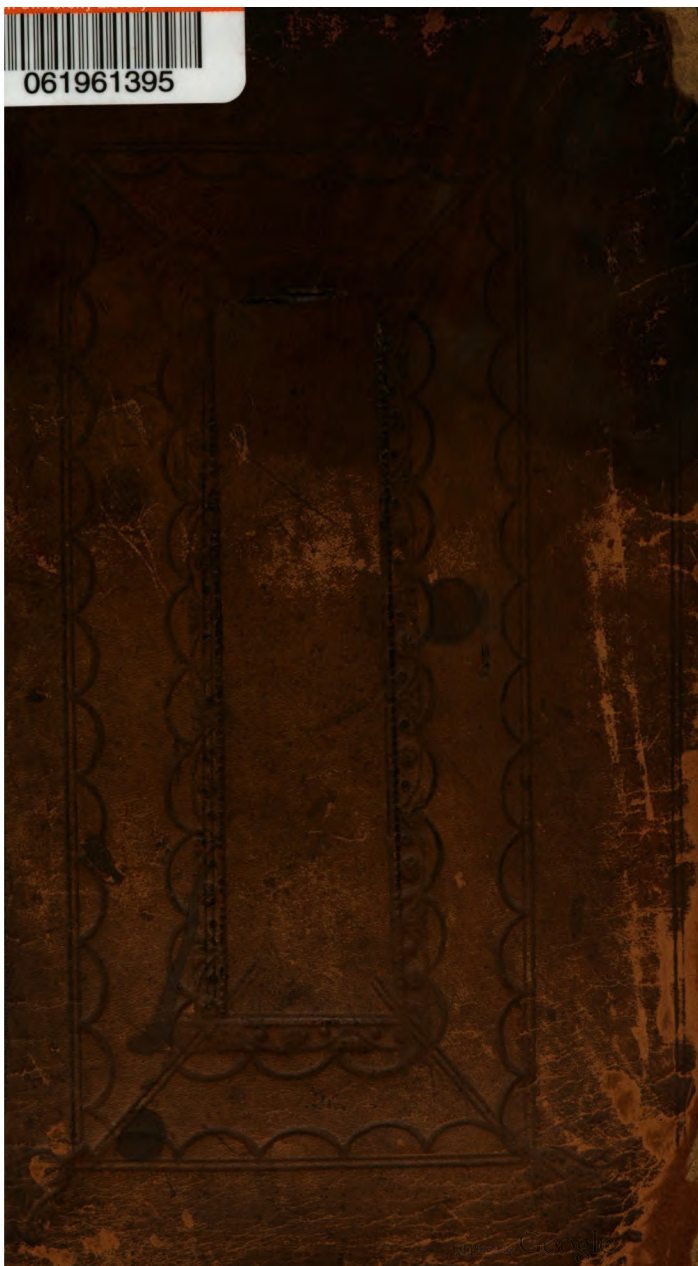
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

061961395

E. libb.

Scho: pub: Gippovier

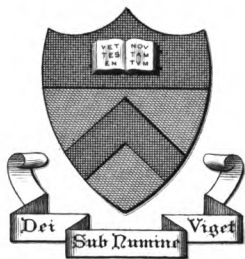
E.x. Dono

Viri Rev^d: Tho: Camel

Rectoris Eccles: de Holb

6307
651

Library of

Princeton University.

Alex. Fund

H. Loggan delin.

M. F. Gucht Sculp.

HENRY MORE, D.D.

*Obijt Sept. 1. 1687. Ætatis 72 Annorum,
Mensium 10, Dierum 20.*

ENCHIRIDION ETHICUM;

Præcipua

MORALIS PHILOSOPHIÆ
RUDIMENTA

Complectens,

Illustrata ut plurimum Veterum Mo-
numentis, & ad Probitatem Vitæ
perpetuo accommodata.

Per HENRICUM MORUM
Cantabrigiensem. Mox &

Editio quarta: Cui accesserunt Scholia, una
cum Autoris Epistola ad V. C.

CICERO Tusc. Quæst.

*O vita Philosophia dux! O Virtutum indagatrix,
expultrixque vitiorum! Unus dies bene & ex
præceptis tuis actus peccanti Immortalitati est
anteponendus.*

L O N D I N I:

Typis & impensis J. Downing in vico vulgo
dicto Bartholomew-Close prope West-Smith-
field. 1711.

HONORATISSIMO DOMINO

Domino Heneagio Finch
BARONI DAVENTRIÆ,

Summo ANGLIÆ CANCELLARIO

Et Regiæ Majestati à CONSILIIS Secretariis.

CUR Enchiridion Ethicum, reli-
quis meis Scriptis Philosophicis
præfixerim, in Præfatione breviter
indicavi: Cur tuum Nomen, Honoratissime
Domine, huic ipsi Enchiridio præfigam, tot
concurrunt causæ, ut nimis prolixus sane forem
si omnes vellem enumerare. Ingratus profecto
essem, cum tuæ erga me Benevolentia tam
conspicua dedisti Testimonia, nisi ego vicissim
aliquas, quantum in me est, recipiendi vices
meditarer. Memoriae penitus infixum est nul-

(RECAP) A 2

lo

120348

6/11
1651
328
11

iv Epistola Dedicatoria.

lo tempore obliterandum, quod mihi haud ita pridem nihil cogitanti, Ecclesiasticam quandam Dignitatem ultro conferre tam benigne dignatus sis; & cum vitæ meæ propositum iâ comparatum esset, ut meis rebus minus eam quadrare mox deprehendissem, quod amico meo, viro pio & docto, & de Ecclesia bene merito, rei; porro familiaris angustia oppresso, eandem meo rogatu, quæ est tua ad bonis benefaciendum propensitas, conferre non recusaveris: adeo ut duplici tunc abs te donatum beneficio merito me possem existimare.

Accessit huc non illepida quædam concinnitas, cum hoc meum volumen Philosophicum tam multis præclaris Nominibus tanquam tot Stellis ornandum esset, quorum pleraq; ex tua Familia sunt, aut cum ea Affinitate conjunctissima, ut tuum Nomen inter reliqua non fulgeat solum, sed ut res tulit, tanquam Sidus omnium auspiciatissimum in ipsa fronte voluminis præfulgeat.

Et quod opusculum hoc meum Ethicum, præ reliquis meis quidem scriptis maxime Ciceronianum,

ceronianum, tibi peculiariter dedicandum censuerim, sic sane facere omnino par erat & consentaneum. Etenim cum tam multas non solum voces sed sententias integras suffuratus e Cicerone, vel, ut mollius loquar, mutuatus essem; honestissimam equidem Justitiæ cujusdam Speciem præ se ferre putabam, quandoquidem Romanus ille Cicero ipse in vivis non est, (nisi forte in te, Honoratissime Domine, vivat denuo atque spiret) si Anglicano nostro Ciceroni, hac est, Viro & Sapientia & Eloquentia apud nos omnium celebratissimo, redderem quod abstuli ac restituerem.

Sed ut Ciceronem omittam stylumq; Enchiridii, Donum hoc quam apprime tibi aptum gratumq; videri debeat, res ipsa loquitur. Quippe quod nihil aliud sit quam solidissimæ Probitatis Pietatisq; compendiosa licet vera tamen vivaq; Descriptio, & ad tui ipsius quasi Animi formam ducta ac depicta. Adeo ut cum Corporis tui Imaginem, ut solent Magnates, in splendida tua Aula, Kensingtoniæ, suspensam, quam non sine magna voluptate il-

hic aliquoties contemplatus sum, quippe pulchram quidem manuque perita depictam, habere non dedigneris; potiori profecto jure pulcherrimæ tuæ Animæ Picturam hoc Enchiridio delineatam, in privatum Museum admittere debes, & quoties modestia tua & occupationes publicæ permittant, usurpare oculis & tanquam verum virtutum tuarum Panegyricum perlegere. Quamquam fateor, ea in re ab Archetypo decedit, quod ad Politicas tuas virtutes non extenditur. Quarum tam multa ac præclara indices Documenta das, in honorifico illo Cancellariatus tui munere fungendo, cui te preposuit Optimus & Clementissimus Princeps, ut omnibus testatum compertumque reddas, virum bonum ac prudentem non posse non esse Magistratum optimum.

Accedit igitur reliquis magis peculiari-
bus rationibus postrema hæc eademque mihi
cum aliis communis, Ratio, Quod omnium
honorum officium merito videri possit, pri-
mam quamque occasionem sibi arripere Ho-
norem

norem gratulandi viris bonis, ad publica munera accitis, qui tanta, ut tu, cum dignitate ac integritate suas Provincias administrant, qui tanta ut tu, id est, summa, cum animi moderatione, comitate & affabilitate inter summos honores, cum omnis generis hominibus conversaris, quod honorum fortunarumque tuarum diuturnitatis omen esse auspiciatissimum & censeo & opto. Deumque Optimum Maximum precor, ut in suum Principisque nostri Clementissimi Honorem, in emolumentum Ecclesiæ cui semper te strenuum præbuiſti Patronum, & in communem Reipublicæ salutem, tua consilia perpetuo prosperet, diuque te servet incolumem. Sic ex animo vovet

Servus tuus humillimus,

E Museo, Cantabrigiæ, 3 Calend.
Martias, An. Dom.
1678.

HEN. MORUS.

A 4

Ad-

Ad Lectorem.

NON est quod diu te morer, amice Lector, præfandi causa; quanquam iterum te prorsus insalutatum præterire non debeo, nisi etiam tum cum de Moribus scribo, ipse male moratus videri velim. Quod igitur in plerisque meis scriptis feci, ut intelligat utique Lector quæ Occasio, quis Scopus, quæque tandem Ratio scribendorum singulorum fuerit, idem in præsentī hoc Opusculo breviter faciendum putavi.

Quam invito & reluctanti animo hoc quicquid est operis aggressus sum, ipsi norunt qui me ad illud aggrediendum tanta contentione stimularunt. Multa enim obstabant quo minus vel vehementissimis sæpiusque iteratis illorum efflagitationibus me passus sim vinci. Unum, Quod is sum qui non multum tribuere solebam hujusmodi aridis & strigosis Moralis Philosophiæ Systematis, quæ meris Definitionum & Divisionum *γραμματικαὶ* contra solidum Vitium ac Turpitudinem præliari pertendunt. Vitium enim Virtute sola debellandum putabam; Virtutem autem veram vi-

vamque

vamque doceri non posse, sed per Fidem in Deum ex Deo vivo vivisque illius Oraculis esse hauriendam. Divinum enim quendam sensum subesse oportere; quem qui habet & fovet, nec eum sciens volensque violat aut vulnerat, quid in qua re honestum sit vel turpe quasi sua sponte tandem facile dijudicaturum: Qui vero hoc sensu destituitur, quantumvis instructissimus sit omnimodis Virtutum Distributionibus & Definitionibus, eum nunquam tamen ad veram Virtutem perventurum, neque, cum nondum seipsum exuerit, nosciturum quid sit vera Virtus, nec fortasse crediturum quod quicquam omnino sit præter inane nomen. Quo monstrorum genere (prohi dolor!) hac ætate omnia fere loca opplentur.

Alterum erat, Quod amœnissimis quibusdam studiis tempus animumque recens addixeram, à quibus me tam detrepente avelli admodum ægre ferebam; præsertim cum post labefactatas & arefactas vires ex nuperis quibusdam laboribus, hisque paulo solito ferventioribus, harum novarum speculationum leni roscidaque aura mirifice me recreari perentiscerem & permulceri.

Postremum, Quod supervacaneam fore putabam hanc operam, cum Vir quidam, prout ipsi norunt, præstantissimus doctissimusque absolutissimum *Opus Ethicum* de primaria illa Quæstione circa immutabiles *Boni Mali*que rationes jam medi-

meditaretur; quod brevi in lucem proditurum me sperare dicebam. Hæc ego adversus ipsos urgebam strenue.

Illi vero contra Maximi fore momenti respondebant, ut nunc sunt tempora, si quis istiusmodi *Rudimenta Ethica* concinnaret tam luculento ordine disposita & deducta, ut omnium Præceptorum ratio cuivis facile pateretur: Hoc enim esse præsentis seculi ingenium, ut Causas rerum omnium reposcant, Mentemque humanam ad nihil obligari contendant præterquam Rectam Rationem, Huiusmodi Opus tam affabre confectum magnopere oblectaturum probos, Divinosque illos animi sensus, quibus forte defunt, feliciter ingeneraturum.

Amœniora illa porro studia quod attinet, deponi ea posse ad tempus, & postmodum resummi: nec privatæ cujusvis voluptati utilitatem publicam posthaberi debere.

Quantum denique ad præstantissimi illius Viri Lucubrationes; quamvis sat scirent accuratissimas eas fore & amplissimas, incertum tamen esse; propter multifaria illius negotia, quando finiendæ, quando mandandæ sint Typis: Sed & uno fere illo Argumento paulo supra nominato circumscribi. Se vero *Systema Ethicum* desiderare; nec tamen justum Volumen, sed *Exchiridium* potius, Librum parvum, portatilem, & Tyronibus erudiendis non inidoneum.

Ad

Ad hunc fere sensum multa ultro citroque dis-
seruimus. Quibus tamen tunc temporis me
nullatenus victum per sensi nec vulneratum; op-
timoque jure factum iri putabam, si nullo præ-
textu ab eis studiis revocari me paterer ex qui-
bus tantam voluptatem percipiebam, viresque
animi juxta ac corporis eis indulgendo tam mi-
rifice recreari sentiebam & refici. Nec credi-
bile tunc existimabam me ullis machinis hoc
posse dimoveri loco. Cum tamen die postero
(En humanorum consiliorum incertitudinem!)
multo mane post somnum in lecto jacens, ha-
rumque rerum memoriam apud meipsum reco-
lens, idem ego, qui pridie externa illa jacula tam
fortiter repuli, internis conscientiae aculeis con-
fossus statim succumbo. Hoc enim inter alia a-
criter animum momordit atque ussit meum;
Quod nisi nunc, cum tanto voluptatis impetu
alio raptor, me ad opus hoc (in quo spes saltem
aliqua publici commodi effulget) continuo accin-
gerem, certus esse non possem quin ad omnes il-
los quos hactenus in scribendo exantlavi labores
Fucundi potius ratio quam *Honesti* me perpetuo
instigasset, nec tam veræ Virtutis fructus essent
quam scripturientis cujusdam Cacoethis effectus.
Adeo ut illud ipsum quod me ante revocabat
maxime, nunc violentissime omnium impelleret
ad præsens hoc opus suscipiendum. Quoque in-
gratius videbatur, eo obstinatius aggressus sum,
ut

ut planius mihi ipsi de propria mea sinceritate constaret.

Verum enimvero, ut ingenue fatear quod res est, postquam semel totius operis ambitum animo meo delineaveram, (quod brevissimo feci spatio,) partemque illius absolveram, adeo mihi arridere atque adblandiri incipiebat Institutum, ut, quanquam quædam accidebant in medio cursu quæ alias me violenter retrahere potuissent, non possem tamen tunc desistere ab Incepto, nec a calamo manum abstinere, donec inchoatum Opus finiverim. Et, ut nihil dissimulem, hoc etiam currenti calcar addidit, quod putabam minime dedecere hominem qui primis & potissimis Naturalis cujusdam Theologiæ fundamentis jaciendis operam tam graviter impenderam, demonstrando utique *Deum existere, Animamque humanam esse immortalem*, etiam tertiam hanc partem de *Vita* atque *Moribus* hisce jactis Fundamentis superstruere. Hæc fuit Occasio.

Scopus autem, non Scribentis, (is enim est quem dixi, propriæ scilicet conscientiæ pensum ut absolvam,) sed ipsius Scripti, idem est qui debet esse omnium Scriptorum Ethicorum, Humanæ nimirum Vitæ emendatio. In eo enim errore plerique versari videntur, ut Systemata Ethica ad inutiles tantummodo Quæstiunculas ventilandas constitui debere arbitrentur, *Moralemque*

ralemque disciplinam (quod ait *Cicero*) *Ostentationem Scientiæ, non Legem Vitæ, putent.* Cum tamen verus ac genuinus Scopus Moralis Philosophiæ sit, ut ex illius Præceptorum lectione & meditatione Animus humanus amore Virtutis inflammetur, ut ad Virtutem perpetuo anhelet, ut Virtutem denique assequatur, cumque ipsa Virtute veram ac solidam Felicitatem.

Ex hoc fonte igitur, quod ultimo loco occurrit, petenda est tota hujus Scripti ratio. Per *rationem* enim non intelligo Methodum sive *Syntheticam*, sive *Analyticam*, sed totius Operis Formam atque Ingenium; quod ita comparatum spero, ut felicius & certius dictum scopum attingat quam pleraque alia hujus generis Scripta. Quamquam quod ad illam proprie dictam Methodum attinet, nullatenus eam neglexi, tametsi tam severiter & restricte ea in re me habendum non putavi. Semper tamen, quoad memini, quod clarius est, præcedit, quodque obscurius sequitur. Quod unum omnium fere Methodorum summam in se complectitur.

Quod autem non omnia corrasit & congeßi quæ ad *Systematis Ethici* integritatem videri poterant pertinere, in eo Prudentiæ indultum est, cum hac compendiarîa ratione me citius finem assecuturum sperarem, quam si hisce efficacissimis maximeque necessariis documentis etiam ea que minus sunt efficacia accumulassent. Ita-
que

que ea fere selegi quæ aliquem calorem in se habent atque stimulum ad Virtutem. Quem certe illa habent maxime quæ ex intimo vivoque animi nostri sensu & experientia depromimus, non quæ ad alienorum Scriptorum exemplum excudimus externa quadam arte atque imitatione. Qualia perpauca hic occurrunt præterquam *Cartesiana* illa de Passionibus, * quas ex professo ad man- * Lib I. cap. 6 tem *Cartesi* perpetuo fere definitio pariter & distribuo. Cæterum ea Ethicæ pars pure speculativa est, ita ut nihil hinc damni summo nostro scopo possit accidere.

Quamquam vero hic proprios animi mei sensus intimasque Emanationes quam maxime describere statuebam; ne quid tamen ipsis vel ornamenti vel authoritatis deesset, non solum verba, sed & sententias Veterum, in locupletius rei testimonium, frequentissime adhibui; ut inde planius constaret, in hac scribendi libertate me extra cancellos non transiisse, nec tam innovasse quicquam in Morali Philosophia, quam puram illam atque antiquam quasi postliminio revocasse.

Siquis vero forte me cumulatius hoc fecisse & copiosius contendat quam opus erat, equidem non multum renitor. Fateor enim me omnem prensitasse occasionem exponendi ante oculos Christiani Orbis sanctum illum Virtutis sensum, qui

qui etiam Ethnicorum animis tam alte insedit, quemque per divinas illas voces atque sententias quas literis mandarunt tam luculente testati sunt, ut merito nos Christianos pudeat, e nobis tam paucos esse qui aut tam juste vivere deprehendimur, aut tam sapide loqui; quinimo eousque cæcutiisse, ut Virtutis tum rem tum nomen, quasi data opera, proculcemus & aspernemur tanquam vile quiddam & profanum, Barbarisque Gentibus relinquendum. In quo tamen non tam Nationibus exteris insultamus, quam crassam nostram ostentamus ignorantiam.

Est enim vera Virtus Divinæ quædam Naturæ participatio. Unde & præcipua Christianæ Religionis pars est jure merito existimanda. Quamquam enim *nominibus* differunt tria illa quæ toties in sermone hominum occurrunt, *Virtus*, *Gratia*, & *Divina* (quæ dicitur) *Vita*; siquis tamen in ea penitus introspexerit, re prorsus reperiet idem. Vocari vero hanc Animi perfectionem *Dei vitam* quatenus *viva* illius in nobis imago est, non levis & superficialia Virtutis notio & imaginatio, sed solidus potius pervicaxque rerum pulcherrimarum sensus & amplexus: *Gratiam* autem, quatenus gratuitum Dei donum est: Virtutem denique, ut quæ vis quædam Animi est qua Passionibus corporeis ita dominamur, ut in re quaque constanter prosequamur quod absolute optimum est, quemadmodum

modum eam in subsequenti Tractatu definivimus. Quod sane monuisse operæ pretium censebam, ut foedo ac pernicioso quorundam errori hic occurrerem, qui, exfulante *Probitate*, *Divinam* tamen *Vitam* domi se putant posse retinere, & sub prætextu *Gratiæ Virtutem* ejiciunt foras.

Datum e Museo, pridie
K. *Maii*, Anno Salutis
MDCLXVII.

H. M.

B

De

De Secunda Editione ad Lectorem Prefatio.

1. **N**E plus forte me rearis, amice Lector, in Secunda Editione prestitisse quam revera prestiti, quid a me in ea prestitum sit paucis tibi enarrandum censui.

2. Primo igitur, nullis novis sententiis rerumve notitiis novam hanc Enchiridii nostri Editionem ornavi vel locupletavi, quanquam Libri primi Capita numero plura hæc tibi exhibet quam prior illa Editio. Quartum enim Caput in duo, septimum in quinque distribui; ut crebrior daretur legentibus interspirandi & meditandi opportunitas; & ex distinctis Titulis sive Argumentis, quæ singulis Capitibus præfixi, aliquanto facilior distinctiorque oriretur rerum præceptorum intelligentia.

3. Secundo, Græcæ quæ occurrunt omnia Latine reddidi; non quidem tam aride & jejune, vel, quod alii mallerent appellare, tam accurate, ut verbum verbo perpetuo respondeat, sed laxè magis quoad voces, & Paraphrastice aliquando; verum quoad sensum fideliter semper satisque restrictè & circumscripte. Hanc enim interpretandi rationem

nem Instituto nostro accommodatiorem fore putavimus, ut qui ex Grammaticorum Criticorumve minutis nullam gloriam aucupamur, sed ubique sic loqui studemus, ut per sermones nostros in animis hominum, quantum possumus, amorem Veritatis Virtutisque accendamus. Porro, ipsos Textus Græcos, nequid eorum oculos offendat qui Græce nesciunt, ex Enchiridio tollendos fere perpetuo curavimus, & ad illius calcem rejiciendos, Interpretamentis solummodo contenti.

4. Tertio denique, Tametsi nihil novi in hac Secunda Editione ipsi Tractatui ingessimus, Epistolam tamen nostram ad V. C. illi superadjiciendam statuimus, tanquam ad Secundi Libri Caput de Pietate non incommodam Appendicem. Ita enim comparata est ~~et~~ nostra Epistola, ut non solum idonea sit ad faciliorem Cartesianæ Philosophiæ intelligentiam Introductio, sed ad id imò quod in ea nocere possit incautis, Pietatemve lædere, satis tuta Præmissio & Præclusio.

Due autem potissimum sunt Conclusiones in ista Philosophia a quibus maximum Pietati impendat periculum. Quarum una est, Quod illa ipsa Materia ex qua Mundus consistit non potest non existere quoquoque indefinite extensa: quippe quod indefinita illa Extensio, quam nos animis nostris expungere nullo pacto possumus quin existat, necessario juxta mentem Cartesii sit corporea. Quam Opinionem, quanquam in hac presenti leviter tantum

tum perstrinximus, in prima tamen nostra secundaque Epistola ad Cartesium fuse solideque refutavimus.

5. Et certe, vel ex uno hoc argumento, quod jam occurrit a Terræ motu desumpto, cuius constare poterit, cui ingeniam nec tardum est nec magnis præjudiciis obsessum, hanc existendi necessitatem non quidem extensa Mundi materia, sed alteri alicui immateriali Extensioni, competere. Nullarum enim Speculationum in universa Philosophia (ne ipsa quidem Mathesi excepta) animo scientiaque magis sum compos, quam hujus unius quam nunc eo propositum. Corpus Telluris annuo suo circuitu Ellipticum quendam annulum certis semidiametris a Sole undique distantem describere, in confesso est apud omnes melioris notæ Philosophos. Jam vero, cum nulla Figura nisi in aliqua Extensione describi possit, nec in externa Mundi materia, Vortice puta quo defertur Terra, hac descriptio fiat, (neque enim transit per partes Vorticis, sed cum ipso Vortice certa a Sole distantia circumvehitur;) plane sequitur esse Extensum quoddam interius intra quod jacet totus Vortex, in quo circuitus hic Ellipticus per corpus Terræ describitur, Extensumque hoc interius immobile esse, totumque in eo Vorticem moveri. Atque hoc denique illud esse Extensum cui soli illa existendi necessitas competit, ut quod siue mens siue imaginatio nostra nullis machinis e rerum Universalitate exturbare novit, vel

exterminare, sed quocunque pervenitur, animus incidit vel inuitus in hanc immobilem Extensionem.

6. Unde porro sequitur, si Cartesium audire velimas, qui toties nobis incutcat illud Dictum, Nihili nullam esse affectionem, quod immobilis hæc atque necessaria Extensio sit etiam Essentia quædam sive Substantia. Quæ cum corporea esse non possit, ut quæ Corpus sive Materiam ubique penetrat, relinquitur ut sit Incorporea sive Spiritus, vel, si malles, immensi cujuscumque Spiritus amplitudo. * Cum vero necessitas existendi nulli rei præterquam Deo soli competere potest, oportet immensam hanc Amplitudinem, quam deprehendimus necessario existere, non aliam esse quam ipsam Divinam in qua vivimus, movemur & subsistimus.

7. Quæ si ita sint, recta quadam Methodo planeque demonstrativa pervenimus tum ad Aristotelis Motorem primum immobilem, quem ille appellat τὸ πρῶτον κινῆν ἀκίνητον, tum ad Anaxagoræ τὴν ἀμύην, hoc est, Mentem impermixtam. Nam hinc clare constat primam universam motuam, Physicorum originem esse immobilem, Namque Divinum non solum quatenus Mens est Materia esse impermixtum, sed etiam quatenus Vis quadam movens universam Mundi materiam. Immensum enim hoc Extensum immobile non circumtarquetur cum innumeris istis circumactæ Materiae Porticibus, nec ita coalescit Deus cum Mundano corpore, (* quemadmodum fit in particularibus Animalibus,)

libus, ut ipse simul aliquo cum illius motu abripiatur; sed illi tantum assistit, & * sublimiori quadam magisque suspensa Magia Materie particulis debitos motus formasque imprimat.

8. Atque haec, ita sane sunt per me licet, qui ita a natura comparatus sum ut nihil recte esse concipere possim quod omni caret Amplitudine. Neque equidem eorum hominum subtilitatem quicquam moror, qui ex eo quod Substantia definiantur Ens per se subsistens, concludere volunt. Aliquas dari posse Substantias quae nec ipse extensa siue ampla sunt, nec ad aliud quodvis extensum ultimum habere possunt relationem vel habitudinem, nempe, quod in definitione Substantiae nulla istiusmodi rerum fit mentio. Haec enim ipsorum confidentia plane patitur e rerum Dialecticarum Metaphysicarumve imperitia. Quod si quis eo suam curam intendere velit & cogitationem, ut rationes illas universalissimas omnibus rebus competentes, quas Dialectica vel Metaphysica tractat, penitus intelligat, inveniet tandem omni omnino Enti quatenus Ens est aliqualem competere amplitudinem; nec id magis mirum videri debere, quam quod materia rebus omnibus competat. Quod certe nisi esset, Causa illa quae Materia dicitur a Dialecticis tractari non posset.

9. Ut rem igitur comprehendam brevi. Quemadmodum omne id quod fit e quatuor Causis oriri intelligitur, Efficiente, Materia, Forma, &

Finis; Efficiens vero & Finis externo duntaxat respectu rem attingunt, Materia & Forma ipsam Essentiam rei constituunt: ita id quod constituitur, ut ratione Efficientis Effectum dicitur, ratione Finis Destinatum, sic ratione Materiae & Formae, quae totam Essentiam continent, Essentiatum recte, etsi haud ita polite, dici potest, vel Essentiam habens, quod id ipsum est quod Ens. Unde Ens quatenus Ens Materiam aliquam in se complectitur. Quae, obsecro, quidnam esse potest nisi Amplitudo generalissimo modo sumpta, cum nihil praeter eam hac ratione mentibus nostris potest obversari? Materia igitur Logica vel Metaphysica amplitudinem aliquam generalem cogitationibus nostris obvertit: Forma vero distinctionem sive differentiam hujus Amplitudinis infert, idque innuit quo amplitudo ab amplitudine intime discriminatur. Atque haec sunt Duo illa Entis quatenus Ens est Principia incomplexa; non Essentia & Existentia, ut quidam imperite arbitrantur.

10. Neque me illud movet, quod quidam hic proni sunt oggerere; Exinde utique consequi, nihil omnino esse in rerum Natura quod in partes revera discerpi non possit. Satis enim scio totum id ex puro puto praejudicio esse profectum, quod toties in quotidiana vita res extensas diffringi viderimus & disseccari. Merum vero Vacuum imaginari Expansionem illam in qua voluntur Vortices aetherei, ex eo nascitur, quod soliditatem essentiae cujusque

ex

ex ea vi æstimare solemus qua afficere potest nostros sensus externos. Alioqui vel ex sententia Cartesii immobilis illa Amplitudo in qua omnia necesse est moveri statim deprehenderetur. Essentia quædam realis, quam tamen discerpi posse omnibus animorum humanorum facultatibus plane repugnat. Unde manifestum est quod Indiscerpibilitas & Amplitudo in uno eodemque subjecto optime possunt consistere.

II. Verum id fieri posse in rebus creatis si quis confidentius negaverit, is homo profecto reus læsæ Divinæ Omnipotentiae jure merito censebitur, ut qui ea omnia Divinæ potestati non tribuit quæ nullam involvit contradictionem ipsi tribuisse. Quid enim? * Annon potest Deus ad sui ipsius similitudinem substantiam unam per se perfecteve simplicem creare? Ea vero substantia quæ est per se una, & non per aliud, ut revera simplex est, nec ex ullis partibus Physice distinctis composita & coagmentata, ita in nullas discerpi a quocquam potest, nec Physice dividi.

Neque ego quicquam moror eorum voces qui hic clamitant eas saltem a Deo posse divelli, quodque id nisi concedamus, læsæ Divinæ Omnipotentiae nosmetipsi sumus iterum agendi rei. Nam si quid per se & immediate unum creaverit Deus, anzihilare quidem potest, repugnat tamen idem cum posse dissecare; propterea quod ex eo solo quod est, unum est, per se, non per aliud quicquam quo Essentiæ amplitudo conglutinetur & quasi compages fiat multarum

tarum rerum, non una res atque simplex; eodemque modo ac necessitate partes cohærent quo Proprietates essentielles cum Subiecto, quæ cum eo extinguï quidem possunt, nec tamen realiter ab ipsa distinguï vel separari. Cujus nulla ratio reddi potest, nisi quod per se & immediate Subiectum sit tale ex illa ipsa Idea juxta quam illud creavit Deus.

12. Quamobrem cum Amplitudo sive Extensio æque latet patet ac ipsa rei cujusvis Essentia, non continuo sequetur, si vel invitis nobis ante Mentis oculos semper oberret Idea quædam indefinitæ undique Extensionis tanquam necessario existentis, quam nullo modo animo nostro excutere possumus nec deponere, quod hæc corporeæ alicujus Materiæ sit Idea, quodque illi proinde existendi necessitas competat; sed potius Ideam esse Omnipræsentia Divinæ obscuriori quodam modo repræsentatæ, cui scimus necessitatem existendi competere. Ex eo vero quod quid extensum sit, inferre statim quod etiam moveri possit, quod discerpi in partes, quod nullum aliud extensum possit penetrare, & in universum pertendere, quod in unaquaque Idea aliquod primum Attributum sit essentialiale a quo cætera omnia necessario possint deduci; lepidum sane quiddam est & ingeniosum, sed in quo nulla solida est rationis cohærentia vel sequela. Videnturque mihi qui sic philosophantur, ex eo quod primos Logicæ fontes ignoraverint in tam immundas lacunas incidisse, vel, quod pejus est, Fines, Usus-

Ususque rerum e speculationibus Philosophicis etiam data opera exclusisse.

13. Nos vero, qui scimus omnia a Deo Optimo Maximo creata esse, ignorare non possumus, cum a tam benigno ac sapienti Principio proficiantur, * Rationes Ideasque rerum omnium a Fine, a quo & Bonæ appellantur, omnino esse petendas. Est enim, quod obiter monendum censui, res quælibet, a tota collecta distinctaque a cæteris essentia Una, & Forma vera præcipue Vera, & a Fine denique Bona nominata: Quæ præclara sive Metaphysicæ sive Dialecticæ Theoremata plane innuunt, Attribute rerum inseparabilia non ab uno aliquo principali in ipsis essentialique Attribute arida quadam ac Mathematica certitudine & necessitate derivari, tamquam si ipso posito reliqua necessario sequerentur virtute illius salius Attribute, atque ita hic fons esset ille essentialis a quo reliqua omnia Attribute immediate fluerebant; sed Essentiam ipsam a Deo sic creatam fontem esse immediatum omnium suorum essentialium & inseparabilium Attribute, quorum ratio nulla distincta peti potest ab ipsa Essentia, sed a Fine solo Divina mente concepto, quo collineant omnia illa Attribute quæ inveniuntur inseparabiliter inesse alicui Subjecto.

Neque enim unum quicquam est præter hunc Finem, quo res Bona fit, a quo rationes Attribute ipsius deduci possunt, vel ad quod queunt ultimo reduci ab ipsove mensurari. Quod itaque Principium

pium τὴν αὐτὴν ἀρχὴν appellat alicubi Aristoteles: & recte sane, cum & ipsum florem Divinitatis, quod Platonici τὰ ἀθάνατα nuncupant, tam manifesto videatur attingere, redolere, spirare. Sed in hac prima Conclusionē excursus est ultra quam institui.

14. Altera illa Cartesii, quæ Pietatem videtur minus sapere, Opinio hac est, Omnia scilicet Mundi Phænomena, ne Plantis quidem Organicisque Animalium corporibus exceptis, oriri posse ex Principiis mere Mechanicis, nimirum ex Motu solummodo locali ac Materia; necessariaeque eorum omnium causas ac rationes ab istis fontibus posse deduci. *Quam male sanam sententiam multis certe in locis in hac ipsa Epistola itidem perstrinximus. Verum unica tantum Instantia (de Striatarum scilicet formatione & motu) eam aggressi hic sumus operosius refutare. Nec mirari debes quod in re tanti momenti uno contentus essem argumento, cum tam multa suppetere. Nam in aliis meis Scriptis tam clavis & perspicuis Demonstrationibus rem confeci, ut superfluum fore putarem in hac iterum Epistola eidem studio insudare. Eas autem intelligo Demonstrationes quas adhibui in Libris adversus Atheos, & De Animæ Immortalitate: Qualis est illa quam desumpsi ab insigni illo Experimento magni Antlia Pneumatica Suctori appensi ponderis, ab eoque, ob extrusum aerem quasi sponte ascendente, sursum subvecti; Alteraque a Descensu Gravium*
petita.

petita. Quibus denique addas ascensum Lamina lignæ rotundæ fundo Situla, aqua impleta, fere æqualis & soluta. Quæ Phenomena omnia cum simplicissima sint, tantum tamen abest ut eorum ratio aliqua pure Mechanica reddi possit, ut communibus Mechanica Legibus planissime repugnent: quemadmodum aperte in prædictis illis Tractatibus de duobus prioribus, de ultimo alibi, demonstravimus.

15. Cum igitur in Phenomenis tam simplicibus, tam undique nudis, tamque facile animo nostro comprehensibilibus perfecteque perviis, adeo misere hallucinetur hæc nimium nunc dierum decantata Philosophia Mechanica, quam furiosa, obsecro, spes est, & insana pollicitatio, omnium eorum quæ in Mundo apparent, etiam quæ maximo & intricatissimo constant artificio, causas pure Mechanicas quenquam posse excogitare? Quod mihi non absimile videtur illius impudentiæ & temeritati, qui, cum duorum scamnorum naviculam in portu evertisset, gloriabatur tamen se in Euxino Ponto Argonautarum navem posse gubernare. Quemadmodum scite juxta ac solide sua in causa ratiocinatur apud Ciceronem L. Crassus.

16. Quod vero ad me attinet, in ea sum sententia, quod non solum intricatissima illa Phenomena ex Principiis pure Mechanicis explicari non possunt, sed quod nulla. Quanquam ex immodico quodam amore ac studio erga Cartesium in hac Epistola aureas aliquot catenas nexu pure Mechani-

co

eo coherentes ipsi concesserim. Nunc vero (quod tamen nulla animi levitate aut inconstantia feci, sed rationum pondere eo pressus,) mutavi sententiam, donumque revocavi. Neque enim quisquam est, opinor, qui animum habet nullo præoccupatam præiudicio, qui non mallet Principium ubique unum & homogeneum agnoscere, quam aliis atque aliis in locis diversum totoque genere dissonum. Ac proinde cum certus essem quædam Phenomena ex Diviniori principio originem traxisse quam quod pure Mechanicum est, eo id animum inclinavit ut crederem ex eodem itidem fonte cætera omnia profluxisse. Deinde, quævis illa, sive Physicarum Monadum in quaslibet particulas Coalescentia, videtur sane res quæ omni modo Mechanico prorsus sit inexplicabilis. Postremo, si vel prima Mundi Rudimenta ex istiusmodi tornationibus facta sint & rasuris quales fingit Cartesius, tanta profecto reperiretur Elementi subtilissimi copia, * ut etiam supra Saturni Orbitam regurgitaret. Atque hæc rationes obiter hoc modo subindicasse satis sit, cum hic non sit illis immorandi locus, sed eas tantummodo breviter notandi.

17. Cæterum cum eo sim animo ut nulla Phenomena per universum Mundum pure Mechanica admittere possim, necessario consequitur ut Causarum Finalium indagaciones in Naturalem etiam Philosophiam introducendas esse perlubenter statueram. Quod quidem facere hominem Philosophum
ita

ita concedere putabam, ut, quod e sua eas sustulerit Cartesius, honesta cuidam astutia imputare maluerim, quam ulli ipsius ignorantia tam solida veritatis. In quo siquid sim lapsus, id certe humanitati meae potius tribuendum est, quam ulli ad officiose mentiendum vitiose proclivitati. Quod vero meipsum spectat, equidem censeo Finalis causæ per investigationem jucundissimam esse Naturalis Philosophiæ partem; addo & utilissimam, tam ad alias res, tam præcipue ad Pietatem veramque Religionem, quæ nihil præstabilius, nihil suavius aut dulcius, nihil denique perfectius a Deo immortalis hominibus datum est.

18. Quamobrem siquis esset, siue caco aliquo Facto pulsus, siue propria commotus arrogantia, qui jactaret se posse omnia Mundi Phenomena ex causis pure Mechanicis deducere, hoc est, illustrissima omnia solidissimaque Divina Existentia argumenta quasi uno ictu Natura rerum præcedere, cum tamen ne simplicissimi cujuslibet Phenomeni causas quisquam pure Mechanicas revera possit proferre; annon homo hic perquam ridiculum se præberet omnibus Spectaculum? Annon subfannandum (dicam, an atrocius insultandum?) se diis hominibusque propinaret? Hic utique est ille Mundorum Mechanicus conditor, qui tamen ne lapidis quidem cujuslibet descensum e rationibus pure Mechanicis explicare novit. Hic
ille

ille Navicula duorum scamnorum in portu ever-
sor, qui tamen dignam se somniat qui præficia-
tur Argonavi. Hic est stupendus iste Sciolus,
qui Mundorum condendorum scientiam sibi mavult
arrogare, quam ut quis e Mundi conditi Phæno-
menis solidam Dei scientiam hauriat.

19. Nos vero interim, dum hæc canitur canti-
lena, quid nos faciemus, qui sumus hujus tanti
Artificis tam miselli, tam humiles, tam submissi,
tam timidi, tam stupidi denique tamque undique
superstitiosi admiratores? quibus religio est non
pie credere omnia Mechanice fieri posse ex eo so-
lo quod hic ita fieri posse dixerit; cum tamen hæc
fides parem fere vim ad impietatem habet ac si
revera ita possint fieri: qui malumus esse ser-
viles alieni ingenii admiratores, quam religiosi
laudatores imperscrutabilis Sapientia Dei quæ ex
ipsius operibus effulget: Quid nos, inquam, faci-
emus? Imo vero quid ego, qui non multum ab-
similem Architectum, magnum illum Cartesium in-
telligo, tantis tamque immensis (tam in hac Epi-
stola tum ubique Scriptorum meorum) laudibus
cumulavi?

20. Mene vero quid ego faciam rogas? Equi-
dem dicam. Nisi ad exitum jam perducenda esset
hæc nostra Præfatio, longum de novo viri tam in-
geniosi hic pertexerem Encomium. Nec continere
me possum, quanquam in has conjectus angustias,
quin breviter profitear quam elegans ille mihi
Scri-

Scriptor videtur, quam^o concinnus, quam acutus, & (quod rei caput est) quam perspicuus & distinctus, usque adeo ut hanc distincte de rebus corporeis cogitandi vim ab eo nactus satis mature præviderem hac via rem succedere non posse, sed hunc eximium meum cogitandi Magistrum in eo ipso maxime falli quod ille tamen mihi videbatur deperire maxime; hoc est, Non diu erat cum clare deprehenderem, contra ac ille statuit, e Causis pure Mechanicis omnia Phænomena non posse deduci.

21. Ad quod profecto subsultabat mihi animus præ gaudio, cum ex ea Philosophia, Mechanicam intelligo, qua Religioni omnium truculentissime semper mihi visa est minitari, de eis rebus qua ad Religionem spectant multo factus essem confirmatior. Quodque tam immensis laudibus Philosophiam Cartesianam extuli, eo consilio feci, ut alii id ipsum, quod ego expertus sum, ipsi mecum possent experiri, eisdemque armis (ab hoc utique armario desumptis) omnium Mechanicorum Atheorum confidentiam contundere & comprimere. Audacterque pronuncio, neminem esse qui illam Philosophiam plene perfecteque intelligit, quin clare perspiciat, omnia Universi Phænomena in rationes pure Mechanicas resolvi non posse.

22. Quod vero nulla possunt, id tardius ipse consecutus sum, ob nimium meum erga Cartesium studium atque amorem; omnesque hortor qui serio
C
phi

philosophari velint, ut, abjecta omni personarum admiratione partiumque studio, totis nervis contendant ad illam quam nos tam fideliter in hoc Enchiridio descripsimus Prudentiam moralem; ut puro sit animo simus ac defecato, omnibusque præjudiciis soluto, ut recollecto denique in Divinam mentem & subducto, cumque ea (prout monebant Pythagorei) perquam arcte connito eique penitus subiecto, ut comprehendamur quasi ab ipsa, stabilisque virium influxu ab ipsa semper dirigamur. Paralytica enim & veluti luxata est omnis humana Ratio quam Divino suo flatu non informat ac gubernat Deus: Aliquidque sanctius & Divinius ipsa Ratione adesse opertet, facemque illi præferre, nisi eam velimus perpetuo nos inducere in istiusmodi angiportus & labyrinthos, e quibus aut turpiter aliquando pedem referre cogemur, aut aternis erroribus defatigari.

23. *Intelligis tandem, amice Lector, quam opportune & utiliter hanc nostram ad V. C. Epistolam huic Morali Enchiridio adjecimus, quamque inconsultum fuisset non arripuisse hanc occasionem explicandi propositum meum in ea scribenda, pariterque enarrandi correctiora animi mei sensa eisdem de rebus de quibus in ea scripsi. Quod utique, quanquam etiamnam magni facio Cartesium, ejusque ingenium laudo, quod in immediatas rerum causas corporeas tam verisimiles inciderit, quodque Systema illud Mundi antiquum & Pythagoricum*

goricum *Philosophia sua tam eleganter intexuerit, eoque nomine ipsi Aristoteli eum antepono: tamen in eo, quod Causas Finales exfulare velit e Naturali Philosophia, eundem huic vicissim antepono Aristotelem, * ut qui Fines rerum in Natura Phenomenis toties urget premitque. Quod vero tam acriter contendit Cartesius omnia Mundi Phenomena ex solis causis Mechanicis explicari posse, id totum explodo, ut quod Pietatem minus sapere videtur, solideque, sat scio, adversatur Veritati.*

S C H O L I A

In Præfat. II. S E C T. VI.

CU M vero necessitas existendi nulli rei præterquam Deo, &c. Hoc inviolabili nexu connectuntur *Immensa hæc Amplitudo & Divina Essentia*, nempe quod necessitas existendi *Enti absolute perfecto* ἢ αὐτῷ, quatenus tali, sive secundum specificam suam differentiam competit. Quod autem rei cuiquam, quatenus tali, competit, nulli alii rei præterquam ipsi, hoc est tali rei, potest competere. Quamobrem *immensa illa Amplitudo*, si quid reale sit, cum immediate ac necessario existere intelligatur, necesse est eam aliquo modo ad *Divinam Essentiam* referri.

Sect. 7. *Quemadmodum sit in particularibus Animalibus.* Quod sic intellectum nolo, quasi Deus cum Mundo sumptus, ingens quoddam esset Animal, quanquam præter *Platonicos* nonnullos & *Marcum Antoninum*, ipse *Aristoteles* etiam in *Metaphysicis* Deum Animal quoddam facit. *Θαυρὸν γὰρ ὁ Θεὸς εἶναι ζῷον αἰδίων δέσπον, ὅτε ζῶν καὶ αἰὼν σωματικῶς καὶ αἰσθητικῶς ὑπάρχει τῷ Θεῷ. τὸτο γὰρ ὁ Θεός.* Animal vero fingere sine Anima & corpore paulo absurdus videtur. Videndum igitur an non ipsum *Cælum Dei* corpus

Lib. II.
cap. 7.

pus faciat, in libris de cœlo, istis verbis,
 Ἐγὼ δὲ εἶπον, ὃν ἔργον ἐστίν, ἕνεκα τοῦ ἔργου. Θεὸς δὲ Lib. 2.
 ἰσχυρεὶα ἀδυνασία, τὸτο δὲ ἐστὶ ζῶν ἀίδιον, ὥστε cap. 3.
 ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ κίνησιν αἰδίων ὑπάρχειν. Ἐπεὶ δὲ ὁ
 ἱερωὸς ποιῶν (σῶμα γάρ π' αἰών) διὰ τὸτο ἔχει τὸ
 ἐγκύκλιον σῶμα, ὃ οὕτως κινεῖται κύκλῳ αἰεί. Ex
 libro vero de Mundo, hoc intelligendum
 est de supremo Cœlo, virtutem vero Dei
 in Orbes inferiores, ipsamque adeo ter-
 ram derivari, Deum vero ipsum ἐν τῇ
 ἀνωτάτῳ χώρῃ ἰσχυρῶς. Ego vero Deum
 nec Animal faciendum existimo, nec in
 summum Cœlum relegandum, ut ibi sedeat
 καθεστὼς ἐν κατὰρῶ χώρῃ; sed Sanctitatem hanc
 Divini Numinis, & Celsitudinem in eo po-
 tius consistere, quod sine causis mediis &
 secundis, mundanam Materiam non moveat,
 sed mediante Spiritu, qui dicitur, Natura:
 quemadmodum fusc probavimus in Enchi-
 ridio Metaphysico & alibi.

Sublimiori quadam magisque suspensa Ma-
 gia, &c. Per Magiam intelligo, vim quan-
 dam vitæ, motumve vitalem, quatenus op-
 ponitur motui Mechanico & corporeo, ut
 quando corpus corpore truditur vel im-
 pellitur. Hujusmodi autem motus vitalis
 sive Magicus est a Spiritu Natura in mun-
 danam Materiam, unde minime mirum a
 Plotino ἡ μύσας πάντα appellari. Hanc ve-
 ro Magiam esse magis crassam & immen-
 sam qua Spiritus Naturæ patitur perinde
 atque agit in Mundi Materiam, quanquam
 nec ita se unit cum materia, dum eam

si obscurior subindicatio illius quod *Platonici* τὸ ἐν, & τ' ἀγαθόν appellitant, *supremam* Divini Numinis *Bonitatem*. Quem *εὐαγγέλιον*, summumve exercitus ducem *cap. 10.* indigitat, ubi & *Anaxagoras* introducitur, τ' ἀγαθόν primum Motorem statuent. Ἀναξαγόρας δ' ὡς κινούω, τὸ ἀγαθόν, ἀρχή. Ὁ γὰρ πᾶσι κινῶν, ἀλλὰ κινῶ ἐν ἐκείνῳ, ὥστε ἐκείνῳ. Est igitur τ' ἀγαθόν, secundum *Aristotelem*, sive τὸ ἐν, primus Motor, absolute; sive principale τὸ πρῶτον κινούω ἀκίνητον ut quoddam Divinum movet Intellectum, summus exercitus dux; non solummodo τὸ ἀπλοῦν, quantum hinc est, ut pote qui omnium sit simplicissimus in seipso, sed & τὸ ἐν, quippe quod τὸ μέτρον sit, Mensura omnia mensurans & ad quam omnia sunt ordinanda. Πᾶσι γὰρ ἐν ἀπάντη οὐκ ἐστὶ τὰ κλάει. Sant ipsa verba *Aristotelis*, qui hisce in locis præclarum se *Platonis* discipulum gessit. Interea loci quam sublimis ac suspensa sit hæc Divina Magia, fatis ex dictis liquet:

Sect. II. *An non potest Deus ad sui ipsius similitudinem, &c.* Hujus argumenti vis nulla arte eludi potest, quippe cum Deus Ens sit unum per se perfecteque simplex, nec suæ ideæ inscius, non magis repugnat Omnipotentiae illius ut Creaturam faciat ad similitudinem *Simplicitatis* suæ simplicem, quam ad *Sapientiae* suæ ac *Justitiae*, sapientem ac justam. Nos verò dum ad Ideam Dei non recurrimus, sed

ad crassas nostras Imaginationes ac corporeas, de hisce rebus diffidimus.

Sect. 13. *Rationes Ideasque rerum omnium a Fine, a quo & Bene appellantur, &c.* Nemo significantius hoc effari potest quam ipse fecit *Aristoteles*, succinctius quidem lib. 1. de *Generat. Animal.* cap. 1. Ὁ, πρὸς λόγον, καὶ τὸ ἐνέργειαν ὡς τέλος, ταύτην. plenius vero lib. 2. cap. 1. βελτίον ἢ καὶ δεξιότερον τὴν φύσιν ἐστὶν ἢ αἰτία ἢ κινῆσαι πρῶτον, ἢ ὁ λόγος ὑπάρχει καὶ τὸ εἶδός τῆς ὕλης. Quod primum autem movet est finis scopusque; totius ἀποτέλεσματος in principio aliquo Intellectuali conceptus eoque Divino: Quemadmodum optime intelligitur ex antecedentibus in eodem capite. Ὡς δὲ διὰ τὸ βέλτιον καὶ τὸ αἰτία καὶ ἐνέργειαν πρῶτον ἀγνοῦν ἀπὸ τοῦ παιδὸς ἔχει τὴν ἀρχήν. Et paulo post, τὸ δὲ καλὸν καὶ τὸ δεῖον, αἴτιον αἰεὶ καὶ τὸ αὐτὴ φύσιν, οὗ βελτίον ἐν ταῖς ἐνδεχομένοις. Quod pulchre convenit cum eo quod occurrit sub finem capitis, Ἡ γὰρ τέχνη, ἀρχὴ καὶ τὸ εἶδος τοῦ μηχανοῦ, ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ, ἢ δὲ τῆς φύσεως κίνησις ἐν αὐτῷ, ἀφ' ἐτέρας ὕστερως τῆς ἐχέουσας τὸ εἶδος ἐνεργεία. Quod commodissime intelligendum est de *Natura Divina*, quæ *Ideas rerum omnium naturalium* habet actu intellectuali, *Spiritus* vero *Natura* potentia tantum vitali; sed excitabili prout *Materia* præparata fuerit. Hæc est antiqua illa *Platonica* & *Aristotelica* circa rerum Naturalium generationes Philosophatio, præ qua *Mechanicorum Philosophorum* commenta moderna, ut quæ nihil

nihil præter stupidum putidumq; Atheismum redolere videntur, apud me plane sordent.

Sect. 16. *Ut etiam supra Saturni orbitam regurgitaret.* Imo vero multo superius. Nam cum triangularia globulorum Interstitia spatium aliquanto minus, quam dimidium ejus quod globuli, occupant, sequetur quod Sol quartam fere Vorticis partem occupaturus sit, illiusque semidiamiter, semidiametro vorticis, aliquanto futurus major, ut videre est in *Enchiridio Metaphysico*, cap. 16.

Sect. 23. *Ut qui fines rerum in Nature Phenomenis toties urget premitque, &c. Quod expressissime facit, De Partibus Animal.* lib. 1. cap. 1. Μαλλον δ' ἐστὶ τὸ εἶνεκα καὶ τὸ καλὸν ἐν τοῖς τῆς φύσεως ἔργοις ἢ ἐν τοῖς τῆς τέχνης. Et prope finem capitis ex eo ipso *Naturam* definit, quod ob aliquem agat scopum. Παύλαχ' ἢ λέγεμεν τὸ δὲ τῷδε εἶνεκα ὅτι αὐτὸ φαίνεται τέλος πρὸς τὸ ἢ Κίνησις περιφέρει, μηδενὸς ἐμποδίζοντι. ὥστε εἶναι φανερόν, ὅτι ἐστὶ τι ποιῆσθαι, ὃ δὴ καὶ καλεῖμεν φύσιν. Et paulo post, Ὡστερ γάρ, ἐπεὶ δεῖ αἰετὸν πρὸς πελίκαι, ἀνάγκη σκληρὸν εἶναι εἰ δὲ σκληρὸν χαλκαῷ ἢ σιδερωῷ, ἕτως καὶ ἐπειδὴ τὸ αἷμα ὄργανον (ἐνεκά πινει γὰρ ἕκαστον τῶν μορίων, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὅλον) ἀνάγκη ἄερα πινόνδε εἶναι καὶ ἐκ τούτου, εἰ ἐκείνο ἔσται. Quibus plane agnoscit *Naturam* sic agere ac si arte ageret ac consilio: valdeque triumphat, quod *Empedoclem* in suam sententiam attrahi posse putet. Ἀναγκάζεται γάρ, in-

Inquit, ἢ ἴσως καὶ ἢ οὐκ ἔστιν πάντα τὸν λόγον, nempe quod os nec duo nec tria ex elementis, nec omnia quidem, ἀλλὰ λόγον τῆς μίξεως ἀποφ. definiat. Denique in libro de *Animalium Incessu*, hoc tanquam præcipuum ponit suæ perscrutationis principium. Ὅτι ἢ οὐκ ἔστιν ἴσως ποιεῖ μάτην· ἀλλ' αἰεὶ οὐκ ἔστιν ἡμιμέλιον τῇ ἰσῆς· καὶ ἔσται γένεσις ζῴων, τὸ δεύτερον. Διότι οἱ βέλποντες ὡς, ἔστιν ἔχει καὶ καὶ οὐκ ἔστιν. Hæ sunt præclaræ illæ ac Divinæ *Aristotelis* voces quibus testatum reliquit, Naturæ Phænomena non fortuitis ac tumultuariis particularum Materię occursibus ortum suum acceptum referre, quemadmodum *Epicurei* olim somniarunt, modernique quidam Philosophi *Mechanici* etiamnum somniant, sed eorum Originem ab altiori Diviniorique quodam Principio esse petendam; nec temere hoc ab *Aristotele* statui contra hos *Mechanicos* & *Epicureos* ac stolidè, uti spero, in *Bachiride* *aphysico* demonstravi.

E N

Librorum Capita sive Argumenta.

LIBRI PRIMI

C A P.

Pag.

- I. **Q**UID Ethica. 1
- II. **Q** De Partibus Ethica, deque Beatitudine. 3
- III. De Virtute, in genere, deque Recta Ratione. 13
- IV. Noemata quadam sive Principia Intellectua-
lia, in quæ omnis fere Ratio moralis resolvitur. 24
- V. Quod detur aliquid simpliciter & sua natura
Bonum, quibusque id demum Facultatibus
deprehenditur & percipitur. 44
- VI. De Passionibus in genere, deque earum Utili-
tate. 49
- VII. De Passionibus, in specie, proprie dictis. 58
- VIII. Passionum Usus & Interpretatio; primoque
Admirationis cum sua Classe, & reliquarum
quinque Primitivarum Passionum. 69
- IX. Usus & Interpretatio Passionum quas secunda
Classis complectitur, Amoris scilicet & Odii. 76
- X. Passionum tertia Classis, quæ Cupiditas du-
cit, Usus & Interpretatio. 79
- XI. Interpretatio & Usus Passionum quartæ Classis,
quam constituunt Gaudium & Tristitia. 85
- XII. Quod

- XII. *Quod propria dicta Passiones omnes in se bona sunt, quodque ex ipsarum Interpretatione constat aliquid esse sua natura Bonum & Malum; & qua tandem sit illa natura sive essentia Boni Malique.* 92
- XIII. *De reliquis Passionibus, sive Impressionibus corporeis.* 98
-

LIBRI SECUNDI

C A P.

- I. *De Virtutum Primitivarum numero.* 106
- II. *De prima Virtute Primitiva, Prudentia.* 113
- III. *De reliquis duabus Primitivis Virtutibus, Sinceritate & Patientia.* 119
- IV. *De prima trium Principalium Virtutum Derivativarum, Justitia, idque in genere.* 130
- V. *De Pietate.* 135
- VI. *De Probitate, sive de Justitia proprie dicta.* 143
- VII. *De reliquis duabus Principalibus Virtutibus Derivativis, Fortitudine & Temperantia.* 149
- VIII. *De Virtutibus Reductivis.* 154
- IX. *De Mediocritate illa in qua Virtus consistit; deque vera hujus Mediocritatis mensura.* 166
- X. *De Bonis Externis.* 180

LIBRI

LIBRI TERTII

C A P.

- I. De Libero Arbitrio. 192
- II. Objectiones duæ præcipuæ contra Liberum Arbitrium proponuntur, & diluuntur. 201
- III. Theoremata acquirendis Virtutibus in genere inservientia. 212
- IV. Quæ Virtutum Primitivarum acquisitioni inserviunt. 229
- V. De tribus Virtutibus Principalibus Derivativis acquirendis. 234
- VI. De Virtutibus Reductitis acquirendis; primoque de eis quæ reducuntur ad Justitiam. 246
- VII. De Virtutum acquisitione quæ ad Fortitudinem reducuntur. 252
- VIII. De acquisitione earum Virtutum quæ reducuntur ad Temperantiam; deque Divini Amoris excitatione. 253
- IX. De acquisitione Bonorum Externorum. 264
- X. De Bono illo Externo, Summo Aternoque, ad mentem Philosophorum. 277

Scriptorum H. M.
UNIVERSORUM in VOLUMINE
Philosophico & Theologico
CONTENTORUM SYLLABUS.

Vol. Phi-
losop.
Tom. I.

Prefatio generalissima, in qua nonnulla
obiter de Vita Authoris habentur,
de Scriptorum verò occasionibus ac
stylo, generalique universorum scopo sa-
tis fuse agitur.

Enchiridium Ethicum præcipua *Moralis*
Philosophia Rudimenta complectens, &c.
Scholiis subinde illustratum.

Enchiridium Metaphysicum, sive, *De Rebus*
Incorporeis succincta & luculenta Dissertatio,
&c. Scholiis multò jam auctior facta : Ubi
inter cætera Objectionibus respondetur Vi-
ri Clar. J. C. Sturmii, Math. & Phys. P. P.
Aldorfsii.

Philosophematum eruditi Authoris *Diffici-*
lium Nugarum de *Principiis Motuum Natu-*
ralium, sive de *Essentiis mediis* & de modo
Raresactionis & *Condensationis*, Examinatio;
cum Responsione ad ejusdem Objectiones
Questionesve circa *Principium Hylarchicum*
sive *Spiritum Naturæ* ; quæ est prior *Enchi-*
ridii Metaphysici Appendix.

Adnotamenta in duas ingeniosas *Differ-*
tationes, alteram *Tentamen de Gravitatione*
& *Non-gravitatione corporum Fluidorum*, al-
teram

*Scriptorum univ[er]sorum in utroque, &c.
peram Observations circa Esotericam
Targicellianam, quæ est Esotericæ Meta-
physici Appendix posterioris
Ad clarissimam & eruditissimam virum
Christianum Knorrin, de usu decem Sophis
reptorum, &c. Epistola.*

*Trium Tabulæ Tabulæ Cabalisticarum (decem
Sophicæ sive Numerationes exhibentium,
(viz.) Tabulæ Judaicæ vulgaris, Tabulæ
Knorrinæ vel Sarianæ in sublimioris Cab-
alæ Clavem Theosophicam destinata, & Ta-
bulæ Sopherotharum Græcicæ sive Pythagor-
icæ ab H. M. restituta, Descriptio & Ex-
positio.*

*Quæstiones & Considerationes paucæ bre-
vissimæ in Tractatum primum Libri Drusianum,
quibus accessit ad Cl. & eruditissimam vi-
rum Christianum Knorrin de rebus in A-
tina sua Responsione ad dictas Quæstiones,
&c. contentis, selectior Disquisitio.*

*Visionis Ezechielis sive Mercurii Expositio
ex Principiis Philosophiæ Pythagoricæ præ-
cipuissimæ Theosophiæ Judaicæ Reliquiis con-
cinnata, miraque, cum locis quibusdam S.
Scripturæ hactenus obscuris, luculentæque
congruitate, consolidata.*

*Catechismus Cabalisticus sive Mercurius,
quo in Divinis Mysteriis Atarax Esotericæ
sive explicandis & memoriæ retinendis, de-
cem Sopherotharum usus egregie illustratur.*

*Fundamenta Philosophiæ Træ Cabalæ Aro-
pædo-Melissæ, quæ omnem Creationem
proprie dictam negat, Essentiâmq; suppo-
nit Divinam quasi Corporis spirituales, Mun-
dum-*

movet, quin seipsam ab ea liberet simul :
 atq; istac ratione ad *Anaxagora* νοῦ ἀμυγῇ
 propius accedat, ut quod illius quasi Tran-
 scriptum est, Mundi leges *vitaliter* quidem
 quamvis non *intellectualiter* continens. Im-
 permixtus igitur materiæ, nec ipse loco
 motus, per vim vitalem localiter movet
 materiam, & prout res tulerit, & unit se
 cum materia & se liberat simul. *Οὐτα δ'
 μόνος ἐν νοῖν ἀκίνητος ὁ, ὃς ἀεὶ ἀμυγῇ ὢν.
 Quod *Anaxagoras* de *Mente Divina* pro-
 fert, cujus *Æctypum* *Umbrave* duntaxat
 est *Spiritus Natura*, quatenus leges Uni-
 versi, *vitali* quodam modo sive *Plastico*
 complectitur. Sublimior vero illa magis-
 que suspensa *Magia* ad puram Divinita-
 tem spectat, cujus Flos summitasve apud
Platonicos appellatur *Ταχιδόν*, quod est τὸ
 πρῶτον ἐν τῇ ἀκίνητῃ *Metaphysicum*, ut *Spiritus*
Naturæ, *Physicum*. Quemadmodum & ip-
 se *Aristoteles* videtur innuere in *Metaphysi-*
cis. Ἐστὶ τῶν πρῶτων τὸ ἐκινεῖν καὶ αἰετῶν, καὶ
 εἶσα καὶ ἐστῆς ἐστὶν. καὶ ὁ αἰετῶν καὶ νοῦ
 τὸν καὶ ἐκινεῖν τῶν πρῶτων καὶ
 αὐτῶν. Et paulo post; Ἀρξὴ δ' ὁρᾷ καὶ
 νόσος. Νῆς δ' ἐκ τῶν νοητῶν κινεῖται. Νοῦ δ'
 ἡ ἐπέερα συστοιχία καὶ αὐτῆς καὶ εἰσα
 πρῶτον, καὶ αὐτῆς ἡ ἀπλῶς καὶ καὶ ἐστῆς.
 Ἐστὶ δ' τὸ ἐκ καὶ τὸ ἀπλῶς τὸ αὐτὸ τὸ μὴ γὰρ ἐκ
 ἐστῆς ἐκινεῖται, τὸ δ' ἀπλῶς πᾶς ἐκ τῶν αὐτῶν.
 Ἀλλὰ καὶ τὸ καὶ τὸ δ' αὐτὸ ἀπλῶς, ἐκ τῶν
 αὐτῶν συστοιχία, καὶ ἐστὶν αἰετῶν αἰετῶν ὁ ἀνάλογος
 τὸ πρῶτον. Quid autem hoc esse potest, nisi
 si

Lib. II.
 cap. 7.

fi obscurior subindicatio illius quod *Platonici* τὸ ἐν, & τ' αἰαδὸν appellitant, *supremam* Divini Numinis *Bonitatem*. Quem *σεμνὸν*, summumve exercitus ducem *cap. 10.* indigitat, ubi & *Anaxagoras* introducitur, τ' αἰαδὸν primum Motorem statuent. Ἀναξαγόρας δ' ὅς ἐστι κινῶν, τὸ αἰαδὸν, ἀρχήν. Ὁ γὰρ νῦν κινῶν, ἀλλὰ κινῶ ἐνεκά τινος, ὅς ἐστι πᾶσι. Est igitur τ' αἰαδὸν, secundum *Aristotelem*, sive τὸ ἐν, primus Motor, absolute; sive principale τὸ πρῶτον κινῶν ἀκίνητον ut quod Divinum movet Intellectum, summus exercitus dux; non solummodo τὸ ἀπλουῶ, quantum sit est, ut pote qui omnium sit simplicissimus in seipso, sed & τὸ ἐν, quippe quod τὸ μέτρον sit, Mensura omnia mensurans & ad quam omnia sunt ordinanda. *Πᾶσι γὰρ ἐν ἀπορία συντέτακται.* Sunt ipsa verba *Aristotelis*, qui hisce in locis præclarum se *Platonis* discipulum gessit. Interea loci quam sublimis ac suspensa sit hæc Divina Magia, satis ex dictis liquet.

Sect. II. *An non potest Deus ad sui ipsius similitudinem, &c.* Hujus argumenti vis nulla arte eludi potest, quippe cum Deus Ens sit unum per se perfecteque simplex, nec suæ ideæ inscius, non magis repugnat Omnipotentiae illius ut Creaturam faciat ad similitudinem *Simplicitatis* suæ simplicem, quam ad *Sapientiae* suæ ac *Iustitiae*, sapientem ac justam. Nos vero dum ad Ideam Dei non recurrimus, sed

ad crassas nostras Imaginationes ac corporeas, de hisce rebus diffidimus.

SECT. 13. *Rationes Ideasque rerum omnium a Fine, a quo & Bene appellantur, &c.* Nemo significantius hoc effari potest quam ipse fecit *Aristoteles*, succinctius quidem *lib. 1. de Generat. Animal. cap. 1.* Ὁ, τὸ δὲ λόγῳ, καὶ τὸ ἔνεκα ὡς τέλος, ταύτην. plenius vero *lib. 2. cap. 1.* Βελίον ἢ καὶ θεώτερον τὴν φύσιν ἐστὶν ἡ αἰτία ἡ κινῆσα πρῶτον, ἢ ὁ λόγῳ ὑπάρχει καὶ τὸ εἶδῳ τῆς ὕλης. Quod primum autem movet est finis scopusque; totius ἀποτελεσματος in principio aliquo Intellectuali conceptus eoque Divino: Quemadmodum optime intelligitur ex antecedentibus in eodem capite. Ὡς δὲ διὰ τὸ βέλπον καὶ τὴν αἰτίαν ἢ ἐνεκά πινθ ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ παντός. ἔχει τὴν ἀρχήν. Et paulo post, τὸ δὲ καλὸν καὶ τὸ θεῖον, αἶπον αἰεὶ καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν, οὗ βελίον ἐν τῇ ἐνδεχομένῳ. Quod pulchre convenit cum eo quod occurrit sub finem capitis, Ἡ γὰρ τέχνη, ἀρχὴ καὶ τὸ εἶδῳ τοῦ μηχανοῦ, ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ, ἡ δὲ τῆς φύσεως κίνησις ἐν αὐτῷ, ἀφ' ἑτέρας ὕψους φύσεως τῆς ἐχούσης τὸ εἶδῳ ἐνεργεία. Quod commodissime intelligendum est de *Natura Divina*, quæ Ideas rerum omnium naturalium habet actu intellectuali, *Spiritus* vero *Natura* potentia tantum vitali; sed excitabili prout *Materia* præparata fuerit. Hæc est antiqua illa *Platonica* & *Aristotelica* circa rerum Naturalium generationes Philosophatio, præ qua *Mechanicorum Philosophorum* commenta moderna, ut quæ
nihil

nihil præter stupidum putidumq; Atheismum redolere videntur, apud me plane sordent.

Seçt. 16. *Ut etiam supra Saturni orbitam regurgitaret.* Imo vero multo superius. Nam cum triangularia globulorum Interstitia spatium aliquanto minus, quam dimidium ejus quod globuli, occupant, sequetur quod Sol quartam fere Vorticis partem occupaturus sit, illiusque semidiamiter, semidiametro vorticis aliquanto futurus major, ut videre est in *Enchiridio Metaphysico*, cap. 16.

Seçt. 23. *Ut qui fines rerum in Natura Phænomenis toties urget premitque, &c.* Quod expressissime facit, *De Partibus Animal.* lib. 1. cap. 1. Μαλλον δ' ἐστὶ τὸ ἔντα καὶ τὸ καλὸν ἐν τοῖς τῆς φύσεως ἔργοις ἢ ἐν τοῖς τῆς τέχνης. Et prope finem capitis ex eo ipso *Naturam* definit, quod ob aliquem agat scopum. Πανταχὺ δ' ἀνέχεται τὸ δὲ τῷ ἐντα ὅτι αὐτὸ φαίνεται τέλος πρὸς τὴν κίνησιν περὶ τὴν φύσιν, ὅτι δὲ καὶ καλῶς φύσιν. Et paulo post, Ὡστερ γάρ, ἐπεὶ δεῖ αἰετὶν πρὸς πελίκας, ἀνάγκη σκληρὸν εἶναι· εἰ δὲ σκληρὸν χαλκοῦ ἢ σιδηροῦ, ὥστε καὶ ἐπειδὴ τὸ σῶμα ὀργανον (ἐντα πρὸς γὰρ ἕκαστον τῶν μορίων, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὅλον) ἀνάγκη ἄερα τὸνδε εἶναι καὶ ἐν τῷδε, εἰ ἐκείνο ἔσται. Quibus plane agnoscit *Naturam* sic agere ac si arte ageret ac consilio: valdeque triumphat, quod *Empedoclem* in suam sententiam attrahi posse putet. Αναγκάζει γάρ, in-

inquit, ἢ ἑῶν ἢ ὅσων πάντα τὸν λόγον, nempe quod os nec duo nec tria ex elementis, nec omnia quidem, ἀλλὰ λόγον τῆς μίξεως ἀνέσθ. definiat. Denique in libro de *Animalium Incessu*, hoc tanquam præcipuum ponit suæ perscrutationis principium. Ὅτι ἢ πῶς ἐδὲν ποιεῖ μαθὴν· ἀλλ' αὖτις ἐν ἡμῶν τῇ ἰσχύϊ περὶ ἑαυτὸν γένεθ' ζῶν, τὸ δεῖον. Διότι οἱ βέλπον ὡδὲ, ἔπος ἔχει ὃ καὶ φῶν. Hæ sunt præclaræ illæ ac Divinæ *Aristotelis* voces quibus testatum reliquit, Naturæ Phænomena non fortuitis ac tumultuariis particularum Materię occursibus ortum suum acceptum referre, quemadmodum *Epicurei* olim somniarunt, modernique quidam Philosophi *Mechanici* etiamnunc somniant, sed eorum Originem ab altiori Diviniorique quodam Principio esse petendam; nec temere hoc ab *Aristotele* Ratū contra hos *Mechanicos* & *Epicureos* ac stolidos, uti spero, in *Bachiride* *aphysico* demonstravi.

E N

Librorum Capita sive Argumenta.

LIBRE PRIMI

C A P.

Pag.

- I. **Q**UID Ethica. 1
- II. **Q** De Partibus Ethica, deque Beatitudine. 3
- III. De Virtute, in genere, deque Recta Ratione. 13
- IV. Noemata quadam sive Principia Intellectua-
lia, in qua omnis fere Ratio moralis resolvitur. 24
- V. Quod detur aliquid simpliciter & sua natura
Bonum, quibusque id demum Facultatibus
deprehenditur & percipitur. 44
- VI. De Passionibus in genere, deque earum Utili-
tate. 49
- VII. De Passionibus, in specie, proprie dictis. 58
- VIII. Passionum Usus & Interpretatio, primaque
Admirationis cum sua Classe, & reliquarum
quinguae Primitiarum Passionum. 69
- IX. Usus & Interpretatio Passionum quae secunda
Classis complectitur, Amoris scilicet & Odii. 76
- X. Passionum tertia Classis, quae Cupiditas du-
cit, Usus & Interpretatio. 79
- XI. Interpretatio & Usus Passionum quae quarta Classis
quam constituunt Gaudium & Tristitia. 85
- XII. Quod

- XII. *Quod propria dicta Passiones omnes in se bona sunt, quodque ex ipsarum Interpretatione constat aliquid esse sua natura Bonum & Malum; & qua tandem sit illa natura sive essentia Boni Malique.* 92
- XIII. *De reliquis Passionibus, sive Impressionibus corporeis.* 98

LIBRI SECUNDI

C A P.

- I. *De Virtutum Primitivarum numero.* 106
- II. *De prima Virtute Primitiva, Prudentia.* 113
- III. *De reliquis duabus Primitivis Virtutibus, Sinceritate & Patientia.* 119
- IV. *De prima trium Principalium Virtutum Derivativarum, Justitia, idque in genere.* 130
- V. *De Pietate.* 135
- VI. *De Probitate, sive de Justitia propriè dicta.* 143
- VII. *De reliquis duabus Principalibus Virtutibus Derivativis, Fortitudine & Temperantia.* 149
- VIII. *De Virtutibus Reductivis.* 154
- IX. *De Mediocritate illa in qua Virtus consistit; deque vera hujus Mediocritatis mensura.* 166
- X. *De Bonis Externis.* 180

LIBRI

LIBRI TERTII

C A P.

- P. De Libero Arbitrio.** 192
- H. Objectiones duæ præcipuæ contra Liberum Arbitrium proponuntur, & diluuntur.** 201
- III. Theoremata acquirendis Virtutibus in genere inservientia.** 212
- IV. Quæ Virtutum Primitivarum acquisitioni inserviunt.** 229
- V. De tribus Virtutibus Principalibus Derivativis acquirendis.** 234
- VI. De Virtutibus Reductitiis acquirendis; præterque de eis quæ reducuntur ad Justitiam.** 246
- VII. De Virtutum acquisitione quæ ad Fortitudinem reducuntur.** 252
- VIII. De acquisitione earum Virtutum quæ reducuntur ad Temperantiam; deque Divini Amoris excitatione.** 255
- IX. De acquisitione Bonorum Externorum.** 264
- X. De Bono illo Externo, Summo Aeternoque, ad mentem Philosophorum.** 277

Scriptorum H. M.
UNIVERSORUM in VOLUMINE
Philosophico & Theologico
CONTENTORUM SYLLABUS.

Vol. Phi-
lofop.
Tom. 1.

Prefatio generaliffima, in qua nonnulla
obiter de Vita Authoris habentur,
de Scriptorum verò occasionibus ac
ftyllo, generalique univerforum fcopo fa-
tis fuſè agitur.

Enchiridium Ethicum præcipua *Moralis*
Philofophia Rudimenta complectens, &c.
Scholiis ſubinde illuſtratum.

Enchiridium Metaphyſicum, ſive, *De Rebus*
Incorporeis ſuccincta & luculenta Diſſertatio,
&c. Scholiis multò jam auctior facta : Ubi
inter cætera Objectionibus reſpondetur Vi-
ri Clar. J. C. Sturmii, Math. & Phyſ. P. P.
Altdorſii.

Philophematum eruditi Authoris *Diffici-*
lium Nugarum de *Principiis Motuum Natu-*
ralium, ſive de *Effentiis mediis* & de modo
Rarefactionis & *Condensationis*, Examinatio;
cum Reſpoſione ad ejuſdem Objectiones
Queſtionefve circa *Principium Hylarchicum*
ſive *Spiritum Naturæ* ; quæ eſt prior *Enchi-*
ridii Metaphyſici Appendix.

Aduotamenta in duas ingenioſas Diſſer-
tationes, alteram *Tentamen de Gravitatione*
& *Non-gravitatione* corporum *Fluidorum*, al-
teram

*Scriptorum universorum in utroque, &c.
teram Observationes Isaaci Eupremonis
Terricallianensis, quæ est Enderidii Musæ
physicæ Appendix posterioræ
Ad clarissimam & eruditissimam virum
Christianum Kammium, de usu decem Sephiro-
tharum, &c. Epistola.*

*Trium Tabularum Cabbalisticarum (decem
Sephirotharum sive Numerationes exhibentium,
(viz.) Tabulæ Judaicæ vulgaris, Tabulæ
Kammianæ vel Karianæ in sublimioris Caba-
læ Clavem Theosophicam destinata, & Ta-
bulæ Sephirotharum Græcæ sive Pythagoræ
ab H. M. restituta, Descriptio & Ex-
positio.*

*Quæstiones & Considerationes paucæ bre-
vesque in Tractatum primum Libri Drusianum,
quibus accessit ad Cl. & eruditissimam vi-
rum Christianum Kammium de rebus in
Missa sua Responsione ad dictas Quæstiones,
&c. contentis, selectior Disquisitio.*

*Visionis Ezechielis sive Manuæ Expositionem
ex Principiis Philosophiæ Pythagoræ præ-
cipuissque Theosophiæ Julianæ Reliquiis con-
cinnata, miraque, cum locis quibusdam
Scripturæ hæcenus obscuris, luculentæque
congruitate, consolidata.*

*Catechismus Cabbalisticus sive Mithrasæus,
quo in Divinis Mysteriis Metæoræ Ezechie-
licæ explicandis & memoriæ retinendis, de-
cem Sephirotharum usus egregie illustratur.*

*Fundamenta Philosophiæ Træ Cabbalæ Aro-
pado-Melissæ, quæ omnem Creationem
proprie dictam negat, Essentiâmq; suppo-
nit Divinam quasi Corporis spiritualis, Mun-
dum-*

Scriptorum universorum in utroque.

dumq; *Materia* aliquo modo *Spiritus*;
 cum brevi adfuculenta prædictorum Fun-
 damentorum *Confutatione*.
 in *Philosophia Teutonice Confutata* sive Epistola
 ad Amicos quæ Responsum complectitur
 ad Quæstiones quinque de Philosopho *Teu-*
tonico J. B. illiusque *Philosophia*.
 in *Ad V. C. Epistola altera*, quæ brevem
Tractatus Theologico-politici & *Confutationem*
 complectitur, paucaque sub finem annexa
 habet de libris *Francisci Cupers* scopo, cui
 Titulus est, *Armana Atheismi revelata*.
 .. *Demonstrationis duarum Propositionum*, viz.
 (Ad Substantiam quatenus substantia est,
 necessariam Existentiam pertinere, & Un-
 icam in mundo Substantiam esse) quæ prædi-
 ctæ apud *Spinozium* Atheismi sunt Colu-
 mnæ, brevis solidaque *Confutatio*.
 .. *Deiutorum Dialogorum* tres priores qui
 de *Attributis Dei* tractant easque *Provi-*
dentis in genere.
 .. *Rerum ac Verborum locorumq; Scriptu-*
re in hoc primo Tomo voluminis *Philoso-*
phici occurrentium *Index*.
 Vol. Phi- *Collectio Philosophica* in qua continentur,
 losop. *Præfatio generalis*.
 Tom. 2. *Antidotum adversus Atheismum*.
 .. *Appendix ad dictum Antidotum*.
 .. *Enthusiasmus Triumphatus*, sive de *Natu-*
re Causis, Generibus, & Curatione *En-*
thusismi, brevis *Dissertatio*.
 in *Immortalitas Anima*.
 .. *Conjectura Cabbalistica*, sive *Mentis Mo-*
saici, in tribus primis capitibus *Geneseos*,
 in tribus se.

Volamine contentorum Syllabus.

secundum triplicem Cabbalam, *Literalem, Philosophicam & Divino-Moralem* Interpretatio; cum singularum *Cabbalarum* Defensione.

Ad Defensionem Cabbalæ Philosophicæ Appendix, Scholis multum aucta, ubi inter alia, *Examine* respondetur Clarissimi viri *S. Andreae S. S. Theologiæ Doctoris & Philosophiæ Professoris Herbörnensis*.

Divinorum Dialogorum duo posteriores qui de *Regno Dei* tractant & de *speciali illius Providentiâ* per *Christum* super *Ecclesiam* à principio ad finem seculorum.

Rerum ac Verborum locorumque Scripturæ in hoc altero Voluminis Philosophici *Tomo* contentorum *Index*.

Prefatio ad Lectorem.

Visionum Apocalypticarum Ratio Synchro-
nistica.

Volum.
Theolog.

Magni Mysterii Pietatis Explanatio, sive *Verâ* ac *fidelis Repræsentatio Aeterni Evangelii Domini ac Servatoris nostri Jesu Christi, Dei Filii unigeniti, Hominumque Principis ac Angelorum.*

Mysterii Iniquitatis Pars prior, sive, *Diligens* justaque *Delineatio veræ Ideæ Antichristianismi*, in *Reatibus* genuinisque illius *membris.*

Mysterii Iniquitatis Pars posterior, sive, *Synopsis Prophetica* compendiosum continens *Prospectum* in illa *sacræ Scripturæ Vaticinia* quibus *Regnum Antichristi* insignisve *lapsus seu Degeneratio Ecclesiæ*, in eis *rebus* omnibus quæ in *Idea Antichristianismi* com-

Scriptorum universorum in utraque, &c.

comprehenduntur, præfiguratur vel prædicatur.

Expositio Prophetica septem Epistolarum ad septem Ecclesias Asiaticas.

De veris Rationibus sive Fundamentis Certitudinis Fidei in rebus Religionis brevis Dissertatio.

Antidotum adversus Idololatriam, sive Dissertatio brevis, multa complectens Theoremata ad dignoscendum quid sit haberi debet Idololatria apud Christianos, apprimè utilia, cum Applicatione ad doctrinam Concilii Tridentini.

Antidoti Appendix, in qua vera & adæquata Notio seu Definitio Idololatriæ communiter sic dictæ proponitur, Exempla plurima istiusmodi Idololatriæ in Romana Ecclesia per propositam Definitionem examinantur, Consuetudines quædam in Ecclesia Anglicana vindicantur, seriatimque aliquot Monitiones de Idololatria Spirituali demum annectuntur.

Divinorum Hymnorum Heptachordon.

Carmina quædam in Scriptis Philosophicis Anglicè occurrentia & Latine hic per Authorem reddita.

Rerum ac Verborum, locorumque Scripturæ in hoc Volumine Theologico explicatorum Index locupletissimus.

Præcipuorum Membrorum Antichristianismi Descriptionum simul & Prædictionum eisdem respondentium, Index particularis.

Finis

ENCHIRIDION ETHICUM.

C. A. P. I.

Quid Ethica.

ETHICA est *Ar. bene beatèque vi-*
uendi.
I. Per *Artem* intelligo Metho-
dicam comprehensionem Præcep-
torum homogeneorum. *Ar.* proinde cum
Ar. quam hęc tractamus *Ethica* sit, oportet
omnia Præcepta esse verè *Ethica*, ad ejusque
finem assequendum rectè conducere; alioqui
non essent *homogenea*. Unde nulla Præcepta
hic expectanda sunt que inutili disputationi,
sed ea sola quæ vitæ rectè instituendæ in-
serviant.

Dico, *bene beatèque vivendi*; Quoniam, *be-*
ne quis vivere potest, quamvis non ad deumque
beatè. Quasi humanæ vitæ status rectè *Py-*
thagorici etiam distinxerunt. Aliud enim
est,

est, juxta illorum doctrinam, secundum naturam perfectum esse, aliud, secundum vitam.

2. *Naturâ* autem perfecti sunt qui Virtute præditi sunt. Est enim Virtus, prout illi definiunt, *uniuscujusque naturæ summitas & perfectio*. Hos autem vocant *μῆνους ἀγαθὸς*, i. e. duntaxat bonos, non beatos. *Vitâ* verò perfecti sunt, qui non solum boni, sed beati etiam existunt. Definiunt enim *Beatitudinem* Perfectionem vitæ humanæ; Vitam autem humanam, *ὁυσίμια τῶν πράξεων*, Actionum humanarum comprehensionem vel congeriem: Quorum successus cum à Fortuna dependeat, nemo potest esse vitâ perfectus sine bonis Fortunæ. Perficiunt enim actiones Virtus & Fortuna simul: Virtus quidem quoad usum, bona verò Fortuna quoad successum, ut rectè & solidè concludit *Hippodamus Thurinus*.

3. Cui consonat etiam sententia *Archytæ* desolentis *Felicitatem* *Χρῶν ἀρετῆς ἐν ἐτυχίᾳ*, Virtutis usum cum prospera Fortuna. *Euthyphemus* denique rem egregiè triplici hac similitudine illustrat: Quemadmodum vincit Imperator virtute & fortunâ, Governator feliciter navigat arte & vento secundo, Oculus rectè cernit ὀξύδρακιν (visus acumine) & luce; ita Vita humana optima est & per virtutem ipsam & per bonam fortunam. Quibus omnibus accedit etiam *Aristotelis* autoritas, qui *Externa bona* ad perfectam Beatitudinem requirit: Quæ, tametiâ absolute in nostra potestate non sunt, tamen, cum quæ in *Ethica* traduntur (ut suo loco patebit) ad ea acqui-

acquirenda non mediocrem vim habeant, rectè ad *Ethicam* aliquo modo pertinere censentur. Etenim quantumvis fine suo aliquando & *Nauta* & *Medicus* excidant, nemo tamen negabit quin *Artes* sint & *Medica* & *Nautica*.

C A P. II.

De Partibus Ethicæ, deque Beatitudine.

1. **E**THICÆ Partes duæ sunt, *Beatitudinis* *Cognitio*, & *Acquisitio*. *Cognitio* continet doctrinam de natura *Beatitudinis*, earumque rerum quas illius natura aliquo saltem modo attingit vel complectitur. Unde in hac prima Parte præcipuè agendum erit de *Virtutibus* & *Passionibus*, postremoque de *Bonis externis* nonnihil addendum.

2. * *Beatitudo est voluptas* * quam animus percipit ex sensu *Virtutis*, rectèque (& ad *Virtutis* normam) factorum conscientia. Itaque

Ad perfectam *Beatitudinem* conducit *Bonorum*, quæ vocantur, *externorum* aliqua saltem mediocritas.

Beatitudinem hîc definitio per *Voluptatem* potius quàm per *εὐπροίαν* sive *Operationem*, quia ex communi omnium sententia *Beatitudo* censetur maximum optimumque *Bonorum humanorum*.

Ethic. Eudem. Lib. 1. cap. 7. Id autem non potest esse optimum quod alterius sit gratia; Operatio autem est Voluptatis gratia, unde & ipsa operatio (ut notat Aristoteles) accenditur & augetur, nempe, quod tanta & tam grata voluptas exspectatur ex ipsa operatione, tanquam illius qualiscunque effectus.

Ethic. Nicom. Lib. 10. cap. 4.

3. Præterea, ut propius ad rem accedamus, Voluptas hæc, per quam Beatitudinem definio, consideratur tanquam flos, summitas & perfectio ipsius operationis secundum Virtutem, quæ præstantissima est vita. In omni enim vitali functione Voluptas perficit operationem, quemadmodum testatur Philosophus, tanquam internum aliquod illius complementum. Voluptas verò perficit actiones, ipsamque adeo vitam quam cupiunt, &c.

Tertio, Cum omnibus animalibus sua propria sit voluptas, quæ planè deprehenditur summa esse ipsorum Beatitudo; pari ratione fatendum erit Beatitudinem humanam in humana consistere voluptate; Ea autem est quæ ex Virtute percipitur.

Magn. Moral. Lib. 2. cap. 7. Eudem. Lib. 7. cap. 15. Rhetor. 1. 1. cap. 5.

Quarto, Omnes ferè mortales, tam Philosophi quàm Idiotæ, Beatitudinem in Voluptate ponunt, prout ipse notavit Aristoteles: Felicitatem verò omnes arbitrantur voluptatem esse, & cum voluptate vivere, aut saltem non sine voluptate. Et in Eudemiis; Qui revera beatus est jucundissime vivit, neque sine causa hoc homines arbitrantur. Beatitudinem denique in Rhetoricis definit Vitam cum securitate jucundissimam. Immo ipsi Theologi cœlestem Felicitatem per non-interruptum gaudium & lætitiā depingunt.

4 Quin-

4. Quintò, Ex ipsa definitione *Voluptas* liquet eo ex genere esse *Beatitudinem*. Est enim *voluptas ex statu praternaturali ad propriam naturam uniuscujusque restitutio*. Plenus autem Virtutis sensus ac possessio est conversio sive restitutio hominis ab eo, quod est contra, ad id quod est secundum suam propriam naturam. Omne enim Vitium, quamvis sit brutis (juxta *Trismegisti* sententiam) naturale & congenitum, est tamen revera contra naturam humanam. *Rationali enim animali* (quemadmodum ait *Marcus Imperator*) *eadem actio est, qua est secundum naturam & qua secundum rationem*. *Rationi* verò omnis repugnat *Vitiositas*. Quòd autem è contrà *Virtus* sit naturalis & congenita humanæ naturæ, ex eo constat, tum quòd *Anima humana rationalis* sit, (quod jam innui) tum etiam quòd *Justitia* seu perfecta *Virtus*, juxta sapientiam *Socratis* sive *divinitus traditam*, sit immortalis, peccatúmque mortem in mundum introduxerit. Nam quòd status *Justitiæ* futurus erat æternus, planè arguit eum maximè esse naturalem, ac proinde restitutionem in illum statum propriam nostram intimámque esse voluptatem.

*Tōv δὲ
κατὰ
Lib. 7.
cap. 11.*

5. Postremò, *Appetitus animæ* seu desiderium non fertur in objectum quatenus cognoscibile, sed quatenus bonum, seu gratum & congruum, aut saltem quatenus confert ad id, quod maximè gratum est & congruum, hoc est, maximè jucundum, & quod summo gaudio & voluptate animum implet. Unde
suprema

suprema Felicitas non simpliciter ponenda est in Intellectu, sed * propria illius sedes ἐν τῇ διανοουμένῃ τῇ ψυχῇ, in facultate animæ Boniformi, est statuenda; nempe, in ea facultate quâ sapimus id quod simpliciter & absolute optimum est, eoque unice gaudemus. Quæ quidem facultas valde affinis illi parti Voluntatis est quæ fertur ad id quod absolute est optimum, quando utique inextinguibili fiti & affectu rapitur ad tam gratum objectum, illudque obtinens ineffabili gaudio ac voluptate perfunditur.

6. Qui igitur agit secundum hanc facultatem, agit κατὰ τὸ κράτιστον vel κατὰ τὸ θεότατον τῶν ἐν ἡμῖν, secundum præstantissimum vel secundum Divinissimum eorum quæ in nobis sunt; quod necessarium esse ad Beatitudinem innuit ipse Aristoteles. Nunc verò siue hoc mens sit, (inquit ille) siue aliud aliquid, quod secundum Naturam videtur imperare & præesse, ac notitiam habere eorum quæ pulchra & Divina sunt, siue ipsum etiam Divinum existens, siue eorum quæ in nobis sunt Divinissimum, hujus certè operatio secundum propriam virtutem perfecta illa censenda est Beatitudo. Ubi videtur Philosophus ambigere Intellectus sit, an alia aliqua facultas, (quæ tamen sensum habeat κατὰ τὸ καλὸν καὶ θεῖον, pulchrorum & Divinorum,) in cujus propria operatione verà Beatitudo consistat. Ille verò postea deflectit ad Intellectum, summamque felicitatem ponit in Contemplatione intellectuali. Quæ tamen Felicitas moralis esse non potest, cum

Ethic. Nicom. I.
10. cap. 7.

Cap. 2. *Enchiridion Ethicum.*

7

cum non pertineat ad omnes homines, sed Philosophos duntaxat, Physicos, Mathematicos, Metaphysicosve.

7. Ponenda igitur est Beatitudo in *Boniformi facultate*; tum quod illa Facultas summa sit & divinissima, eundemque ferè ordinem teneat in Anima quem *Platoniorum* *ἀγαθόν* [Bonum] in Divino Numine; tum etiam quod cultus illius facile apud omnes homines institui possit & perfici. Non est enim supra captum vulgi sincero amore Deum proximūque prosequi: Quæ quidem Summa est hujus Felicitatis, (adjecta Prudentiā, vitæque puritate,) eaque proprius *Boniformis facultatis* fructus: Quem nè fortè quis contemnat, audacter dicam & liberè, nullam majorem felicitatem *Divino hoc amore* nobis obvenire posse nec in hac vita nec in futura. * Sed de his alibi, opportunior dabitur dicendi locus.

8. *Quam animus percipit ex sensu Virtutis.* Est enim aliqua voluptas honesta, quam & *Aristoteles* vocat *puram & liberalem voluptatem*. *Nicom. L. 10. cap. 6.* eòsque falsè deridet qui contrà sentiunt. *Qui verò nullam* (inquit ille) *admittunt voluptatem esse honestam, similes illis sunt* *Magn. Moral. lib. 2, cap. 7.* *quī, ignorantes quid sit Nectār, deos vinum bibere opinantur, utpote quo nihil ipsi nōrunt jucundius.*

9. Dico autem Voluptatem hanc *ex sensu Virtutis* oriri, nè quis fortè fructum Virtutis æstimaret ex imaginaria illa Virtutis cognitione, quæ per nudas Definitiones acquiritur.

D

Quod

Quod perinde est ac si quis naturam ignis æstimare vellet ex igni in pariete picto, qui ad abigendum hybernū frigus nullam omnino vim habet. Omne vitale bonum (ut ita loquar) vitā sensūque percipitur & judicatur. Estque revēra Virtus vitā quædam intima, non externa aliqua figura, nec externis oculis conspicienda. *Si hoc unquam fuisti, etiam ipsum vidisti,* præclarum est *Plotini* monitum: Si ipse transformatus sis in hanc Virtutis vitam, tum demum internis sensibus illius pulchritudinem voluptatēque percipies, mirabilesque sui amores in te excitabit, & inefabili gaudio animam tuam perfundet. Verum usque donec ipse hunc statum assequutus fueris, experrecta demum *Boniformi anima facultate*, necessum erit ut aliis expertis credas. Neque uspiam opportunius occurrit celebre illud *Aristotelis* dictum quam hoc ipso in loco, *Oportet discitem credere*. Alioqui, si ex proprio sensu Virtutis voluptatem æstimaveris, verendum erit ne tam languide eam sis prosecuturus, ut nunquam obtinueris; sed, Divina Nemese relictus, æterno supplicio præsentem sis expiaturus incredulitatem.

10. Itaque ad perfectam Beatitudinem, &c. Recte ex definitione Beatitudinis deducitur hoc Confectarium: Quippe quodd, cum Beatitudo consistat in Voluptate ex Virtutis sensu profecta, recteque factorum conscientia, nemo potest frui hac Beatitudine, si intensissimus aliquis dolor aliud animum avocet, præsentēque

sentemque voluptatis sensum extinguat. Unde prorsus requiritur ut dolorifici saltem morbi ab sint a corpore, & ut victus suppetat necessarius. Rerum enim necessariatum indigentia vel penuria, uti etiam captivitas, durave quævis servitus, perfectionem Beatitudinis, distrahendo curis animum, contemnerabit, nec sinet tam illustres Virtutis fructus edere.

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat Res angusta domi —

11. Est igitur opus in eis bonis, utriusque, exteriori serenitate sive prosperitate, quod ait Aristoteles, cum homines simus, corporisque necessitatibus obstricti; integræque Felicitas ex duobus illis consistit quæ Pythagorici vocant *ἐπαινον* & *μακαρισμὸν*, Laudem & Macarismum: Laudem quidem qua est ex Virtute; Macarismum vero qui ex bona Fortuna. Quod abunde supra monuimus ex eisdem Pythagoreis. Cui cantilenæ rursus clare succinit Aristoteles in Magnis Moralibus, Absque bonis externis beatum esse est impossibile. Magn. Moral. lib. 2. cap. 8.

12. Mediocritatem tamen duntaxat requiri idem Philosophus asserit ex sententia Solonis; Mediocria enim possidentibus licet agere qua oportet. Quod vero ad excessum Fortuna attinet, obest magis Virtuti quam prodest, & adinstar vini lucisque nimix (inquit Archytas) etiam bonos inebriat, & occæcat. Unde Aristoteles in Eudemis Anaxagora Cla-

Moral. Eu-
dem. lib. I.
cap. 4. Zomenii, responsum interpretans, non Mag-
num aut Divitem beatissimum asserit, sed qui
vitam indolentem & immaculatam degit, Di-
vinam aliquam participans contemplationem.
Sed de his plus satis.

SCHOLIA

In CAP. II. SECT. II.

Beatitudo est voluptas, &c. Immerito qui-
dam cum hoc loco cavillantur quasi propius
accederem ad sententiam Epicuri, qui volupta-
tem summum Bonum esse ponit, quemodmodum
notavit * A. Gellius : Sed idem statim addit,
Eam tamen ita definit, *corporeis sensibus con-
sistens*, unde plane apparet eum intellexisse volupta-
tem corpoream. Qua de, proculdubio, & di-
ctum illud Antisthenis Socratici intelligendum
est, *quædam quædam in se ipsa*. Hanc enim volupta-
tem ille e contra summum malum statuit. Ze-
no vero indifferens censuit. Plato autem, in-
quit Gellius, ante hos omnes ita variè ac mul-
tiformiter disseruit, ut cunctæ istæ senten-
tiæ supra positæ videantur ex sermonum
ejus fontibus profluxisse. Nam proinde
unaquaque utitur ut & ipsius voluptatis na-
tura fert, quæ est multiplex, &c. Ex qui-
bus manifestum est Platonem rectè in sua ge-
nera voluptatem distinxisse, nec omnem ad cor-
pus retulisse, sed Divinam quandam voluptatis
speciem

speciem non obscure indigitasse, qualis est hac beatitudo quam describimus. Cujus ut & ipsius virtutis gravitatem majestatemve, voluptatem nominando, minime ledimus aut minuitur, cum res satis seria ac severa sit omnis vera voluptas, nec illud solidum sit gaudium, quod in diductos oris rictus effususque risus laxatur, canorosque in cachinnos solvitur, sed quod per totam vitam omnesque actiones stabili quadam animi serenitate letaque ac profunda tranquillitate indefinenter perfunditur & extenditur. *Αὐτὸν ἀγαθὸς πᾶσαι ἡμετέραν ἐοικασίαν*, dictum est Philosophi apud Plutarchum. A quo non multum abluat illud Salomonis, Tota vita insipientium misera, bona vero mens, vel bona conscientia, quasi convivium continuum. Et inter fructus Spiritus sancti pax & gaudium numerantur. Animo igitur admodum retrico & acerbis esse oportet qui nobis vitio verterit, quod Beatitudinem per voluptatem definiamus, cum eam innuamus voluptatem, quæ ex sensu virtutis percipitur.

Voluptas quam animus percipit ex sensu virtutis recteque factorum conscientia. Virtutis sensum recte factorum conscientia præstruo, quoniam sine virtutis sensu ista recte factorum conscientia voluptasque res magis umbratilis esset & extranea, nec ex genuino fonte orta, sed extrinsecis quibusdam rationibus innixa, unde nec sincera voluptas esset verèque Divina, sed alienis coloribus sordibusque tincta & coinquinata.

ὅτι καὶ αὐτοὶ οὐκ ἔχουσιν αὐτὴν τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν ἐκείνην.

Sect. 5. Propria illius sedes ἐν τῷ ἀγαθοῦ
 δὲ τῆς ψυχῆς, in facultate Animæ boniformi,
 &c. Sunt qui & rem & nomen τῷ ἀγαθοῦ δὲ
 τῆς ψυχῆς Facultatis Animæ boniformis, mon-
 stri instar putant. Ego vero ausim dicere,
 quantum ad nomen nihil significantius magisque
 cum Analogia dici posse, quantum verò ad rem
 nihil verius. Esse utique in anima istiusmodi
 δύναμις, hoc est, potentiam sive facultatem quæ
 Boniformis recte appellari possit, cuiusque sen-
 satio mensura sit omnis veræ ac sinceræ virtutis,
 quippe quum nulla vera virtus sit quæ ab hoc
 Divino fonte non sit derivata, nempe ab ab-
 solutissima & liberrima, nihilque sibi ipsi
 (quatenus sibi ipsi) quærente Animi Be-
 nignitate. Hic est intimus ille virtutis sensus
 in quo vera ac solida Beatitudo consistit; cumq;
 sensus sit, necesse est ut sit vita, & cum vita, ut
 ii mortui sint qui eum non persentiscunt. Est
 autem vita quasi specifica verè Regenitorum,
 nec ulla vera Regeneratio est sine mortificati-
 one, (unde optime intelligendum est illud Pla-
 tonis, quod Philosophia sit μελέτη θανάτου) ple-
 nâq; propriæ voluntatis annihilatione. Quo
 quisq; ad hunc statum propius accedit, tanto hu-
 jus principii sensibilitas in eo evadit evigila-
 tior. Quanto verò quisque rebus Mundanis
 addictior, tanto magis hebescit, dormit, pe-
 nitissve extinguitur cœlestis hæc divinâq;
 sensatio.

Non

Non Venus aut vitæ sublimia pectora fregit,
 Officiūve fori militiæve labor;
 Nec levis ambitio perfusaque gloria sacro,
 Magnarūve famæ sollicitavi opum:
 Credibile est illos, pariter vitæque iocundæ
 Altius humanis exsuperasse caput.

Sic nempe describuntur à Poeta qui cælestem
 illam Astronomia scientiam primi indoverunt.
 Quod tamen longè verius est de his, qui ad cœ-
 lestem illam scientiam divinamque experienti-
 am, quæ de nos hic loquimur, pervenerunt. In-
 ferretur tunc quando solida hæc experientia irridet
 ab expertis, eodem loco habetur ab imperi-
 tis illa derisio, quo risus rictusque minorum.
 Sect. 7. Sed de his alibi opportunior da-
 bitur dicendi locus. Vid. lib. 2. cap. 9. &
 lib. 3. cap. 8. sect. 8.

CAP. III.

De Virtute in genere, deque Recta
 Ratione.

1. **V**irtus est Intellectualis vis animæ, quæ
 Impressionibus animalibus sive Pas-
 sionibus corporeis ita dominatur, ut in singulis
 actionibus illud facile prosequatur quod ab-
 solute & simpliciter optimum est.

Malui definire Virtutem *vim* quamquam *habitu*. Primo, quod ipsum *Virtutis* nomen idem innuit; voces enim videntur militares & Virtus & *virtus* est enim *virtus* ab *apne*, & *Virtus* proprie Fortitudinem significat. Deinde, quia *habitu* non est de essentia Virtutis; quoniam si quis natus esset cum hac *Intellectuali vi* quam describo, proculdubio Virtute esset præditus, tametsi ex crebris actibus non esset profectus. Causæ enim externæ non sunt de essentia rei, sed solummodo internæ. Porro, quod hæc Virtutis, norio animum fortius percellit & excitat ad amorem & exercitium Virtutis, innuitque Virtutem promptum esse quendam & expeditum vigorem, quo facile & irresistibiliter animus fertur ad ea quæ sunt honesta & pulchra perpetranda. Facit igitur ad excutiendum illum languorem vel torporem, quem quidam fortasse sibi indulgere possint, cum tamen ex aliquammultis honestis actibus se Virtute revera præditos somnient.

2. *Vim* autem *Intellectualem* appello, tum quod in *intellectuali animæ parte sita est*, * non in *animali*, ut vis illa movendi membra; tum etiam quod ex *intellectuali* sive *rationali* aliquo Principio semper excitatur.

Per *Impressiones* verò animales intelligo omne id quod a corpore cum aliquo affectu vel impetu ita obfertur animæ, ut periculum sit, ni sibi caveat, nè in aliquem errorem vel peccatum ducatur. Unde & obreptantes

Ima-

Imaginationes, & quæcunque animum fortius feriunt Phantasmata, ad hunc censum reducenda censeo. Per *Actiones* autem indigito quasque animæ Motiones ex deliberatione profectas, (sive sint *Elicite*, sive *Imperate*, ut distinguunt Scholæ) id est, omnes Actiones propriè dictas *Humanas*. Quarum generi rectè accensetur cuiusvis dogmatis Philosophici, sive Physicum sit, sive Metaphysicum, amplexatio, vel repudiatio. Eademque ratio est de reliquis.

3. Porro, *Facile*, dico *animam* prosequi, ad pleniorè explicationem *vis* hujus *Intellectualis*. Nam nisi hoc fieret, Virtus non esset, sed potius dispositio quædam ad Virtutem. Ratio enim non nisi vi iram cõhibens, & cupiditatem, Continentiam facit & Tolerantiam; ipsa uerò vi rursus è via exturbata à Passionibus ratione carentibus, Incontinentiam & Molitiam. Hujusmodi uerò animæ dispositiones semiperfectæ Virtutes sunt, & Vitia itidem semiperfecta, inquit *Tbrages* Pythagoreus.

Ex eo denique quòd dico animam prosequi id quòd absolute & simpliciter optimum est, effulget notabilis illa distinctio Boni, in id quòd simpliciter bonum vel simpliciter melius est, & in id quòd alicui personæ, vel alicui particulari alicujus personæ affectui, bonum vel melius, hoc est, gratum vel gratius, est. Id autem absolute bonum vel melius est quòd ad ordinem in se ipsum, quòd Bonisum animæ facultati (quæ planè divina est) gratum vel gratius est.

4. Quam

Moral. Ni-
com. lib. 6.
cap. 13,

4. Quam sane facultatem mihi videtur
indigare ipse *Aristoteles* in *Ethicis* ad *Ni-*
comachum, ubi asserit, *Optimum*, quodcumque
id. *idem* sit, non apparere nisi viro bono. De-
prehendi, ait, quod in unaquaque re opti-
mum est, (hoc aut, revere & simpliciter op-
timum) ab hominibus non quatenus Intelli-
gentes sunt, sed quatenus boni. Unde re-
ctius fecisset, si hanc facultatem *ἡμῶν* *λογος*,
anima oculorum, appellasset, quam naturalem
illam *Solertiam*, quam *ἰσχυρία* appellat, quæ
facile defleatur in *παραπλάνη*, i. e. *Vorsu-*
ram. Hujus autem divinissimæ facultatis
sensum vel sententiam cum nemo de se
percipere vel intelligere possit, nisi qui sit
adeptus, necesse est recurrere ad medium
aliquod principium, tanquam ad *Μορφυ-*
ον quandam, communemque hominum &
Deorum Interpretem, quam vulgo appel-
lamus *Ῥητὴν* *Ῥασιονέμη*.

Illud itaque est *ἁπλοῦς* & *ῥητὴ* op-
timum quod in datis circumstantiis *Ῥητὰ*
Ῥασιονί maxime consonum est.

5. Est enim *Ῥασιὸν* *Ῥητὸν* in homine Ex-
scriptum quoddam sive *Ἀπογραφή* æter-
næ illius *Ῥασιονίς* *Ῥητὸς* in mente *Ῥασιονίς*
conscripser. Quæ tamen per Naturam non
aliter nobis impotest quam quatenus, &
Ῥητὰ hæc *Ῥασιονί* mentibus nostris commu-
nicata, * vel potius in hæc & congenita, ef-
fulget atque reflectitur. In quantum au-
tem effulget, in tantum obligat conscientia-
m * non secus ac Lex quædam *Ῥασιονί*
Ῥητὸς cordi-

cordibus nostris inscripta. Juxta quem sensum τὸ δέον illud *Pythagoreorum* rectè videtur posse exponi, ut & eorum *Virtutis* definitio, quæ ipsam definiunt Ἐξ ἑνὸς τὸ δέον, *Habitum* quendam illius quod fieri oportet. Neque enim solum significat τὸ δέον id quod medium & æquale est, & quod nullâ vel additione vel subtractione indiget, ut quod jam est id, quod oportet esse; sed etiam quod obligat & devincit, ita ut quis omnimodè teneatur agere secundum hanc Legem; prout præclare hac in re etiam statuit *Epictetus*, *Quod optimum apparet, Lex tibi sit inviolabilis.*

6. Summa enim Virtutis in hoc consistit, ut constanter prosequamur illud quod Rectæ Rationi visum est optimum. Quippe quod illud ipsum absolute & simpliciter optimum est, cum & Divinæ Rationi sit etiam consonum, quæ non ex impotenti aliquo affectu partiumve studio hoc vel illud imperat, sed, tanquam communis omnium *Parens*, istiusmodi Leges dicat quæ suâ naturâ ad universi generis humani Beatitudinem conducunt. Unde apud *Aristotelem* Deus etiam appellatur Νόμος αἰσίου καὶ ἀναγκαιῶς, *æterna Lex* quoquò versum æqualiter inclinans: & tam apud *Stoicos* quàm *Pythagoreos*, Deum sequi, & Naturam sequi, idem planè sonat ac Rectam sequi Rationem, quæ propriam nostram naturam constituit, hominèsq; à brutis distinguit.

De Mundo,
cap. 6.

7. Verùm enimvero, quod sæpe sæpius falsus est *Aristoteles*, quanquam facile sit ad

Lib. 2.
cap. 10.

ad hunc modum statuere id optimum esse, quod Rectæ Rationi est consonum; tamen quid sit, vel quis modus sit hujus Rectæ Rationis, recte definire omnium videtur difficillimum. Nam in *Magnis Moralibus* interroganti quid & ubi sit hæc Recta Ratio, res huc tandem devenit; *Nisi apud temetipsum habes hujusmodi rerum sensum, nihil efficitur.* Responsum est Medici quærenti quonam modo febricitantis pallor deprehendatur. Sed Philosophus statim subinfert, *Similiter se res habet in Passionibus dijudicandis: * Oportet enim ex sensu quasi quoddam conjecturam capere.* Tandem igitur iudicium resolvitur in *Sensum* aliquem internum; quem ego certe appellarem *Boniformem animæ facultatem*: quamvis fatendum sit quod qui hoc modo afficitur, exinde videatur *οὐκ ὅτι οὐκ ἔστιν τοῖς ἐνδοῦς*, (quemadmodum alibi notat *Aristoteles* de eis qui naturali quodam impetu & sine ratione feruntur in Bonum,) *similiter utique affici atque illi qui divino Numine afflantur.* Et certe hoc principium, quod *ἀγαθὸς ἐστις* *Boniforme* appello, omnium in nobis divinisimum est, sed minime omnium fanaticum.

Magn. Moral. lib. 2.
cap. 8.

Moral. Eudem. lib. 5.
cap. 13.

8. In alio loco *Rectam Rationem* ad hunc modum definit, *Rectam nimirum eam esse Rationem quæ est secundum Prudentiam.* Cum autem ipsa *Prudentia* nihil aliud sit quam *Solertia* sive *Sagacitas* illa naturalis (quam ille *δυσέπιστα* appellat, & tanquam *animæ oculum*

oculum considerat,) exculpta & purgata, iterum Responsum resolvitur in Sensum quendam sive Facultatem internam divinatoriam, non in certa & distincta Principia juxta quæ judicandum est quid in quaque re sit optimum.

9. Sed distinctissime & apertissime hac *Moral. Ex-*
de re philosophatur in ultimo *Eudemiorum*, *dem. lib. 7.*
ubi eadem proponitur quæstio, cui in hunc *cap. 15.*
modum respondet: Jam verò oportet, ut
alias, ad Principis nutum vitam instituere, &
ad istiusmodi habitum aspirare cujus ideam
attenti tibi representat Princeps (sive τὸ ἡγεμονικόν)
jubetque in singulis imitari; hoc est, integram
& intemeratam servare conscientiam. Con-
sistit enim humana natura ex duabus partibus;
quarum altera imperare, altera subjici debet.
Unde pars subjecta, ex communi omnium Civi-
tatum jure, obsequi tenetur parti imperatrici.
Quod quidem imperium duplex est. Aliter
enim medicina, aliter sanitas imperat. Hujus
autem gratia illa est. Ità se res habet in Con-
templatione. Primo in loco decreta edit sum-
mus Imperator Deus. Sed illud cujus gratia
est ipsa Prudentia, quam hoc modo mentibus
hominum ingenerat. Quæ ipsa etià decernit
quid in rebus humanis optimum sit. Deus enim
nullius rei indiget. Quæ igitur electio & pos-
sessio naturalium bonorum maxime facit ad
adjungendum contemplatione animum Deo, hæc
est optima, atque hæc mensura pulcherrima quæ
in singulis deliberationibus utamur. Quæ verò
vel ob defectum vel excessum minimè permittit
nes

nos Deum contemplari & colere, hæc omnium pessima est. Quo certè Responso nullum Oraculum videtur verius ac Divinius.

Lib. 10.
cap. 8.

10. Cui tamen consonum est quod scribit in Ethicis ad Nicomachum: *Diis immortalibus universa quidem vita beata est; Hominibus vero, in quantum hujusmodi operationis imago quædam est vel similitudo.* Meminisse autem eum oportebat Divinam illam vitam non in sola Sapientiâ, sed quam maxime in Amore, Benignitate & Beneficentia consistere: qui sunt fructus Divinioris illius particulæ Animæ quam *Boniformem* vocamus, quæque potissimum Deo Optimo Maximo assimilatur.

† Var. Hi-
stor. lib.
12. cap. 59.

11. Rectè utrumque conjunxit Pythagoras apud † Alianum; Duo hæc dona à Diis pulcherrima hominibus data esse, verum utique dicere, benèque facere: videri verò utrumque ipsis Deorum immortalium operibus simile: id est, Divinæ vitæ summam consistere in Veritate & Beneficentia. Si quis igitur Aristotelis Pythagoræque & aliorum præstantissimorum Philosophorum judicio stare velit, agnoscet mensuram Rectæ Rationis esse imitari, quantum possumus, Divinam Sapientiam & Bonitatem. Ad quem sensum rectè etiam exponi puto illud Theagis Pythagorei, *Principium enim & causa & mensura humana felicitatis est Divinarum præstantissimarumque rerum cognitio.*

SCHO-

S C H O L I A

Ia. C A P. III. SECT. I.

QUOD absolute & simpliciter optimum est. *Virtutis esse id quod absolute & simpliciter bonum est prosequi, pauci sunt, opinor, qui negaverint. Ad optimum verò nos semper teneri dictum aliquanto durius quibusdam videtur, contrarius ac ipse Paulus videtur definiisse, 2 Cor. cap. 7. vers. 38. Itaque qui dat nuptum bene facit, qui verò non dat nuptum melius facit. Quod si teneremur semper id facere quod optimum est, qui dat nuptum non bene faceret, quippe qui officium neglexerit, quo teneretur id semper facere quod est optimum. Hic est nodus difficultatis, qui facile sic solvitur, nempe si respiciamus ad V. 35. Τὸν δὲ πάλιν τὸ οὐκ ἐβόησεν λέγων, ubi planè innuit se externa quadam commoda & incommoda in calculum retulisse, quibus sepositis, solaque Moralitate Actionis consideratâ, & qui nuptum dat & qui non dat nuptum equè benè fecisse facile intelligentur, rectèque dici uterq; optimè fecisse. Optimè enim intelligendum est Ethicè aut Physicè, potèstque quis quantum ad rationes Ethicas, (quæ pro facultatibus aliisque circumstantiis Agentis expenduntur) optimè facere, quamvis alius quis, quantum ad rationes Physicas absolutamque actionis naturam melius fecisse rectè possit*

possit judicari. Ut qui multo largiorem dat eleemosynam, quippe amplioribus fortunis instructus, cum tamen prior ille pro suis facultatibus, dedisset largissimam. Estque par ratio in re Cœlibatus, Qui nequit per naturam suam à sœminis abstinere, optime facit si uxorem ducat; & tamen melius ille facit qui non ducit, id est, convenientius & tutius, nempe si per naturam sic potest. Et summatim, simplex hæc & absoluta Optimitas, si fas sit ita loqui, non ita absoluta intelligenda est, ac si omni respectu careret ad vires circumstantiasque in quibus situs sit Agens, sed mensuram suam habet ab eisdem, ita scilicet ut ab omni morali turpitudine ubique abstineamus, in rebus verò que nullam realem habent turpitudinem, sic nos geramus prout ferunt circumstantia, & è re nostra fore maxime, perspicimus.

Seçt. 2. Non in animali, ut vis illa movendi membra, &c. Nimirum non sic in Animali ut vis illa movendi membra, quippe que ipsi naturaliter inest. An verò Divinior illa vis in ipsam etiam Plasticam ex resurrectione educta & dupliciter aliquo modo propagari non possit, curiosior est questio quam ut hic moveri oporteat.

Seçt. 5. Vel potius insita & congenita. Quod quidem ni esset, ego profecto non satis intelligo, quomodo revera quis convinci possit de ulla turpitudine aut pulchritudine Morali, sed omnes illic notiones ac sensationes per vim quasi quandam extrinsecus essent impressæ, nec virtutes magis naturales essent Anima, quam fœdissi-

sceleratissima vitia, omniâque mensurarentur externis commodis nobis cum brutis Animantibus communibus, nec altius istis rationibus assurgeret ipsum splendidum Virtutis nomen.

Non secus ac Lex quædam Divina cordibus nostris inscripta, i. e. Animabus nostris essentialiter intexta. Qua proculdubio radicaliter semper ipsi inest, quamvis, ut sculptura in æneis tabulis, situ & sordibus ad tempus obscurari possit & obtegi. Anima vero semel purificata legem sibi insculptam facile agnoscit, nec suam tamen aut à se fictam, sed Divinam planè & à Deo sibi inditam. Quò collineat vetus illud dictum,

Πάντα βεβλήσιν à τοῦ Θεοῦ Διό

Unde magnam ipsi deberi perpetuâ reverentiam manifestissimum est, nè lædendo conscientiam læsæ Divinae Majestatis rei videamur.

Seçt. 7. Oportet enim ex sensu quasi quodam, &c. Nihil profectò verius aut solidius dici potest, nec quod magis in comperto est apud omnes bonos. Unde hoc quàm maximè sibi incumbere deprehendunt, ut nihil faciant quo sensibilitatem hanc Animi lædant aut obtundant, nullo utique tumultuario vivendi genere, effrenive cuivis passioni indulgendo, solutave levitati; sed ut subtristem semper ac benignum Animum gerentes, Divinissimum hoc ac delicatissimum Principium tanquam pupillam oculi, quàm diligentissimè possunt, tegant ac defendant.

E.

CAP.

CAP. IV.

Noemata quædam sive Principia Intellectualia, in quæ omnis fere Ratio moralis resolvitur.

I. **C**Æterùm cum sint quorum animis exolevit omnis sensus Dei rerumq; Divinarum, quique nullum certum principatum in Facultatibus agnoscant, sed ei Passioni obediendum esse contendunt quæ imperium sibi fortè fortunâ inter cæteras arripuerit, illiusque desideria implenda, atque in hoc summam humanæ Felicitatis positam esse statuunt: hosce certè homines (modò homines sint, non turpissima pecora) alia adoriendum est viâ; mensuræque Rectæ Rationis proponenda, quæ non à divinissima illa Animæ parte petitur, quam *Boniformem* appellamus, sed ex intellectuali propriè dicta. *Est enim eorum terminorum intellectus quorum non est ratio.*

Moral. Eudem. lib 5. cap. 8.

2. Depromam igitur ex hac penu Principia quædam immediatè vera nulliusque indiga probationis, sed in quæ omnis fere Ratio moralis (quemadmodum Demonstrationes Mathematicæ in *communes suas sententias*) perspicuè faciliq; resolvitur. Quæ cum fructus sint illius Facultatis quæ propriè *Nûs* appellatur, minimè absoum fore putavi

putavi si *Noemata* nuncuparem *Moralia*. Cujusmodi sunt, quæ sequuntur, quæque, nè quis ab illis sibi malè metuat, fidem de nullam sapere severitatem vel austeritatem, sed planè mellea esse, admodumq; suavia & dulcia, utpote quæ nullum bonum proponunt nisi quod gratum jucundumq; est percipienti. VI

Noema I.

Bonum est quod vite alicui perceptiva, viteque hujus gradui, gratum, jucundum & congruum est, & cum conservatione percipientis conjunctum.

Noema II.

Quod vero vite alicui perceptiva, viteque hujus gradui, ingratum, injucundum & incongruum est, Malum est; atque si cum destructione percipientis tandem conjunctum, omnium pessimum.

Exempli gratiâ, Si quid aures vel oculos non modò offenderet, sed etiam surditatem & cæcitatem superinduceret, hoc pessimum esset. Esset autem suppar malum, quamvis visus indè solummodo debilitaretur, vel hebesceret auditus. Eademque ratio est de reliquis Facultatibus.

Noema III.

Ex speciebus vel gradibus vitarum perceptivarum quæ reperiuntur in rerum universitate, aliæ aliis sunt præstantiores & excellentiores.

Noema IV.

Unum Bonum potest esse altero præstantius naturâ, duratione, vel utrisque.

Hoc per se clarum est. Illustrari tamen potest ab hoc incommodo, quod aliter una vita non esset præstantior alterâ, nec una felicitas alterâ major. Unde æquæ felices essent Deus, Angelus, Homo, Equus, & vilissimus quivis Vermiculus. Quod nemo, nisi planè infaniam, ullo modo admittere potest. De Duratione nè minima quidem suboriri potest dubitatio aut difficultas.

Noema V.

Quod est bonum, eligendum est; malum vero fugiendum: Præstantius autem bonum eligendum præ eo quod minus præstat; minusque malum tolerandum nè majus subeamus.

Noema VI.

In eo quod ipsi nondum experti sumus credendum est eis qui profitentur se expertos, modò vitam degant professioni conformem, nullâque

lâque fraus suboleat, mundanique commodi aucupium.

Noema VII.

Absentia boni quod se habet ut oïto eligibilior est quàm præsens mali quod itidem se habet ut oïto, quoad pondus & durationem; & adhuc tantò eligibilior, quanto malum excedit bonum pondere & duratione.

Noema VIII.

Quod certò futurum est rationem habere debet præsens, utpote quod aliquando revera nos præsens præsentes occupabit. Estque super Ratio de eo quod valde probabiliter est futurum.

Noema IX.

Minus præstantia Bona mensurantur à præstantioribus quoad pondus & durationem.

Noema X.

Præsens Bonum omittendum vel minuendum est ex probabili expectatione boni futuri infinitis vicibus præstantioris præsenti quoad pondus & durationem; ideòque multò magis ex expectatione certa.

Noema XI.

Præsens Malum est tolerandum, ut evitemus malum probabiliter futurum infinitis vicibus majus præsentis quoad pondus & durationem. Quod adhuc constantius faciendum est, cum certo sit futurum.

Noema XII.

Mens affectuum præjudicio libera rectius judicat, quam cum passionibus ullisve corporeis impressionibus irretitur vel perturbatur.

Quemadmodum enim Cælum nubilum turbidumq; æquor lumen non transmittunt; ita animus perturbatus obnubilatusq; Passionibus vel clarissimam rationem vix admittit. Hâc similitudine egregiè rem illustrat Boethius in illo Carmine,

Nubibus atris

Fundere possunt

Condita nullam

Sidera lumen, &c.

Est, verò prolixius quam ut huc transcribi debeat.

3. Atque hæc ferè sunt Noemata quæ faciunt ad ingenerandum animæ *Prudentiam, Temperantiam & Fortitudinem*, quæ spectant ad officium *erga nosmetipsos*. Quæ sequuntur spectant ad officium *erga alios*, Homines putà atque Deum, Virtutemque, ac Proinde sunt Fundamenta Sinceritatis, Justitiæ, Gratitude, Misericordiæ & Pietatis. *Pietatem* enim numèro inter morales Virtutes,

tutes, cum Deus cognoscibilis sit ex lumine Naturæ.

Noema XIII.

Summum absolutissimūque Bonum affectu summo, mediā mediocri, minimāque minimo, prosequi debemus; nec summum summōve cognata Bona mediis minimisve, sed mediā minimāque summo, subordinare.

Noema XIV.

Quod tibi bonum præstari velles in datis circumstantiis, idem debes ipse alteri præstare in eisdem circumstantiis, quoad fieri potest citra tertii alicujus injuriam.

Noema XV.

Quod malum tibi fieri nolles, à faciendo illud alteri ipse debes abstinere, quoad fieri potest absque tertii alicujus injuria.

Noema XVI.

Bono bonum compensandum est, non malo.

Noema XVII.

Bonum est homini ut habeat inde bene beatēque vivat.

Noema

Noema XVIII.

Si bonum est ut uni homini suppetat unde bene beatèque vivat, ex certa Analogia planè-que Mathematica sequitur, quòd duplo melius est ut duobus hominibus suppetat, triplo, ut tribus, millecuplo ut mille, & sic deinceps.

Noema XIX.

Melius est unum hominem non voluptuosè vivere, quàm alterum calamitosè ac miserè.

* Noema XX.

Bonum est parere Magistratui in rebus adiaphoris, etiam citra omnem supplicii formidinem.

Noema XXI.

Melius est Deo parere quam hominibus propriisque nostris cupiditatibus.

Noema XXII.

Bonum iustumque est ut suum cuique tribuatur, illiusque usus & possessio ipsi sine molestatione permittatur.

Noema

Noema XXIII.

Manifestum tamen est, quòd ita quis se gerere possit, ut quod acquisitione vel donatione suum est, de jure desinat esse suum.

4. Hæc horumque similia *Effata* rectè nuncupaveris *Noemata Moralia*, ut quæ per se tam clara sunt & manifesta, siquis seposito omni præjudicio ipsa secum velit considerare, ut nullis rationum ambagibus longioribusve argumentorum deductionibus indigeant, sed primo aspectu de se vera esse deprehenduntur. Habemus igitur jam in numerato quod respondeamus quærenti quid sit *Recta Ratio*: Illa enim est quæ certis & necessariis sequelis tandem resolvitur in aliquod Intellectuale Principium immediatè verum. * Quod si porro quærat exemplum ejusmodi Principiorum in Moralibus, præstò sunt quæ modò recensuimus.

S C H O L I A

In CAP IV. SECT. II.

N*oem. 1. Bonum est quod vitæ alicui perceptivæ, &c. Rectè nos Bonum*
cuius

cum relatione ad vitam aliquam perceptivam definivisse, hinc constat, quod, si nulla esset in rerum natura perceptio, frustra esset tota rerum Universitas omnique sine destituta. Perceptio igitur facit quod aliquid bonum sit; ingratum verò quodlibet perceptum naturâ duce averſamur. Itaque oppido quàm manifestum est, id propriè bonum dicendum esse quod vitæ alicui perceptivæ gratum ac congruum est. Quæ verò ex se talia non sunt, sed aliquo modo faciunt ad consequendum quod ex se gratum ac congruum est, non tam bona dicenda sunt, quàm utilia vel conducibilia; nec sub specie boni venire possunt, nisi quatenus tinguntur vel deaurantur spe ac utilitate, quam præ se ferant; ad procurandum quod ex se gratum & congruum est percipienti.

Sect. 3. Noem. 20. Bonum est parere magistratibus in rebus adiaphoris, &c. Sunt quibus hoc axioma, tantum abest, ut Noematis verum videatur, ut e contra concludant aperte falsum. Quos igitur suspicor, ita me intelligere ac si parendum magistratui assererem in rebus adiaphoris etiam ubi res non quidem adiaphoræ, sed vitiosæ ac illicitæ videntur ei à quo obedientia exigitur. Sed longè aberrant à scopo. Noematis qui sic intelligunt. Hoc enim perinde est ac si assererem, Bonum esse homini, ut sciens volensque peccet contra conscientiam suam, quàm ego rem omnium pessimam semper existimavi, & quæ via sit compendiosissima ad callum conscientie obdurendum, quæ animæ statim nullus funestior esset ant
deplora-

deplorabilior. In rebus quidem dubiis & incertis iudicio standum est Magistratûs; in rebus verò aperte malis ac illicitis, aut quæ sic post seriam debitamque examinationem tibi certò videntur, hîc locum habet illud Apostoli, Obedire oportet Deo potius quam hominibus. In rebus verò quæ & in se adiaphora sunt, & si ab eo habentur à quo expectatur obedientia, hîc certò magistratui morem non gerere, ingenium sapit monstruosam ac perversam, & ab humana societate prorsus alienum.

SECT. 4. Quod si porro quærat exemplum ejusmodi Principiorum, &c. Principia hîc varia posuimus eaque clara & ferè Noematicè vera. Verùm hîc quidam unum aliquod Principium desiderant, in quod tota tandem resolvi possit Moralitas. Quæ quidem in rebus hæc absimiliter facere videntur, atque si quæ perlectis communibus Notionibus Geometricis apud Euclidem, per quas solas quæcumque multas variâsque, Demonstrationes Geometricæ satis certò & infallibiliter perficiuntur, hisce non contentus unam aliquam Notionem ex peteret in quam & ista & universa demum Geometria resolvi possit. Votum sanè, quod plus curiositatis in se habet quàm utilitatis, si quo pacto posset expleri. Tentatum tamen à quibusdâ est in Moralibus, dum alii primum hoc ac simplicissimum omnium Principium Socialitatem indigitant, alii Boni publici studium, utrique interim supponentes, nullam ad humanam naturam pertinere perfectionem ad salutem, nisi quæ ex communione aut soci-

etate

etate coalescit; quasi eadem planè res esset Ethica & Politica, contra auctoritatem non solum antiquorum Philosophorum, sed & contra ipsam Naturæ vocem. Utramq; fateor ad humanam naturam referri, ut Etymologia & Syntaxis ad Grammaticam: Ethicam vero ac Politicam eandem facere, perinde est ac si Etymologiam velis cum Syntaxi confundere. Mihi verò hanc rem magis accuratè & acquisitè pensanti, ità se habere videtur, ac si supposito, quod perfectæ corporis sanitas hominis sælicitas esset, statim quis resiliaret ad Socialitatem Sanitatisve publicæ studium, ad edificanda Nosocomia & ad præficiendos ipsis Medicos & Chirurgos, & id genus alia cum manifestum tamen sit huc nondum perventum esse, sed esse integram quandam artem de Sanitate corporis, quam Medicinam appellant, istis omnibus priorem naturâ, & ab eisdem distinctam. Talem ego contendo Ethicam esse; & ut Medicina corpoream singulorum privatorumve hominum sanitatem, ità hanc animi sanitatem, sive veram singulorum Beatitudinem tractare. Quemadmodum enim est, sine relatione ad alios homines, recta quedam beneque attemperata corporis constitutio, quæ sanitas dicitur; ità est recta quedam ac Divina planè Animi temperies internæve vitæ, quæ meritò singulorum hominum (etiam sine respectu ad communem aliorum utilitatem) vera Beatitudo est dicenda. Quo in statu tanquam tot Dii solitarii, Deive potius filii (ut Deus ære Mundum condidit Deus reverà erat, internæque

ternâque suâ vitâ perfectissimus & beatissimus) etiam ante coitionem in Civitatem sunt existimandi, suâ etiam vitâ internâ ad imaginem Dei formatâ & in ipsis excitatâ perfecti, & ex perpetuo hujus Divina vita sensu, suprâ quàm dici potest, beati. Tali ferè modo quo Deus ante creationem Mundi ejusque Gubernationem, beatus nihilominus, (propter internam suam vitam & ineffabiles ejusdem perfectiones, quarum tota hac rerum creatio & administratio, evanida tantum umbra sunt obscurâque quadam vestigia) erat censendus. Ea certè omnes externæ actiones, quas vir probus ac perfectus edere potest, si cum viva illa vera virtutis pulchritudine conferantur à qua profluxerint, umbra tantùm exanimè existimanda sunt & perquam tenuia viliâque illius vestigia. Adeo ut summa humana felicitatis in interno Divinae vitæ sensu sita videatur, unde omnes bonæ actiones externa prout data fuerit occasio, tam certo profluxura sunt, quàm certum est Divinam Providentiam Mundi administrationi nunquam esse defuturam.

Interea loci, hac interna Anima vita ac voluptas quam ex virtutis sensu percipit, est Beatitudo illa quæ est proprium Ethicæ objectum, ut voces singula sunt illius partis Grammatica quæ dicitur Etymologia. Estque hoc verum illud singulorum hominum Bonum seu Perfectio, Ethicâque Methodum docet qua unusquisque, οὐδέλων τε καὶ ἀνάδυσθαι, ut alicubi loquitur Plotinus, ad hoc bonum seu perfectionem pervenire possit, etiam injussu ullius alterius. Et

fi

(si unus tantum in Mundo homo esset, nec vita verum illius esset Bonum, adeoque, cum infirmitate fore hominum multitudines sint, Bonum est singulorum. Et quotcumque in unam Politicam civitatem coalescant, quae se praeferant Bonum publicum promovere, si ullus verus sensus ac solidus subsit professio, palam est eos profiteri, se talem rem adhibiturus esse ad ministratorem, quae efficacissima sit ad hanc Divinam vitam universis civium animis ingenerandam vel excitandam. Nam sic, quod Bonum singulorum esse constabat, cum ad ad universum perveniret. Et communi rerum administratione intendi intelligatur, rectè Bonum publicum appellari potest. Et quae scientia quae docet, quae sit optima ratio coniungendi numerus multorum operas ad hoc Bonum publicum rectè assequendum, vera illa Politica est, verèque ac propriè sic dicta, nec cum Ethica confundenda magis quàm Syntaxis cum Etymologia.

Inde vero apud quosdam factum suspicor ut omnem humanam Perfectionem ac Beatitudinem externis actionibus ac utilitatibus metantur, quod pro internis Aforalitatibus principiis habent notiones tantum quasdam aridas ordinatasve imaginationes, de interna illa Divinae vitae plenitudine ineffabili quo voluptate ex gustu sensive illius percepta nihil saporantes; suavissimum vero fructum dictarum Notionum, cum alias nihil valerent, omnem illam naturalem voluptatem reputantes quae homo merè naturalis gaudere potest, qui si quis sapit, seq. ipsum querit in omnibus, Benèque publicum suae naturalis voluptatis gratia insti-

institutum, ut ea certius sibi facta testā conserbetur, autumat; quod cum factum iri societatis speret mutua multorum opera quam sui solius, omnes humane societatis leges que istuc faciunt, facile agnoscet æquas bonasque, Bonumque hoc naturale illarum esse mensuram. Interim manifestò apparet si recte ac Methodice procedere volumus, exordium esse à simplicioribus, nec antè transvolandum ad commune Bonum, quam quid reverà cuiusque hominis singularis Bonum sit satis intellexerimus, multoque minùs ad ponendum primam legem Naturalem, Socialitatem colere ac servare, antequàm intellectum sit in quam rem socientur homines. Nihil enim boni est in socialitate nisi socialitas sit in Bono. Ex quibus efficitur, nec Boni publici studium, nec Socialitatem primam esse posse naturā ac simplicissimum verā solidæque Moralitatis Principium.

Nos verò nē videamur aliena tantum vellicare, dum nihil de proprio in eorum locum substituere valemus, tentemus demum an aliquod tale Principium primum adinvenire possimus, ad quod omnis Moralitas recte reduci possit, nostræque adeò Noemata Moralia aliquo saltem modo referri eòve contineri: Quo & ipsum apud homines haud Insensatos, pro primo principalique Noemate Morali possit haberi. Est autem hoc ipsum, Verus sincerusque Amor Dei. Hæc est prima, simplicissima, maximæque Fundamentalis Lex omnis veræ Moralitatis,

litatis, & in quam omnis vera Moralitas resolvitur, modò rectè intelligamus quid sit Deum verè sincerèque amare. Neque enim satis est Deum amare, ut Equus Dominum qui foenum & avenas ei ministrat, qui amor in sui-amorem planè resolvitur; sed Deum verè sincerèque amare, est eum, propter amabilissimam illam vitam vivàque pulchritudinem, quæ in absolutissima, liberrima, nihilque sibi quarente benignitate maximè consistit, amare ac diligere, idque ex similitudine ejusdem vite animis nostris, per vim hujus vite Dei ejusque spiritûs, ingenitâ. Quâ vita similitudine cum Deo unimur, pervenientes hoc pacto, ut loquuntur Pythagorei, ἀδελφότητα πρὸς καὶ τὴν τοῦ θεοῦ κοινωνίαν, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ διέσιν φιλίαν. Quam & ἱερὸν S. Johannes videtur appellare, Johan. I. v. 5. καὶ τὸν τοῦτον, τὸν λόγον. Amare, inquam, Deum hoc sensu, fons est & mensura omnis vera Moralitatis, tum illius quæ ad Deum, tum ejus quæ ad proximum spectat, adeoque ad nosmetipsos. Quando enim ad nosmetipsos, [Sect. 3.] referimus Prudentiam, Temperantiam & Fortitudinem, cùmque nihil mentem occecat magis quàm sui-amor, passionèsq; inde orta, nimia verò corporis cura & observantia pars illius sit, mortisquæ, hujus gratiâ, minus honesta prætimescentia, quæ Temperantiæ & Fortitudini contrariantur; manifestum est, ab istis omnibus, (per Divinam illam vitam, quæ in amore Dei continetur) nempe, à mentis cecitate sive Imprudentia, Intemperantia, & Ignavia nos omnino liberari.

liberari. Nam ipsa morte sortior est hic Divinus Amor; nec potest ille non aspernari omnes corporis voluptates, qui deliciarum Divini Amoris semel factus sit particeps. Quantum vero ad illam Moralitatem, quæ ad Deum spectat vel Proximum, cujusmodi sunt, quæ ibidem recensentur, Pietas, Sinceritas, Justitia, Gratitude, Misericordia, manifestum est, optimum Dei cultum esse, per Divinum hunc amorem illi assimilari, totumque ei deditum esse; nec quicquam esse posse magis illibata sinceritatis aut propensius ad Misericordiam, quam qui tali vita imbutus sit, quæ sit perfectissima ac absolutissima benignitas, nihil sibi querens; nec possibile esse eum adeo quis benignus sit nihilque sibi querat, ut sit injustus, nedum, quæ injustitiæ pars pessima est, ingratus. Et ut summatim dicam, cum verus ille ac sincerus Dei Amor nihil aliud ferè sit quam viva illius Amoris Imago, quo Deus seipsum ut summum & absolutissimum bonum Creaturasque omnes pro suo modulo hujus boni participes complectitur; impossibile est, quin ab hoc exemplo Divini Amoris noster verus ac sincerus Dei Amor amorem Proximi perinde ac Nostri pariat. Tam manifestum est omnem veram Moralitatem unâ hac lege quem verum ac sincerum Dei Amorem appellamus, contineri.

Et certè si Sanctionem hujus legis spectamus, (cum & Legem appellare visum sit) pœnæve annexam illius transgressionem, quæ profectò est gravissima (cum enim sincerus hic

F

Dei

Dei amor reverà vita sit aeterna in animis nostris inchoata, palam est, qui hac vitâ destituitur in aeternam incidere mortem, & in omnia mala fata ac miseriae quae eam comitantur) haud ita difficile erit, etiam Noemata nostra Moralia, perinde ac supradictas Moralitatis partes, ad hanc Divini Amoris Legem aut illius Sanctionem aliquo saltem modo referre. Nam ad Legem ipsam referri possunt. Noemata 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22. Ad Sanctionem legis, Noemata 7, 8, 10, 11, 23. Cum enim verum summumque Bonum, quale Objectum praeipuum est Divini Amoris, intelligendum esse: ex grata illius cum Divina quadam vita congruitate, ut facilius id admitti possit, Noema primum, Bonum in genere istac ratione definit, Secundum verò, Malum ex ratione contraria. Is verò qui ad summum illud & excellentissimum vita gradum, Divinum utique Amorem, pervenit, certò scit è vitarum speciebus gradibusve, aliis alios esse praestantiores, & Amorem hunc Divinum omnium praestantissimum, idemque de Bono quod pro vitarum gradu vel specie variatur, quemadmodum Noema tertium & quartum definiunt. Estque par ratio de electione praestantioris boni Noemate quinto contenta. Cum verò excellentissima hac vita, quoniam Amorem Divinum appellamus, in sensu ac experientia consistat, opportune occurrit Noema sextum, quod monet credendum esse eam felicitatem expertis, nec sincerorum hominum consilium rapiendum

ficiendum propter fraudem Hypocritarum. No-
 niam vero monet omnia Bona ab hac summo
 Bono, excellentissimæque vita mensurari oport-
 ere, nempe in tantum admitti, in quantum
 cum isto summo consistant eive subserviant.
 Duodecimunt vero innuit mentem passionibus
 corporeis liberam rectissime judicare, qui ga-
 nantius fructus est vite illius summa, de qua
 agimus, nempe qua liberrima est vixitque si-
 bi quærens ac Deo gaudens benignitas, quæ &
 illius puritatem à tumultibus corporeis arguit.
 Quæ quidem ratione ad præmium spectare po-
 test sinceri hujus Dei Amoris, acque sic ad
 Satisfactionem potius referri. Veritas autem No-
 ematis decimi ceteri ex sensu hujus Divinæ
 vite, quàm distinctissime vixitissimæque per-
 cipitur. Ut & aquiras Noematis decimi quarti
 & decimi quinti, quibus additis quatuor prox-
 imè sequentia Noemata, quorum aquiratæ
 impossibile est, ut quis, qui hanc Dei vitam
 (quæ Nihil & iocunditas apud Aristotelem appella-
 tur) affectus sit, primo intuitu non intus
 percipiat. Et qui Deum amat, Magistratui
 etiam Dei Imagini proculdubio in omnibus li-
 citis morem geret, non autem in illicitis, ob
 hanc ipsum Amorem ac Reverentiam Dei a-
 pud ipsum ipsa morte fortiores, quæ argu-
 menta sunt Noematis vicesimi & vicesimi
 primi. Noema verò vicesimum secundum in
 hac lege Divinæ Amoris continenter continere
 manifestissimum est. Ecquis enim est, qui,
 cum sua per Divinum illum Amorem in ipso
 vixentem, perlubenter cum aliis, ubi opus fu-

erit, communicaturus sit, rogabit, unquam iustum esse ut quisque bona sua propria pacifice possideat. Atque hæc fere Noemata sunt, quæ ad ipsam legem Divini Amoris referri posse aliquo saltem modo sibi videntur.

Ad Sanctionem vero Legis hæc pauca. Septimum sic. Ut intelligatur scilicet, melius Gravitæ supplicii, illiusque incutiatur formido, monentem absentiam Boni transitorii tolerabilioram esse presentia mali pari pondere & duratione, ut inde aestimetur quàm intolerabilis conditio sit, ubi presentia mali absentiam boni immensis fere intervallis, quoad pondus & durationem, superat; ut sic Mortales ab illicitis cupiditatibus absterreantur. Et ne longinquitas, quam fingunt, mali futuritas securus faciat, addimus Noema octavum, Quod certo futurum est, rationem habere debet presentis, &c. Cui rationi manifestò innituntur Noemata decimum & undecimum, quæ aperte ad Sanctionem Legis, ex adjecto præmio aut poenæ, referuntur, præsertim in vita futura. Ad poenam vero etiam in hac vita irrogandam spectat vicesimum tertium. Et certe ex hac ipsa lege Divini Amoris, constat merita posse irrogari. Cum enim hæc Lex, vita quadam sit Anima iusta, quæ sit liberissima absolutissimæque Benignitas nihil sibi, quæ sibi, quærens, si quia re, quapiam aliter, uti nolit, quam in malum aliorum, nisi Lex Divini Amoris eum hac re privandum statueret, sibi ipsi repugnaret, ac si reverà non esset liberrima illa ac absolutissima Benignitas sed

*sed teneretur studio partium, & iniquam
unius cuiuspiam voluntatem communi utilitati
preferret; quod perinde si non magis absonum
est, quam si preferret suam. Par profecto
utrobique apparet cum hac Divini Amoris
Lege Repugnantia. Tam facile in hanc no-
stram primam maximèque fundamentalem Le-
gem Divini Amoris ultimum hoc Noema
resolvitur, ut & universa nostra Noemata
aut ad hanc Legem, aut ad illius Sancti-
onem aliquo modo referri posse abundè innu-
imus. Et si reductio ubique adeo perfecta non
sit, agnoscetur tamen, spero, scopi dictorum
Noematum haud inutilis illustratio. Interim
nemo mirari debet, quòd hanc primam max-
imèque fundamentalem legem inter Noe-
mata mea Moralia non recensuerim, cum sub
initium Capitis profitear me talia duntaxat
enumeraturum, quæ non quidem à Bonifor-
mi Animæ parte petenda sint, sed ex Intel-
lectuali propriè sic dictâ. Et certè Intel-
lectualia tantum sunt eis qui Intellectu ni-
hil Divinius experti sunt, experti tamen nô-
runt ea ad Divinius aliquod Principium re-
ferre. Sed quod hîc omiseram, subindica-
bam locis satis opportunis, nempe lib. 2. cap.
9. & lib. 3. cap. 8. nè tam solida Divi-
næque veritas intercideret.*

C A P. V.

Quod datur aliquid simpliciter & sua natura Bonum, quibusque id demum facultatibus deprehendatur & percipiatur.

1. **A** Tque hinc tandem liquet quod sit aliquid simpliciter & absolute Bonum quod prosequendum est in singulis actionibus humanis: Cujus natura, essentia & veritas penes *Recte Rationis* judicium est, sapor autem & dulcedo in *bonis* in *Boniformi animæ facultate* percipitur. Quodque omne Bonum morale propriè dictum est *Intellectuale & Divinum*: *Intellectuale*, quatenus ejus essentia veritasque ab Intellectu definitur & agnoscitur; *Divinum*, quatenus ejus dulcedo in divina illa facultate (quâ adhæremus Deo, simplicissimo illi & absolutissimo Bono, & qui semper vult id quod absolute & simpliciter bonum est) summa cum voluptate & affectu gustatur. Divina igitur hæc sapere, summa hominis sapientia est, summæque Felicitas. Ipsâ enim animæ nostræ summitate & flore coniungimur cum illo quod absolute optimum est, juxta antiquum illud oraculum,

Objectum quoddam est quod mentis flore prehendat.

2. Quod verò attinet ad eos qui temerè aut ex composito dictorum *Noematum* verita-

veritatem negaverint; rogato illos quam tandem Facultatem consulunt, dum tam absurda Responſa depromunt. Deprehendes enim ſemper conſolere *Appetitum animalem*; quodque illi juſundiffimum eſt optimum eſſe define. Quæ certè vox pecudis eſt, non hominis. Hæc autem *Temperantiam* ſpectant.

3. Porro quod ad *Juſtitiam* attinet, eodem ſerè modo definiunt. Nempe, quod abſolutè & ſimpliciter Bonum eſt (quale illud eſt quod ſua naturâ juſtum eſt), nullo modo intelligo. Illud ſolum bonum eſſe intelligo quod *mibi ipſi* bonum eſt, de proximo nihil ſolicitus. Interroga igitur porro; Fatebitur apertè illud *ipſi* gratum, bonumque eſſe quod *animali Appetitui* gratum eſt; non animadvertens interim quàm ſubdole humanam diſſimulat ſpeciem, ſolamque præ ſe fert belluinam; imò verò, potius, quàm ex confesso ſeipſum appellat belluam, non hominem. Cum tamen potiori jure id *naſus ipſos* eſſe exiſtimare debeamus quod in nobis optimum eſt, aut quod certè medium locum tenet. Eſt autem illud Intellectus, Rectaque Ratio.

4. Nam ut in numeris ultima unitas ſpeciem conſtituit, ita in rebus poſtrema perfectiſſimâque differentia eſſentialis facit rem eſſe quod eſt, & ab aliis diſtinguit. Qui igitur id ſolum bonum eſſe contendit quod *ſibi* gratum eſt, innuens quod *ſuo animali* gratum eſt *Appetitui*, plane brutum ſe

prædicat. Quod si innuat quod Intellectus rectæque Ratio probat, Facultatique boniformi gratum est, id certe *ad ἀγαθόν*, quemadmodum appellat *Platinus*, id vero *Homini* (quem *ἄνθρωπον* *Intellectualem* rectè appellare poteris) gratum est, ab ipsoque probatum.

5. Ea est autem omnis vitæ Intellectualis natura atque indoles, ut, quemadmodum non quærit quid alicui hominum numero, quamvis immenso, multo minus quid cuius singulari homini, *verum* videri possit, sed quid absolute & simpliciter verum est; ita nec quærit nec amplectitur id quod uni alicui homini vel quamplurimis *bonum* videatur, sed quod absolute & simpliciter est bonum, & quod in datis circumstantiis (quantumvis reclamante animali Appetitu) semper est eligendum ab omni Intellectuali creatura: ita ut huiusmodi quævis electio (ut in Arithmetica speciosa singularis aliqua operatio) in generale abeat Theorema, tanquam constans quædam & æterna Idea illius quod agendum est in datis circumstantiis; quod æquè tenemur amplecti, (appetitui animali ingratum sit quàm velis maxime,) ac veritatem illam agnoscere quæ contrariari videtur externo sensui,

6. Quamobrem ut Intellectus vitium est, cum Sensui aut Imaginationi ita indulget aut obtemperat, ut quod realiter verum est minus assequatur; ita proculdubio vitium

tium est Voluntatis, si quis Appetitu animalis abreptus aut occæcatus, non amplectatur id quod simpliciter & absolute bonum est. Nam quod in præsens adeo gratum non sit Voluntati, id sua fit culpâ vel defectu, quod nondum expergefecerit supremam illam divinissimamque Facultatem, quâ illud quod absolute optimum est, maxime sapimus, summoque cum affectu & voluptate eo afficimur & oblectamur; adeoque illud adamamus & suspicimus, ut vel mille mortibus caput objicere malimus, quam nosmetipsos finire tantâ dulcedine privari, aut tam amabilem vitæ florem divinique sensûs integritatem turpi quavis aut inhonestâ actione offendere, lædere, aut violare.

7. Quemadmodum igitur est aliquid suâ naturâ & immutabiliter *verum*, ita est aliquid simpliciter & suâ naturâ *bonum*: utque illius quod suâ naturâ verum est veritas Intellectu percipitur; ita illius quod simpliciter bonum est grata suavitas & jucunditas *Boniformi* percipitur *facultate*. Qui verò quidvis, utcunque gratum est, perinde bonum esse contendunt, eamque esse humanarum actionum mensuram, planè insanire mihi videntur, ex eo quod Sapientes, Stultos & Maniacos eadem in conditione collocant; nisi quod fortè Stultos & Maniacos Sapientibus præferant, ut qui ipsis constantius & obstinatus, omni aliâ ratione abjectâ & sepositâ, id quod sibi gratum

tum est, quantumlibet turpe sit & ridiculum, & quantumque cum periculo conjunctum, in singulis actionibus prosequantur.

8. Atque esto certè quoddam cautius quidam hac in re loquantur, sumque velint Sapientem, utcumque aliter insaniat, suisque conservationi semper prospicere; negari tamen non potest quin hac ratione invulnerabilem aliquam dementiam vel stoliditatem sapientissimæ Immortalitati æquiparent.

Præterea, Simplex suisque conservatio non est optabilis, cum tantâ miseriâ aut turpitudine onerari possit, ut quemvis hominem nisi stupidissimum vitæ prorsus taderet.

Postremo, Si præsens suisque conservatio non est optabilis, sequitur quoddam quæ diuturnior est ac productior est melior, productissima autem omnium optima. Et si hujusmodi Conservatio unus hominis bona est, quoddam duorum duplo melior sit, trium triplo, & sic deinceps; ita ut juxta lumen Naturæ sequatur, quoddam unaquæque Creaturæ Intellectualis teneatur curare & promovere Conservationem sui proximique tam præsentem quam futuram, quantum in se est, quantumque fieri potest citra tertii alicujus injuriam. Quod quidem non minimam *Justitia* partem implet, ut & *Temperantia* omnisque omnino Virtutis.

C A P.

C A P. VI.

De Passionibus in genere, deque earum utilitate.

1. **Q**uid sit *Virtus* in genere definiemus. Antequam descendamus ad species, non abs re erit aliquid de *Passionibus* prælibare circa quas versantur, earumque naturam, usum & incommodum breviter explicare, itaque mentem præparare ad plenioris perfectiorisque *Virtutum* notitiam.

2. Per *Passiones* autem intelligo non solum eas quæ vulgò in Morali tractantur Philosophia, sed quamlibet Impressionem corpoream quæ apta nata est ad pervertendum Animæ iudicium, mentemve occaecandam, quo minus quid in re quaque optimum est discernat. In hoc igitur numero pono omne phantasma sensumve internum falsum quantumvis pervicax, quod obreptare vel adhærescere animo possit ex vi educationis, consuetudinis, vel alicujus *idionætiæ*, eumque in errorem abducere. Nam ad hæc etiam extendere se Virtutem oportet, ipsisque ita dominari, ut mens nunquam vacillet in iudicio, nec avertatur à prosequendo id quod simpliciter optimum est.

Primo.

Primò autem agemus de Passionibus propriè dictis, quales sunt *Amor, Odium, Ira,* & id genus reliquæ. De quibus omnibus contra *Stoicos* statuendum est, quòd sunt suâ naturâ bonæ, quòdque Divinæ Providentiæ scopus non minùs deprehenditur in ipsarum usu quàm in structura organorum corporis cujusvis Animalis.

3. Sed & in genere earum utilitas quādamtenus edoceri potest aptèque illustrari. Cùm enim Passiones conjunctæ sint cum vehementiori spirituum agitatione, videntur quidem id præstare in homine, quem *minorem Mundum* quidam amant appellare, quod Venti præstant in majori. Quemadmodum enim illi aerem expurgant, ita & hæ sanguinem ventilant, nec sibi aut eum stagnare & putrescere.

4. Porro, varia Animæ Theatra superinducunt, valdeque diversas phantasmatum Scenas ipsi obferunt, quæ judicium quidem tentant & vellicant, sed majori simul experientiæ supellectile instruunt, & mirabilem illam nobis exhibent voluptatem, quòd in omnibus hisce tempestatibus, variisque & validis incurfantium phantasmatum præstigiis & insulturis, deprehendimus quòd sit aliquid in nobis Divinum, quam *Mentem* nuncupamus, quæ eundem sensum judiciumque per omnes hæc commotionum vires constanter retinet, nec in consensum se abripi sinit vel importunissimis Passionum tentationibus, sed ei quòd simpliciter optimum est indefinenter adhæret. 5.

5. Præterea, Ex hoc conflictu & victoria detegitur quoddam Imperium sive Regnum in Anima, quodque Intellectualis pars habet quod instituat & erudiat, ut Venator canem, vel ut Pater filium: Quem admodum inquit *Aristoteles*, duas partes in *Ethic. Nicom. lib. 1. cap. 13.* Anima statuens quæ quodammodo Rationem habere dicantur; una quidem propriè in seipsa, altera tanquam quiddam suo obtemperans patri. Intelligit autem eam partem Animæ quæ ad concupiscendum & appetendum omnino impellit. Pars enim Vegetativa nullo modo Rationis est particeps: Concupiscibilis vero pars Animæ & in universum appetitiva quodammodo particeps est, quatenus scilicet Rationis dicto est audiens, ipsiusque imperio subjicitur. Dubitare tamen meritò quis potest, cum pace tanti Philosophi, an ipsa pars Animæ Plastica, quam Vegetativam hîc appellat, non existimanda sit aliquo etiam modo obedire Rationi. Nam omnes illi naturales appetitus atque impetus non tam Perceptiva partis quàm Plastica fructus sunt & effectus.

6. Fons & Origo ipsorum in Plastica est, cujus præcipua sedes est Cor; perceptio tamen ipsorum est in parte Perceptiva, cujus domicilium est Cerebrum. Cum verò pars utraque essentialiter, vitaliter & indiscerpibiliter una sit, nihil mirum est quod pars Perceptiva tentetur, vellicetur, & aliquando abripiatur à Passionibus: quæ de se quidem cæci sunt tantummodo Naturæ

teræ instinctus, qui forte in ipsis Plantis
reperiuntur, ut & Juventa & Senectus;
sed percipiuntur in Animalibus, ut in
avium nidificatione & incubatione; in Ho-
minibus vero non solum percipiuntur, sed
distinctè & reflexivè a Mente intelliguntur
tanquam ab alio aliquo processu, sive il-
lud sit pars *Plastica Anima* sola, sive qua-
tenus conjuncta sit cum universalissimo *pla-
stico* Principio quod *Spiritus Natura* a no-
bis dicitur, & forsitan ab ipso *Aristotele* in-
digitatur in illo toties repetito axioma-
te, *Natura nihil agit frustra*.

7. Est enim Principium efformativum
omnium Plantarum, corporumque omnium
Animalium, quibus inservit excitatque isti-
usmodi instinctus qui tendunt ad salutem
uniuscujusque individui *Plasmati*, sed ma-
ximè omnium eos qui faciunt ad conser-
vationem Speciei; Quales sunt coeundi ap-
petitus; affectusque erga foetus, quem Græ-
ci *σπέρμα* vocant. Cuius vis mira depre-
henditur in cane foeta viva dissecta. Nam
si coram ipsa filium lædis, latrat, vocife-
ratur; sin illum ori illius admoveas, pro-
prii doloris oblita silet, atque magna pie-
tate lambit. Quod mirandum spectaculum
saepius se in publicis Theatris ostendisse
scribit optimus ille *Anatomicus Realis*
Columbus.

De re Ana-
tomica,
lib. 14.

8. Omnes igitur animales Impetus & In-
stinctus ad Regionem Naturæ pertinent,
suntque quasi quædam imperfectiones uni-
bræ

bræ ac vestigia Sapientiæ & Bonitatis Divinæ, quæ in hac obscura Regione sublucescunt. Atque hoc est illud Principium cum quo ex participatione purioris ac Divinioris luminis colluctamur quoties limites excedit hujus supernæ legis. Nempe, *Intellectualis* pars animæ contendit cum *Plastica*, quæ *spiritum Naturæ* habet acerrimum instigatorem & Fautorem, præsertim in quibusdam affectibus; sed ex altera parte vis quædam Divinior instat, urgetque fortiter resistendum esse omnibus Naturæ incantamenti & illecebris, & illius quod honestum est & simpliciter optimum rationem semper esse habendam.

9. Animæ verò præsentiam primo exiguis illis *Conarii*-cancellis circumscribere, & deinde animatam hanc glandulam fingere (ad instar homunculi cujusdam cum penula & bacillo contra ventum nitentis) ex una parte ab anima inhabitante, ex altera à spirituum impetu flatuque impelli, atque in hoc consistere luctam illam & conflictam inter partem inferiorem animæ & superiorem, sive inter *carnem* & *spiritum*, prout loquuntur Theologi; Commentum certe perquam lepidum est, sed, quod sat scio, nihil in se habet solidæ veritatis. Verùm ea de re non est hic dicendi locus.

10. Palam est igitur, Regnum quoddam in nobis esse sive Principatum, Animûmq; nostrum rem esse non adeo solitariam, sed satis numeroso stipatam satellitio, nec in
pro-

propriis solum Passiones imperium habere, sed in ipsum *Natura spiritum*, cujus incantamenta & illecebras, divinatori quadam magia fretus, comprimere potest vel extinguere.

11. Ex quibus insuper sequitur quod per Passiones fit, quod vita sensusque in nobis plenior fit, multoque subinde excitatio: Sunt enim Affectus Animi quasi alæ vel quadrigæ, quemadmodum olim in *Phædro* suo notavit *Plato*.

12. Neque illud prætereundum est quod ingeniosè innuit *Cartesius*, quod Passiones videntur certissimus & solidissimus animæ nostræ thesaurus. Cum enim in aliis plerisque perceptionibus decipi possimus, nec certi esse an id revera sit quod repræsentant, nullus locus est deceptioni (inquit ille) quoad Passiones; quia tam propinquæ & intimæ animæ nostræ sunt, ut ei impossibile sit illas sentire, quin revera sint quamdiu eas sentit. Unde mirifica illa pax animi & tranquillitas, permanensque ac nunquam pœnitenda dulcedo & voluptas, quæ ex sensu Virtutis percipitur, non solum supra omnes illas voluptates quæ aptæ natæ sunt pœnitentiam & amaritudinem animæ postea superinducere, sed etiam supra omnes opiniones & speculationes Philosophicas, æstimanda est; cum ob alias causas, tum maxime quod de eis ut plurimum dubitare quis possit; de hac vero, cum Passio sit, non Opinio, nulla subesse possit dubitatio.

13. Po-

13. Postremò, Præter usum illam omni-
um fere Passionum communem, quod ob-
jecti imaginem firmitus animæ imprimunt,
ipsisque quasi intrunt, est certè alius mi-
nimè contemnendus, quod ex Passionibus
possumus apud nosmetipsos æstimare quanto
pretio habeamus ea quæ pulchra sunt &
honestæ, quàmque verè ac vitaliter anima
nostra cum ipsis jungatur. Est enim
intimus maximèque immediatus vitæ fru-
ctus, affectus; sine quo tametsi superfici-
ariâ quâdam & imaginariâ approbatione
res optimas ornare possimus, non possu-
mus tamen sine illo per modum vitæ sen-
sûsque animam nostram cum ipsis con-
jungere, nec conjunctam esse certò judicare,
nisi æquali ἀντιθέτῳ à rebus turpibus & in-
honestis abhorreamus, sive hæc in nobis-
metipsis occurrant, sive in aliis. Ea enim
est Virtutis ratio, ut amet quæ optima
sunt, & à pessimis abhorreat; non quod quis
altera in se reperiât, altera in aliis, sed
simpliciter quatenus sunt talia. Estque
perfectissimus vitæ status bonum amare,
malum autem horrore aut indignatione
excipere, ubicunque emicuerit. Hoc enim
arguit inferiorem animæ partem in con-
sensum rapi à superiori, totumque homi-
nem igneis quasi affectuum quadrigis, *Elia*
instar, usque ad Cælum Deumque subvehi.

14. Quod si quis, sub prætextu nescio cu-
jus affectatæ animi tranquillitatis, pruden-
tiæ, pacisve studii, tolerare posset sine o-

G

mni

mini animi commotione quod turpiter commissum est contra communia humani generis iura & æternas Virtutis leges, cum tamen privata quavis injuriâ in seipsum immisâ satis urî & commoveri soleat; insigne certe hoc esset specimen Hypocri-fios, quæ non tam ridenda esset, quàm ab omnibus mortalibus execranda.

15. Sunt igitur Passiones bonæ, maxi-maque vitæ humanæ complementa, modò hæ duæ leges observentur. Prima, ut Af-fectus ferantur ad Objectum debitum, quæ *Ordinatio* (sive *rectus Passionum impetus*) di-ci potest: Contra quam qui peccant, im-manissimè omnium peccant. Quales sunt invidi, & qui sævitia & crudelitate se ob-lectant, & id genus reliqui homines.

Secunda lex est, ut Affectus sit commen-suratus Objecto & Fini, hoc est, ut (juxta Noema decimum tertium) summo affectu optima maximaque, mediocri mediocria, minimoque minima, prosequamur; sed ut nusquam in tantum commoveamur, ut Af-fectus violentia lumen Rationis intercipiat aut minuat, quo minùs finem assequamur ad quem collineat Natura in singulis Affecti-bus quos animabus nostris indidit: Quam proinde legem *Moderationis* (sive *modera-tam passionum impetum*) appellare poteris.

16. Qui verò obtentu exterminandæ dif-fordie ex anima, & finiendi illam luctam & conflictum quo aut Passiones cum Ra-tione, aut inter se invicem, præliantur, omnes

omnes Affectus tolli volunt, perinde mihi facere videntur ac si quis, nè fiat ulla dissonantia in Lyra, omnes illius chordas discindi velit ; & nè ulla corpus invadat intemperies morbida, humores omnes pharmacis exturbari. Quemadmodum rectè & eleganter jam olim monuit etiam *Theages Pythagoreus* ; nempe *Quòd in eximendis anima passionibus, voluptate utique & dolore, Virtus non contingit, sed in hisce ritè contemperandis.* Et deinde duplicem illam similitudinem copiosius adhibet ab humoribus corporis rectè commiscendis, chordisque Musicis scitè coaptandis contemperandisque, desumptam, quam nihil necesse est repetere, cum jam satis exprefferimus.

17. Quis autem modus vel mensura sit ad quam componi & temperari Affectus debeant, duæ suprà dictæ leges satis edòcent, ~~sympliciorum & mixtorum~~ *complexæ.* Ad quarum alteram referenda est præclara illa *Ciceronis* sententia : Ergò is quisquis est qui moderatione & constantiâ quietus animo est, sibi que ipse placatus, ut neque ta- *Quest. Tusculan. lib. 4.* bescat molestiis, neque frangatur timore, nec sitienter quid appetens ardeat desiderio, nec alacritate futili gestiens deliquescat, is est sapiens quem quærimus ; is est beatus, cui nihil humanarum rerum aut intolerabile ad demittendum animum, aut nimis lætabile ad efferendum, videri potest. Quem verò ambitione aut libidine inflammatum & furentem videmus, omnia rabidè appet-

tentem cum inexplebili cupiditate, quóque affluentius opes aut voluptates undique hauriat, eò gravius ardentiusque sitientem; nã ille homo est quem nemo sapiens dubitaverit existimare omnium mortalium infelicissimum.

C A P. VII.

De Passionibus, in specie, proprie dictis.

1. **P**assionum species cum nemo, quod sciam, accuratius enumeravit quam insignis ille Philosophus *Cartesius*, nec definiverit distinctius, in hujus ferè vestigiis hac in re semper insistam, nisi magna aliqua causa impediverit. Cæterum non abs re erit primò plenior *Passionis* definitionem proferre, subsequentiùsque speciebus præfigere.

2. Est igitur *Passio vehemens anima Sensatio quæ speciatim ad ipsam animam refertur, & cum extraordinario spirituum motu conjungitur. Sensatio rectè Passio dicitur quoniam in Passione anima sentit se pati; & vehemens, quia vehementer: ad ipsam animam autem speciatim referri hæc sensatio, ut distinguatur ab aliis sensationibus; quarum aliæ referuntur ad objecta externa, putà, Odores, Sonos, Colores; aliæ ad corpus nostrum, ut Fames, Sitis, Dolor. Coniungi denique hanc sensationem dico cum spiritu-*
um

um motu, potius quam ab ipso produci; quoniam illud semper contingit, hoc non semper, imò forsan rarius, si excipias illum motum qui oritur ex potu & cibo, atque aeris mutatione. In externis enim objectis à quibus Sensus vel Imaginatio percellitur Anima movet spiritus, non spiritus Animam.

3. Omnes Animæ Passiones ad sex principalia ac primitiva genera revocat *Carte-De Passion. Anim. part. 2. Artic. 69.* *fus; Admirationem, Amorem, Odium, Cupiditatem, Letitiam, Mœrorem.* Quorum ordo & distinctio hæc rationeprehenditur. Nam quum primum aliquod novum objectum, circumstantiæve aliquâ novâ modificatum, nobis occurrit, Animadversivam facultatem sistit & detinet, & in extraordinariam quandam attentionem rapit, quæ ipsa hæc *Admiratio* est: Quæ, cum contingere possit antequam cognoscamus utrum objectum gratum futurum sit an ingratum, Passio meritò omnium prima habenda est.

4. Postea verò, si anima considerat objectum sub ratione grati vel ingrati, quod idem ferè sonat quod boni vel mali, unum *Amorem*, alterum *Odium* excitat. Bonum autem hoc atque malum si considerantur ut futura, *Cupiditatem* in nobis accendunt; illud, uniendi cum illo sive illud possidendi, hoc, evitandi ipsum aut à nobis amolendi. Primum Scholæ *Desiderium* vocant, alterum *Fugam*; & certè non malè. De-

nique, si ut præsentia considerantur, Bonum *Latitiam*, Malum *Mærorem* gignit.

5. Verum, tametsi satis rectè mihi videtur *Cartesius* calculum subduxisse in hac Passionum enumeratione, non video tamen quin pari jure ad breviorum numerum reduci possint, nempe, ad tres illas primas, *Admirationem*, *Amorem*, & *Odium*. Quid enim est *Desiderium*, nisi Amor porrectus versùs bonum futurum? Quid *Fuga*, nisi Odium se avertens ab imminente malo, vel se muniens contra ipsum? Quid denique *Latitia*, nisi Amor exsultans præsentia boni adamati? Quid *Mæror* sive *Tristitia*, nisi Odium præsentis malo oppressum & implicatum? Manifestum enim est, omnibus hisce circumstantiis semper subesse & in fundo quasi latere *Amorem* & *Odium*.

6. Unde porro elucet, quòd Scholastica illa Passionum reductio ad duo illa capita, *Irascibile* scilicet & *Concupiscibile*, modò rectè interpretemur, non tam severiter sit explodenda, præsertim cùm optimorum antiquissimorumque Philosophorum autoritate munita sit & cohonestata. Intellego autem hîc eas Passiones solas quæ propriè in *Corde* sedem habent, non quæ in solo *Cerebro*, qualem unicam illam agnoscit *Cartesius* *Admirationem*. Cæteræ mihi satis rectè videntur reduci posse ad Pythagoreorum *ἐμπνεύματα* & *συνέσεις* quæ planè respondent Scholasticorum *Concupiscibili* & *Irascibili*, quæque non in scitè reddi possunt *Concupiscentia*

scientia & Excandescencia. Quam postērior est ille animæ affectus quo excandescit contra quamlibet speciem mali vel ingrati: quam si absque respectu ad tempus considerat, est *simplex Odium*; si imminet malum, *Fuga*, sive Cupiditas amolienti vel quolibet modo evitandi illud; si præsens sit, *Mæror*, *Tristitia* vel *Agritudo animi*, quæ nihil aliud est nisi hæc Excandescencia malo præsenti implicata & illigata, misereque illo vexata.

7. Eademque ratio est de *Concupiscentia*, quæ, si cum aliqua specie boni vel grati amicè conjungitur, seposito omni temporis respectu, *Amar simplex* est; si consideratur bonum ut futurum, *Cupiditas* est, sive propriè dicta *Concupiscentia*, si ut præsens, *Laetitia* sive *Gaudium*. Nec tamen desinit esse *Concupiscentia*, quoniam, nisi superveniat fastidium, Amor hic cupit concinnationem sui statûs, ac proinde semper subest aliqualis *Concupiscentia*.

8. Possunt igitur tantum duæ esse Passiones principales & primitivæ quæ propriè in Corde sedem habent, sive eas. *Amorem & Odium* cum *Carrefio*, sive *Concupisibile* & *Irafcibile* cum *Scholis*, sive *incomparabilibus* cum *Pythagoreis*, appellare libet. * Quod certè notatu non est profus indignum, ut mox ex usu illius clariùs patebit.

9. Intereà hcc, ad pleniorē Passionum intelligentiam, eodem ordine ac distinctione

Passionum
prima
Classis.

Alione quæ proposuit Cartesius, sex supra nominata genera definiam, singulisque suas proprias species subnectam. Prima est *Admiratio*, quæ est *Passio animæ novitate alicujus Objecti percussa, in eoque contemplando attentissime occupata*. *Admiratio duplex est, Existimatio & Despectus*. *Existimatio est Admiratio magnitudinis vel valoris alicujus Objecti*: *Despectus* verò *Admiratio parvitatæ vel vilitatis Objecti*. Hinc facile intelligitur quid sit *Existimatio sui & sui Despectus*, nempe quando quis cum affectu inhæret contemplationi propriæ dignitatis vel vilitatis. Eademque ratio est de *Despectu & Existimatione aliorum*; quarum prior *Dedignatio*, posterio *Veneratio* dicitur.

Est autem *Veneratio Existimatio alicujus liberi Agentis, quod nobis bene vel male facere posse opinamur, cum voluntate nosmetipsos illi subjiciendi conjuncta*. *Dedignatio* verò est *Despectus liberi Agentis, quod, cum capax sit bene vel male faciendi, idcirco tamen infra nos esse judicamus, ut nobis neutrum facere possit*.

Secunda
Classis
Passionum

Secunda classis est *Amor & Odium*. *Amor est Passio animæ quæ excitatur ad se voluntate jungendam cum Objectis quæ ipsi videntur grata*. *Voluntate* autem hic se adjungere non est idem quod *cupere*, id enim ad *Cupiditatem* spectat; sed cum affectu quodam agnoscere rem esse gratam bonamve. *Odium est Passio animæ quæ incitatur ad separandum se voluntate ab Objectis quæ ipsi videntur ingrata vel noxia*. Amans cum
Objectum

Objectum minoris æstimat seipso, simplex Propensio vel *Benevolentia* dicitur; cum æquè ac se æstimat, *Amicitia*; cum majoris facit, *Devotio*. *Amor* qui fertur in res bonas simpliciter, *Amor*; qui in res pulchras, *Complacentia* dicitur. Item *Odium* quod refertur ad mala simpliciter, *Odium*; quod ad deformia, *Horror* aut *Aversio*. Nec omitti hîc debet nobilis illa *Amoris* species quæ σοφῶν appellatur; aut illa *Odi*, quæ *Antipathia*.

11. Tertia Classis *Cupiditas* est cum sua *Passionum* propagine. *Cupiditas* est *Passio* animæ quâ in *tertia* bonum fertur quatenus futurum. Itaque cum *Classis* absentia mali æquè ac præsentia boni bona sit, in utramvis ferri potest *Cupiditas* quatenus sunt futuræ. Si quis autem *Cupiditatem* circa posterius Objectum *Desiderium*, circa prius *Fugam*, mallet appellari, nihil renuo. Inter *Cupiditates* hîc excellunt illæ quæ nascuntur vel ex horrore vel ex complacentia, ut facilè intelligitur ex antedictis. Nihil enim ità accendit *Desiderium* ut *Pulchritudo*, nihil adedò accelerat *Fugam* ac horrenda quævis *Deformitas*: Omnium autem rerum maximè horrenda vulgò existimatur *Mors*.

12. Ad *Cupiditatem* reducuntur, primò, *Spes*, *Metus*, *Zelotypia*, *Securitas*, & *Desperatio*: Deinde, *Animi fluctuatio*, *Animositas*, *Audacia*, *Emulatio*, *Pusillanimitas* & *Consternatio*. Priores illæ species in hoc conveniunt, quòd earum Objectum offert se
sub

sub ratione *Facilis* vel *Difficilis*, nec tamen includit ullam à nobismetipsis eventui dependentiam. Posteriores in eo conveniunt, quòd Objectum offertur ut pendens à nobis, cum difficultate vel in electione mediorum, unde provenit *Animi fluctuatio*, vel in executione, quò cæteræ illæ spectant.

13. *Spes* est *Passio* anima quâ disponitur ad credendum id eventurum esse quod cupit: *Metus* verò, quâ disponitur ad credendum non eventurum esse quod cupit. *Spes* omnem metum excludens dicitur *Securitas*, vel *Fiducia*; *Metus* verò omnem spem, *Desperatio*. *Zelotypia* est *Metus* perdendi bonum quod magni æstimamus à minimis suspicandi causis ortus.

14. *Animi fluctuatio* est *Metus* errandi in electione mediorum ad aliquem destinatum finem. *Animositas* est *Passio* quæ disponit animum ad agendum viriliter in executione rerum ad quas accingitur. Quæ si in rebus cernitur quas aliquod magnum periculum comitatur, dicitur *Audacia*: si verò ex consideratione successus aliorum excitatur, *Emulatio*.

Animositati autem opponitur *Pusillanimitas*, ut *Consternatio* *Audacie*. Est verò *Pusillanimitas* languida quædam & frigida Animæ *Passio*, quæ eam impedit nè feratur ad ea peragenda quæ aliqui facere posset. *Consternatio* autem est *Pusillanimitas* cum perturbatione & stupore conjuncta, quæ animæ aufert facultatem resistendi malo imminenti.

15. Quar-

15. Quarta classis est *Gaudium* & *Tristitia*, *Quarta Classis Passionum.* quæ respiciunt bonum malūve præsens. Passiones quæ ad hanc classem reducuntur, discriminantur hisce præcipue circumstantiis. Primò, simplici respectu ad nosmetipsos vel ad alios. Bonum enim præsens prout nosmetipsos spectat parit *Gaudium*, Malum *Tristitiam*: Si malum alteri qui eo dignus est accidit, *Irrisensum* parit; si indigno, *Compassionem*; si verò bonum indigno obvenit, *Invidiam*; bonum autem contingens alteri quod in nostram etiam utilitatem aliquo modo redundet, *Congratulationem*.

16. Porro, considerantur Bonum & Malum, sive ad nos sive ad alios spectant, primò, ratione causæ. Bonum enim à nobismetipsis factum parit *Satisfactionem* sive Animi Acquiescentiam, Malum Pœnitentiam, *Dubium* Conscientiæ morsum. Sed Bonum ab aliis præstitum parit *Favorem*, quamvis id nobis non sit factum: si verò nobis, *Gratitudinem*. Ut Malum ab aliis patratum, si in nosmetipsos non committitur, solum *Indignationem*; sed si nosmetipsos tangat, *Iram*.

Rursus, respectu opinionis aliorum. Bonum quod habemus excitat in nobis *Gloriam*, Malum *Pudorem*.

Denique, respectu temporis. Bonum Diuturnum *Satiætem* parit sive *Fastidium*, ut Mali duratio minuit *Tristitiam*. Ex bono autem præterito nascitur *Desiderium*

um

um propriè dictum, & ex malo præterito *Hilaritas*.

17. *Gaudium* est jucunda anime commotio, sive *Passio*, in qua consistit *Fructio* boni quod ipsa concipit ut suum. *Tristitia* est ingrata *Anima Passio*, in qua consistit *Incommoditas* mali vel defectus quem ipsa concipit ut suum. *Irrisio* est *Lætitia* orta ex deprehensione levis alicujus mali in *Persona* quæ eo digna putatur. Si sit ex majoribus causis & cum apertiori contumeliæ inferendæ studio conjuncta, rectius appellatur *Insultatio*. *Invidia* est *Tristitia* orta ex consideratione boni indigno alicui contingentis. *Commiseratio* est *Tristitia* orta ex consideratione alicujus mali quod ei qui indignus est accidit. *Congratulatio* est *Lætitia* orta ex bono alicui obveniente, quod tamen accidisse nostrâ aliquo modo interesse putamus. *Satisfactio* sive *Acquiescentia* in seipso est *Lætitia* omnium jucundissima, ex opinione alicujus facti quod quis recenter fecit profecta. *Pœnitentia* est *Tristitia* omnium amarissima, ex conscientia mali alicujus perpetrati orta. *Morsus conscientia* est *Tristitia* orta ex dubitatione an quod fecimus bonum sit necne. Est autem effectus temeritatis, quando adorimur aliquod opus antequam omnis deposita sit *Hæsitatio* vel *Animi fluctuatio*.

18. *Favor* est læta quædam *Benevolentia* erga eos quorum rectè factis oblectamur. *Gratitudo* est læta quædam *Cupiditas* benefaciendi

nefaciendi illis qui nobismetipsis benefecerunt. *Indignatio* est Tristitia accensa contra illos qui aliquid mali fecerunt. *Ira* est Indignatio contra eos qui aliquid mali nobis ipsis intulerunt, cujus & ulciscendi cupiditate tenemur. *Gloria* est Lætitia orta ex opinione aut spe laudis apud alios obtinendæ. *Pudor* est Tristitia ex opinione aut metu vituperii. *Fastidium* est Tristitia ex eadem causâ orta ex qua antè Lætitia emanavit. *Desiderium* propriè dictum est Tristitia ex bono amissò nunquam recuperando. *Hilaritas* est Lætitia ex recordatione mali præteriti.

19. Atque hæc ferè est Passionum enumeratio apud *Cartesium*, (tam Primitivarum, quàm à Primitivis ortarum, vel ex ipsis complicatarum,) cum ipsarum definitionibus ad sensum saltem eximii Philosophi, quàm proximè potui, accommodatis. Ipsam verò complicationem Passionum à primis derivatarum, brevitatis ergo, in præsens omisi, mox opportuniùs subiudicaturus.

Quod verò ad *Causas Passionum naturales* attinet abstrusiores magisque reconditas, quæ referuntur ad *Conarium*, ad Cerebrum, ad certos quosdam motus Sanguinis & Spirituum, ad orificia Cordis nunc strictiora, nunc latiora, ad nervos Intestinarum & Stomachi, Lienis & Jecoris, ipsiùsq; deniq; Cordis; has omnes prudens sciensque prætereo, tum ob alias rationes, tum

tum maximè quòd ad *Naturalem Philosophiam* potius quàm ad *Moralem* pertinere existimo. *Effectus* tamen, *Usus* *Finis*que *Passionum* tantum abest ut existimem ad *Ethicam* non spectare; ut è contrà potius arbitrer selectiorem illius partem earum rerum *Notitiam* haberi debere.

SCHOLIA

IN CAP VII. SECT. VIII.

QUOD certè notatu non est prorsus indignum, ut mox ex usu illius clariùs patebit. *Usus* hic apertè conspicitur initio Cap. 1. Lib. 2. ubi *Virtutes tres primitive* Prudentia, Sinceritas, Patientia, cum tribus *primitivis Passionibus* Admirazione, Concupiscentia & Excoandescencia, comparantur.

CAP.

C A P. VIII.

*Passionum Usus & Interpretatio; primo-
que Admirationis cum sua Classe, &
reli quarum quinque primitivarum Pas-
sionum.*

I. **Q**UOD igitur *Finis Ususque* Passi-
onum attinet, non abs re erit ali-
quanto fusiùs eos prosequi, Naturæque vo-
cem in omnibus quàm fidelissimè potero
interpretari. Non parùm enim habiturum
est momenti ad rectè Passiones moderandas
& atendas, (quæ certè Virtutis maxima
pars est,) si intellexerimus ad quem finem
Natura, Naturæve Parens Deus, singulas
destinaverit, quantique opera sua ipse æ-
stimet, aut ab aliis æstimari velit. Ne-
que enim à nobis ipsis sunt hi affectus, nec
à liberis nostris cogitationibus aut com-
mentationibus profecti, nec alio aliquo mo-
do assumpti vel acquisiti, cùm omnem a-
ctionem cogitationemque nostram antici-
pent, à Parente Naturæ Deo simul cum
vita nostra nobis inditi, ut voluptas eden-
di & bibendi; quam proculdubio Natura
omnibus animalibus insevit, ad vitæ suæ
conservationem, & ad corporis sanitatem,
jucundumque Facultatum vitæ exercitium.
Unde clarè sequitur nihil temere occiden-
dum

dum esse & sine causa; nec ità voluptati edendi potandive indulgendum, ut perdamus finem illius voluptatis, & morbum mortemve nobis conciliemus.

2. Atque hoc id ipsum est quod innuunt Pythagorei, τὸ ἀπειρον περᾶν, *interminatum terminare*. Nam τὸ ἀπειρον, sive *interminatum*, illi in Passionibus ponunt; in Virtute & Ratione τὸ πέρας, sive *Terminum*. Natura verò largiori manu nobis hujusmodi affectus indidit, ut habeat Ratio quod amputet, terminet & circumscribat; nec facilè Anima ad proprias voluptates (id est, Intellectuales) prosequendas tam integrè convertatur, ut animalem vitam prorsus negligat. Unde videmus serium esse quoddam & pervicax Naturæ propositum atque consilium, ut Statio hæc animalis à mentibus humanis non omnino deferatur. Sed hæc obiter de Affectibus qui ad corpus spectant. Ad Passiones propriè dictas recurramus, earumque *Fines & Usus* eo ferè quo proposuimus ordine perpendamus.

3. Primò igitur, de *Admiratione* manifestum est, quòd inserviat ad fortiùs imprimendum memoriæ rerum novarum observationes, ut hæc supellectile anima satìs instructa perveniat ad cognitionem utilissimarum veritatum. Unde si quis teneatur cupidine contemplandi res novas eo solum fine ut admiretur, planè perdit finem hujus Passionis, & in merum abit Mirionem.

..

Quòd

Quòd autem Natura nobis indidit affectus *Existimationis* & *Despectus*, innuit non omnia perinde in eodem pretio à nobis esse habenda. Quòd si sit deterius & melius, est certè illud quod optimum est, & ad quod nos oportet, Naturà duce, aspirare.

4. *Suiipſius Existimatio* Passio mixta est ex *Admiratione*, *Laetitia*, & *Amore propria conditionis*. Sui verò *ipsius Despectus* ex *Admiratione*, *Tristitia*, & *Amore proprio cum Odio defectuum suorum conjuncto*. Utraque Passio innuit Omnem hominem aut esse aut debere esse aliquid, eoque loco haberi ut sit supra omnem injuriam & contemptum. Nam cum tam facillè adducimur credere nosmetipsos esse aliquid, cum tamen non ità multum ab aliis differamus; certè æquum est ut alios etiam homines aliquid esse existimemus, & humaniter & officiosè tractemus. Humanitas igitur morumque civilitas æquè ac diligentia atque industria ad assequendas res optimas hisce Passionibus à Natura indigitantur.

5. Quod verò ad eam spectat *Suiipſius Existimationis* speciem quam *Generositas* *Cartesius* appellat, quà quis se æstimat ex sincero usu liberi sui arbitrii, putatque se non debere contemni cum Virtutem lequatur quàm perfectissimè potest, nec careat voluntate suscipiendi & exsequendi quicquid recta Ratio præscripserit; hujus certè Passionis usus quam nobis indidit Natura, maximè omnium insignis est, cum

H

tantum

tantum calcar sit ad summam assequendam felicitatem. Maxima enim resectio & corroboratio animi est contra omnes hominum contemptus asperasque fortunas Sinceritatis suæ conscientia.

6. *Veneratio* Passio complicata est ex *Admiratione* & *Timore*. Utilitas refertur ad Politicas Societates & Religiones; nec obscure indicat obediendum esse Magistratui, * Deumque esse ac Divinam Providentiam.

Dedignatio componitur ex *Admiratione* & *Securitate* vel *Audacia*. Hæc Passio non omnino inutilis est ad pacem animi & tranquillitatem, dum non finit se vel minus vel pollicitationibus hominum impotentium ad Virtutem veritatemque deserendam moveri. Hujusmodi fuit in *Socrate* contemptus erga *Anytum* & *Melitum*, cum securus esset quod, tametsi eum occidere possent, non possent tamen lædere. Atque hæc breviter de *Admiratione*.

7. Quod ad sequentes quinque Passiones primitivas attinet, *Amorem*, *Odiū*, *Gaudium*, *Tristitiam* & *Cupiditatem*; Usus earum manifestissimus est, binæque priores in quintam semper desinunt. Nam quicquid grati accidit excitat Gaudium sive Voluptatem; Voluptas quæ sentitur conciliat Amorem illius quod eam excitat; Amor denique Cupiditatem augendi, continuandi, aut repetendi aliquando hanc voluptatem. Ità si quid ingrati accidit, Tristitiam sive Dolorem parit; Dolor Odiū

um causæ hujus doloris; Odium verò Cupiditatem amovendi se ab hac causa. Atque in his solis ferè consistit salus & conservatio omnium Animalium. Et, quod notatu dignum est, illæ Passiones quæ maximè omnium sunt ingratae non minùs hoc officium præstant quàm quæ gratissimæ, *Tristitiam* intelligo & *Odium*; propterea quòd Vita hæc malorum præsentia æquè ac defectu bonorum perditur.

8. Imò verò Natura videtur majori cum sollicitudine amoliendis malis prospexisse quam voluptati fruendæ: ut videre est in efficacissima illa eloquentia quâ pleraque Animalia instruxit ad movendam commiserationem opemque impetrandam quando tristitia & dolore opprimuntur. Qualis est ille querulus flebilisque Vocis tonus, Oculus Vultusque mœstus & dejectus, Ejulatus, Gemitus, Lacrymæ, Suspiria, & id genus reliqua, certè vim maximam habent ad permovendum miseratione animum, quò promptius opem feramus, aut maturius abstineamus ab incepta injuria.

9. Neque omninò deest Natura in ea parte quæ ad Voluptatem conciliandam pertinet. Actio enim oculorum vultusque quando lætatur multò gratior est aspicienti, multoque jucundior. Quod Lætitiae effectum tanquam illecebras quasdam ad morum urbanitatem mutuùmque placendi studium Natura destinavit; quemadmodum priora illa Doloris effecta ad retrahendum

nos ab omni injuria immerentibus inferenda, & ad exstimulandum nos ad opem maturè ferendam miseris & calamitosis. Quod verò Lætitie extremæ effectum sit aliquando *Lypothymia*, nescio an non. Natura inde nobis subinsinuare velit, quod Anima nostra majoris sit capax voluptatis & felicitatis, quam ferre potest præsens hujus terrestris corporis status.

Quod igitur ad *Amorem & Odium, Dole-rem & Lætitiam* attinet, Interpretatio eorum hæc est; ut quod bonum est nobismetipsis aliisque, quantum possumus, conciliemus atque procuremus; neminem verò lædamus, sed è contrà malum tum à nobismetipsis tum ab aliis quàm diligentissime & officiosissime amoliamur.

10. Omnis autem *Diligentia* animatur à *Cupiditate*, quæ Passionum excitatissima est; utpote quæ, cum cor agitet violentius quovis alio affectu, plures spiritus cerebro suppeditat, qui redundantes in membra corporis agilius ipsum efficiunt & vegetius, animamque gratæ cuidam activitati & alacritati assuefacit, quæ alias defectu objecti, quod eam exsuscitet, flaccescere posset & torpere. Nam, (quemadmodum rectè alicubi monet *Verulamius*,) *Vita humana sine proposito vaga est & languida.*

Sed si feliciter & cum successu *Cupiditatem* ferri velimus, cavendum est nè in ea derivetur objecta quæ non sunt in nostra potestate; nec vehementiori impetu feratur

tur in ea quæ sunt, quàm corpus hoc caducum & mortale patiatur.

Nam ea quæ in nostra potestate sunt absolvi cupere festinantiùs quàm vires ferunt, consimile esset atque si rursus irretiremur iis rebus quæ simpliciter in potestate nostra non sunt. Unde malesana hæc Cupiditatis non tam alacritatem pareret, quàm anxietatem & cruciatum.

Denique, cùm tam clarè pateat qui sit Cupiditatis finis, nempe, ut vires accendat ad executionem Instituti, deponenda omnino est hæc Passio, nisi cùm in procinctu stamus ad exequendum ea quæ agenda decrevimus. Alioqui inutilis hic ardor, (præfertim in tenuiori corporis constitutione) inflammando spiritus, vires exhauriet, corpus arefaciet, sanitatque illius maximo-pere officiet.

SCHOLIA

IN CAP. VIII. SECT. VI.

DEumque esse ac Divinam Providentiam. *Quod intellectum nolo simpliciter & in genere, quasi omnis Veneratio, hoc est, omnis Admiratio & Timor, Dei Existentiã argueret. Neque enim illud Poeta*

Primus in orbe Deos fecit timor——

H 3

it à

ita intelligendum est, ac si quivis timor sic fecisset, sed conscia quadam suspicio invisibilis cujusdam Potestatis, a qua male nobis metuamus quoties internum conscientie lumen laedimus aut violamus. Et certe si vel solus occulta cujusdam vindictæ timor ad Divinam agnoscendam existentiam tantum valeat, quid non faciet immensa illius Potentie, Sapientie ac Bonitatis, qua in Natura Phenomenis elucet, adjuncta Admiratio?

Zeū q̄rē, sapientia q̄rē

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

CA P. IX.

Usus & Interpretatio Passionum quas secunda Classis complectitur, Amoris scilicet & Odii.

1. **I**nter Amoris species præcipuè considerandæ sunt Devotio, Complacentia, & serm. Inter species Odii, Horror, & Antipathia. Per Devotionem erudimur tanquam per vivam Naturæ vocem ad credendum aliquid esse quod nobismetipsis charius & antiquius habere debeamus, & pro quo capita nostra devovere non dubitemus. Hujus igitur Passionis usus ad Politicam potissimum spectat & Religionem, quæ sine

Vir-

Virtute nulla est. Debentur igitur hujus Affectus officia Principi, Patriæ & Religioni; hoc est, Deo veræque Virtuti. Unde palam est eos errare contra lumen Naturæ qui docent summam Sapientiam in eo positam esse, ut quis se vitamque suam cæteris rebus omnibus ubique præponat.

2. Ex *Complacentia* & *Horrore* monemur res quasdam esse pulchras, alias deformes, contra fordidam istam quorundam opinionem qui hoc rerum discrimen explodunt, & ut plurimum, cum illo, Vitii Virtutisque; quæ ferè nihil aliud est quàm Symmetria Passionum quoad gradus & objecta, Symmetria corporis Pulchritudo Symmetria cum decoro quodam gratoque eadem gestu & actione conjuncta. Quod id ipsum ferè est quod etiam in *Questionibus Academicis* notavit Cicero. Et ut Corporis Lib. 4.

quasdam apta figura membrorum cum coloris quadam suavitate, eaque dicitur Pulchritudo: sic in Animo opinionum judiciorumque æquabilitas & constantia cum firmitate quadam & stabilitate, Virtutem subsequens aut Virtutem ipsam continens, Pulchritudo vocatur. Naturalis igitur hæc Complacentia atque Horror deducere nos debent ad amorem Virtutis & Vitii aver-
sionem; quarum altera rerum omnium pulcherrima est, altera maxime deformis.

3. Usus verò peculiaris illius Complacentiæ, quæ vulgò *Amor* dicitur, manifestò refertur ad propagationem liberorum.

Quæ Passio, si sit omnium importunissima, ostendit Naturæ sollicitudinem de continuanda humana specie. Quad sanè facit tanto astu & industriâ, ac si mallet Præstigiatrix videri atque Incantatrix, quam homines ad opus tam necessarium non efficaciter rapere. Sed cùm finis hujus ardoris tam conspicuus sit, monemur ad quam mensuram sit moderandus.

4. Quemadmodum verò Amor liberos gignendos respicit, ita ~~sepe~~ genitos. Quæ si sit major in parentibus erga liberos quàm vicissim, planè innuit hujusmodi Passiones pro usu ipsarum magis minúsve à Natura Creaturis inferi. Major enim utilitas est affectûs parentum erga liberos (ut qui multo præstant consilio & viribus) quàm affectus liberorum erga parentes; multoque rariùs accidit, ut hi ipsorum ope indigeant, quàm ut illi horum. Atque hinc mensuram sumere debemus attemperandæ huic Passioni, nè nimia indulgentiâ viventes lædamus, mortuósvæ affectu nimio inutiliter prosequamur.

5. Denique, *Antipathia*, quæ *Odi* quædam species est, sed ex causis nata magis abditis, hunc usum, habet, ut, quasi dato signo, nobis ab eo caveamus inter quem & nosmetipsos hunc Naturæ dissensum percipiamus intercedere, præsertim nisi sit vir bonus; qualis si sit, suspicandum est nè ipse sis malus. Unde obfirmato animo amicitiam cum ipso colas, si possis; nihil enim

enim periclitabitur præter improbitatem tuam.

SCHOLIA

IN CAP. IX. SECT. II.

ET ut plurimum, cum illo, vitii virtutisque, &c. hoc est, *Discrimen vitii virtutisque pariter atque pulchritudinis ac deformitatis explodunt. Qua opinio meritò sordida existimanda est, & qua animum abjectum ac jacentem arguat, omniâque gustu ac tactu mensurantem, quasi mera essent parades, luteæ velut nec vilissimo Lumbrico plus saperent. Sic profectò sunt qui nullam agnoscunt pulchritudinem in justa partium symmetria, harmoniâve sonorum.*

CAP. X.

Passionum tertiæ Classis, quas Cupiditas ducit, Usus & Interpretatio.

1. **C**upiditatis species primæ sunt Spes, Metus, Zelotypia, Securitas, & Desperatio; alteræ, Animi fluctuatio, Animositas,

Spes, Audacia, Emulatio, Pusillanimitas & Confernatio.

2. *Spes* ex *Lætitia* & *Cupiditate* componitur, *Metus* ex *Cupiditate* & aliquali *Tristitia*. Est enim *Imaginatio* debilis quidam sensus, ut ait *Aristoteles*; Sensus verò præsentium, ut etiam *Tristitia* & *Lætitia*. *Eventus* autem animo præsentis sunt, quamvis non sint re ipsa, ac proinde & præsentis & absentes sunt, possuntque esse objecta tam *Lætitiæ* vel *Tristitiæ*, quam *Cupiditatis*. *Ufus Spei* est, ut proletemur ad agendum; *Metus*, ut cautè & diligenter agamus.

3. Est autem *usus* quidam specialis & præcipuus hujus *Passionis* qui refertur ad res Politicas. Cum enim maxima pars hominum impii sint, vix ulla *Civitas* stare posset, si pœnarum formidine in officio non continerentur.

4. *Zelotypia* componitur ex *Cupiditate*, *Tristitia* & *Existimatione*. Ejus proprius *usus* cernitur in curandis & tutandis rebus maximi momenti. Unde eam adhibere rebus minoris pretii inhonestum esset & ridiculum.

5. Ex quibus *Passionibus* *Securitas* componitur & *Desperatio*, planè liquet ex antedictis: cum *Securitas* nihil aliud sit quam *Spes* omni metu libera; *Desperatio* nihil nisi *Metus* omni spe destitutus. Proprius *usus* est contra nimiam vel superfluum curam & diligentiam. Posterior infervit avellendo

vellendo animo ab Instituto non successuro, ut ad ea quæ melius succedere possint convertatur,

6. *Fluctuatio animi* componitur ex Cupiditate & Tristitia. Usus illius est, ut in electione rerum non erremus. Vexatio autem illa quæ eam comitatur à Natura Indicatio est quod una res alteri multo præstat, quodque maturè omnem diligentiam adhibere debemus ad dispiciendum quid sit optimum, & quæ maximè ad illud assequendum aut retinendum accommodata; atque adeò vitam nostram ex deliberatis quibusdam destinatisque Principiis & Judiciis instituere, à quibus certo & confirmato animo apud nosmetipsos decrevimus non esse recedendum.

7. *Animositas & Audacia*, utræque componuntur ex Cupiditate, Lætitia & Tristitia; sed ita ut Lætitia Tristitiam multum superet: cum Tristitia sit ex objecto periculo, quod tamen præ excellentia finis aggradiendi periculi ferè contemnitur; Lætitia ex certitudine finis assequendi. Hujus affectus usus præcipuus est in liberando Patriam aut Principem ab hostibus, & in testimonio perhibendo Veritati quantumvis cum extremo vitæ nostræ periculo, ut aut immortalem gloriam, aut æternam vitam, consequamur.

8. *Emulatio* componitur ex Cupiditate, Lætitia & Existimatione. Usus cernitur in præclaris Virtutum exemplis ad quæ imitanda

tanda hoc affectu nos stimulat Natura. *Pusillanimitas* componi videtur ex his omnibus, Cupiditate, Spe, Metu & Existimatione, sed gradu valde remisso. Hujus præcipuus usus est circa objecta non magni fane pretii, quamvis à quibusdam fortè haud parvi æstimentur. *Consternatio* componitur ex immensa Admiratione, Cupiditate & Tristitia. Videtur autem esse quædam à Natura Exprobratio & Monitio, quàm turpiter eâ animi præsentia careamus, quàm semper cinctos & armatos nos esse oportet contra omnes inopinatos Fortunæ incurfus. Idémque ferè illius usus est & significatio quæ *Animi fluctuationis*, ut bene subductis rationibus in numero habeamus, quid agendum sit in unoquoque casu, quidque patiendum, & quo utrumque demum modo.

9. Porro, subinsinuare videtur horrendum aliquod & stupendum in Natura periculum latere, quod maximè proprium hujus Passionis sit objectum, ad quod tamen parati semper esse debemus, (sive hoc sit uniuscujusque Mors particularis, sive Universi Solutio, de qua non solum fabulati sunt Poetæ, sed & Sapientes seriò philosophati,) ut,

*Si fractus illabatur Orbis,
Impavidos feriant ruinae.*

Hoc enim videtur Sinceritatis & Innocentiæ ab ipsa Natura promissum præmium. Atque hæc de Passionibus tertiæ Classis.

C A P.

C A P. XI.

Interpretatio & Usus Passionum quarta Classis, quam constituunt Gaudium & Tristitia.

i. **Q**uartæ Classis Passiones sunt, Primò, *Irrisio, Commiseratio, Invidia, Congratulatio*: Deinde, *Satisfactio, Pœnitentia, Morsus Conscientiæ*; item *Favor, Gratitude, Indignatio, Ira*: Tertid, *Gloria & Pudor*: Postremò, *Fastidium, Desiderium, & Hilaritas*.

Irrisionis utilitas præcipuè refertur ad leviusculas humanæ vitæ sordes ac deformitates everrendas & detergendas. Ex hoc fonte emanavit *Poesis Satyrica*; quemadmodum ex Amoris effectis & Audaciæ *Epica* originem duxit & *Tragœdia*. Neque enim *Satyrica* tam ipsa Vitia quàm circumstantias ipsorum maximè ridiculas infectatur.

Irrisio componitur ex Lætitiâ & Odio; & si malum ex inopinato accidit, comitatur *Cachinnus*. Est autem Objectum *Risûs*, quemadmodum *Aristoteles* (si rectè memini) alicubi monet, *κακὸν μὴ φθασιδὸν malum minimè exitiale*. Unde non dubito quin laboriri possit ubi nullum omnino subest odium. Potest enim solummodo esse Congratulatio

gratulatio quædam & Hilaritas, quod malum non magnum erat, quamvis inopinatum, & quod tam expedite & dextere erat superatum.

3. Obiectum igitur illius in hisce locis bonum est. Et quodammodo etiam ubi malum non superatur, hoc est, ubi res non redintegratur, si jactura ejus non magni sit momenti. *Parvum enim malum rationem habet bonis.* Unde videtur *Risus* quasi *vox Naturæ* sibiipsi plaudentis, quod, cum sit propensio quædam effrenis lubricæque Materię ad magna multifariæque Infortunia, ita tamen a Consilio Divino prospecta sit, ut in valde leves & tolerabiles Offensunculas abeant. Quod certè merito *Lætitiam* excitet.

Quod si quis oblectare se potest *Furorem* aut *Maniacorum* spectaculis & detestis indicium est ipsum non satis magni estimare Mentis sanitatem. Quod si faceret, contristaretur magis ex horum conspectu quam laceri cujusvis cadaveris misereque dilaniati.

4. *Commisericatio* miscetur ex Amore & Tristitia. Ejus usus manifestè refertur ad miseros succurrendos & ad Justitiam tuendam, nè quis insons extremo plectatur supplicio, cum tam immane facinus ipsa Naturæ viscera lancinaret, gemitusque & suspiria ex omnium mortalium præcordiis efficeret. *Invidia* componitur ex Tristitia & Odio. Ejus utilitas præcipue refertur ad munera

munera honorisque rectè distribuendos. Neque enim hæc Passio vitium illud est quod meritò omnes explodunt, sed optimus à Deo datus affectus. Quem & ipse plùs semel notavit *Aristoteles* Nemefin appellari, *ἐν δὲ τῇ ἐνδεσφ δὲ ἀνευνοῦρας*, à justa cuique distributione; officiùmque boni viri esse contendit, in *Rheticis*, condolere iis qui immeritò infelices sunt, eorùmque misereri; iis verò qui immeritò felices sunt indignari, si ve invidere. *Injustum enim est*, inquit ille, *Lib 2. cap. 9.* quod præter meritum fit: unde *Diis ipsis hanc indignationem attribuimus.* Quæ tamen eadem Passio est atque hæc *Invidia* quam supra definivimus.

Ex hisce Passionibus igitur *Commiserationis* & *Invidia* monemur, tanquam ipsius Naturæ voce aliquid esse justum, & injustum, vel æquum, & iniquum; atque hoc fugiendum esse, illud verò amplectendum.

5. *Congratulatio* componitur ex Amore & Lætitia, potèstque esse stimulus ad communem Beneficentiam. Nam qui hac virtute præcellit, debetur illi prosperitatis suæ communis omnium *Congratulatio*.

Satisfactio siue *Acquiescentia* in seipsa, quemadmodum etiam *Pœnitentia* & *Conscientie morsus*, manifestò omnes faciunt ad servandam bonam Conscientiam. Indicant porrò planissimè discrimen Benefactorum & Malefactorum, liberòque nos præditos esse Arbitrio. Est enim hæc *Acquiescentia* siue *Satisfactio* nihil nisi plausus quidam & exultatio

sultatio animæ ex rectè facti conscientia. Qui certè affectus valde stolidus esset, si non essent quæ rectè fiunt, quæque secus. Quanquam fatendum est plerosque homines fœdissimè aliquando hallucinari circa Objectum hujus Passionis, sibi que tum maximè applaudere tanquam re benè gestâ, cum atrocissima Flagitia commiserunt.

*De Passiō.
Anim. part
3. Artic.
190.*

6. Cujus dementiæ nullum est insignius specimen, quàm quod ipse *Cartesius* nobis ante oculos ponit de Hypocritis quibusdam & Superstitiosis, qui, eò quòd sæpe frequentent templa, multas recitent preces, capillos tonsos habeant, à cibis abstineant, elemosynas largiantur, se planè perfectos putant, omnèque quod ipsis sua Passio suggerit bonum zelum esse; etsi quandoque suggerat maxima crimina quæ in homines cadere possint, ut prodere urbes, trucidare Principes, exterminare integros populos, ob id solùm quòd suas opiniones non sequantur.

7. Quòd verò *Pœnitentiam* attinet, si omnia fierent *necessariò*, perinde ridiculus esset omnis ex malefacti conscientia dolor, ac si Rusticum pœniteret quòd non natus sit Nobilis, aut fœminam quòd non nata sit mas. Eadèmq̃ue ratio est de *Morsu Conscientiæ*, qui planè innuit, si in electione erremus, quòd id culpâ nostrâ sit, quòdque poteramus meliorem fecisse electionem. *Favor* etiam & *Indignatio* idem ferè significant. Ex hoc enim illæ oriuntur *Passiones*, quòd quædam rectè ab hominibus fieri arbitremur, quædam contrâ.

8. *Gra-*

8. *Gratitudo* verò videtur pars quædam naturalis *Justitiæ* commutativæ ; ut *Com-miseratio*, *Invidia*, *Favor*, *Indignatio*, *Justitiæ* distributivæ partes quasi quædam naturales videri possunt. Ipsa verò *Ira* præter cæteras. Est enim *Vindicta* *Justitiæ* punitivæ pars conspicua, quam ἐν τῷ ἀνίστασθαι in retaliationē potissimum collocarunt *Pythagorei*, teste *Aristotele*.

Ad *Fortitudinem* etiam *Ira* facit perinde atque *Audacia* & *Animositas* ; quemadmodum innuit non inelegans illa *Theagis* sententia : *Ira* enim & *Cupiditas* ad principem *Anima* partem ita ordinantur, ut altera illius quasi satellites sit corporisque custos, altera œconomus & curator necessariorum. *Cupiditatem* *Opsonatori*, *Iracundiam* *Militi* comparat. Est autem *Ira* Passio composita ex *Odio*, *Cupiditate* & *Amore* suiipsius, directe *Gratitudini* opposita, ut *Indignatio* *Favori*. Sed hisce aliis tribus *Affectibus* longè vehementior est, quia *Cupiditas* repellendi res noxias & sese ulciscendi est omnium urgentissimum, ut rectè monet *Cartesius*.

9. Neque eò magis abhorrendum est ab hac Passione quòd miscetur cum *Odio* : Est enim totius θυμὸνδ᾽, sive *Irascibilis* (quod *Scholæ* vocant) familia valde utilis & necessaria, cum nostra magis intersit amoliri mala quàm gaudere bonis non necessariis. Qui igitur se totum ad *Concupiscibilis* motus componit, prætexendo nescio-
I
quam

quam speciem pacis & dulcedinis, caveat ne evadat Pietatis Bonique publici proditor. Nam si *Inascibile* quis in integrum deponit, vafer est, aut mollis, aut uterque, & qui nunquam esse poterit *δευρόβειανός* & *πρὸς σωματοφύλαξ τῆς ἀρετῆς*, (quemadmodum loquitur *Theages*) h. e.

Virtutis verus custos rigidusque satelles.

10. Est etiam *Gloria* & *Pudoris* usus excellentissimus. Prior enim ad omnia præclara perpetranda stimulat; posterior à rebus turpibus avocat & deterret, aded ut sit quasi Arx quædam Virtutis atque Vallum. *Gloria* ex *Lætitia*, Amore suiipsius & Existimatione componitur: *Pudor* ex *Tristitia*, Amore suiipsius & aliquali Despectu. Unde *Pudor* nec in pessimos nec in optimos cadit. Nam qui sibi conscius est se libero suo arbitrio constanter uti ad ea quæ optima sunt, novit se non debere contemni, ac proinde omni contemptu superior ipsummet contemnit contemptum; quæ magna pars est *Generositatis*: in improbis verò summum Improbitalis fastigium; Impunitas enim peccatorum data videtur eis, qui & ignominiam & infamiam ferunt sine dolore.

*Tuscul.
Quæst.
lib. 4,*

11. Est igitur harum Passionum, *Pudoris* nempe atque *Gloria*, satis facilis Interpretatio. Utræque enim indicant communi hominum iudicio potius standum esse quam

quàm proprio. Quod multum facit non modò ad Morum venustatem, sed ad Obedientiam Politicam. Nam ex hoc instinctu Naturæ docemur quòd nemo privatus debet quicquam contra Leges committere; quoniam *Lex est totius populi, de rebus, sententiæ vel opinionis testimonium, indicans quomodo agenda sint singula*, definiente *Aristotele*. Pudor autem ille naturalis sive *Verecundia* quæ est circa voluptates corporis nos monet, eas non satis esse dignas hominis præstantiâ, ac pròinde contemni & rejici oportere; quod scitè alicubi innuit *Cicero*. *Rhet. lib. I. c. I.*

12. Quòd verò etiamnum in nobis obtinent instinctus illi *Pudoris* ac *Gloria*, cùm tamen ubique terrarum quasi maximum quendam Turpitudinis Magistrum ac Fautorem populum habeamus, atque omnem undique ad vitia consentientem multitudinem; subindicare videtur quòd humanum genus in præstantiori aliquando positum fuerit statu & conditione.

Cæterum ut res nunc sunt, summo opere cavendum est nè præ pudore aut popularis gloriæ aucupio id quod reverà honestum est deseramus; qui perniciosissimus esset harum Passionum abusus. Nullum igitur Theatrum Virtuti Conscientiâ majus habendum est, quæ dum tibi ob tua rectè facta plaudit, reliquorum mortalium sibi los & obloquia omnino contemnere Heroicum est. Illi pudore suffundi debent qui

I 2

malè

*Tuscul.
Quaest.
lib. 2.
Tuscul.
Quaest.
lib. 4.*

malè faciunt, non qui ob bene facta malè audiunt aut iniqua patiuntur. Est enim vera Virtus, ut & ipsa Philosophia, paucis, quod ait *Cicero*, contenta iudicibus, multitudinem consultò ipsa fugiens, eique ipsi & suspecta & invisæ. Contemnamus igitur omnes ineptias, prout ille monet, totamque vim benè vivendi in animi robore ac magnitudine, & omnium rerum humanarum contemptione & despicientia, conculcatisque vanis falsisque hominum opinionibus, in omni demum Virtute veritatèq; ponamus.

13. Denique, quantum ad *Fastidium*, *Hilaritatem* & *Desiderium*: *Fastidii* utilitas refertur ad *Temperantiam*. Ea enim ferè sunt quæ fastidire solemus, quorum usui aliquando plus justo indulsumus. Monemur porro, ex eo quòd omnium rerum corporarum usus diuturnior fastidium parit, animum ad res intellectuales convertere, maximèque omnium ad Deum.

Hilaritatis usus præcipuè ad *Tolerantiam* spectat. Debemus enim eò lubentius quæ ingrata sunt sustinere, quoniam majori tandem compensabuntur lætitiâ. Quo genere argumenti videtur usus esse *Aeneas* ad suos Comites,

Durate, & vosmet rebus servate secundis.

14. *Desiderium* componitur ex *Tristitia*, *Amore*, *Desperatione* & *Cupiditate*. Usus illius

illius est ad acuendam diligentiam in conservando bono quod possidemus, cùm illius jacturam tantus comitaturus sit cruciatus. Vis hujus affectus precipuè cernitur in obitu amicorum, aliorúmve hominum pulchritudine corporis animique dotibus præcellentium, & de humano genere ex præclarè gestis optimè meritorum.

*Quis desiderio sit pudor aut modus
Tam chari capitis? præcipe lugubres
Cantus, Melpomene, cui liquidam Pater
Vocem cum cithara dedit.*

Horat.
lib. 1.
Od. 24.

15. Hæc Passio igitur prima docuit mœstos mortales Pompam funebrem instruere, flebilibusque Threnodiis dulcem illam & decoram animi amaritudinem majorem in modum accendere: Memoriam mortuorum elogiis & monumentis æternitati consecrare; tandèmq; (quod tamen omni funere magis dolendum est) eò insanix erumpere, ut templa & aras defunctis extruere non dubitarent, &, tanquam si Dii statim facti essent, postquam homines esse desiverant, invocare ipsos, votaque nuncupare, adeoque humanam vitam turpissimâ Superstitione & Idololatriâ conspurcare. Qui omnium pessimus est hujus Passionis abusus.

C A P. XII.

Quod proprie dictæ Passiones omnes in se bonæ sunt, quodque ex ipsarum Interpretatione constat aliquid esse sua natura bonum & malum, & quæ tandem sit illa natura sive essentia Boni Malique.

1. **C**Æterum quodd in se tum hæc tum reliquæ propriè dictæ Passiones omnes bonæ sunt, si non eis abutamur, ex prædictis clarè constat, Affectusque esse (quemadmodum monet Theages) *κατὰ φύσιν ἡμεῶν καὶ ἐνθυσιάζοντες τὰς καὶ πῶς ἀγαθὰς*, Impetum quendam & Enthusiasmum illius virtutis quæ à sola Natura est, absque electione & deliberatione nostra. Enthusiasmi enim est impetu ferri absque ratione ad agendum aliquid, ut suprâ notavi ex Aristotele. Itaque cum omnem deliberationem & electionem nostram Affectus hi antevertant, a Deo planè sunt & à Natura; ac proinde omne illud quod illi bonum æquumque esse indicant est revera bonum æquumque, & quod amplectendum est & præstandum à nobis tam erga nosmetipsos quàm erga alios, quousque fieri potest citra tertii alicujus injuriam.

Magn. Moral. lib. 2. cap. 8.

2. Est enim hæc lex Naturæ in Animalis Regione regnans confusum quasi quoddam mur-

murmur & susurrus Diviniſſis cujuſdam legis, cujuſ vox multò articulationior eſt in Regione Intellectuali. In inferiori autem hac Regione ille cauſæ ſtatus ſæpennmero occurrit qui à Jurisperitis vocatur *Casus omiſſus*. Unde crebras oportet fieri Provo- cationes ad Rationis Tribunal de tempore, de menſurâ, deque aliis Actionum Circum- ſtantiis. Ea enim eſt Rationis natura, ut & *diſtinctiſſis* & *ſeparatiſſis* dijudicet quàm la- mèn Animale ſive Lex Paſſionum. *Diſtin- ctiſſis*, ut quæ facultas eſt, quæ examinare poteſt naturas rerum earumque circum- ſtantias, cùm Paſſio ſit cæcus tantummodo & indefinitus Impetus ad rem ſine omni naturæ rei notitia: *ſeparatiſſis* & *abſtracti- ſſis*, ut quæ non quærit quid bonum vel gratum ſit huic vel illi perſonæ, ſed quid ſimpliciter bonum meliùſve ſit & gratum gratiùſve eſſe oporteat in datis circum- ſtantiis.

3. Hæc enim eſt indoles omnis Intelle- ctualis facultatis, prout ſuprà monui, non quid huic vel illi, ſed quid ſimpliciter ve- rum bonumve ſit, percipere & definire. Unde palàm eſt, quicquid Intellectuale ve- réque Morale eſt, eſſe Divinum quiddam Deoque affine, quem ſcitè admodum ap- pellat *Ariſtoteles* Νόμον ἰσοκλήν, *Legem quo- quoverſum equaliter inclinantem*.

4. Quàm autem Divinum illud eſſet & Intellectuale Documentum, *Licitum eſſe quic- quid Paſſio ſuadet*, quamvis alicujus ratio

pertenderet id abstractè & in genere definiri posse tanquam præcipuum humanarum Actionum Fundamentum, nemo non videt. Quis enim nisi turpe aliquod Passionum mancipium tam insanam sententiam proferret? Unde palàm est, non ex Ratione, sed Affectu, depromi. Nunquam enim committet recta Ratio ut tale Fundamentum humanarum actionum ponat, quo nihil efficacius est non solùm ad perturbandas, sed ad evertendas res humanas penitùsque delendas.

5. Nam ex hoc Principio statim sequetur, quòd quis rectè & licitè non solùm domum, sed totam urbem ubi habitat, noctu clam faces ædificiis submittens, incendiis posset vastare, puteos publicos venenis inficere, uxorem & liberos trucidare, vel oculos ipsis effodere, & manus narèsque amputare, sine omni causa, nisi quòd hoc volupe est, præsentique sic litatur Passionì. Quod Fundamentum cùm omnium sit falsissimum, & à Natura humana maxime alienum, continuò sequitur, proprium cujusque Affectum non esse mensuram boni vel mali, sed Affectus ipsos ab alio aliquo Principio limitari debere.

6. Proximum autem Principium quo limitentur Passiones, & quod in datis circumstantiis quid bonum sit vel malum novit definire, *Ratio* est. Quod verò rectæ Rationi bonum vel malum videtur, id revera suæque naturæ bonum est vel malum.

Est

Est enim hæc à mente nostra rectè concepta Ratio ipsius rei formalis ratio, sive natura vel essentia sibi repræsentata: quemadmodum Trianguli natura vel essentia illa est quam recta Ratio sibi repræsentat.

7. Unde clarè constat esse certas quasdam fixasque Boni & Mali Notiones vel Ideas, quemadmodum sunt Figurarum in Mathematicis, quas Affectus non magis definit quàm Sensus Figuras; sed utrasque Ratio & Intellectus circumscribunt; has ex certo ductu & complexu linearum, illas ex debito & indebito circumstantiarum concursu, ex quo variæ species & denominationes boni & mali oriuntur. Unde demum patet, quod dixi, Principium illud quo bonum malumque Morale dijudicatur Intellectuale esse, & quodammodo Divinum.

8. Quod cum sit, non potest non apprehendere Divinum aliquid etiam in lege Animalis (quæ à Natura Naturæque Parente Deo profecta est) latitare, ipsiusque Indicationes nos semper sequi debere, nisi quid melius, omni affectu & præjudicio seposito, dijudicetur. Quo uno dato, (quod tamen nemo nisi mente captus negare potest,) infinita seges indè succrescet Instantiarum earum rerum quæ suâ naturâ justæ vel injustæ, honestæ vel turpes, dicendæ sunt, ut cuivis percurrenti præcipuas Passionum Indicationes quas supra notavimus planè constabit. Nam proculdubio ea naturâ justa sunt vel injusta, honesta vel turpia, quæ

quæ vox Dei in Natura ita esse declaravit. Quod Porisma in humana vita inestimabilem usum habet ad contundendam eorum audaciam qui tam perfrictâ fronte contendunt omnia perinde, si lubet, licere.

9. Verùm interea videmus tantum abesse ut Affectus animi exterminandi sint, ut potius (quod & supra innui) * eodem ferè loco sint habendi quo ipsa corporis organa, cùm æquè distinctos usus ac illa habeant, cùmque non solum sint virtutum materia, sed ex illis effulgeat non prorsus evanidum ipsarum Virtutum Simulacrum vel Imago. Ipsæ igitur Passiones nos ad Virtutem ducent tanquam *δαδῆχοι* quædam sive *λαμπάδες*, tanquam faces lampadæve nobis præferentes, si rectè eas nôrimus interpretari. Nec faciliè possumus sine illis eò ferri, quantumvis à Ratione provocati, non magis quàm ambulare sine pedibus, vel absque alis volare.

Unde dispicere quis potest quàm non temerè id dictum sit à Theage, *Quòd Virtus oritur ex Passionibus, & cum ipsis rursus consistit & conservatur*. Maxima enim pars Virtutis in *μελέιοπαθεία* posita est, ita ut nec sine Passione quispiam sit, nec Passionibus nimium emotus. Impassibilitas enim tollit omnem illum animæ impetum & Enthusiasmum erga illud quod pulchrum est; nimia verò animi emotio perturbationem superinducit rationisque defectum; ut idem movet Philosophus.

10. Con-

10. Concludamus igitur tandem cum *Archyta* *Pythagoreo*, Itaque contendendum est ut ad moderatum *Passionum* usum habitumque perveniamus, adeò ut indolentiam a quo studio vitemus ac nimiam animi emotionem, nec majora quàm nostra fert natura fastuose proficemur. Quæ certè sunt multò æquiora atque humaniora quàm quæ reperias apud *Stoicos* & quosdam *Platonicos*. Cæterum semper meminisse oportet μετριοπαθειαν hanc ad quam aspirare debemus in eo potissimum consistere, quòd non amplius affectibus indulgeamus quàm in quantum inferviant illi fini ad quem à Natura destinantur. Atque hæc de *Passionibus* proprie dictis.

SCHOLIA

IN CAP. XII. SECT. IX.

Eodem ferè loco sint habendi quo ipsa corporis organa, &c. Vel ut plenius dicam, quo ipsum corpus in tot organa distinctum. Nam plenitudo vite ac substantia quasi, est ipsa *Anima Plastica* maxime propria omnium passionum sedes, subiectumque firmissimum & amplissimum τῆς ἀναγενέσεως sive Regenerationis, idque ad quod potissimum spectat

spectat Luciformis corporis *resuscitatio*, ut loquuntur Pythagorei.

C A P. XIII.

De reliquis Passionibus, sive Impressionibus corporeis.

1. **Q**UOD reliquas *Impressiones corporeas* attinet, earum genera ad has duas ierè *Classes* referri possunt; nempe, vel ad *Sensationem*, *Imaginationem*, *Ἰδωσυνησίαν*, sive *Peculiarem corporis temperiem*, & *Consuetudinem*; vel ad *Educationem*, *Ἰδωνάθειαν*, sive *Affectum proprium*, & *Protopolepsiam*. Primæ *Classis* *Impressiones* in eo conveniunt, quod considerantur citra omnem affectum propriè dictum. Secundæ, quod eas affectus aliquis propriè dictus concomitatur. Per *Sensationem* hîc intelligo non ipsum sentiendi actum, quæ est propria vocabuli significatio, sed labem illam pravâmq; quam illa imprimit animæ propensionem ad errorem. Et sic ferè de cæteris.

2. Est igitur *Sensatio Impressio corporea* quâ propendet *Anima* ad cogitandum res tales esse in sua propria natura quales externo sensui apparent. Ut si quis, ex eo quodd aliquid suo Gustui gratum animadverterit, statim concluderet illam suavitatem vel dulcorem ipsi

ipsi rei inesse quam gustat, ac proinde omnibus tam brutorum quàm hominum gustibus illud æquè gratum fore.

Eadèmq̃ fallacia animæ videtur obtrudi in Visu, dum cogitat lucem vel colores quos percipit esse revera in rebus ipsis quas videt; cùm tamen perinde falsum est ac si cogitaret dolorem illum quem sentire possit in pedibus, dum per loca aspera ambulat, esse in ipsis lapidibus, vel eum quem sentit ex tactu subjecti calidi esse in subjecto illo calido quod tangit. Calor autem non magis in subjecto est quàm dolor, cùm utraque creentur ex particularum agitatione: quæ si moderatior sit, calorem percipimus sine dolore; si ad sensus nostros immoderatior, necesse est dolorem percipere simul cum calore. ~~Calor~~ Calor igitur & dolor tantùm gradu differunt, ac proinde sunt in eodem subjecto, id est, in nobismetipsis. Et sic de reliquis externorum sensuum Objectis.

3. *Imaginatio est Impressio corporea, quâ propendet Anima ad credendum ea aut esse aut fore, quæ tamen nec sunt nec futura sunt unquam.* Ut *Sensatio* animam, ni sibi cavet, facilè in errorem ducit circa naturas rerum; ità *Imaginatio* circa earum existentias, sive præsentis sive futuras. Nam quemadmodum vigor Sensûs nos securos reddit de reali alicujus rei præsentia & existentia; ità Imaginationis vehementia, quæ ipsum Sensum quodammodo æquare possit, aut saltem
imi-

Seff. 51,
52, 53,
&c.

imitari, facile falsam animæ obtrudit securitatem rem aliquam veram esse vel fore, ex eo solo quod ita esse vehementius imaginatur. Sed quomodo hæc obreptantia phantasmata vanæque vigilantium insomnia detegi possint & evitari, fusius edocuimus in Libro de *Enthusiasmo*, quod remittendus est Lector.

4. *Ἰδιοσυγκρασία* est *Impressio corporea ex toto ferè corporis temperamento naturalique constitutione orta, quâ perceptio animæ impeditur vel pervertitur in quibusdam rebus contemplandis.* Hujusce labis corporeæ multa produci possint exempla. Nos uno & altero contenti erimus. Hinc igitur est quod quosdam videmus satîs habiles, si non insignes, Mathematicos, qui tamen valde scævum & ineptum habent ingenium ad res Theologicas vel Metaphysicas; quique dum naturam *Corporis* tam integrè & perfectè se intelligere gloriantur, profitentur interim quid *Spiritus* notio vel significatio sibi velit se prorsus ignorare, nec ullo modo posse percipere: cùm tamen alii tam immoderato impetu ferantur ad imaginandum præsentiam *Spiritus* in omnibus mundi locis, ut vix credant tonare vel pluere posse sine ipsorum ministerio; imò istiusmodi aliquando *Spiritus* Ideas sibi fingunt tam operosas & inexplicabiles, ut cunctis alterius mentem valde sudare & æstuarè oporteat, si velit apud se eosdem conceptus expedire.

5. Hæc

5. Hæc autem ineptitudo cogitandi ac pravitas, quantum ego existimare possum, oriri videtur ex ipsa corporis temperie: quæ in uno homine spiritus reddit magis viscosos, crassos & tenaces; in altero inæqualiter & indomitè agitados & volatiles. Quòd si quis (quemadmodum Chymici vulgò jactant de Arcano quodam faciendi volatile fixum, & fixum volatile, quo sibi montes planè aureos pollicentur,) spiritus suos ad satìs perfectam subtilitatem & volatilitatem reducere possit, & cùm vellet denuo immobili quodam obtutu, sine omni vibratione vel fluctuatione, in Ideam quamlibet vel Objectum quod contemplari velit desigere; haberet sanè illam Facultatem, quâ nulla majorem vim habet ad acquirendam accuratissimam rerum omnium Notitiam.

6. *Consuetudo est Impressio corporea quæ valde inclinatur anima ad judicandas res veras esse bonasve & decoras ex eo solo quod consueverit ità existimare, juxtâque hanc opinionem agere, cùm aliàs nulla subesset ità existimandi & agendi ratio.* Hujus depravationis instantia maximè illustris reperitur in Anthropophagis, qui sine omni horrore humanâ vescuntur carne. Sed hæc depravationis vis in singulis ferè rebus se prodit, Consuetudine in alteram abeunte Naturam, ut Cicero rectè ex Aristotele notat. Unde inveteratæ Opiniones communium Notionum locum habent apud ple-

plerosque homines, & Mores assueti, quantumvis pessimi, rationem Legis cujusdam naturalis. Quamobrem maturè cavendum est, nè rebus malis falsive nos assuefaciamus, nec immisceamus nos eorum societati qui malis moribus pravive opinionibus sunt imbuti. *Sensus enim bonarum rerum ex conversatione & familiaritate cum hominibus improbis paulatim deteritur & abluatur.*

7. *Educatio est Consuetudo cum notabili aliquo affectu conjuncta.* Solent enim qui juvenes instituunt ingenerare ipsis amorem & estimationem earum rerum quibus animos eorum imbuere velint, quasi maximè ipsorum interesset sic erudiri. Unde non solum propensi sunt ad credendum eas res veras bonasque esse, sed magno se studio ardoreque animi ipsas tueri debere, valdeque sibi metuere, siquis eos tentet ab assuetis cogitationibus avellere. Atque hoc pacto quamplurimi homines foedis erroribus execrandisque impietatibus ex mala educatione contractis insenescent & immoriuntur. Ità ut multò præstisset eos soli Naturæ Deoque relictos fuisse, quàm in tam miseros incidisse magistros, quorum imperitià aut perfidià primi virtutis veritatisque igniculi in alumnorum animis extinguuntur.

Qua de re etiam altà voce olim conquestus est Cicero: *Sunt enim, inquit ille, ingeniis nostris semina innata Virtutum, qua si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam*

*Tuscul.
Quest.
l. 6. 2.*

nam Natura perduceret. Nunc autem simul atque editi in lucem & suscepti sumus, in omni continuo pravitate & summa opinionum perversitate versamur, ut penè cum lacte nutricis errorem suxisse videamur. Cum verò parentibus redditi, id est, magistris traditi sumus, tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ Natura ipsa cedat.

8. Ut *Educatio ad Consuetudinem* refertur, ita *Idiopathia* ad *idiosyncrasias*. Utræque enim à Natura sunt. Estque *Idiopathia* istiusmodi *Impressio corporea* quæ quis speciali quodam modo & extraordinario certis quibusdam rebus percellitur & afficitur, ita ut summam ferè humana felicitatis & perfecti-
onis in eis positam esse existimet, omnesque mortales qui istis carent miseros esse, aut saltem turpiter malos. Ità fieri potest ut *Ars Oratoria, Musica, Militia, Politica, Poesis, Philosophia naturalis, Geometria, Linguarum peritia*, aliarumve rerum consimilium una aliqua ita alicujus animum abripiat & possideat, ut reliquarum cultores præ seipso planè despiciatui habeat. Quod tamen valde ineptum & insulsum hominis demonstrat ingenium. Quasi verò alii eis studiis ad quæ rapiuntur non possint æquè oblectari ac ipse suis, parèmq; voluptatem & felicitatem inde haurire.

9. Omnia igitur laudare & comprobare debemus in quibuslibet hominibus quæ honestum aliquem usum habent aut vo-
K luptatem;

luptatem; & quod ad nos ipsos attinet, summo pere cavere ne quo maxime percellimur, ab ipso tandem vulneremur, aut in miseram quandam adducamur captivitatem, tandemque in nostras *Idiopathias*, tanquam in arcus quosdam carceres, compingamur, earumque vi a sensu rerum optimarum maximeque necessariarum in integrum alienemur. Nemo enim vera beatus esse potest, nisi illud natus sit quo omnes sunt beati; quod ad *Idiopathias* non spectat, nisi quis ita forte natus sit, ut ipsius *Idiopathia* speciatim ad Virtutem ferat: quæ captivitas omni libertate longè dulcior esset, longèque amabilior.

10. Sunt etiam *Ætatum Idiopathiæ*, aliæque *Idiopathiarum Objecta* multa præter vitæ studia, in quibus homines suam cunctas animique impotentiam produnt: sed infinitum esset omnia percurrere.

11. *Prosoptolepsia* est Impressio corpora quæ abripitur animus ad amorem vel odium, ad existimationem vel despectum rei vel personæ, ex levissimis quibusdam externisque circumstantiis. Non est igitur hæc *Prosoptolepsia* illa personarum acceptatio quæ oritur ex aliquo antecedenti affectu, amore puta vel odio, vel alia aliqua Passione consimili; cum istiusmodi affectus consequantur hanc Impressionem, non antecedant. Nec taxatur hic Veterum Sapientum, & nomina-

Noë. At-
tic. lib. 1.
cap. 9.

um Pythagoreorum, Physiognomum, quæ de
oris vultusque ingenio, ut memorat Cui-
us, &

us, deque totius corporis filo atque habitu, mores naturasque hominum sciscitabantur. Est enim illa ars non omnino contemnenda, cum tam certas habeat conjecturas, ut valde difficile esset cuiquam mores indolemque suam occultare coram sagaci corporis inspectore.

Præsens vero animæ labes est, cum præceps fertur sine ulla deliberatione ad amorem vel despectum alicujus rei vel personæ ex superficialiis quibusdam circumstantiis nihil boni vel mali moralis indicantibus, nihil perfectionis vel imperfectionis naturalis. Unde sæpenumero fit, ut ex solis rerum personarumque nominibus inclinetur affectus erga unas magis quam erga alteras, ex meræque vocis tono res vel persona de qua quis loquitur æstimetur vel vilescat. Tam lubrica res est anima humana, tamque mobilis & impressibilis.

12. Minuta, dicet aliquis, sunt hæc. Fateor. Sed sunt quantum vis minuta, non parum tamen habent momenti ad rectè omnia dijudicanda; quod viri boni prudentisque officium esse existimo.

Liber Secundus.

C A P. I.

De Virtutum Primitivarum numero.

1. **H** Aſſentis de *Virtute in genere*, deſque *Paſſionibus*, reliſque *Impreſſionibus corporeis*. Sequantur *Virtutes in ſpecie*. Quarum aliæ, ſicut & ipſæ *Paſſiones*, ſunt *Primitiva*, aliæ *Derivativa*. *Virtutes Primitiva* ſunt tres; *Prudentia*, *Sinceritas*, & *Patientia*. Quæ quodammodo reſpondent & ſuccedunt tribus *Primitivis Paſſionibus*, ut earum vel perfectiones vel correptiones; *Prudentia* *Admirationi*, *Sinceritas* *Concupiſcentiæ*, *Patientia* deniq; *Excandefcentiæ*.

In quam *Virtutum Triadem* ut conſtet nos non fortuito incidiffe, ſed *Naturam* potius rectamque *Rationem* eas nobis præmonſtraſſe, non abs re fore putavi in lucem proferre quæ hac de re apud veteres *Scriptores* occurrunt. Nam ſæpius hunc ſive *Virtutum ſive Officiorum numerum ſummarium*

marium indigitare videntur, quamvis eisdem prorsus nominibus non insigniant. Sed dum re conveniunt, satis indicant primam hanc Virtutum tripartitionem valde esse naturalem.

2. *Metopius Pythagoreus* tres esse Virtutes ex tribus Animæ partibus innuit; quarum primam τὸ λογιστικόν *Rationale*, alteram τὸ θυμικόν *Irascibile*, (quam tanquam defensivum quid & propugnativum contra ea quæ ex propinquo sunt describit,) tertiam τὸ ἡσυχαστικόν & ἰσχυρικόν *Appetitivam & Concupiscibilem*, appellat. Et in principio illius *Fragmenti*; *Neceesse est omnem Virtutem tria hæc habere, Rationem, Vim vel robur, & Appetitionem vel electionem. Rationem quidem, quæ judicat & speculatur; Vim verò, quæ resistit & vincit; Appetitionem denique, quæ quid amat & amplectitur.* Quibus tres nostræ primitivæ Virtutes planissime respondent.

3. Easdem partes etiam enumerat *Theages*, addens insuper, *Rationalis quidem partis anima virtutem esse Prudentiam, Irascibilis verò Fortitudinem.* Est enim habitus contrahendi & sustinendi gravia. Atque hæc est illa ipsa Virtus quam ego appello *Patientiam.* Est enim ὑπομονή, etiam ex vi nominis, Virtus ἀνισταμένη & ἀνταρῶσα τῷ δυνάμει. *Patientia* est Virtus quæ sustinet & bajulat gravia omnia & ingrata. Pro *Temperantia* autem, quæ est Virtus derivativa & particularis, *Sinceritatem* pono, ut quæ prima est & simplicissima virtus τὸ ἀγαθὸν ἰσχυρῶς.

hoc est, *Appetitivi*, quæ ad illud quod est simpliciter & absolute optimum fertur; idque illius solummodo gratia.

4. Huc etiam faciunt quæ alibi plantæ & apertius idem Theages: *Principia omnis Virtutis sunt Cognitio, Potentia, & Appetitio.* Et *Cognitio* quidem ea est quæ res contemplamur easque judicamus. *Potentia* verò est quæ si robur quoddam corporis quo in rebus subsistimus eisque immoramur. *Appetitia* verò quasi manus animæ quædam quibus impetum facimus in res, easque prensamus. Cui *Facultatum Tripartitioni* accuratissime *rearsus* respondet nostra hæc *Virtutum primitivarum Trias, Prudentia, Sinceritas, Patientia.*

5. Quin & idem *Virtutum numerus & planius & frequentius* apud *Marcom Antoninum* indigitatur, qui in *Meditationibus Philosophiam* in hisce tribus consistere docet. *Primò, in conservando & vivo σώφρων, iavlov lib. 2. sect. 17. (Σοφὸν enim & σώφρων apud Veteres idem sonant) ab illecebris corporis illasam atque integram, ita ut nec a voluptate nec a dolore vincatur; quæ vera est Patientia, Tolerantiam & Continentiam in se complectens: Deinde, nihil agentem temerè; quod officium Prudentia est: Postremò, neque fucato & cum Hypocrisi; quod est officium Sinceritatis.*

† *Seç. 55.* 6. Rursus libro † septimo: *Primum & principale in hominis constitutione est amare communionem. Illud nimirum sapere quod*
ad

ad *ἐκείνην* ad bonam Universi admini-
strationem attinet; quod (ut sapius ille in-
dicat) nihil aliud est quàm liberè & inte-
grè illa acceptare & affectare, non quæ si-
bi, sed quæ simpliciter sunt optima, & com-
muni Naturæ Rationisque legi maximè
consona. Hoc enim est seipsum præbere sim-
pliciter obsequentem Rationi ac Deo, ut ali-
bi loquitur; quod summæ Sinceritatis est.
Alterum verò, corporeis affectibus nunquam ce-
dere; quod Patientia est. Tertium deni-
que, in nulla re præcipitem ferri & falli; quod
est Prudentia.

7. Sunt & † alia loca quæ huc faciunt. † Lib. 8.
Unicus autem restat quem præterire non ^{sect. 26.}
possum, † lib. 10. ubi explicat tria illa no- ^{† Sect. 3.}
mina *ἐμὸν, οὐ μόνον, ὑπερῶν*, quæ idem
ferè sonant quod, Animo esse intento, con-
tento, &, si fas sit ita loqui, superextento; quæ
mihi planè videntur complecti tres hæc
Primas Virtutes, Prudentiam, Sinceritatem,
Patientiam. Nam τὸ ἐμὸν, sive Animus in-
tentus, significat, prout ille interpretatur,
moram illam deliberativam accuratamque di-
sceptationem circa singula; quod Prudentia
est. Animus verò contentus, voluntariam ac-
ceptionem eorum quæ à communi Natura no-
bis adjudicantur. Acceptare autem quic-
quid nobis injungitur à communi Naturæ
lege, juxta mentem sapientissimi Philoso- Marc.
phi, est obedire communi Rationi quæ in Antonin.
Deo est, ipsæque quodammodo Deus, qui τῶν εἰς ἐ-
αὐτὸν lib. ^{10. sect. 25.}
viva illa Lex est quæ universa administrat, ^{tribuens}

tribuens cuique quæ ipsi competant, uti ille loquitur.

8. Qui igitur lubens amplectitur, non quæ sibi suisque affectibus grata, sed quæ Divinæ Providentiæ visum est ipsi imponere, sive externo aliquo casu, sive per vim propriæ conscientiæ, quæ, ut ut honesta, dura tamen dicat aliquando & animali appetitui valde acerba; hic recte *συνεχόμενος* dicitur, tanquam *συνεχόμενος τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ* in respō consentiens Intellectuali illi potestati quæ complectitur omnia, ut alibi innuit Antoninus. Mundus enim, inquit ille, unus est per universa, & unus per omnia Deus, & Essentia una & Lex una, quæ est communis Ratio omnium Intellectualium Animantium, & Veritas una, siquidem perfectio una est omnium congenerum eandemq; Rationem participantium Animalium.

9. Unam igitur communem Rationem vel Legem per omnes Intellectuales Substantias percurrere docet, ipsasque Creaturas rationales hoc pacto fieri quodammodo *συνεχόμενος Θεῷ* quasi concives Dei, nisi stationem suam deserant, Legisque communis vinculum detrectent vel excutiant. Quod si omnia quæ ex Divina Lege immutabili-que Ratione ipsis obveniunt lubentes amplectuntur, neque ea aliter fieri cupiunt atque fiunt, non solum *συνεχόμενος*, contenti vel consentientes, sed *συνεχόμενος* Deo abrepti, dicuntur, ut qui eadem feruntur quæ ipse Deus, & ad eadem quæ ipse ex sua sententiâ feruntur.

Quæ

Lib. 8.
sect. 52.

Lib. 7.
sect. 9.

Marc.
Antonin.
τῷ αὐτῷ
ἐπιστολῇ 115.
12. sect. 23.

Quæ maxima pars est *Sinceritatis*. Hoc enim est sequi quod simpliciter optimū est, ipsiusque solius gratiā eō niti eoque anhelare.

10. Postremò, *Animus superextentus* significat *supervestitionem illius partis quā sapi-* Lib. 10. Sect. 8.
mus supra omnem levem motionem carnis & asperam, supra gloriolam mortemque, & id genus alia. Quæ satis ampla descriptio est officii *Patientiæ*. Hâc enim Virtute omnibus istis sumus superiores, molles corporis motiones & asperas perinde habemus; nec infamiam mortemve ipsam recusamus, si aliâ lege evitari non possunt quàm committendo quod turpe est & communi Rationis legi contrarium.

* Abundè igitur patet quàm non temerè hæc tres Virtutes, *Prudentiam, Sinceritatem & Patientiam*, primos omnium Virtutum fontes statuimus. Quod adhuc plenius intelligetur, postquam singularum naturas accuratius definivimus.

SCHOLIA

IN CAP. I. SECT. X.

Abundè igitur patet quàm non temerè has tres virtutes, &c. *Virtutem primum in has tres partes generalissimas, Prudentiam, Sinceritatem & Patientiam dividi oportere,*

portere, tum ex ipsius rei ratione, tum ex veterum autoritate mihi satis constare videtur. Sed enimverò cum apud veteres tam celebris etiam sit illa virtutum Cardinalium Quadrupartitio, adeo ut sanctimonia quadam Quaternario inde Numero, (quo & Rotæ Animalidæque Ezechielis Fluviique Paradisi gaudent) adharere, & inolescere existimetur, nè una Rota huic virtutum Quadrigæ deesse videatur, potest etiam & hic restitui integer Quaternio, modo Logica illi ἀνεξέταχτος minus indulgere velimus, & suppresso genere, species virtutis tertia proximas illius loco adhibere. Sic enim rursus restituetur numerus quatuor virtutum Cardinalium, vel quatuor virtutum Primitivarum, Prudentiæ, Sinceritatis, Continentiæ & Tolerantiæ. Quæ non ineptè respondunt quatuor virtutibus Cardinalibus vulgò sic dictis, Prudentia nempe Prudentiæ, Sinceritas Iustitiæ, Tolerantia Fortitudi-
ni, & Continentia Temperantiæ. Et ceteræ hæ quatuor, propter ampliorem singularum notionis complexum, potiori jure Cardinales virtutes appellari possunt, quàm quæ vulgò sic dicuntur. Sed non est tanti ut hujusmodi argutiis immoremur.

CAP.

C. A. P. II.

De prima Virtute Primitiva, Prudentia.

EST igitur Prudentia prima Virtus,
 quæ Passionibus propriè dictis omnibusque
 omnino impressumibus corporeis in domi-
 niatur, ut per illas non sicut quæ minime in sin-
 gulis deliberationibus videns rectè discipiat, sen-
 licitèrque deprehendat quod absolute & simpli-
 citate optimum est. Demonstratio hujus Vir-
 tutis petenda est ex Normate 12.

Itaque Prudentia comitantur virtutes, scilicet
 scientia, sapientia, iudicium, iustitia, temperantia, fortitudo,
 et cetera. Hoc est, Intelligentia, Scientia, Ecce consilium, et cetera senten-
 tia, Recta conjectatio, Ingenii presentia, Sen-
 sus, Rectaque Rationis definitio.

2. Prudentia, id est, Intelligentia, Prudentia Aristot.
 comes est, quoniam intelligere nihil aliud Eudem. lib.
 est quam rectè percipere & judicare de eis 5. cap. 10.
 quæ alii nos monent. Prudentia precipit,
 intelligentia solummodo judicat, inquit Ari-
 stoteles. Itaque hinc venit nomen Intelligen-
 tia, secundum quod intelligentes dicuntur,
 nempe, ex facilitate percipiendi quæ docentur.
 Itaque prudentes sunt maxime intelligentes,
 quoniam nullo Passionum aliarumve cor-
 porearum impressionum præjudicio aures
 animi rectè monentibus obserant vel obtu-
 rant; ex quo fit, ut veritatem in singulis
 rebus

rebus ritè propositam facilè assequantur & amplectantur.

3. *Δεινότης*, sive *Solertia*, perspicitur in mediis celeriter consequendis & ad scopum applicandis, ut docet *Aristoteles*. Si verò
Ethic. Nicom. lib. 6. cap. 13. Scopus malus est & turpis, *παραπλοία*, *Versutia*. Unde apparet esse quædam ingenii versatilitas in *Solertia*, quæ non potest deesse prudenti, propter spirituum subtilitatem quæ

oritur ex purificatione corporis atque animi ab omni Passionum & Impressionum crassiorum immunditie atque fæce.

Cum verò *Solertia* hæc non desit, nec *εὐβουλία* sive *felix Consilium* deesse potest, quæ, definiente Philosopho, dicitur *Ῥητικὴ* *ἡ ἐνδοξαστοσύνη τοῦ καλοῦ* id quod bonum est precipiens. In
Ethic. Eudem. lib. 5. cap. 9. *ἡ ἐνδοξαστοσύνη* summam requiritur ut finis sit honestus, media licita, deliberatio nec præceptus nec nimis tarda. Quæ, ex definitione

Prudentia, facilè intelligentur inesse viro prudenti. Vir enim prudens, cum dominus sit affectuum, semper observabit illud *Antonini* præceptum, *ἢ καὶ ἐκείνου*, *Non temerè exsilire*, & ex purificatione spirituum nec tardus nec præceptus erit, (tarditas enim eorum ac puritas ad Mansuetudinem conferunt & Patientiam;) multò minus injusta molietur, aut iusta modis injustis, cum hæc fieri soleant ab his qui affectibus indulgent, eisque seducuntur.

4. *Γνώμη* autem sive *Aqua sententia* maxime est affinis *Prudentiæ*. Est enim ipsius *ἡ ἀκριβὴς καὶ ἀμεταμέλητος ἀποφασίσις*. *Quis autem tam idoneus*

neus esse potest ad iudicandum ex æquo & bono quàm ille qui non solum omnibus affectibus dominatur, sed & reliquas omnes Impressiones corporeas animâ suâ absterfit, omnique inveteratarum consuetudinum vi atque præiudicio prorsus evasit superior?

Quod verò ad *εὐσυχίαν* attinet, hoc est rectam Coniunctionem, cum moralis Virtus nihil aliud sit quàm habitus quidam rectæ collineandi ad debitum illud medium quod haberi oportet in passionibus & actionibus, quemadmodum docet *Aristoteles*; quis rectius coniectare potest ubi consistat *τὸ μέτρον* vel *τὸ ἄριστον* quàm vir prudens, qui Passionum dominus est, cuiusque spiritus tam puri sunt ac defæcati, ut mira inde emergat sagacitas rerumque quasi subitanea quædam præsentatio? Neque enim hic propriè deliberatione utitur. Absque enim ratione & subitaneum quiddam est recta coniectatio. Eademque planè ratio est de *ἀναισθησία* sive *Ingenii præsentia*: Est enim quædam recta coniectatio, inquit *Aristoteles*. Passiones verò fordesque corporis intervallum quoddam faciunt inter mentem & veritatem. Unde qui non sunt prudentes *ἀναισθητοί* hæc prorsus destituuntur;

5. Quemadmodum etiam sensu illo discriminativo. Nam vim illam *σοφιστικὴν*, eodem capite Philosophus videtur appellare *Sensum*: *Talia autem in singularibus & in sensu est iudicium.* Quod de Dolo, Ira, & id

Ethic. Nicom. lib. 2. cap. 9.

Eadem lib. 5. cap. 9.

Ethic. Nicom. lib. 2. cap. 9.

Iambli-
chi Pro-
treptic.
cap. 2.

id genus reliquis enunciat. Quod iterum repetit in *Magnis Moralibus*: Nam nisi apud eandem huiusmodi rerum sensum habeas, frustra laboras: quod & supra notavi. Hanc Pythagorei apud Iamblichum vocant ἡ εὐαίσθησις, bonam sensationem. Est enim, inquit illi, Intellectus nostri practici quædam quasi bona sensatio, per quam fit ut neque in eis qua patimur fallamur in sensu, nec circa ea qua agimus perperam ratiocinemur.

Ex subjugatione igitur Passionum, corporisque atque animæ purificatione, nova quædam suboritur Animi Spiritusve Sensibilitas, si ita fas sit loqui, quæ soli competit Prudenti, quæ fretus facile percipit ubi consistat τὸ μέτρον quod dixi, vel τὸ δέον, medium illud debitum in singulis actionibus: Imprudens verò & impurus homo non percipit.

6. Postremo, ὅτι ἡ ἀρετὴ λόγῳ διευκρίνεται, rectæ Rationis definitio, non minùs rectè quàm frequenter ab Aristotele prudenti attribuitur. Ubique enim apud ipsum occurrit de recta Ratione, ὡς δὲ ἡ ἐφευρισκὸς διέκρινεν, prout vir prudens definiverit. Quæ certè vox non superflua est si ad Prudentem nostrum applicatur. Nulla enim omnino recta Ratio est, si in illà non inveniatur, quam nos definivimus, Prudentià. Unde nihil miror, si nec Pythagorici nec Platonici nec ipse Aristoteles multùm sudaverint in definienda recta Ratione, cum universi intellexerint eam demum esse rectam Rationem quæ ita viro pur-

purgato & prudenti esse videtur. Supponunt enim Mentem humanam, si Passionum omniumque corporis inquinamentorum præjudicio ritè purgetur, æquè naturaliter discernere quid verum justumque sit, atque oculus nullo morbo affectus colores distinguit. Rectè igitur definit *A. Ethic. Nicomacheus* & ὁπδὲν ἀγνοῦν, & αὐτὸ ἐκείνου, *Radem. lib. 2. cap. 13.* rationem rectam, eam esse quæ est secundum prudentiam, si Prudentiam eo modo quo nos supra descripseris.

7. Cæterum duo interim hinc notanda emicant. Primum, quàm profectò ineptè & insulsè se gerunt illi homines qui, cum satis idonei rerum judices esse non possint, utpote qui moralem hanc Prudentiam nondum sunt assecuti, tamen non solum non amplectuntur pro veris justisque quæ omnes omnium ætatum omniumque gentium Sapientes verèque Prudentes vera justaque statuerunt, sed impudenter contendunt nihil est suâ naturâ justum vel injustum, nihil honestum vel turpe. Quod perinde est, ac si quis cæcus omne colorum discrimen negaret; cum oculis prius mæderi oporteret, deinde de coloribus judicare.

8. Alterum est, * quod Prudentia non sit aliqua particularis rerum externarum Scientia, sed solummodo Peritia quædam animæ, quæ ita sibi cavet ab omni inquinamento corporis Passionumque sive Impressionum corporearum, ut judicium ab eis nunquam impediatur vel obfuscetur. Hoc enim

*Ethic. Eu-
dem. lib. 5.
cap. 5. &
ad Nicom.
lib. 6 cap.
5.*

nim unicam ubique præstat *Prudentia*. Re-
rum verò cognitionem aut *Sensus*, aut *Ex-
perientia*, aut *Philosophia naturalis*, aut
Ars militaris, aut *Juris* denique peritias
suppeditat. Atque hoc ipsum est quod ali-
cubi innuit *Aristoteles*, ad prudentem scili-
cet non spectare particularia, sed ea quæ
universaliori quodam modo ad rectè vitam in-
stituendam pertinent. Ac proinde *Prudentia*
est tantum generalis. quædam perfectio
τὸ λογικὴν sive rationalis partis anima, ut
Sinceritas τὸ ὁρεστικὴν sive appetitiva; prout
suprà vidimus ex Fragmentis *Pythagoricis*.

SCHOLIA

IN CAP. II. SECT. VIII.

QUOD prudentia non sit aliqua particu-
laris rerum externarum scientia, &c.
Atque hoc quidem optimè convenit cum
ipsa Definitione *Prudentia*, quæ virtus est, quæ
Anima *Passionibus* *Impressionibusque* corporeis
itè dominatur, ut per illas non stet quò mi-
nùs in singulis deliberationibus *Mens* rectè
dispiciat, &c. Hoc tantum præstat *Pruden-
tia* *Moralis*, ut per *Passiones* non stet quò
minùs quod verum justumve sit videamus;
rerum verò ipsarum *Notitia* ab aliis fonti-
bus est derivanda. Qui *Prudentiæ* officia
hic

hęc desiderant, quanquam nec obscure hoc capite insinuantur, adeant cap. 4. lib. 3.

C A P. III.

*De reliquis duabus Primitivis Virtutibus,
Sinceritate & Patientia.*

1. **E**ST autem Sinceritas virtus anima, quā Voluntas integrè & sincerè fertur ad illud quod Mens judicavit esse simpliciter & absolute optimum. Per integrè verò sincerèque ferri intelligo perfectè & adequatè. Perfectè, hoc est, ex tota anima. Ex toto animo iusta facere & vera dicere, inquit Antoninus. Adequatè, hoc est, simpliciter, & sine omni extrinseco respectu vel ad lucrum vel ad famam. Imò ità affici debet Anima erga illud quod simpliciter optimum est, ut non desistat illud prosequi quantovis cum damno & ignominia. Nam vi opprimi in bona causa est melius quàm malè cedere, ut rectè alicubi ait Cicero.

* Hujus Virtutis ratio resolvitur in Notata 3, 4, 5, & 13. Illius verò perfectio & pulchritudo à nemine nè fingi quidem potest qui non sit expertus. De hac animæ rectitudine & simplicitate aptissimè usurpetur illud Aristotelis, Non Hesperus nec Phosphorus ità pulcher & admirabilis.

L

Hęc

Hæc est enim simplicissima & divinissima lux animæ, omni externâ luce longe pulchrior & amabilior.

ἡ εἰς
ἐαυτὴν
lib. 10.
sect. 1.

Lib. 4.
sect. 26.

Iambli-
chi Pro-
treptic.
cap. 4.

2. Ad hanc *Simplicitatem animæ* vel *Sinceritatem* refertur illa Antonini cum seipso expositulatio: *O chara anima, quando una eris & nuda & simplex?* Uti etiam illa Præcepta ad seipsum & Hortationes; *Noli teipsum turbare timoremque excitare; Simplifica teipsum.* Hæc enim *Sinceritas* limpidissimus quidam fons est & perennis deliciarum vitæ internique gaudii. Hæc *Simplicitas* Pax æterna & ineffabilis, nullis distrahenda curis aut suspicionibus, nullis turbanda animi fluctuationibus. In uno enim nulla est distractio, sed perfectus amor altissimaque quies. Unde meritò beatos illos prædicant *Pythagorei* qui hanc Analyticam didicerunt, quæ possunt omnia in unum idemque Principium resolvere; quam *Aquinas* ipsi palam profitebantur esse Deum, ipsorumque vitam integrè ad unum illud ordinabant, πρὸς τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Θεῷ, ad sequendum vel obsequendum Deo.

3. * Sed røvera Deum sequi est illud quod simpliciter optimum, non quod animali appetitui gratissimum est, constanter & sincerè prosequi. Neque enim quis quatenus Creatura, sed quatenus divino quodam imbuatur spiritu sensuve, id, quod simpliciter optimum est, sincerè constanterque prosequi potest. Illud enim non ad particularem aliquam Creaturam primò

no pertinet, sed ad Deum, communem omnium Patrem, legemque Universi, quam definit apud *Laertium Zeno*, Rectam Rationem per omnia pervadentem, eandem etiam in ipso Jove, Supremo administrandi Universi Rectore ac Duce.

4. Quod spectat etiam illa *Antonini Adhortatio*, Non conspirare divinis solummodo cum ambientem aere, sed et cum Intellectu illi vi, quæ universa complacuit, mente illi, quoque consentire. Quod perinde est ac si dixisset, in unum cum Deo consensum rapti.

ἢ εἰς
ἐαυτὸν
lib. 8.
sect. 54.

Qui viri verè divini affectus est, & quo solo quis evadit revera divinus. † Quibus enim cuiusque animi affectus est, talis est homo. Simplex verò Intellectio hoc non præstat, sed debet esse resuscitatio quædam Boniformis facultatis, in qua latet Divinus hæc Sensus atque Sapor, in quo consistit summa animæ voluptas, summa pulchritudo, summa perfectio. Hoc enim illud ipsum est quo Deum spiramus, quo Deo adhæremus, quoque ipsi Deo (quantum capit natura nostra) assimilamur, qui Summa Bonitas est, summa Puritas, summaque Simplicitas. Quæ omnia imitatur pro suo modulo hæc ipsa de qua agimus Sinceritas, quæque est Voluntatis sive ὁρεξέως nostræ, quam appellant *Pythagorici*, summa & absolutissima perfectio; quemadmodum *Patientia* illius Facultatis quam appellant τὰν δύναμιν ἢ ἀλκὴν τὰς ψυχᾶς, vim atque robur animæ.

† *Tusculan. Quest. lib. 5.*

5. Est autem *Patientia* anima *Virtus*, quæ
 * ex amore illius quod simpliciter & absolu-
 te optimum est, omnia potest subire & per-
 ferre, etiam quæ quàm maxime *Animali Na-
 tura* dura sunt & ingrata.

Per *Patientiam* igitur intelligo non nu-
 dam aliquam *Passivitatem* stupidamve *In-
 dolentiam*; sed positivum quoddam robur
 animi & firmitudinem *ὑπομονή* & ἀντιστά-
 σιν *τῶν δυνάμεων*, (prout supra notavimus
 ex *Metopo Pythagorico*), quæ quis obfirma-
 to animo se subdit vel substituit rebus du-
 rissimis vel periculossissimis, sustinendis, nun-
 quam cedens, sed constanti & invincibili
 conatu obnitens contra omnes dolorificas
Passiones & sensationes quæ *Voluntatem* à
 sincera prosecutione illius quod simpliciter
 optimum est revocare possint vel defle-
 ctere. Ac proinde hæc *Virtus* significan-
 tissimo vocabulo à Græcis vocatur *ὑπομονή*
 cui opponuntur *ἐνδοξία* & *θυμὴ*.

6. *Patientia* dux sunt partes sive speci-
 es, *Continentia* & *Tolerantia*. Per has e-
 nim intelligo non duas illas *Semivirtutes*
 quas tam *Pythagorica* quàm *Aristotelica*
Schola commemorat, sed *Virtutes perfectas*.

Continentia igitur illa pars sive species *Pa-
 tientia* est, quæ *Anima* facile & constanter,
 ob amorem illius quod simpliciter optimum est,
 dolorem ac molestiam perfert * quam sentire
 possit in abstinendo ab eis rebus quæ gratissi-
 ma sunt animalis vite atque iucundissima.

Toleran-

Tolerantia autem illa *Patientia* species si-
ue pars est, * quâ Anima durissima quaque
& animali vita ingratiſſima facile & con-
ſtanter preferre poteſt, ob amorem itidem
illius quod ſimpliciter & abſolute optimum eſt.

7. * *Demonſtratio* harum Virtutum pe-
tenda eſt ex *Noematis* 5, 6, 7, 8, 9, 10,
11. Uſus verò earum latiffimè patet, &
ad omnes ferè actiones morales ſe diffun-
dit. Itaque *Ariſtoteles* univerſim, Circa
voluptates & dolores omnis Virtus verſatur *Ethic. Ni-*
moralis. Nam propter voluptatem qua turpia *com. lib. 1.*
ſunt perpetramus, & propter dolorem ab eis *cap. 2. &*
qua honeſta ſunt noſmetipſos ſubducimus. Un- *Magn. Mo-*
de & *Epictetus* totius *Moralis Philoſophiæ* *ral. lib. 1.*
ſummam in brevi hoc præcepto conſiſtere *cap. 6.*
voluit, Ἀνέχεσθαι καὶ ἀπέχεσθαι, *Suſtine & abſtine;*
alterâ præcepti parte *Tolerantiam*, *Conti-*
nentiam alterâ indigitans.

8. Non ſolùm igitur Virtutes ſunt *Con-*
tinentia & *Tolerantia*, ſed præcipuæ, maxi-
mèque propriæ; quemadmodum vel ip-
ſarum nominibus innui videtur, dum ap-
pellantur ἐγκράτεια & ἀνῆλθεια. Utraque e-
nim appellatio à κράτι & ἐστί eſt, quod vires at-
que robur ſignificat: Omnem autem Vir-
tutem vim quandam animæ eſſe ſuprà de-
finivimus. Has verò duas ad illam ani-
mæ partem maximè referri manifeſtum eſt
quam *Pythagorei* vocant τὴν δύναμιν καὶ τὴν
ἀλγὺν τὰς ψυχὰς, vim atque robur animæ; quâ
ſiſtere ſe poteſt, vel in motum excitare.
Ad hanc igitur facultatem potiſſimam ſpe-

Τὸν εἰς ταύτην illa præclara Marci Antonini præ-
 cepta, *Absterge imaginationem; Neurospasti*
lib. 7. sect. tui motum siste. (Corporis puta quod mo-
 29. yetur per nervos.) Quod officium *Con-*
scientia sive *ἐγκύκλιος* valde est genuinum;
 addo & *ἀσπείρας* sive *Tolerantia*.

9. Cæterum de tribus *Primitivis Virtutibus* dictum est satis. Id tantum monebi-
 mus, eas ita Primas esse Matresque reli-
 quarum, * ut in eis solis omnis vis atque
 essentia omnium Virtutum contineri vi-
 deatur; neque possit quisquam, qui hisce
 ritè imbutus sit, in reliquis acquirendis
 ullam reperire difficultatem. Quod innu-
 endum duxi, ne frustra in multa distra-
 hatur animus, cum perpauca hæc objecta
 sufficiant ad eum exercendum, & ad ex-
 cipiendum omnes illius anhelitus sincerós-
 que conatus ad possidendam Virtutem ve-
 ramque cum Virtute Felicitatem.

10. Addo tantummodo, sine his nemi-
 nem posse ullà Virtute revera esse prædi-
 tum, sed omnia esse simulata & fortuita.
 Virtus enim omni errore carere debet;
 quod tamen fieri non potest absque illa,
 quam suprà descripsimus *Prudentia*. Quod
 si quis sine ipsa quicquam rectè fecerit,
 id profectò non tam Virtuti imputandum
 est, quàm Casui vel Fortunæ.

11. Porro, nec deesse potest Virtutibus
Sinceritas sive *Simplitas*, sine qua illæ non
 tam Virtutes, quàm Virtutum quædam
 umbræ vel inanima simulachra haberi de-
 bent.

bent. Nam siquid ita admiscetur, honestè factis, ut sine illo sine extrinseco & adventitio incertum sit an fuissent unquam incepta vel perfecta; manifestum est istiusmodi facinora & nomen & naturam *Virtutis* prorsus perdidisse. Hoc enim non esset prosequi quod simpliciter & absolute optimum est, sed quod sibi ipsi utilissimum est vitæque animali jucundissimum. Quod *Virtutis* officium non est, sed naturæ animalis impetus & astutia. Cum è contra quod verum, simplex sincerumque sit, id naturæ hominis est aptissimum, hoc est, Rationi maxime consonum, ut recte nos monet *Marci* *Cicero*. *Offic. lib. 1.*

12. *Patientia* denique minimè omnium vitæ probo deesse potest, cum sine illa nulla omnino sit de reliquis *Virtutibus* securitas. Nam qui mollis est vel ambitiosus, vel ullius affectus animalis mancipium, nempi fidelis esse potest, non Principi, non Patriæ, non Religioni, non Amicis, non sibi ipsi, non ipsi denique Deo; Omnes prodet, omnes omnibus quibuscunque periculis damnisque exponet, si vel minima spes suffulserit seipsum expediendi ab illis molestiis vitæque difficultatibus quas adeò timet atque horret. Quod quidem genus hominum omnium pessimum est, & à societate humana omnique vera amicitia & iustitia alienissimum. *Nemo enim* (quod ait *Cicero*) *iustus esse potest, qui Mortem, qui dolorem, qui exsilium, qui egestatem timet,* *Offic. lib. 2.*

vel qui ea qua his sunt contraria equitati anteponit. Tantam vim ad Probitem habet unica hæc Virtus, quam *Patientiam* appellamus.

13. Cujus etiam partes indigitare videtur summus Orator & Philosophus, dum ait, Ea quæ eximia plerisque & præclara videntur, parva ducere, eaque ratione stabili firmaque contemnere, fortis animi magnique ducendum est: & ea quæ videantur acerba, ita ferre, ut nihil à statu naturæ discedas, nihil à dignitate sapientis, robusti animi est magnæque constantiæ. Prior sententiæ pars *Continentia* speciem quandam subindicat, posterior *Tolerantiam* sive respiciat. Breviter verò tandem addit, *Non esse consentaneum, qui metu non frangatur, cum frangi cupiditate; nec qui invictum se à labore præstiterit, vinci voluptate.* Quibus iterum verbis duæ illæ *Patientiæ* partes planissimè significantur, *Continentia*, & *Tolerantia*. Atque hæc de tribus *Primitivis* Virtutibus breviter dicta sunt.

SCHOLIA

In CAP. III. SECT. I.

Sect. I. **H**Ujus Virtutis ratio resolvitur in Noemata 3, 4, 5, & 13, &c. *Definitionis Prudentiæ cum 12 Noemate connexio*

nexio manifestior erat quàm ut notari quicquam opus esset. Quomodo verò Sinceritatis ratio hisce quatuor Noematis sit innixa, sic accipe. Species gradúsve vitæ perceptivæ alios aliis præstantiores esse constat ex Noemate tertio, Bonúmque proinde aliud alio præstantius esse ex quarto: Ex quinto autem præstantius bonum præ eo quod minùs præstat esse eligendum, At ex decimo tertio denique, nec summum summòve cognata Bona mediis minimisve, sed media minimáq; summo debere subordinari. Ex quibus omnibus simul sumptis vera sinceritatis natura emergere intelligitur, rectèque respondere Justitiæ inter quatuor virtutes Cardinales, ut que universalissima sit Animi rectitudo, quâ singulis pro sua dignitate ac pretio, affectum estimationemque pendit, atque sic sensu generalissimo suum cuique tribuit, unde fit, ut quod simpliciter & absolutè optimum est, eligat, idque integrè & sincerè, hoc est, sine fuco & Hypocrisi, omnique admixturâ alienarum rationum cum eis ex quibus id quod absolutè & simpliciter optimum est intelligatur consistere, ità ut absq; alienis istis rationibus nollet agere, hoc enim esset summum summòve cognata bona mediis minimisve subordinare, contrà atque cautum est Noemate decimo tertio.

Sect. 3. Sed reverà Deum sequi est illud quod simpliciter, &. Atque hoc quàm pulcherrimè cum modò dictis Noematèque decimo tertio convenit.

Sect. 4.

Señt. 4. Qui viri verè Divini affectus est, &c. Hic igitur notandum est, Sinceritatem virtutem esse quæ Concupiscentiæ Animæ correctio sit & perfectio, quemadmodum innuimus cap. 1. illius scilicet partis Animæ quæ à Pythagoreis τὸ ὁρεκτικόν appellatur. Quæ quidem Animæ pars cum prorsus Divina facta sit, cum deinde incipit homo esse Divinus, quod impossibile est ut fiat, nisi in reverà Regentis, & in recuperatione corporis luciformis, quod Divinæ vitæ quasi exterius est semen.

Señt. 5. Ex amore illius quod simpliciter & absolutè optimū est, omnia potest subire, &c. Nulla verò Patientia quæ ex hoc amore non sit profecta, Patientia vera est ac Moralis, sed stupor potius animi aut immanitas, miseræ quædam & necessaria in perpetiendis doloribus exercitatio, qualem in Gladiatore quodam describit Gellius, qui cum vulnera ejus à Medicis exsiccabantur, ridere solitus fuit. Vid. A. Gell. Noct. Attic. lib. 12. cap. 5.

Señt. 6. Quam sentire possit in abstinendo ab eis rebus quæ gratissimæ sunt animali vitæ, &c. Ex hoc facile constat quàm aptè hæc virtus quam Continentiam appellamus, Temperantiæ respondeat; neque certè ullum discrimen est, nisi quòd Continentia hæc latius se diffundat quàm illa Temperantia, utpote quæ ad voluptates Cibi ac Venæ ferè restringitur. Quod idem statuendum est de Fortitudine ac Tolerantia cum hæc

hec ad plura objecta quàm illa se extendat.

Sect. 7. Demonstratio harum virtutum petenda est ex Noematis 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11. Ad Continentiam refertur Noema septimum, nonum & decimum, Ad Tolerantiam quinti pars postrema; Noemæque undecimum, tam aperte quidem ut nihil opus sit plura addere. Ad utramque vero spectant, Noema sextum & octavum, tanquam pignora premii eis obventuri, qui Tolerantiam Continentiamque fideliter coluerint.

Sect. 9. Ut in eis solis omnis vis atque essentia omnium virtutum, &c. Nam Virtutem Cardinalem, quæ Prudentia dicitur, à Prudentia à nobis definita contineri manifestissimum est, cum ad omnes omnino actiões, (quemadmodum ex cap. 4. lib. 3. satis apparet) extendat, eisque regendis præficiatur. Ità Sinceritas cum sit universalissima rectitudo quæ opemlinæ, necesse est ut Iustitiam in se, propriè dictam, complectatur. Et certè Fortitudo pars tantum Tolerantiæ est, & Temperantia itidem Continentiæ; ut & Tolerantia & Continentia partes Patientiæ. Tam clarè constat hisce tribus, Prudentiâ, Sinceritate, Patientiâ, omnem vim Moralem contineri.

CAP.

CAP. IV.

De prima trium Principalium Virtutum
Derivatarum, Justitia, idque in ge-
nere.

1. **V**irtutes Derivative Principales tres
itidem sunt, *Justitia*, *Fortitudo*,
Temperantia. *Justitia* à Jurisconsultis non
infcite definitur *Constans & perpetua vo-*
luntas suum cuique tribuendi. Ad quem fe-
rè sensum ipse *Aristoteles* etiam eam de-
finit. Unde manifestum est foràs emi-
nere hanc Virtutem, rectèque ab *Aristotele*
Ethic. Ni- nere hanc Virtutem, rectèque ab *Aristotele*
com. lib 5. ἀλλότριον ἀγαθόν *Bonum alienum* appellari:
cap. 10. præsertim si eam partem spectes quæ offi-
cia erga homines complectitur. Pars enim
ea continet quæ debentur Deo, cui tamen
nullis nostris officiis prodesse possumus,
nec felicitatem illius ullis injuriis frange-
re vel diminuire. * Principia *Justitia* pe-
tenda sunt è *Noematis* 13, 14, &c. usque
ad *Noema* 23.

2. Quod hæc Definitio *Suum* vocat, *Jus*
etiam sæpissime à Jurisconsultis appellatur.
Est autem *Jus* id omne quod ex justa
quadam habitudine & congrua ad aliquem
pertinet tanquam ipsi proprium. Habi-
tudo autem hæc oritur ex Fundamento a-
liquo in persona cui hoc jus debetur vel
attri-

attribuitur, siue illud qualitas sit, siue actio, siue passio aliqua latissimo sensu sumpta. Nam quod quis pauper sit & probus, jus quoddam habet ad eleemosynas. Si quis honesta industria aliquid acquisiverit, id jure possidet: Itidem, siquid alicui dono datum fuerit. Et sic in cæteris.

3. Tametsi verò à rebus ipsis oritur omne jus, clarè tamen non intelligitur nec discernitur sine respectu ad *Legem* aliquam. *In illis enim Jus est in quibus & Lex ponitur*, inquit *Andronicus Rhodius* ex mente *Aristotelis*. *Lex enim & Judicium est discriminatio justì & injusti*. *Lex autem non una est, ut neque Jus*. Est enim *Jus* ipsum *quoddam vel vovendum naturale vel legale*, & *Lex* ipsa vel *quoddam vel scripta, naturalis vel positiva*. Ex prima oriuntur *Jura æμείβελα & ἀκίνητα*, ut loquitur *Andronicus*; ex altera *Jura mobilia & mutabilia*, quæ ubique nec obtinent nec obtinere debent.

Lib. 5.
cap. 9.

4. *Naturalem* illam *Legem* verbis sanè perquam magnificis, sed veris tamen aptisque, delineavit Cicero primo de Legibus: *Constituendi verò Juris ab illa summa Lege capiamus exordium, quæ seculis omnibus antè nata est quàm scripta Lex ulla, vel quàm omnino civitas constituta*. Quod autem postea Dei immortalis naturâ, ratione, potestate, mente, numine naturam omnem divinam regi velit, (qualem animum nostrum apertè profitetur,) in eo optimè per-

perfectissimæque Legis fontem nobis aperuit.

Quid est, enim, inquit ille, non dicam in homine, sed in omni cælo atque terra, Ratione dignius? quæ cum adoleverit atque perfecta est, nominatur rite Sapientia. Est igitur (quoniam nihil est Ratione melius, eaque est in homine & in Deo) gravis homini cum Deo Rationis societas. Quæ cum sit Lex, Lege quoque consociati homines cum Divis utendi sumus. Unde plane innuit summam illam supremamque Legem Deorum pariter atque hominum communem rectam esse Rationem; unde & homini cum Deo similitudinem esse contendit.

5. Et rursus in Libro secundo, hanc Legem naturalem describens, Rationem eam ait esse à rerum natura profectam, quæ non tum denique incipit Lex esse cum scripta est, sed tum cum orta est, ortam autem simul esse cum mente Divina; ac proinde Legem veram atque principem, aptam, ad jubendum & ad utendum, Rationem esse rectam summi Jovis. Quæ sententia consimilis est illis

Cap. 3. sect. 3. Cap. 1. sect. 7, 8. quas ex Zenone supra citavimus Marcoque Antonino.

6. Omnes autem pariter indicant summam Legem esse rectam Rationem: Rationem verò rectam, ut quæ divinum quiddam est, ex se immutabilem esse, sibi que semper similem. In subjecto autem immutabili, qualis est humana natura, non tam mu-

mutatur, quam destruitur vel extinguitur. Sed in Deo ipso beatorumque Spirituum cœtu, quos ille Deus immortales vocat, semper incolamini conservatur.

Quod id ipsum est quod mihi videtur optimus ille Aristotelis Interpretas *Andronicus* in sua Paraphrasi: Tametsi enim apud homines omnia Jura essent mutabilia, apud

Lib. 5.
cap. 10.

Deos tamen necesse est ut sit Jus immutabile, ac proinde ut Jus sit aliquod naturale.

Lib. 1.
cap. 10.

Imò verò etiam apud homines qui rectè atque sane se habent, est Jus immobile, quod Naturale dicitur. Quod si mente morbidis ac perversis justum non apparet, nihil refert. Neque enim quæ dicitur mel dulce, ideo fallitur quia egrotantibus ita non videtur.

Est igitur quedam æterna atque immutabilis Lex Deo hominibusque quodammodo communis, quæ Recta Ratio dicitur, quæque tametsi homines improbos tanquam morbosos & vitiosos fugere potest, semper tamen innotescit hominibus sanis verèque prudentibus, quemadmodum supra fufius explicavi, unde nihil necesse est hic diutius hisce immorari.

† Cap. 2.
sect. 1, 6, 7.

7. Ex hac autem suprema immutabilique Lege omnia derivantur Jura, etiam illa quæ dicuntur mutabilia, quæ nullam vim haberent nisi virtute hujus summæ & æternæ Legis, cujus pars conspicua est æternæ contractarum fides.

— At tu dictis, Albane, maneres.

Virg. *Æneid.* lib 8.

Ex

Ex eo igitur quod quisque tenetur pactis stare, obligatur ad ea Jura quæ talia Naturâ non sunt, sed Lege, cum Lex ipsa pactum sit, modò nihil sit pactum contra supremam illam & immutabilem Legem: Hujusmodi enim pacta nullâ auctoritate vim Legis habere possunt. Quod enim suâ naturâ injustum est, nulla externa consideratio justum efficere potest.

De Legibus l. 1.

Qua de re præclare *Cicero*. Quod si populorum jussis, si Principum decretis, si sententiis Judicum Jura constituerentur; jus esset latrocinari, jus adulterare, jus testamenta falsa supponere, si hæc suffragiis vel scitis multitudinis probarentur. Quæ si tanta potentia est stultorum sententiis atque jussis, ut eorum suffragiis rerum natura vertatur, cur non fanciunt ut quæ mala & perniciofa sunt derepente fiant bona & salutaria? Quæ quidem tam malesanæ opinionis condigna est reprehensio & irrisio.

8. Patet interim ex dictis, quod ex suprema illa Lege quæ *Recta Ratio* dicitur, omnis profecta est perfecta Juris cognitio; ex Juris autem observatione omnis Justitia.

SCHO-

S C H O L I A

In CAP IV. SECT. I.

P Rincipia Justitiæ petenda sunt è Noematibus 13, 14, &c. usq; ad Noema 23. Quorum decimum tertium & decimum sextum ad Justitiam utriusque generis referri possunt, nempe tam ad Pietatem quàm ad Probitatem. Vicesimum primum ad Pietatem, reliqua ad Probitatem spectant, nisi vicesimum tertium malles etiam ad Justitiam in genere referri.

C A P. V.

De Pietate.

1. **J**ustitia has duas partes in se complectitur, Pietatem & Probitatem. Nam & ipsa Pietas Justitia quædam est, quæ Deo tribuimus quod suum est, hoc est, quod jure illi debetur. Jus autem Dei vulgò *Cultus* illius dicitur, quemadmodum apud Platonem *Euthyphro* illud appellat *πῶλον τῆς χάριτος*. Quod quidem in eo consistit maxi-

M

mè

mè, ut non segniter contendamus eum rectè cognoscere; ut ritè cognitum toto animo amemus & honoremus; cùmque ab eo toti simus ab ejusque nutu pendeamus, ut nos totos, id est, omnes animi corporisque vires, illi devoveamus & consecremus, nos nostraque omnia illius voluntati submittamus, ipsiusque confidamus Providentiæ; ut illius denique iussis præceptisque (sive externo alicui codici inscripta sint, sive mentibus nostris insculpta) adèd adhæreamus, ut omnem infamiam, egestatem, cruciatum, mortemque denique ipsam, subire malimus, quàm integritatem conscientiæ nostræ contra ipsum peccando violare. Hæc sunt Jura Dei, ex quibus si quis detrahere quid velit, necesse est ut, quantum in se est, Deum ipsum afficiat injuriâ.

2. Quodd autem in hisce ipsis præcipuus Dei cultus consistat, ex eo manifestum est, quod omnes ferè per *cultum* intelligunt honorem Deo exhibitum. Deum autem maximè honorant qui, cùm præstantiam Divinæ Naturæ rectè intelligunt, quantaque inter ipsam Mentemque nostram intercedat affinitas & similitudo, omnibus nervis contendunt ut illa pars animæ nostræ expoliatur & corroboretur quàm maximè Deo similes sumus, itaque erga hanc sanctissimam Dei imaginem affecti sunt, ut vel acerbissimam quamvis mortem oppetere malint, quàm eam unquam sinere vitio

tio quovis vel peccato lædi aut contaminari.

3. Nullum, inquam, hoc majus honoris atque amoris nostri erga Deum indicium esse potest, quantive nos ipsum æstimus luculentius *τεκμήριον*. Quippe quod dum vel hanc qualemcumq; illius effigiem & similitudinem tanti facimus, ut non dubitemus omnes hujus vitæ voluptates, vitamque aded ipsam, illius diviniore vitæ sensûsque (quæ in Ratione recta veraque Virtute cernuntur) sanctitati suavitatisque postponere, clarè demonstramus Deum ipsum, qui infinitis vicibus hâc ipsius umbrâ & imagine excellentior est, affectu infinitis, si fieri potest, vicibus majori à nobis honorari atque coli. Cùm interim qui Mentis cultum negligunt planè indicant se aut Deum non nōsse, aut Divinam Naturam non quanti debent æstimare.

4. Quod autem Virtus divinum quiddam sit, veraque Dei imago, ex ipsius definitione satis intelligitur; cùm Virtutis sit semper illud prosequi quod simpliciter & absolutè optimum est, non quod animali vitæ gratissimum. Qui quidem rerum sensus planè divinus est, supràq; naturam animalem positus.

Quod autem hujusmodi sit Virtus, purgatûsque intellectus, abunde testimoniorum est apud veteres Philosophos. Ut apud *Platonem* in *Theateto*, ubi docet tum demum finem fore miseriis, quando quis ex

hoc mortali statu fugerit ad Deos. *Fuga verò* (inquit ille) *est Deo similem effici, quantum fieri potest: Similitudo verò, justum sanctumque fieri cum Prudentia.* Et paulò post; *Deus nullo omnino modo injustus est, sed quàm fieri potest justissimus: nihilque illi similis quàm quivis è nobis qui rursus factus sit quàm justissimus.*

5. Rursus, in Epistola octava ad *Dionis* propinquos & familiares, Divinam Naturam hominibus frugi Legem normamque statuit. *Deus hominibus probis ac prudentibus Lex est, insipientibus verò Voluptas.* Ad quem sensum iterum loquitur quarto de Legibus: *Rerum omnium mensura nobis Deus sit maximè, multoque magis quàm homo quilibet: Minimè verò omnium Animalis homo.* Et paulò post; *Quicumque probus prudensque est, Deo est amicus: est enim illi similis. Qui però probus prudensque non est, dissimilis est, dissidens & injustus.* Quibus omnibus innuit *Plato* divinum quiddam esse Virtutem, ipsique Deo consimilem & cognatam.

*Quest.
Tuscul.
lib. 5.*

6. Ex hoc etiam est quòd *Cicero* tam magnificè de animis humanis philosophatur. Humanus autem animus decerptus ex mente Divina cum alio nullo nisi cum ipso Deo, si hoc fas est dictu, comparari potest. Et in primo de Legibus Delphicum illud Oraculum, *Nosce teipsum*, aliquantò fusiùs interpretans, *Nam qui se* (inquit) *ipse novit, statim aliquid sentiet se habere*

bere divinum, ingeniumque in se suum sicut simulacrum aliquod Deo dedicatum putabit, tantoque Dei munere semper dignum aliquid & faciet & sentiet.

7. Quibus denique consona sunt quæ passim apud Marcum Antoninum reperiuntur. Ut lib. 12. *Agnosce tandem quod aliquid præstantius & divinius in te habes quam quæ Passiones movent, quamque quæ, ut verbo dicam, ad instar Neurospasti membra tua per nervos trahunt agitantque.* Et paulò post, *Mens cujusque Deus est, atque illinc effluxit.* Et rursus, Lib. † 8. *Quid amplius queris quam præsens opus Intellectualis animalis quod communionem amat, eisdemque gaudet legibus quibus ipse Deus?*

Denique, Libro † quinto, (infinitem enim esset omnia congerere,) quid sit versari cum Diis immortalibus. breviter indicans, *Ille vitam, inquit, agit cum Diis, qui ea facit quæ vult Deus ille quem unicuique dedit Jupiter Præsidentem ac Ducem.* Hic verò uniuscujusque est Intellectus atque Ratio. Quem aded cognatum autumat, ut etiam ipsius *ἡ ἀνοησία* partem avulsam appellitet: quanquam id fanè haud ita philosophicè ab ipso dictum sit.

8. Cùm igitur tanta sit in Virtute mentèque nostra divinitas, palàm est, si Virtutem colamus *ἢ ἀναφορὰς πρὸς τὸν θεόν,* (Cum relatione ad Deum,) tanquam vivam Dei imaginem, quòd ipsum Deum modo optimo & præstantissimo colimus; quòd-

ἡ δὲ αὖ
ἐκ τούτων lib.
10.
Lib. 6.
sect. 7.

que, cū alii Ritus variari possint nec æterni fuerint, hoc unicū Jus sit Dei immutabile & æternum. Itā ut summa ferē naturalis Religionis in eo Antonini præcepto constituta videatur; *Meminisse Dei, quodque ille non amat demulceri adulationibus, sed Rationalia omnia sibi similia effici;* vel, quod alibi monet, *In hoc uno oblectari & acquiescere, in transeundo scilicet ab una actione qua bono publico inservit ad aliam publicam actionem cum recordatione Dei.* Hoc enim est Jus Dei maximè immutabile & immobile, ut eum ex amore ipsius perfectionis, quantum possumus, imitemur.

9. Quod tamen alia Jura non excludit, siue illa fuerint per Divina aliqua oracula patefacta, siue summi Magistratūs jussu stabilita. Quales esse possunt varii Ritus & Ceremoniæ, cæteræque id genus Divini cultūs circumstantiæ, quæ virtute legis jura etiam sunt Divina; quæ violare fas non est, priusquam legitimā auctoritate abrogentur, modò nec Divinis oraculis nec supremæ Virtutis Legi repugnent.

10. Quid igitur sit Pietas ex dictis satis intelligitur. *Sanctum enim Justī pars est, definiente Platone.* Ad quem, ferē sensum eam etiam definit *Andronicus Rhodius, Scientiam fideles nos præbentem & servantes Divini Numinis jura.* Unde facilè percipitur quid sit Impietas, & quā rectè in hos modos dispesci possit, *Superstitionem puta, Prophanitatem, Enthusiasinum siue Spiritualitatem, & Ritualitatem.*

11. Est

11. Est enim ipsa *Superstitio* quædam Impietatis species sive modus, cum ea Deo affingat quæ ad illius faciunt contumeliam; quod planè est injuriâ Divinæ Numen afficere. Est igitur *Superstitio Impietas* quâ Deum ita levem aut iracundum quis cogitat, ut rebus nihili placari eum patet, eisdemve ad iram commoveri.

Prophanitas autem Impietas est quâ quis audacter & impudenter omnia jura Divina violat, tam mobilia quàm immobilia. Qui morbus aliquando eousque adolescit, ut in perfectum abeat *Atheismum*, quo nullus animæ status esse potest funestior aut deploratior.

12. *Enthusiasmus* est Impietas quâ quis, dum magno sanè animi studio atque impetu ad internum illum spiritualémque Dei cultum fertur, exteriora interim illius jura audacter violat fœdèque conculcat.

Ritualitas autem est Impietas quâ quis, dum exteriora illa Dei jura observat, Ritibusque & Ceremoniis non sine aliquali conscientia & studio adhæret, in eis tamen, quæ ad spirituales illum internûmque Dei cultum spectant, friget planè stupetque, nihilque prorsus sapit.

13. Hæc sunt ferè Vicia circa Religionem quæ mihi in præsens occurrunt. Si quis se putet per otium alia posse exco- gitare, nihil abnuo. Hæc mihi sufficiunt, cujus institutum est non tam de Vitiis quàm de Virtutibus tractare, cum ex his

De Anima illa satis facile intelligi possint. *Est enim*
lib. 1. *amborum iudex Norma*, quemadmodum mo-
cap. 5. *net Aristoteles.*

* Præsentis verò Virtutis demonstratio
 speciatim resolvitur in *Noemata* 13, 16,
 21; item in *Noemata* 5, 8, 10, &c. Quòd
 autem Deus existit, Animæque nostra im-
 mortalis est, abundè demonstravimus in
Libris adversus Atheismum, deque *Anime*
Immortalitate.

SCHOLIA

IN C A P. V. S E C T. XIII.

PRæsentis verò Virtutis demonstratio
 speciatim resolvitur in *Noemata* 13,
 16, 21. Item in *Noemata* 5, 8, 10, &c.
Apertè resolvitur Pietas in Noema decimum
textum, quippe quod decernit summum abso-
 lutissimūque Bonum affectu summo profe-
 quendum esse, *Decimum sextum verò Bono*
Bonum esse compensandum. Cū igitur Deus
 summus sit maximūque omnium Benefactor,
 debetur planè ei summus honor cultūque, ma-
 ximæque obedientia, quemadmodum & innu-
 it *Noema vicesimum primum.* *Noemata verò*
quintum, octavum, decimum & undecimum
huc spectant, quatenus ingens premium Pietati
promittunt, parque Impietati supplicium com-
minantur.

C A P.

C A P. VI.

De Probitate, sive de Justitia proprie dicta.

1. * **A**ltera pars *Justitia* est *Probitas*, quâ hominibus quæ sua sunt tribuimus. Illa in tres partes distribui potest, *Politica*, *Oeconomicam*, *Ethicam*. *Politica* continet officia Magistratûs erga Populum, Populique rursus erga Magistratum. *Oeconomica* Patrisfamiliâs erga uxorem, liberos famulosque, atque horum itidem erga Patremfamiliâs. *Ethica* denique Privatorum, aut saltem parium, erga se invicem. * Quæ sigillatim prosequi nimis prolixum esset.

2. Summatim tantum dicam, Magistratûs esse nihil ex libidine contraque rationem committere, sed omnia agere ex Legis præscripto rectæque Rationis. Est enim Magistratus νόμος ἐμψυχός, *Anima* *Ethic. Nicom. lib. 5. De Legibus lib. 3.* quasi Legis atque Spiritus, ut in Ethicis alicubi notat *Aristoteles*: rursusque ab ipsis Legibus debet animari ac dirigi, quemadmodum rectè monet *Cicero*. Videtisne Magistratûs hanc esse vim ut præsit, præscribat recta & utilia & conjuncta cum legibus? ut enim Magistratibus Leges, ita populo præsunt Magistratus.

Popu-

Populi autem officium est parere Magistratui, sumptusque administrandæ Reipublicæ liberè atque alacriter suppeditare; de rebus adiaphoris quæ in iura abière non contendere, sed pacem ubique colere, morèmq; atque ordinem servare.

3. Patrisfamiliæ est Familiæ prospicere, necessariæque procurare; uxorem, liberos famulosq; mansuetè & clementer tractare; omniæque mala & perniciofa exempla quàm maturè suppressere, aut domo exturbare. Familiæ contra, debitam ipsi observantiam præstare, nec cum illo temerè, licèt in re paulò justiori, contendere aut altercari; quemadmodum monet *Pittacus*, *Noli concertare cum parentibus, justa sint licèt quæ loqueris.* Quod ad Magistratum etiam rectè transferri potest, & ad omnes omnino qui nobis superiores sunt sive ætate sive Cognationis ordine; quales speciatim sunt parentum fratres, quos Græca Antiquitas *παις*, quemadmodum parentes ipsos *πατήρ*, appellabat, quod alicubi notat *Simplicius* in *Epietum*.

4. Privatorum denique sive Parium officium est, vel potius omnium, mutuò sibi, ubi opus est, opitulari, pactis stare, omniæque erga se invicem bonâ fide peragere, nec suum ullibi commodum alieno quære-re incommodo.

5. Ad Politicam præcipuè spectat celebris illa *Iustitia* Divisio in *δανεμίστην* & *διοδυστήν*, (i. e.) *Distributivam* & *Correctivam*.

In

In istis intelligitur *Aristotelicum* illud, τὸ ἰσὺν δίκαιον, quodque *Justitia* quædam sit *æqualitas*. Est autem æqualitas quam affectat *Justitia* illa quæ in proportionem cernitur. Est enim *proportio*, sive ἀναλογία, ἰσότης τῶν λόγων, *Rationum æqualitas*.

6. *Analogia* autem, sive *Proportio*, *Geometrica* est, vel *Arithmetica*. *Geometrica proportio* est, quando quatuor magnitudines vel numeri ita comparantur, ut intelligatur tertius toties continere quartum, vel ab ipso contineri, quoties primus secundum continet, vel ab eo continetur. Ut in 2. 6 ;; 4. 12. vel in 6. 2 ;; 12. 4. Hæc proportio ad *Justitiam Distributivam* spectat. Nam ut persona ad personam, putà *Ajax* ad *Achillem*, sic honor ad honorem se habere debet. Quæ est *proportionis æqualitas*. Quodd si merita æqualitatis rationem haberent, etiam præmia non solum *ratione*, sed *magnitudine*, deberent esse æqualia.

7. *Arithmetica proportio* est, quando ita comparantur quatuor numeri vel magnitudines, ut idem excessus vel defectus sit binorum priorum unius ad alterum qui unius binorum posteriorum ad alterum est, hoc est, ut sit utrobique excessus vel defectus æqualitas. Ut in 5, 7, 9, 11. Quæ spectat ad *Justitiam Correctivam*.

Quanquam, ut ingenuè fatear quod res est, non tam facileprehenditur in *Correctiva Justitia* hujus *Arithmetica proportionis*

Lib. 5.
cap. 5.

tionis in hujusmodi quatuor terminorum distinctione satis expressa Imago. Ipsi enim excessus vel defectus æquales è numero terminorum non sunt, quod tamen innuere videtur *Andronicus Rhodius*. Sed si quatuor terminos fingere velimus, necesse esse videtur ut binos priores statuamus tum hunc cui injuria illata est, tum eum qui intulit injuriam; verùm hac ratione, ut intelligatur nondum esse ad Judicem factam appellationem, nec contra reum sententiam latam. Quatenus autem injuriâ affectus Actor postea fit, qui- que affecit eum injuriâ Reus, alteri binî termini emergunt, & post latam à Judice sententiam excessus ille qui est inter injuriâ affectum atque hunc qui eum injuriâ affecit invertitur; hoc est, bonum illud quod unus ab altero injustè abstulit ad alteros binos sic transfertur, ut quemadmodum ille qui alterum affecit injuriâ hoc bono alterum superabat, ita, post latam sententiam, eodem bono ab illo itidem superetur, id est, tanto mulctetur vel minuatur bono quanto alterum spoliaverat: Unde necesse est ut tanto superet Actor Reum, quanto affectum injuriâ is qui affecit eum superaverat, vel saltem ut æquentur: quæ planè est proportio *Arithmetica*.

Lib. 5.
cap. 5.

8. Quò etiam collineare mihi videntur illa *Andronici* verba quibus explicare cupit hanc proportionem: *Est enim ut is*
qui

qui injuriam intulit ad affectum injuriâ, sic Judex ad eum qui intulit injuriam. Nam quæ fecit adversus affectum injuriâ is qui injuriam intulit, his æqualia patitur à Judice. Quæ intelligi debent tam de defectus quàm excessus æqualitate. Qui has minutias sectari velit, adeat dictum Paraphrasten, qui fusiùs & operosiùs inutili huic subtilitati insudat. Nam quod ad me attingit, in ea sum sententia, quòd nihilo pejùs quisquam *Justitiam correctivam* exerciturus esset, licèt de *proportione Arithmetica* nihil quicquam à quoquam unquam audivisset.

9. Ad rem nostram magis faceret si notaretur illa *Justitiam* inter atque *Equitatem* tam distinctio quàm cognatio, quæ utræque simul comprehenduntur ab *Andronico* hâc sententiâ: *Æquum enim & justum* Lib. 5.
cap. 16. est, & præstantius etiam quodam justo. Neque tamen ut diversi generis à justo est ipso præstantius, sed tanquam pars, alterâ particulâ sub eodem genere posita. Postea verò, *Equitatis* naturam plenius & distinctius definiens, *Hæc verò, inquit, est equitas secundum quam defectus Legis suppletur, errorque corrigitur, & restrictio, quam illa præterierat, quia omnia particulatim prævidere non poterat, superadditur.*

10. Quam *Equitatis* definitionem operæ pretium erat notare, cùm aliquid suâ naturâ justum esse tam planè arguit. Nam si nihil justum esset nisi virtute Legis aliqujus

Ethic. Ni-
 com. lib. 5.
 cap. 14.

cujus scriptæ, quid, obsecro, opus esset
 hæc Legis emendatione, cum ipsa Lex
 qualiscunque sit rem quamlibet justam ef-
 ficeret? *Æquitatis* autem est ipsam Le-
 gem corrigere, eaque in datis circumstantiis
 statuere quæ, si illas cognovisset, ipse Legisla-
 tor statuisset, quemadmodum monet *Aristo-
 teles*. Quæ tamen sententia valde ridicula
 esset, si natura *Justi & Injusti* ab arbitrio
 Legislatoris prorsus penderet, non ab ip-
 sa natura rerum & circumstantiis. Atque
 hæc de *Justitia*.

SCHOLIA

IN CAP. VI. SECT. I.

Altera pars *Justitiæ* est *Probitas*, quæ
 hominibus quæ sua sunt tribuimus.
Noemata quæ *Probitatem* speciatim suffulciunt,
 sunt 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 23. quorum
viceſimum & viceſimum tertium etiam ad Po-
 liticam se extendere meritò videri possunt,
 reliqua simpliciter *Ethica* sunt nec *Magistra-
 tum* necessariò supponunt. Omnium autem ap-
 plicatio Magis in exposito est, quàm ut hic
 diutius hæreamus.

Quæ figillatim prosequi nimis prolixum
 esset. Nec certè ad *Ethicam* spectaret isti-
 usmodi prolixior tractatio, sed ad *Oecono-
 micam & Politicam*.

CAP.

C A P. VII.

*De reliquis duabus Principalibus Virtutibus
Derivativis, Fortitudine & Temperantia.*

1. **F**ortitudo & Temperantia in eo conveniunt, quòd ad nosmetipsos immediatius spectent; quanquam earum, perinde ac reliquarum omnium Virtutum, utilitas proximo etiam applicari potest, in eumque quodammodo redundare, quam *Universalem Justitiam* appellant. *Omnibus Lib. 5. enim Virtutibus ad proximi commodum uti, cap. 1. hæc est justitia, inquit Paraphrastes Rhodius.* Sic ab aliena abstinere uxore *Justitia* perinde est ac *Temperantia*, & hostem à Patriæ finibus amoliri *Justitia* & *Fortitudinis*: Id enim officium Patriæ debetur, nec sine Fortitudine præstari potest.

2. Quid autem *Fortitudo* sit, ex viri *Fortis* descriptione, tum apud *Ciceronem*, tum apud *Aristotelem*, facile constabit. *Fortis De Offic. enim animi & constantis est (inquit Cicero) lib. 1. non perturbari in rebus asperis, nec tumultuantem de gradu dejici, sed præsentis animi uti consilio, nec à ratione discedere. Illud verò ingenii magni, præcipere cogitatione futura, & aliquantò antè constituere quid accidere possit in utramque partem, & quid agendum sit cum quid evenerit maturius deliberasse.*

liberasse. Hæc sunt opera magni animi & excelsi, & prudentiâ consilioque fidentis. Temere autem in acie versari, & manu cum hoste configere, immane quiddam & belluarum simile est. Sed cum tempus est necessitâsque postulat, decertandum manu est; & mors servituti turpitudinique anteponenda. Nunquam enim periculi fugâ committendum est ut imbelles timidique videamur. Sed fugiendum etiam illud est, nè offeramus nos periculis sine causa, quo nihil potest esse stultius. Hæc Cicero.

Lib. 3. 3. Andronicus verò ex mentè Aristotelis
cap. 7. unam Fortis viri partem definit, quòd intrepidè maxima adire audet pericula. Fortis itaque est qui maxima malorum non timet. Unde iterum & ipse Cicero; Fortitudinis munera duo maxima sunt, mortis dolorisque contemptio. Andronicus verò accuratius describit, addens porro oportere esse in huiusmodi constitutum periculis in quibus inflexibili quadam animi vi impetûq; voluntatis usus est, vel ubi mors honorifica est. Propriè enim fortis est qui præstantissimam mortem libenter tolerat.

Andronicus Rhodius.
lib. 3. cap. 8.

Et paulò suprâ Fortem describit ex eo quòd sit circa pulchram mortem intrepidus. Mortem verò illam pulchram esse quæ Virtutis, non affectûs alicujus, causâ appetitur. Nam qui insiliant & irascuntur non propter id quod honestum est, sed solummodo ex passione, fortes reverà non sunt, sed pugnares. Ex quibus omnibus efficitur, Fortitudinem

titudinem Virtutem esse quâ quis constanti animo summa vita pericula, ipsâque adeo mortem, subire potest honestatis causâ, siue ex amore illius quod simpliciter & absolute optimum est.

4. Constanti autem animo, dico, non indolenti: Dolere enim & morderi ab acerbis nihil prohibet quo minus fortis sit. Quanto enim magis quis gravatur & gravatus sustinet boni causâ, tantò magis propriè hic fortis est habendus, ut rectè & ad mentem Aristotelis monet Paraphrastes Rhodius. Ad Lib. 3. do etiam, honestatis causâ. Animus enim cap. 9. paratus ad pericula, si suâ cupiditate, non utilitate communi, impellitur, Audacia potius nomen habeat quàm Fortitudinis.

5. Fortis igitur Animus & magnus dubus rebus. maxime cernitur: Quarum una in rerum externarum despicientia ponitur; cum persuasum sit nihil hominem, nisi quod honestum decorumque sit, aut admirari aut optare aut expetere oportere, nullique neque homini neque perturbationi animi nec fortunæ succumbere. Altera est res, ut cum ita sit affectus animo, res insuper gerat magnas maximèque utiles, sed & vehementer arduas, plenâque laborum & periculorum tum vitæ, tum multarum aliarum rerum quæ ad vitam pertinent. Quæ præstantissima Ciceronis De Offic. sententia definitionis nostræ haud incomlib. 1. moda paraphrasis esse potest.

N

6. Quem-

6. Quemadmodum verò *honestatis causa* vel maxima subeunda sunt pericula, ita eius solius causa prætermittendæ sunt corporis voluptates; alioqui non tam *Temperantia* esset, quàm Stupiditas quædam animi vel Morositas. Vera enim Virtus nulla esse potest, quæ pro fine non habet id quod honestum est sive simpliciter bonum.

Temperantia igitur ita definienda est, ut sit Virtus quâ quis Voluptates corporis in eum finem omittit, ut illâ voluptate quæ ex recte factorum conscientia proficiscitur facilius constantiusq; fruatur. Nam solius sanitatis corporis conservandæ gratia *Temperantiam* colere, Virtus sene Pecudis esse potest, Hominis verò nullo modo; quippe quæ non pertingit ad illud quo homines sumus, sed ad id solum quod nobis cum brutis animalibus commune est.

7. Per corporis autem voluptates hic intelligo, non eas quidem leviores purioresq; quæ visu, auditu, vel olfactu hauriuntur; sed, cum Aristotele, crassiusculas Ethic. Nicom. lib. 3. cap. 13. illas quæ percipiuntur gustu tactuque, quæque ad Venerem referuntur, & ad illius fautores & comites Bacchum Cereremque. Hisce cancellis plerique omnes claudunt *Temperantia* objectum: Unde planè constat eam particulam duntaxat esse illius Primitivæ Virtutis quam *Continentiam* appellavimus, quemadmodum *Fortitudinem* *Tolerantiam*.

* Rati-

* *Rationes Temperantiae & Fortitudinis* petendæ sunt è *Noematibus* 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12; *Inti & Probitatis* è *Noematibus* 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23: pro-ut cuius qui periculum fecerit clarè patebit.

S C H O L I A

In CAP. VII. SECT. VII.

Rationes Temperantiae ac Fortitudinis petendæ sunt à *Noematibus* 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12. *Ad Temperantiam referenda sunt Noema septimum, nonum, & decimum; ad Fortitudinem, Noema quintum, pars nempe illius posterior, & Noema undecimum; ad utramque Noema sextum, octavum, & duodecimum; duo priora tanquam pignora magni alienius premii viris fortibus ac temperantibus obventuri, quod in sinceriori ac permanentiori voluptate consistat, quemadmodum supra monui, de Continentia & Tolerantia; tertium tanquam Index præsentis fractus harum virtutum in liberando animo ab inordinatis Passionibus quæ iudicium occacant.*

C. A. P. VIII.

De Virtutibus Reductitis.

1. **E**xplicata est natura trium principalium *Virtutum Derivatarum*, earumque rationes à *Noematibus* breviter indicatæ.

Ad has tres Virtutes reliquæ quæ supersunt omnes non incommodè reduci possunt, unde *Virtutes Reductitias* eas haud immeritò appellare poteris. Rationes vero singularum ex eisdem ferè *Noematibus* petendæ sunt quibus *Virtutum* principalium ad quas reducuntur.

2. Ad *Iustitiam* revocantur *Liberalitas*, *Magnificentia*, *Veracitas*, *Gratitudo*, *Candor*, *Urbanitas*, *Fidelitas*, *Verecundia*, *Humanitas*, quæ *φιλανθρωπία* dicitur, *Hospitalitas*, quæ *φιλοξενία*, ipsa denique *Amicitia*, & id genus reliquæ quæ officia erga alios continent, ut *Affabilitas*, *Comitas*, proprièque dicta *officiositas*, quæ *Humanitatis* etiam quidam modi sunt. Nam cum ad alios spectent harum *Virtutum* omnium effecta, & à Recta Ratione, quæ ad instar Legis cujusdam est, dicuntur, *Iustitiæ* quasdam partes esse necesse est.

Ad *Fortitudinem* revocantur *Magnanimitas*, & quæ huic affines sunt, *Generositas* & *Lenitas*, *Constantia* etiam & *Diligentia*;

tia; quibus addas, ex *Andronico*, quas ille appellat *ἐνθυμία, λήμματα, ἀρρενότητα, ἀνδραγαθία*, hoc est, *Vivacitatem, Animi presentiam, Strenuitatem, & Virilitatem.*

Ad *Temperantiam* denique referuntur *Frugalitas, Humilitas, Modestia, Ἀυσχρία* si-
ve *Austeritas*, cæteræque quas huic generi accenset idem *Andronicus*, ut *Εὐτελεία, Λιτότης, Κοσμιότης, Αὐτάρκεια*, i. e. *Vicius facilitas & Tenuitas, Gestus inculpabilitas, Animusque contentus.*

Virtutum hæc sunt potissima *Reductitiarum* nomina quæ occurrunt. Omnia enim corradere instituti nostri non erat, nec corra-
fa accuratius definire; cum earum natura satis possit intelligi ex *Virtutibus Principibus* vel *Primitivis* ad quas referuntur.

3. Cæterum non abs re erit singulas le-
viori aliquo modo καὶ ὡς ἐν τῷ πρώτῳ describere, postquam monuimus summatim quod ad omnes eas pertinet, præsertim quæ ad *Justitiam* referuntur, quod sunt partes illius *Justitiæ*, quam *Rhodium* ille interpretes *ἐθνωμοσύνη* vocat, definitque *δικαιοσύνην ἐκέσπον* *Justitiam voluntariam.* Unde cujusque probitas in hisce magis spectatur ubi impunè peccare potest, quàm in eis ubi si peccat pessimè audit, aut in jus trahitur poenàsque luit.

4. *Liberàlitas* versatur circa pecuniarum *Andro-*
usum. *Pecuniarum* verò usus nihil aliud est nic. *Rhod.*
quàm earum sumptus & largitio. Si quis lib. 4. cap.
igitur καὶ ἀναλογία καὶ εὐσείας, pro ratione sua-
rum

rum opum, lubens hilarisque sumptus facit, ubi, in quæ, & in quem finem oportet, liberalis est: qui sine mensura & discrimine dat, prodigus; qui citra hanc legem & mensuram, illiberalis.

5. *Magnificencia* etiam circa sumptus versatur, sed solos, eosque magnos, quod & nomen innuit. Atque ratio etiam hic habenda est tam personæ quam operis & finis. Neque enim quemvis hominem decet magnos sumptus facere; nec qui facit, nisi in magna opera & splendida, præclarosque in fines, faciat, proprie *magnificus* est. Igitur pleraque sunt eis τὸ κοινόν, & eis τὸ διόν, in *Publicum*, inque *Divinum* nomen, ut monet *Aristoteles*.

Ethic. Nicom. lib. 4. cap. 5.

6. *Gratitudo* est pars *Justitiæ* præstantissima & liberrima, quæ, qui beneficium recepit, promptè & perlubenter quam primum poterit, rependit etiam cum fœnore.

7. *Veracitas* est *Virtus* quæ quis se talem ἐν λόγῳ & ἐν βίῳ, verbis factisque, exhibet, qualis revera est, nihil simulans dissimulansve. Quorum tamen posterius tolerabilius est & venustius, si moderatè fiat, soloque studio fugiendi τὸ ὑπερὸν & τὸ ὑποὶ εἴκει δοκῆν, hoc est, omnem speciem tumidi & ampullosi: Quod si fiat immoderatiùs, *Arrogantiam* sapit. Est enim & *Elatio*, & nimium affectata *Diminutio* suiipsius, ostentationis indicium; ut in *Laconico* vestitu: quemadmodum notat *Philosophus*.

Ethic. Nicom. lib. 4. cap. 13.

Cæte-

Cæterum quamvis satis elegans sit illud *Aristotelis* bina singulis Virtutibus Vitia opponendi studium & affectatio; utilius tamen mihi videtur si quis *Veritati* unicum illud Vitium opponeret quo quis alienam induit personam ut occultet suam, quod significantissimo vocabulo *Hypocrisis* dicitur. Quod quidem malum multas in humana vita frustrationes parit & molestias, quibus ipse Hypocrita, pariter atque alii quibus imponit, implicari solet.

8. *Candoris* est, tam dicta quam facta in hominum congressu quæ ferri possunt candidè & benignè excipere: quæ secus, honestà quadam & decenti libertate reprobare vel reprehendere. Huic igitur Virtuti opponitur *Moresitas*, (quæ *δυσκολία* dicitur apud *Aristotelem*,) & *Blanditia*, quæ, si lucrum quæritur, dicitur *Adulatio*.

9. *Urbanitas* est, cum vel ipsi honestè jocamur, vel alios honestè jocantes lubenter patimur. Qui verò nec jocantur ipsi nec alios concinnè jocantes lubenter audiunt, sed offenduntur, appellantur ab *Aristotele* ἀγριοὶ ἢ σκληροὶ, rustici & asperi. Qui verò præter modum & decorum jocantur, nemini parcentes, *Scurrae*.

Ethic. Nicom. lib. 4. cap. 14.

10. *Fidelitas* cernitur in reddendo Deposita standoque promissis, ubi nos Lex scripta vi cogere non potest.

11. *Verecundia* est constans & perpetua decori observatio. Videtur igitur quasi flos *Iustitiæ*, vel quiddam ipsa *Iustitiâ* perfectius

De Offic.
lib. I.

fectius & delicatius. *Iustitia* enim est non violare homines; *Verecundia* nè offendere quidem. In quo maxime perspicitur vis decori, inquit *Cicero*. Apud quem *Decorum* etiam optimè definitur, id esse quod consentaneum sit hominis excellentiæ in eo in quo natura ejus à reliquis animantibus differat. Quibus monemur nihil committere naturæ nostræ indignum, nec ad brutorum mores nosmet unquam demittere.

Verùm præter hoc generale *Decorum*, sunt etiam specialia quædam cujusque ordini & conditioni propria; ut Principi, Sacerdoti, Viro, Fœminæ, Seni, Juveni, Philosopho, Plebeio, & id genus reliquis. De quibus omnibus statuendum est, quod cuique agendum est secundum illum modum qui ipsis ex communi hominum sententia convenit, nè videatur eorum judicium contemnere & expectationem frustrari. Negligere verò quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti.

Est igitur *Iustitia* pars debitam adversus homines adhibere reverentiam, nec in ejusmodi motus gestusque vel sermones nos pati diffuere quibus adstantium aures vel oculi offendi possint.

12. *Humanitas* est Virtus quæ erga omnes homines benevolè & officiosè afficimur ex præstantiæ humanæ naturæ sensu communisque nostri omnium cognationis.

Hof.

Hospitalitas, sive φιλοξενία, est Virtus quâ benevolè & officiosè afficimur erga peregrinos, non solum quòd homines sunt, sed quòd quibus commodis domi fruuntur, jam peregrè profecti destitui possunt.

13. *Comitas* est Virtus quâ quis homines ex communi humanitatis sensu blandè in congressu benignèque alloquitur.

Affabilitas verò, quâ alios ipsum convenientes & alloquentes facilè & benignè excipit.

Officiositas autem, quâ quis promptus est ad minora quævis officiola superioribus, aut saltem paribus, præsens præsentiis præstanda.

Hæ Virtutes omnes rectè accensentur *Humanitati*: Cui non solum opponitur *Inhumanitas*, sed illa nimix erga quoslibet humanitatis affectatæ ostentatio, quâ quis singulos quibuscum versatur demereri studet, sibique devincire tanquam homini ad omnia erga omnes humanitatis officia præstanda paratissimo, erga ipsos verò præter cæteros, cum tamen nihil solidi sincerive sublit enormi huic observantiæ & blandiloquentiæ. Quæ certè *Injustitia* pars est maximè conspicua, dum in hunc modum per fictos nostros & imitatos affectus sincerum alterius amorem suffuramur, quo tamen nemo quisquam thesaurum possidet pretiosorem. Quod igitur crimen quovis furto vel rapinâ non minùs turpe haberi debet.

14. De-

14. Denique, *Amicitia* vera ex genere Virtutum est; quanquam vulgaris illa quæ cernitur ut plurimum nihil sit aliud quam paucorum conspiratio contra reliquos vicinos, dum alternis dolis falsæve judicii vel testimoniis, quibus speciosa Officiorum Amicitiae nomina obtendant, mutuis inserviunt commodis, magno sapissime cum aliorum incommodo. Quæ rursus putidissima pars *Injustitiæ* est, eoque magis, quanto conjunctior est injuria cum Hypocrisi, nec tam læsisse vicinum videri volunt, quam amico profuisse. Verâ autem *Amicitia* nihil sanctius est, nihil divinius, quæ & ipsa Virtus est, (non minùs quam *Humanitas* vel *Hospitalitas*) solòsque inter eos reperitur qui reliquis Virtutibus omnibus sunt præditi: Eaque officia complectitur quæ non solum hominibus probis debentur, sed quæ illis præcipuè quos diuturna conversatio claræque prospecta probitas, fructuùmque illius perceptio frequentior atque usus, nobis meritò reddidit cæteris mortalibus chariores.

Optimus autem *Amicitia* fructus est mutua ad Virtutem stimulatio. Qualis olim Iamblich. apud Pythagoreos cernebatur, quemadmodum commemorat Iamblichus. Hortabantur enim crebrò se invicem, ut non divellerent se ab illo qui in ipsis erat Deo. Quamobrem ad incorporationem quasi quandam & unionem cum Deo & communionem cum Intellectu Divinâque Anima omne spectabat eorum

rum

rum amicitiae studium tam per opera quam per sermones. Quibus statim subjicit; Hoc verè nemo potest aliud quicquam invenire melius aut dictum in colloquiis, aut in rationibus vita factum. Credo verò quod & omnia verè Amicitia officia in se complectitur.

Quibus tamen non multum ab simile est *Ethic. Nicom. lib. 9. cap. 8.* illud Aristotelis, quo monet præcipuum Amicitia fructum ac voluptatem in eis consistere quæ ad nos pertinent quatenus homines sumus, hoc est, rationis sermonisque participes. Hic enim Convictus apud homines videatur rectè appellari, (sermonum scilicet rationisq; communicatio,) & non, ut in jumentis, in eodem loco pasci. Atque hæc breviter de eis Virtutibus quæ ad Justitiam reducuntur.

15. *Magnanimitas*, earum prima est quæ ad *Fortitudinem* revocantur, vel, si males, ad *Tolerantiam*. *Magnanimitas* verò satis intelligitur ex *Magnanimi* caractere qui paulò uberius apud Aristotelem describitur. Summa verò in hisce ferè consistit: Quod semper querit magna agere & magnorum gratiâ, eaque unde magnus acquiratur honor. Hinc est quod *μεγαλοκίνητος* magis sit quam *πυκροκίνητος*, magnis magis immiscens se periculis quam crebris, nec promptus ad agendum, sed *ἀργός τε καὶ μαινόμενος*, piger quis & procrastinator. Neque enim magna temerè suscipienda sunt, sed magna cum deliberatione & consilio. Nec multo rerum humanarum studio tenetur, cum

Ethic Nicom. lib. 4. cap. 7, 8.

cum nihil in his magnum sit magnæ æstimandum. Præ cæteris verò Honorem æstimat tanquam maximum humanorum quæ extrâ sunt bonorum; utpote quem Divino Numini tribuimus. Supponitur enim Magnanimus perfectâ Virtute præditus, unde seipsum, si quem alium, honore dignum putat ob Virtutem, Divinissimum omnium donum.

Sed nec Honorem magni æstimat vulgique opinionem, solâ Virtute contentus suâ. Unde etiam insignis evadit Parrhesiastes, Veritatis & officii majorem rationem habens quàm fama; sed & παρρησιας καὶ ἀμεταβολίας, amicitiam & inimicitiam pectore in aperto gerens, ut inquit Ennius. Quid enim ille latebras quærat aut veritatem detrectet profiteri, qui propriæ Virtutis conscientia fretus, tantiq; boni sensu ac voluptate abreptus, omnes res humanas contemnit, vitamque mavult perdere quàm vel minimam Virtutis partem?

Hæc sunt ferè Magnanimi indicia & notæ apud Aristotelem. Magnanimitas autem rectè ad Fortitudinem vel Tolerantiam refertur, quoniam magna aggredi non possumus sine labore magno & molestia; quiq; honores publicaq; munera declinant, plerumq; id faciunt ut mollius & otiosius vivant.

16. Lenitas etiam rectè ad Fortitudinem Tolerantiâque revocatur, quòd Tolerantia pars sit ferre injurias, magniq; animi eadem

-dem contemnere. Ex utrisq; verò vel
-alterutro nascitur *Lenitas*, quā injuriis la-
-cessiti non facile irascimur, multoque fa-
-cilius à vindicta abstinemus. Hujus vir-
-tutis egregium specimen est illud ad quod
-collineat præclarum illud *Marci Antonini* Τὸν εἰς
-documentum; *Unum hic vide quā pluri- εἰσὶν*
-mi estimandum, cum veritate & iustitia be- lib. 6. sect.
-nigne versari inter homines mendaces & in- 47.
-justos. Nihil enim generoso animo bilem
-æquè movere potest, atque injustorum &
-fraudentorum hominum mendacia &
-imposturæ.

17. *Generositas à Magnanimitate* in hoc
-differt, quòd videatur virtus communior,
-nec ad magna sola facinora magnosque
-honores restringi, sed in eo firmè confi-
-stere, quòd quis libero suo arbitrio uta-
-tur quā optimè potest, necque solo sit
-contentus, de fortuna vulgique opinione
-securus tanquam ad se parum pertinenti-
-bus; quanquam interim omnes homines
-humaniter tractat, deque ipsorum sui ar-
-bitrii usu optimè præsumit, donec con-
-stiterit contrarium.

18. *Constantia* est Virtus quā nobis me-
-tipsis ubiq; tam dictis quā factis consta-
-mus.

Diligentia est Virtus quā quæ Recta Ra-
-tione suscepimus, incunctanter & diligen-
-ter prosequimur.

Ἐνθυμία,

Andro-
nic.
Rhod. lib.
dei ma-
Sōv.

Eubolya, sive *Vivacitas* definitur ab Andronico, *Firmis quaedam vividaq; animi aptitudo ad perficienda sua opera.*

Animus vero, sive *Animi presentia*, sinistre videtur obtemperatitudinem quandam animæ ad aggrediendum quæ oportet, inesseque persistendum. Unde parum videtur differre à *Diligentia*. *Insipiens* autem, sive *Serenitas*, apud ipsum est. *Habens sufficientes nos prestantis in laboribus Virtutis.*

Invicta deniq; seu *Virilitas*, ab ipso definitur *Virtus viri quâ studiosè se gerit circa publica opera.* Officia verò præcipua illius esse sinit, importunitos nos reddi circa mortem, circaq; pericula audaces, mallesq; per Virtutem mori quàm per dedecus vivere. Quæ planè *Fortitudinis* partes sunt.

19. Solæ supersunt Virtutes quæ ad *Temperantiam*, vel, si malles, ad *Continentiam* referuntur: ut *Frugalitas*, quæ est Virtus quâ quis, *Temperantiæ* fatisque rebus consulens, parcius sumptus facit, ita tamen ut citra illiberalitatem sit hæc parsimonia. Ex qua definitione palam est *Frugalitatem* rectè ad *Temperantiam* referri, quemadmodum *Liberalitas* ad *Iustitiam*. Hæc enim ad aliorum, illa ad nostram spectat utilitatem.

20. *Humilitas* est Virtus quâ facile in nobis suppressimus vel extinguimus omnem inordinatam cupiditatem Honoris, Potentiæ, splendorisq; Divitiarum, ut melioribus

libribus rebus animos nostros adju-
ngamus. Quod est, juxta *Manicam* Imperato-
rem, In data qualibet occasione justum, præ-
cedentem, Deumq; simpliciter sequentem, seip-
sum probere. lib. 12.
sect. 27.

21. *Αυστία*, sive *Austeritas*, definitur ab
Andronico Rhodio *Habitus animæ non susti-*
uens voluptatum sermonumve turpium com-
mercium. Huic affinis est *Modestia*, ut
vulgo sonat: videtur enim esse Virtus a-
nimæ quâ vel primas præparationes &
prælia ad quamlibet turpitudinem ma-
ture rejicit & aversatur, nè levissimam
quidem mali speciem ferens.

22. *Ευπλεια*, sive *Virtus facilitas*, vide-
tur strictius quiddam esse & contractius
ipsâ *Frugalitate*; *Λιτότης* verò, vel *Tenuitas*
dictus, ipsâ *Ευπλεια*, quæ definitur apud
Andronicum *Habitus quibuslibet contentus*; Andro.
nic.
Ευπλεια verò, vel *Virtus facilitas*, *Habi-*
tus nihil eximii affectans in sumptibus & ap- Rhod. lib.
paratibus; *Καµότης* autem, i. e. *Gestus in-*
culpabilitas, *Figura motusque corporis decora* Sav.
dispositio vel ordinatio; quæ igitur pars
Modestiae est; *Αυδρα* denique, sive *A-*
nimus contentus, *Habitus animæ quibus opor-*
tet contenta, eaque quæ vitæ conveniunt ex
facili definiens. Quò proinde spectabit il-
lud vulgare, *Naturam esse paucis conten-*
tam.

23. Atque hæc quàm brevissimè potui
de *Virtutibus Reductiis.* Neque enim his
immorandum duxi, multò minùs in Vitiis
enume-

enumerandis quorum natura satis intelligitur ex doctrina Virtutum quibus contrariantur.

Quamquam autem de singulis Vitiis agere non statuimus, quæ tanquam quædam Virtutum extrema cogitantur; tamen operæ pretium fore putavi de *Mediocritate* illâ, quam *Aristoteles* μέτριον appellat, & in qua Virtutis naturam consistere vulgò contendunt, paulò liberius disceptare. Quod subsequenti Capite aggrediemur.

C A P. IX.

De Mediocritate illâ in qua Virtus consistit; deque vera hujus Mediocritatis mensura.

1. **Q**UOD Virtus in *Mediocritate* consistit, si rectè intelligatur, veritate non caret. Quod verò quidam Virtutem introducunt ab utroque latere oppositis stipatam Vitiis, & quasi Rosam inter duas Urticas (quod à nostratibus proverbialiter dicitur) collocatam, id sanè perbelli cujusdam spectaculi speciem præ se fert, sed quæ in omnibus Virtutibus locum habere non potest.

2. Nam illi *Iustitia* parti quâ quis id solum quod sibi jure debetur assumit, πλεονεξία

εξία ex altero latere planè opponitur, quod est vitium plus sibi arripiendi quàm iustum est. Quòd si quis minus sibi assumit quàm quod illi debetur jure, (quæ *μειονεξία* dici potest,) id certè non videtur vitium esse, sed potiùs species quædam aut *Generositatis*, aut *Modestiae*. Ità in tribuenda mercede, si quis minorem reddit quàm quæ ex pacto debetur, *Injustitia* quædam species est, quæ *μειονοδοσία* dici potest; ut parem reddere, *Iustitia*. Majorem autem reddere, (quam *πλεονοδοσία* appellare poteris,) non altera *Injustitia* species est, sed potiùs *Liberalitatis*. Ità in rebus emendis vendundisque Superpondium illud & Mantissa quam quidam superinjicere solent ut gratiam ineant cum emptoribus, quamvis pondus mensuramque excedant quæ sanciantur lege, hujusmodi tamen *πλεονοδοσία* nihil in se habet *Injustitiae*.

3. Præterea *Prudentia*, quæ certè moralis Virtus est, sola opponitur *Imprudentia*, quæ *Prudentia* est defectus. Ità *Sinceritati* unica contrariatur *Insinceritas*, vel latè sumpta *Hypocrisis*, quæ à *Sinceritatis* perfectione excidit vel deficit. Porro *Patientiam*, *Continentiam* & *Tolerantiam* solæ, ex uno latere, claudunt *Impatientia*, *Incontinentia*, & *Mollities*: Item *Temperantiam* *Intemperantia*. Quòd enim quidam alteri lateri adjungunt tanquam oppositum vitium *ἀναιδουσία* *Insensibilitatem* quandam,

Andro-
nic. Rhod
lib. 3. cap.
12.

id contra rationem fit; tam quod hujus-
modi *avayvnoia* vix cadit in humanam na-
turam, (quemadmodum ex mente *Aristo-
telis* recte docet illius *Paraphrastes*, *Est
enim ferme extra humanam naturam hujus-
modi Insensibilitas*;) tum etiam quod si in
eam caderet, non tam Animæ vitium es-
set hæc *avayvnoia* quam morbus Corporis.

Quod si vis & dominium Animæ con-
que augeri posset, ut, quoties vellet, cu-
jusvis doloris & voluptatis corporeæ sen-
sum prorsus suppressere & extinguere
valeret; id certè nullum Animæ vitium
esset; sed mira quædam virtus ac perfe-
ctio. Abuti autem hæc Animæ perfecti-
one, *Insinceritatis* esset, aut *Imprudensia*: i-
mò, si quis magnopere contendat *intempe-
rata* quisdam *Temperantis* speciem fore,
non multum abnuo,

4. Videtur sanè *Fortitudo* satis commo-
dè collocari inter *Audaciam* & *Timidita-
tem*; *Liberitas* inter *Illiberalitatem* &
Prodigalitatem; *Veritas* inter *Arrogantiam*
& *Dissimulationem*; neque inficias eo quin
simile quiddam contingere possit in aliis
quibusdam Virtutibus. Interea tamen maxi-
mopere est notandum, quod nec ex hisce
ipsis elucet quod Virtus sit secundum in-
timam suam essentiam *μότης τις* sive *Me-
diocritas*, sed potius (quemadmodum eam
definivimus) *Vis* quædam *intellectualis* quæ
est causa illius *Mediocritatis* quam tene-
mus tam in actionibus nostris, quam pas-
sionibus.

hominibus. In ipsis enim est illa, *Mediocritas*; Virtus vero ipsa major iusto esse non potest.

Imò verò non solum *ἡ τοῦ ἀεὶς καὶ τοῦ κατὰ φύσιν ἀρετὴ* secundum suam bene & optimum, Virtus *ἀρετὴ* est sive *Extremitas*, prout ipse *Aristoteles* agnoscit, sed secundum *essentiam* & *definitionem*. Nam secundum ipsam *essentiam* *Mediocritas* esse non potest, cum illa (ut modo monui) sit in objectis circa quæ versatur, nempe in *actionibus* & *passionibus*. Cùm verò secundum suam naturam optimum sit eorum omnium quæ humano generi competunt, & præstantissima animæ nostræ vis & perfectio, rectius definiri non potest quàm si quis eam dicat τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀρετὴν, *Humana natura summamque Bonum*. Nam ad *essentiam* Virtutis hoc attinet, ut huiusmodi sit.

Ethic. Nicom. lib. 2. cap. 6.

Videtur igitur temerè dictum ab *Aristotele*, quòd secundum suam bene & optimum Virtus sit *Extremitas*, sed non secundum *essentiam*; cum illud *Optimum* sit de ipsa Virtutis *essentia*, utpote quæ naturæ nostræ summa est perfectio, quemadmodum *passim* inculcant *Pythagorei*.

6. Tutius igitur rectiusque loquitur, ubi ait Virtutis esse τὸ μέσον ἐνείκον καὶ αἰσθητὸν, *Medium invenire & eligere*, quàm ubi innuit ipsam Virtutem *Medium* esse vel *Mediocritem*. Perinde enim est ac si quis diceret ipsum *Mesolabium* esse duo illa *Media* continuè proportionalia quæ ipsius

Ethic. Nicom. lib. 2. cap. 9.

ope inveniuntur; aut *Circinū* esse *Centrum* mediūve *Circuli*, quia hoc instrumēto *Centrum* invenitur, primūve defigitur.

7. Postremò, quando dicunt *Virtutem medium* esse, intelligunt duorum huic medio homogeneorum. Ita enim rem illustrat *Aristoteles* à proportionē *Arithmetica* tam in magnitudinibus quàm in numeris; quanquam illis invenisse videtur potius *ἡ μέσος τῶν ἀριθμῶν* quàm *τὸ μέσος ἡμέτερος*; *Medium* rei quàm *medium* quoddam nos. Sed quòd *ἡμετέρας* hanc aliquāliter affectant, ex eo videre est, quòd dum *Virtutem medium* quoddam esse volunt, ipsam de extremis participare innuunt. Quod planè facit *Andronicus*, lib. 3. cap. 7. ubi dicit *Virtutem Medietatem* esse duorum *Vitiōrum*, ab hoc quidem deficientem, illud verò superantem. Ut in *Fortitudine*, quæ *Confidentia* est in certo quodam gradu. Quòd si *Confidentia* ut tertia *Virtus* esset, cum *Virtus* sit quiddam absolute bonum, *Confidentia* ut sex duplò melior esset, ac proinde *Vitium* *Virtute* melius.

Virtus igitur non est ipsam medium, sed medii inventrix atque electrix. Nec ipsum medium in intensiōe vel extensiōe solummodo cernitur, sed & aliis circumstantiis determinatur. Nam quando oportet, *Ethic. Nicom. lib. 2. cap. 6.* & super quibus, & erga quos, & cuius gratiā, & quomodo oportet, est medium illud atque optimum quod est in *Virtute*, inquit *Aristoteles*.

ristoteles. Unde superfluum videtur plané; superstitiosum hanc metaphoram in singulis sectari.

8. Satis est si *Rectum* sit quod quærit & eligit *Virtus*. Quamquam & hoc *Rectum*, quod Græcè ῥηδόν dicitur, iterum medium quiddam videtur; ut linea illa quæ erigitur super aliam rectam καὶ ῥηδόν una pariter est & media omnium quæ ab eodem puncto duci possunt, & inæqualiter ab ea declinant. Unde illud *Pythagoreo-* Magn. Mo-
rum, Uniforme Bonum est, Malum vero mul- tal. lib. 1.
tiforme; rectéq; *Andronicus* *Rectum* hoc, cap. 25. &
quod & ῥηδόνμα vocat, ἀπλοῦν τι καὶ μονοειδές, Nicom. lib.
simplex quiddam & uniforme, indigitat. 2. cap. 3.

9. Sed & hoc *Rectum* quod in singulis quærit *Virtus*, τὸ ἴσον *equale* etiam dicitur; Andro-
καὶ τὸ ὅμοιον, καὶ τὸ ἀρμόζον, & quod par est & nic. Rhod.
congruum, quod est rursus τὸ ἴσον. Ταῦτα δὲ lib. 5. cap. 5.
ἀρμόζοντα ἴσα ἐσιν, *Nam quæ congrua sunt, sunt*
equalia, ut satis nōrunt *Geometræ*. Hæc
autem omnia iterum *Mediocritem* innu-
unt. Nam quod aut minus aut majus est
altero, non congruit. *Medium* igitur esse
oportet quod nec majus nec minus est,
quod appellatur etiam *equale*.

Dicatur igitur tandem *Virtus* in *Medio-*
critate consistere, non quodd ipsa sit medi-
um quoddam, sed quodd anima nostra per
ipsam id quod medium sive congruum est
eligat. Sola enim illa sententia videtur
vera ac solida.

Ethic. Ni-
com. lib. 6.
cap. 1.

Ethic. Ni-
com. lib. 2.
cap. 6.

Ethic. Ni-
com. lib. 6.
cap. 5.

Id. Maxima verò difficultas videtur, statuere quid illud tandem sit cui congruere debet hoc ipsum quod ubique querit Virtus Rectum vel Congruum. Illud demum Rectum est, inquit Aristoteles, quod Rationi recte est congruum; vel, quod idem est, Id utique revera Medium est quod recta Ratio enunciat, sic enim ille loquitur. Et in ipsa Virtutis definitione, ubi eam in Mediocritate consistere dicit, Mediocritatem seu μέσότητα indigitat ἀρετὴν λόγῳ, definitam ratione. Cui statim hanc subdit ἐξήγησεν, & quemadmodum vir prudens determinaverit: nè quis porro querat qualis aut quæ sit hæc recta Ratio quæ quicquid rectum est vel congruum definiatur.

Recta igitur Ratio est quæ est secundum Prudentiam, quemadmodum supra etiam monui ex Aristotele: Apud quem tamen ipsa Prudentia definitur, Habitus cum ratione verus exercens se circa ea quæ homini bona sunt vel mala. Qui sanè videtur Circulus quidam nugatorius, definire hoc modo rectam Rationem per Prudentiam, & Prudentiam rursus per rectam Rationem.

II. Sed si recurramus ad eam quam nos supra tradidimus Prudentia definitionem, nulla potest esse aptior solutio. Nam ex illa definitione intelligitur quod qui revera Prudens est purgato animo est & defæcato, & quod Veritatis lumen per nullas Passionum tenebras aliave corporis impedi-

impedimenta ipsi intercipitur. Unde nemo mirari debet quod illa *Ratio recta* dicatur quæ est *secundum Prudentiam*, cum aut prudens aut nullus eam imbui possit quatenus vitam spectat atque mores. Cui itidem suffragari videtur Philosophus in *Ethicis ad Nicomachum*, lib. 3. cap. 4. *Vir probus*, inquit ille, *rectè* iudicat singula, & in singulis ipsi verum apparet. Nam secundum unumquemque habitum propria sunt bona & iucunda. Multoque præstat fortasse vir probus veritatem videnda in singulis, tanquam ipse eorum existens norma ac mensura. Plebeiis verò Error videtur propter voluptatem contingere, utpote quæ, cum non sit, apparet tamen illis bonum.

Quod etiam collineare videntur alia quædam quæ apud ipsam reperiuntur. Qualis est illa *σωφροσύνη* Notatio, quam ita appellari dicit quasi *οὐδυνάη* & *σέβασαν*, quod factam rectam conservet prudentiam: quo innuere videtur Temperantes solos rectè sapere in eis quæ ad vitæ probitatem spectant. Neque enim omnem opinionem corrumpit, & pervertit voluptas & dolor, (ut quod *com. lib. 6* & *Ethic. Nic. cap. 5.* triangulum angulos habet duobus rectis æqualibus;) sed eas solummodo quæ ad vitam spectant atque mores. Ità enim occæcat mentem voluptatis dolorisque sensus, ut principii videndi facultas ipsis eripiat quibus huiusmodi passionibus tenentur, quemadmodum paulò post adhuc planius enunciat; *Ἐστὶ γὰρ ἡ γενναία φρόνησις ἀρχὴς, ἔτι μὲν ἐν τούτῳ* *Enim illud*

illud ipsum principium extinguit quo rectè de rebus judicare valemus.

12. Quæ quidem *Aristotelis* sententia omni laude excipienda est, ut quæ multiplicem in se continet veritatem, eamque valde utilem. Ex hac enim planè efficitur, Primò, quòd animus noster vitiis passionibúsq; purgatus & vacuus ità comparatus est, ut immediatè suâque sponte discernere possit quid in rebus humanis pulchrum honestúmq; sit & quid secús.

Deinde; quòd sunt quædam suâ naturâ honesta & pulchra. Mira enim illa esset animi purgati perspicacitas si ea cerneret quæ non sunt. Quod tamen accideret, si nihil esset suâ naturâ pulchrum vel honestum.

Tertiò denique, quòd magnæ esset temeritatis & dementiæ, quamdiu purgandis animis nullam operam navamus, tempus conterere in disceptationibus an sit quicquam suâ naturâ honestum: Nihil autem suâ naturâ honestum esse concludere, dum interim fœdè turpiterque vivimus, impudentiæ prorsus intolerandæ. Experiri enim oportet priùs quàm sententiam ferre. Sed suprâ hæc attigimus, ac proinde nihil necesse est ut eis hîc diutius immoremur.

13. Unicum superest quo præsentî difficultati plenè & perfectè satisfaciamus. Nam videmur prudentem nostrum Inspirationibus & Enthusiasmis totum commisisse,

fisse, dum ex eo solo quodd purgato sit animo eum sapere contendimus; quasi quicquid post hanc purgationem ipsi occurrat continuò rectum esset ex eo solo quodd ipsi occurrit, ipsaque recta Ratio, vel secundum rectam Rationem, haberi deberet, nullaque alia esset mensura vel Principium cui congruere debet omne illud quod rectum dici meretur.

Necessè igitur est ut porrò quæramus *que tandem Norma sit ac Modus hujus rectæ Rationis, & quodnam illud congruum rerum agundarum Principium*, ut loquitur *Andronicus Rhodius*. Nam sola illa Ratio recta est quæ huic Regulæ, Modo, vel Principio congruit: quod primum quoddam est simplicissimùmque Bonum, addo & præstantissimum, normaq; & mensura reliquorum.

14. Cælum igitur Terramque testor, latumque ac profundum Mare, nullum in omni Natura Bonum majus reperiri posse quàm *Amorem* illum quem nos, ut nullum cum ulla libidinosa spurcitie commercium habere satis intelligatur, semper appellamus *Intellectualem*. Nihil illo sanctius aut divinius, nihil suavius aut jucundius, nihil quod majorem in modum animam nostram implet, irradiat, exhilarat, nihil quod nos ad dispiciendum quid in unaquaque re æquum & decorum sit oculatores efficit, vel ad prosequendum quod honestum est promptiores. Cum igitur
hoc

hoc perfectissimum simplicissimūque bonum sit, Norma meritò habenda est & mensura reliquorum; nullāmq; Rationem rectam esse posse statuendum est quæ ex divinissimo hoc fonte ac principio non derivatur.

15. Est autem hic, quem indigitamus, *Intellectualis Amor* nihil aliud nisi intima quædam vita ac sensibilitas in *Boniformi Anima facultate* excitata, quâ illud quod simpliciter optimum est sapit, eo gessit, eo triumphat, eoque solo oblectatur. Unde Deum super omnia amat, atque amplectitur tanquam summum perfectissimūque Bonum, tanquam summam perfectissimāque Rationem & Pulchritudinem, tanquam summum perfectissimūque Amorem per quem omnia facta sunt & subsistunt; totāque Creationem, prout unumquodque Divinæ perfectionis particeps est, colit ac diligit, & pro ratione defectuum vel infortuniorum in quæ incidere possunt, miseretur & sublevat, quantumque in se est in eum felicitatis statum ad quem à Natura Deoque destinari videntur restituere conatur. Denique, omnes intendit nervos ut bonis bene sit, malique quam efficacissimā fieri potest curā & disciplinā boni evadant.

16. Est igitur hic simplicissimus divinissimūque in *Boniformi animæ facultate* sensus illa Norma vel Mensura quâ ipsa Ratio examinatur & probatur. Si quid enim

enim illa statuit contra hunc sensum, ini-
 quum est & inhonestum: si quid huic sen-
 sui consonum & congruum, id demum li-
 citum est & decorum. Adeo ut nihil sit
 necesse unam aliquam *externam* Ideam Bo-
 ni somniare, aliosve somniantes imitari
 & sequi, cum intima hæc vita atque sen-
 sus sit pro illa Idea, quæ non, externo aliquo
 animæ obtutu suspicienda est, sed intus
 in *Boniformi facultate* sentienda percipien-
 daque. Quæ cum una sit atque simplex,
 ex hac tamen oriuntur omnes virtutum
 recteque factorum modi, in eamque cer-
 tissimâ analysi iterum resolvuntur. Quem-
 admodum omnes numeri oriuntur ab uni-
 tate, & à sola unitate omnes mensuran-
 tur: ita, inquam, *Amore* hoc *Intellectuali*,
 tanquam Principio omnium simplicissimo
 maximèque uno, omnes *Iustitia*, *Fortitu-
 dinis*, * ipsiusque adeo *Temperantia*, modi
 speciei que mensurantur. Nihil enim hunc
 Amorem extinguit magis quam volupta-
 tis sensus ac libido.

17. Postremò, nè quis nobis vitio ver-
 tat quasi lubrico cuidam ac fluctuanti Fun-
 damento pulcherrimam Virtutum fabri-
 cam superstruere velimus, Passioni scili-
 cet, qualem Amorem hunc esse quidam sin-
 gere possint; intelligant illi boni viri non
 magis Passionem esse hunc Amorem quàm
 ipsa est Intellectio, quâ tamen isti nihil
 habent antiquius aut divinius. Omnis e-
 nim Intellectio passio quædam est quate-
 nus

mus est perceptio, ut rectè monet *Cartesius*. Quemadmodum autem perceptio hæc quæ in intellectu est non est à corpore, sed ab ipsa Anima seipsam in hunc actum excitante; ita nec hic Amor à corpore est, sed ab Anima ipsa, vel ab ipso in hanc divinissimam ~~et ipsam~~ sapiente & excitante Deo. Cujus perceptio quamvis passio quodammodo appellari possit, nihilo tamen magis illius excellentiæ derogat ac divinitati, quàm ipsius intellectio-
nis, quæ cum perceptio sit pari jure passio appellanda est.

—18. Præterea, non tam Passio fortassis dicendus est hic Amor quàm perfecta quædam animi tranquillitas & serenitas, quam nulli motus comitantur nisi benigni beneficique; aded ut ipse nihil aliud videri possit quàm firma quædam & constans benignitas vel bonitas, quâ nihil potest esse perfectius aut divinius, aut quod ad Deorum immortalium, id est, beatorum Spirituum, vitam statumq; propius accedit. Absque hac enim non Dii essent, sed mali statim evaderent Dæmones. Unde manifestò constat hunc Amorem omnium rerum esse perfectissimam divinissimamque, ipsaq; Intellectione præstantiorem, rectiusque de hoc intelligenda esse verba illa *Aristotelis* excelsa ac magnifica quàm de Intellectu speculativo; Neque verò oportet, *Ethic. Nicom. lib. juxta istos monitores, humana sapere, cum 10. cap. 7. homines simus, neque mortalia, cum simus mortales;*

mortales; sed, quantum fieri potest, Deorum immortalium vitam affectare, & omnia facere quæ vivamus secundum illud quod in nobis est præstantissimum. Quibus statim subdit Andronicus Rhodius, juxta mentem Aristotelis, Præstantissimum verò eorum quæ in nobis sunt est Intellectus: Ego verò, è contrà, ^{Lib. 10. cap. 9.} Amor intellectualis. Sed in hisce forsitan diutius quàm par erat immorati sumus.

De Virtute igitur deque ejus speciebus, & quomodo ea dicatur in *Mediocritate* consistere, quæque hujus *Mediocritatis* norma sit & mensura, hæc dicta sunt. Ad *Externam Bonam* tandem progredimur.

SCHOLIA

IN CAP. IX. SECT. XVI.

Iphiusque adeo Temperantiæ modi speciesque mensurantur. Nihil enim hunc Amorem extinguit magis &c. Hinc optimè intelligere licet vim sensumque Noematis noni. Minus præstantia Bona mensurantur à præstantioribus, &c. nempe quoad pretium ac usum. Pretium scilicet augeri quanto propius ad Bonum omnium præstantissimum accedunt; usum verò limitari prout minus ad summum illud Bonum conferre, magisque illius fruitionem impedire, Divinamque

que hunc Amorem extinguere conſeantur.
 Rectè enim verum ſincerumque Dei amo-
 rem omnis Moralitatis Legem primam ac
 Meſuram ſuprà ſtatuimus.

C A P. X.

De Bonis Externis.

1. **B**ONA Externa voco non ea ſola
 quæ extra hominem ſita ſunt, ſed
 ea omnino omnia quæ extra Virtutem,
 hoc eſt, ſine quibus Virtutis perfectio con-
 ſiſtere poteſt, quantumvis ornamenta quæ-
 dam illius eſſe poſſint, aut neceſſaria Bea-
 titudinis complementa. Unde ad tria ge-
 nera rectè revocantur; reſpectu *Anime*,
Corporis, & *Suppoſiti*.

Singulorum ſpecies aliquot enumerabi-
 mus, quantumq; vel quàm parùm una-
 quæq; faciat ad Beatitudinem breviter no-
 tabimus.

2. Ad *Animum* referuntur *Ingenii ſubti-
 litas* & *dexteritas*, *Memorie fidelitas* & *com-
 prehenſio*; item *Scientia*, *Ars* & *Sapientia*.
 Ad *Corpus* verò, *Robor*, *Agilitas*, *Pulchri-
 tudo*, *Sanitas*. Ad *Suppoſitum*, *Divitiæ*, *Li-
 bertas*, *Nobilitas*, *Principatus*, *Amicitie* de-
 nique *hominum atque Favor*. De quibus
 omnibus

omnibus summam dicendum est, quod bona sunt, magisque expetenda quam quæ ipsis sunt contraria; pleraque tamen eorum tam minuta esse bona, ut ipsorum absentia nihil quicquam lædatur Beatitudinis integritas & perfectio, non magis quam terræ Rotunditas montium protuberantia aut cavitae vallium, quæ, si conferantur cum terræ magnitudine, nullius habentur rationis. Sic istiusmodi bonorum præsentia nihil ferè addit, nec detrahit quicquam ipsorum absentia, Beatitudinis perfectioni; quandoquidem cum Virtutis perfectione comparata nullam ad eam proportionem habere planè deprehenduntur.

3. Quid enim magni addit homini *Subtilitas ingenii*, quando Prudentia adest, firmæque animi constantia, & humani generis amor, propensæque omnibus benefaciendi voluntas? Quo genere argumenti animosè & solidè se consolatur *Marcus Antoninus*, postquam ingenio paulò tardiori se præditum animadverterat, *lib. 7.* Ubi asserit *Beatam vitam in paucis consistere*; & quamvis quis non sit Dialecticus vel Physicus, quod tamen esse possit *liber, verecundus, Boni publici amans, & obediens Deo.* Deesse autem homini quicquam censere ad solidam Beatitudinem ex eo quod egregia hæc *ingenii subtilitas & dexteritas* non adsit, perinde est ac si quis progressivâ facultate quæquam haud satis instructum

τὸν αὐτὸν
ἐπὶ τῶν lib.
7. sect. 67.

Etum existimaret, propterea quod Funambulus nondum evaserit vel Petaurista.

4. Nec magis opus est viro probo tam fideli omniâque terè retinenti *Memoriâ*. Nam τὰ θεὰ καὶ ἡ θεὰ quæ vocat *Aristoteles*, pulchra illa ac *Divina*, in quibus Beatitudo consistit, pauca sunt, (ut modò monebat etiam *Antoninus*,) vel potius unum quiddam, quo, veluti oculo colores, omnia honestorum & turpium discrimina clarè discernuntur; adeò ut nusquam verius sit illud *Platonis*, quòd *Veritas exiguo continetur spatio*. Neque enim ex præceptorum multitudine *memoria* inculptorum, sed ex intima quadam vita simplicissimòque sensu agere solet vir probus perfectaque *Virtute* præditus. Nam uno illo omnes Officiorum differentias, ut simplici lumine omnes Objectorum varietates, facile distinguit. Ex illo enim uno omnis Officiorum varietas oritur, ut colores Iridis ex lumine Solis.

Et quod ad exteriora attinet, & quæ in divinissimum hunc sensum resolvi non possunt, satis est si quis hæc illa senili solummodo polleat memoriâ, quâ quæ ipsi cordi sunt rectè meminisse valeat, reliquis absque ullo magno damno memoriâ illius elabentibus.

5. Nec certè *Scientia* multùm requiritur ad Beatitudinem, neque *Ars*, nec *Sapientia*. Quamvis enim *Scientia* sit τὸ ἀναγινώσκον καὶ ἀνὰ λόγον ἐκείνων, eorum quæ neces-

necessaria sunt, quæque eodem modo semper se habent, definiente *Aristotele*; Beatitudo tamē nostra in istis immutabilibus non consistit, sed in ipsa animi constantia, certoque & immutabili proposito prosequendi in singulis nostris actionibus illud quod simpliciter & absolute optimum est. Ac proinde recte intra secundum Septem à *Cebete* coercentur, nec ad *Domicilium Salutis* admittuntur in miranda illa Tabula, vel *Dialectici*, vel *Arithmetici*, vel *Geometræ*, vel *Physiologi*, nec *Astrologi* denique, nec *Poetæ*, nec *Oratores*, nec *Musici*, sed, tanquam infames inutilisque *Fidicines*, omnes simul excluduntur foras.

6. Simplicius quiddam est & communius Bonum Beatitudo illa quæ humanæ debetur Naturæ, quàm ut solis Philosophis vel solis Opificibus competat. Unde nec *Scientia*, nec *Ars* illa quam *Aristoteles* definit *ἐξ ἡμῶν λόγου ποιητικὴν*, *Habitus cum ratione fabricativum*, (ac proinde ad Opifices spectat,) partes Beatitudinis habendæ sunt.

7. Multò verò minùs *Sapientia*, cujus Objecta sunt singularia quadam & stupenda difficultate, ac *Dæmonia*, qualia meditati olim dicuntur *Anaxagoras* & *Thales*; quæ *Aristoteles* aperte expositæque vocat *ἀχρηστὰ*, id est, *inutilia*, quasi nihil ad humanam felicitatem facientia. Quo autem sensu *dæmonia* appellat, intelligere est ex illis quæ paulò supra ab ipso dicta sunt,

P

ubi

Enchiridion Ethicum. Lib. H. cap. 7. Nihil definiat Sapiētiā scientiā & intelli-
gentiā eorū quā naturā maxime excellent.

Quæ Conclusio continuò inferitur ex pro-
ximè antecedentibus: Sunt enim alia mal-
to hominibꝫ naturā Diviniora, ut illustri-
sima illa maximeque conspicua ex quibus Mun-
dus constituitur. Eadem igitur sunt illa
dæmonia quæ excellentissima hæc & Divinio-
ra homine, quæque dicuntur Objecta Sapi-
entiæ. Quorum tamen scientia tantum
abest, ut sit necessaria ad Beatitudinem, ut
nè utilis quidem habeatur ab *Aristotele*.

8. Quanquam verò perfecta Beatitudo,
quæ in sola voluptate illa consistit quæ
ex sensu Virtutis recteque factorum con-
scientia percipitur, Scientiā, Arte & Sapien-
tiā carere potest; Intelligentia tamen illa
quā *Andronicus* definit *γνώσις καὶ ἀρχαί*,
Principiorum notitiā, ipsi potest nullo mo-
do deesse. Impossibile enim est ut animus
purus veraque imbutus prudentiā adeò
hebes sit ac stupidus ut de primis Scien-
tiarum Principiis uspiam dubitet.

9. Quod ad Corporis bona attinet: Ro-
bur sane & Agilitas Taurorum & Sciuro-
rum felicitas est potius quam Hominum.
Adde quod robustior corporis habitus in-
eptior est ad Virtutem, rerūque opti-
marum sensum sæpenumerò extinguit suf-
focātque. Nec magis expectandum est
ut omnes qui beati sunt robusti sint atque
agiles, quā ut Curesores statim fiant at-
que Pugiles.

10. E-

10. Equidem concinna res est *Pulchritudo*, magnamq; vim habet ad movendos hominum animos, & ad conciliandam benevolentiam, additq; vel ipsi Virtuti verustatem quandam atque gratiam, juxta illud Poetae,

Gratior est pulchro veniens de corpore virtus.

Parum tamen habet momenti ad solidam Beatitudinem, videturque potius alienum bonum quam nostrum, & quo, sine speculi ope, nunquam frui possumus; cum interna animi nostri Pulchritudine perpetuo nos oblectare valeamus absque omni externo adminiculo.

11. Maximum bonorum est corporis *Sanitas*, quæ certe necessaria videtur ad perfectam Beatitudinem, aut saltem illius pars tanta quæ ab omni immani cruciatu nos incolumes servare possit, spiritusque ab omni inordinato motu & stupore liberare; Quicquid enim operationem animi vel extinguit, vel necessario avocat ad deteriora, ibique diutius detinet, ut Beatitudinem nostram itidem tollat multumve diminuat necesse est.

12. Inter bona *Suppositi Libertas*ne præstet an *Divitiæ*, dubium merito videri potest. Ego tamen semper existimavi *Divitias* postponendas *Libertati*, præsertim cum *Divitiæ* affluentiam quandam innuant, quâ vir probus citra omnem molestiam ca-

rere potest. Unde necesse est ut ipsi major sit Libertatis jactura quam Divitiarum, modò necessaria suppetant unde vivat; quòdque clementius laturus sit si ableganda vel amittenda sint quæ ad beatam vitam sunt superflua, quam si ad illius nutum esset vivendum cui tamen parere semper non posset sine aliquo Virtutis detrimento, cum in hac summa ferè humanæ felicitatis consistat.

Nec *Inopia* igitur nec ipsa *Servitus* admodum metuendæ sunt, modò coerceantur intra eos limites ut mentem non impediunt in Virtutis operationibus, nec intercipient aut extinguant perceptionem illius voluptatis quam diviniore illi sensus animæ & cogitationes ipsi afferunt, quibus se Deo totam submittit, tacito interim ac interno perfusa gaudio ex conscientia tam amabilis ac decori affectus erga Divinam Providentiam.

13. Quòd *Nobilitas* non sit necessaria ad Beatitudinem, ex ipsa Nobilitatis natura liquet, cum sit umbra tantum Virtutis majorum in posteros projecta: Quæ cerè si quid sit, quantò major, imò verò quàm immensa, res est ipsa Virtus, cujus vel umbra tantam spargit gloriâ in tot permanentem secula, totque hominum successiones & propagines radiis suis deaurantem? Ubi igitur ipsa Virtus adest, cujus vel levissimæ quævis exuviæ tantum valent, quantam *αὐτάρκειαν*, quàm ex se solidam

lidam felicitatem præstabit illa præsens possessori, non magis indigens nobilitate quàm Sol lunari lumine quod ab ipso Luna mutuatur?

Parùm igitur ad Beatitudinem facit nuda *Nobilitas*, quam Græci *εὐγένειαν* vocant. Quòd si Virtus etiam majorum in posteros reipsa derivetur, quæ *γενναϊότης* est, parem habet, vel potius majorem, vim ad humanam felicitatem quàm Virtus nobilitate destituta.

14. Quòd si *Nobilitas* non est ad beatam vitam necessaria, multò minùs sunt *Imperia & Principatus*. Nemo enim dixerit solos Principes & Magistratus beatos esse, cum tam pauci sint numero præ reliquis mortalibus, cumq; tam multis rodantur curis, tamq; infinitis subindè periculis circumvallentur.

15. Denique, quod *Amicitiam* attinet, Multum sanè dulcedinis & securitatis humanæ vitæ afferunt *Amicitie* hominum atque favor. Quibus quidem Virtus destitui non potest, præsertim si perfecta eam comitetur Simplicitas, morumque quædam suavitas & benignitas. Præterea, omnes probi amici sunt sibi invicem, & Virtutis notâ, tanquam quodam *ἀναγνωρίσματι*, suam affinitatem continuò agnoscunt & necessitudinem; ac proinde quasi quodam Consanguinitatis jure devincti facillè sibi mutuò opitulantur.

Lib. 1.
cap. 2.

Quod si cum solis improbis rem habere contingat, Virtutis Patronæ sunt ipsæ Leges. Nam eodem collineant, Jura Politica quò ipsa Philosophia Moralis, ut rectè monet *Aristoteles*. Idemque bonum queritur, & à singulari homine, & à Civitate; quemadmodum scitè subinfert illius Interpres *Andronicus Rhodius*. Exiguum igitur deerit viro, probo vel ad solidissimam felicitatem, si quæ jure saltem naturali illi debentur ritè persolvantur. Nec celebratissimum illud exemplum in *Damone* & *Pythia* tam ad *Amicitiam* referendum videtur quam ad *Justitiam* atque *Æquitatem*.

Virtus igitur, præsertim inter probos vel in Republica bene instituta, non majori videtur hominum favore indigere quam ipsa potest propriis viribus sibi conciliare.

16. Cæterum, ut nihil dissimulem, iniquitas ipsis aliquando intexitur Legibus; eis præsertim quæ ad Religiones spectant; & ipsius Veritatis ac Virtutis causâ non raro in odia hominum atque offensiones incidimus; quandoquidem vitiosi animi, non minùs Virtutis ac Veritatis læduntur aspectu, quam lippientes oculi admotæ lucis: Quemadmodum cum magno suo malo expertus est olim *Socrates*, & innumeri alii, tum Christiani tum Judæi.

Quo casu cum paucissimis versari eisque probatæ integritatis consultissimum est. Quod, si hujusmodi fidi sodales non suppetant,

tant, in solitudinem se subducere proximum est, quâ tamen nemo gaudere potest, juxta *Aristotelem*, qui non sit *ἢ θνείον ἢ θεός*, *Politic. lib. 1. cap. 2.* aut *Fera* aut *Deus*. Vir autem probus vel in hoc statu non definit esse lætus beatûsque, ut qui, tametsi *Deus* non sit, *Divinum* tamen quiddam secum circumgestat, cuius sensu dum fruitur, nihil illi deest vel ad summam Felicitatem.

17. Quod si hic non subsistant malevoli, sed eousque ingruat tempestas ut etiam hac quiete ac solitudine per invidiam exturbetur, certè hoc loco non tam amicitia opus est, quæ est inter pares, quam magnis ac potentibus fautoribus & patronis, qui invidiæ ictus deflectere possint, & venenatos illius aculeos obtundere. Quibus si destituatur, Deo fretus bonæque conscientia ad arma se tandem conferat; *Patientiam* intelligo, *Fortitudinem* & *Magnanimitatem*; recolâtque subinde apud se ipsum illud *Epicteti*, *Nunc est certamen, jamque adsunt Olympia*; citiusque fortunis omnibus vitæque ipsâ spoliari se sinat quàm victoriâ privari.

18. Cæterum si quis hic porro interroget quo tandem statu habendus sit vir probus, quantumque suâ felicitate excidisse videatur, omni amicorum ope Potentumque patrocínio ad hunc modum destitutus; meminisse eum oportet hanc quæstionem non tam opportunè fieri de amicorum inopia, quàm generatim de con-

flitu cum Infortunis prorsus Priamicis,
 summissque quæ in hominem cadere solent
 calamitatibus. Qua de re nemo rectius de-
 finire quicquam potest quàm ipse *Aristo-*
teles, interpretante *Rhodio*. Infortunia ve-
 rò premunt quidem Beatum & labefaciunt,
 multisque impediunt operationibus; transul-
 get tamen per hæc omnia Virtutis splendor;
 quandoquidem æquo quis animo magnas fert
 calamitates non propter indolentiam & stu-
 piditatem, sed quòd generosus sit atque mag-
 nanimus. Nam si Beatus suam habeat
 essentiam in Virtutis operationibus, ipseque
 vita viri beati sunt Domina, nullus beatus po-
 test fieri miser; nunquam enim committet o-
 diosa & turpia. Et aliquantò post; Non
 semper res prosperas queret Beatus juxtaque
 suam voluntatem fluentes, sed ex presenti for-
 tuna id faciet quod optimum est. Et propter
 hoc nunquam miser esse potest, sed quod For-
 tunam spectat tantum non beatus, etiamsi in
 Priamicas inciderat miseras. Ipse verò *A-*
ristoteles paulò suppressius & humilius;
 Haud tamen beatus dici poterit, si in *Pria-*
micis calamitates inciderit: quamvis eum
 nec in isto statu concedat esse miserum.

Ethic. Ni-
com. lib. I.
cap. 10.

19. Quanquam verò moderatior hæc *A-*
ristotelis sententia locum habere potest in
 eis calamitatibus quæ fortè fortunâ nobis
 obvenire videntur; in eis tamen quæ ab
 hominibus improbis ob amorem Virtutis
 nobis infliguntur, alia prorsus est ratio.
 Nam si quis in maximis sibi inflictis mi-
 seriis

seriis Deum Virtutemque non deserat,
nec ab ipsis deferatur; tantum abest ut
ipse conflictus Beatitudinem minuat, ut
eam è contrà augere potius existimari
possit, & ad altiore gradum evehere,
dum Virtutis operationes, in quibus ipsa
Beatitudinis essentia consistit, majorem in
modum accendit atque elevat. Necesse est
enim perquam decoros ac generosos ani-
mi motus planèque divinos tam invictam
Tolerantiam comitari. Nec tam ex inani
quadam jactantia fastùve, quàm ex vera
solidaque animi fortitudine, firmaque re-
rum experientia ac præsagio certo, cen-
sendus est olim *Socrates* magnanimam il-
lam emisisse vocem; *Si ità Diis immorta-*
libus visum est, ità utique fiat. *Me verò*
Anytus & Melitus occidere quidem possunt,
ledere verò non possunt. Atque hæc breviter de
Bonis Externis.

LIBER

Liber Tertius.

De Libero Arbitrio.

HAecens de *Beatitude* *Cognitione*,
*Kirtus*que, quae *Beatitude* pars
 præcipua est, vel potius Summa: Sequi-
 tur *Acquisitio*. Quam parte multò com-
 pendiosius agemus, tum quòd quæ hacte-
 nus tradita sunt non parùm faciant ad Vir-
 tutem acquirendam, tum etiam nè Opus-
 culum hoc nostrum ultra justam *Enchiri-
 dii* molem excrescat. Itaque Meditatio-
 num quarundam *Capita Virtutis acquisitioni*
 interservientia recensebimus potius quàm
 tractabimus.

2. Cæterùm priusquam illuc devenia-
 mus, necesse erit de *Libero Arbitrio* pau-
 ca præfari, absque quo frustra videri po-
 test omnis ad Virtutem adhortatio.

Cui

Cui quidem argumento affinis est cele-
bris illa quæstio quæ aliquoties ab *Aristotele* proponitur, fusiùsque apud *Platonem* tractatur in *Menone*, scilicet, *An Virtus hominibus obveniat consuetudine, an naturâ, an Divino quodam fato, vel, quod idem sonat, bonâ Divinâque quadam fortunâ.* Sunt enim qui ab altera quæstionis parte valde abhorrent, ut qui autumant multum derogaturum humanæ naturæ perfectioni, si quis Naturâ vel divino quodam Fato bonus esset, propterea quod hoc pacto necessario esset bonus, Liberôq; arbitrio privari videretur. * *U*beriores enim laudis segetem libere factis debere existimant, quam quæ à nobis necessario perficiuntur, Quod perinde mihi videtur, ac si quis Deum minus adorandum, censeret, quod non potest esse malus. Suppono enim eum qui divino quodam Fato vel Naturâ bonus est, tam vivido & efficaci sensu Honesti imbutum esse, ut æquè impossibile sit ipsum contra hunc sensum quicquam committere, ac hominem sanæ mentis, nec ullis oppressum calamitatibus, seipsum pugione transfigere.

3. Siqui igitur essent, huiusmodi homines, omnium essent perfectissimi verique *Heroes*, & tanquam ex stirpe Deorum prognati; quales ille *Homeri* versiculus indigitat,

nec

Ethica Nicomachea lib. 7. Mortali genitore factum, at genus esse Deorum.
cap. 1.

Quem quidem versum adhibet & *Aristoteles* in describendo eam quam ille appellat *Heroicam Virtutem*: Quæ cœlitus immitti hominibus potius videtur quàm humanâ industriâ acquiri; quæque *Vis* si tota simul animo insita esset vel infusa, *Virtus* tamen esset nihilominus propriè dicta, juxta nostram *Virtutis* definitionem, quæ *vim* definivimus, non *habitum*, ut qui *vis* est quæ exercitatione & consuetudine comparatur; quæ circumstantia ad veram *Virtutis* naturam nihil prorsus attinet. Modò enim insit hæc *vis* animabus nostris, nihil refert utràm crebris actionibus comparata sit, an divinitus nobis inspirata.

4. Cùm verò hæc conditio ad paucissimos pertineat, si ad ullos, non multùm præsentī difficultati insudandum est; nec tam quærendum quàm utilis foret quævis ad *Virtutem* *Parænesis* hujusmodi hominibus, qui eò vel naturâ vel Divino quodam fato necessariò ferri videntur, quàm definiendum quàm cæteris mortalibus sit necessaria; qui cùm *libero* suo *arbitrio* in utramque partem uti possint, optimis quibusque argumentis excitandi sunt & urgendi, ut eò se inclinent quò officii sensus eos vocat utraq̃ue rerum agendarum ratio.

5. Sed

5. Sed & ante omnia ipsis inculcandum est, quàm præstanti penèque Divino gaudeant Privilegio, quòd, cùm cætera animalia sensus habeant ad solos corporis usus ac voluptates defixos, illi tamen *libero* suo freti *arbitrio* possint, si velint, omnia malarum cupiditatum vincula paulatim diffringere, & (cum bono Deo) in eam tandem se expedire libertatem quæ homines decet ad imaginem Dei creatos, divinæque Rationis participes.

6. Quæ quidem persuasio cùm verissima sit, maximamque vim habeat ad pertrahendos homines ad Virtutis studium, & ad ipsorum animos corroborandos contra omnes Vitiorum impetus & insultus; mala profectò eis debetur gratia qui tam sedulò navant operam ut opinionem contrariam mentibus hominum ingenerent. Quod quidem strenuè & studiosè facit nostras *Hobbius* in Libello suo *de Libertate & Necessitate*: Cujus tamen præcipua Argumenta solidè mihi videor confutasse in Libro *de Anima Immortalitate*, quò Lecto- Lib. 2.
rem remitto. cap. 3.

7. Interea loci maximopere notandum esse censeo, quòd inter cæteras causas quibus contendit voluntatem humanam necessario vel ad fœdissima quævis flagitia determinari, etiam hanc suam *de Necessitate* opinionem connumerandam esse agnoscit. Quæ quidem falsissima sententia si tantam vim habet ad Vitium & turpitudinem,
ne-

neceſſe eſt ut æqualem ſaltem habeat vera illa de *Liberò arbitrio* opinio ad Virtutem vitæque probitatem: Adeò ut omnibus modis fovenda ſit tam utilis ad bonos mores efficaciſque perſuaſio.

8. Cujus Opinioniſ veritas ut clariùs innotefcat, primò quid ſit *Liberum Arbitrium* videbimus; deinde, quòd hujusmodi Principium hominibus inſit, brevitet demonſtrabimus. Videtur autem *Liberum Arbitrium* idem fere innuere quòd Græcorum *αὐτεξουσία*, quòd idem eſt quòd in ſeipſo habere poteſtatem agendi & non agendi.

Andronic. Rhod. Quòd autem in ſeipſo ſit principium agendi, convenit cum illo quòd *ἐξουσία* ſive lib. 3. c. ap. Spontaneum dicitur, quòdque definitur apud

1.

Andronicum δὲ ἢ ἀπὸ ἐν τῷ ποιῶντι πᾶσι, Cujus principium totum eſt in Agente. Sed quòd mox in eodem Capite ſubjungit, *Quæ verò quis facit à ſeipſo motus, eorum agendi & non agendi eſt dominus*, non eſt uſque adeò verum.

Poteſt enim quis à ſe ſolo moveri, hoc eſt, ab inſito Virtutis principio, cum tamen aliter agere non poſſit, nec aliò, propter validum & efficaciſ Honeſti ſenſum, voluntatem ſuam deſlectere. Exempli cauſà, Poteſt quidem vir probus per ingeniū corporiſque vires hominem innocentem, & forſan de ſe benè meritum, ex inſidiis adoriri & occidere: at per vividum illum Honeſti ſenſum quo animus illius tinctus eſt & incòctus, nullo modo poteſt.

potest tam horrendum facinus perpetrare. Quod igitur hic, quantumvis multis præmiis & pollicitationibus invitatus, sistit τὸ ἀπέσπασται, (i. e. membrorum per nervos attractionem,) ut loquitur *Marcus Antoninus*, nec se ad tam turpe facinus accingit, à se solo est; nec tamen hujus abstinentiæ ita dominus est, ut possit non abstinere.

Concedo sanè, si vellet, posse quidem tam fædum & immane facinus committere; quod verò non possit velle, id est quod vehementer contendo.

9. Strictius igitur quiddam est *Liberum Arbitrium* quam *Voluntarium* vel *Spontaneum*, dum in se etiam complectitur hanc differentiam, nempe potestatem agendi & non agendi. *Spontaneum* verò simpliciter definitur, Cujus Principium in ipso est cognoscente singula circa quæ est actio. Unde tam illud quod per ignorantiam, cujus ipsi causa non sumus, quam quod per violentiam coacti facimus, rectè ἀνασίου sive *Invitum* dicitur. Lib. 3. cap. 2.

10. *Spontaneum* verò quod ita liberum est ut possimus aliter velle atque agere, illud propriè est *Liberi Arbitrii*, quod liberam in nobis præelectionem supponit; quam *Andronicus*, ex mente *Aristotelis*, de- Lib. 3. finit *Appetitionem deliberativam* eorum quæ cap. 4. in potestate sunt nostra. Ea enim sunt (inquit ille) quæ in deliberationem cadunt, quorum quispiam faciendi & non faciendi est domi-

dominus. Atque hæc ipsa illa sunt quæ vocat τὰ ἐφ' ἡμῶν, quæ in nostra sunt potestate.

Quæ potestas quando illa quæ turpia sunt spectat, Perfectio quædam est; quando verò quæ pulchra & honesta sunt, pessima quædam Imperfectio. Est enim ab ipsa Improbitate gradus proximus, posse deflectere Voluntatem ad actionem quamlibet turpem. Abstinere tamen nos potuisse à rebus turpibus etiam tunc cum de facto non abstinuimus, potestas est quædam perfectiva, magnique profectò momenti eam in nobismetipsis agnoscere. Quam igitur humano generi insitam esse brevissimis hisce indiciis facile detegemus.

11. Neque enim opus est alia hîc afferre quàm quæ supra notavimus in Capitibus de *Passionum Interpretatione*. Nam quòd subindè nos mordet Conscientia nostra postquam commisimus aliquid quod ante debitam deliberationem nec sine aliqua animi fluctuatione statueramus, vel ex hoc solo clarè liquet aliquando nos ità agere, ut aliter tamen & voluisse & egisse potuissemus. Quod est hoc ipsum quod dicimus *Liberum arbitrium*.

22. Cui consimilis prorsus est ratio de *Pœnitentia*. Nam quæ affectu aliquo abrepti, scientes prudentesque, contra rationem Honesti commisimus, eorum postea dicimur pœnitere, non dolere tanquam *Infortunia*; qualia tamen essent huiusmodi malefacta, si nunquam in nostra potestate

state fuisset ea effingere, sed divino quodam Fato necessariave Causarum serie ad ea destinati semper fuisset, vel irresistibiliter determinati. *Infortuniorum* verò neminem pœnitet, sed *Peccatorum*, quòd suâ ipsius culpâ, cum aliter agere potuisset, commissa sint. Peccatorum autem pœnitere quæ devitare nunquam in nostra fuit potestate, perinde est ac si quis ubertim defleret improbitatem suam ac malitiam, solennemque ageret pœnitentiam, quòd non creatus sit Angelus, aut natus Princeps; quemadmodum & suprà insinuavimus.

13. Postremò, quid est quòd alios homines ob sua facta reprehendimus, aliis ignoscimus, aliorum denique miseremur, si humanum genus Libero destituatur Arbitrio, nec in nostra potestate situm sit quæ turpia sunt fugere, amplecti verò quæ honesta sunt & pulchra? Nam ex æquo deberetur omnibus venia vel commiseratio, si quicquid dicuntur peccare homines, necessario id facerent, nec aliter agere potuissent. Et quo cujusque facinus immanius esset & detestabilius, eo majori commiseratione veniaque morali dignus videretur. Quæ cum intimis animi nostri sensibus communibusque notionibus repugnent, necesse est agnoscere quasdam saltem actiones hominum *liberas* esse, id est, ex tali principio profectas quale nos suprà ex *Aristotele* descripsimus, appellavimusque

Q

que *Libera Arbitrium*. Qua de re neminem spero dubitaturum, postquam duabus præcipuis Objectionibus satisfecerimus, quæ maxime cum strepiu contorqueri solent à fautoribus adversæ sententiæ.

S C H O L I A

In C A P. I. SECT. II.

UBeriores enim laudis segetem liberè factis debere existimant, &c. *Ex inter ceteros quidem ipse Cartesius, Princip. Philos. part. I. Artic. 37. Summa quædam, inquit illæ, in homine perfectio est quod agat per voluntatem, hoc est, liberè; atque ita peculiari quodam modo sit author suarum actionum, & ob ipsas laudem mereatur. Non enim laudantur Automata, quod motus omnes ad quos instituta sunt, accuratè exhibeant, quia necessariò illos sic exhibent, laudatur autem eorum artifex, &c. Quæ quidem mihi nimium vulgaris ac plebeia videtur Philosophandi ratio, & à severa veritate longè remota & aliena. Tantum enim abest ut Liberum Arbitrium in homine summa illius sit perfectio, ut certè quoties res bonas spectat, pessima imperfectio merito videatur. Ad bonis enim actionibus, quando requiruntur, posse quempiam*

am abstinere, infirmitas quædam animæ est morbiſque turpiſſimus, certumque indicium virtutem nondum in voluntate ſatis altas radices egiffe. Status quidem Liberi Arbitrii, ſtatus Animi medius dici poteſt, ſummus nequaquam. Summus enim Animi ſtatus eſt à ſe neceſſario ad id quod moraliter optimum eſt ſemper determinari. Inſimus, ad id duntaxat quod eſt Animali vitæ congruum, qualis eſt ſtatus brutorum. Qui verò ad ſummum illum ſtatum pervenerint, omni laude carere, opinio eſt omnium maxime abſona; quaſi quod perfectius eſt minorem laudem mereatur quàm quod imperfectius; Perfectiõve Automati non laudanda eſſet perinde ac ipſe Artifex. Quid enim eſt Laus niſi perfectionis alicujus rei vel perſonæ prædicatio? Homo igitur modo hoc conſtanti ac immutabili bonus, ut perfectum Automaton, laudandus eſt; Deus verò potiori jure, qui ſic eum conſtituerit, ut peritiſſimus Artifex. Vide Sect. 10.

C A P. II.

Objectiones dua præcipue contra Liberum Arbitrium proponuntur, & diluuntur.

1. **P**rima Obſectio petitur à Præſcientia Divina, quam omnem Contingentiam,

Q 2

gentiam, ac proinde Voluntatis humanæ Libertatem, tollere contendunt. Altera à natura Boni etiam apparentis; quòd quoties vel quamdiu quid bonum, vel optimum alicui videtur in datis circumstantiis, necessariò voluntatem ejus determinet ad illud amplectendum, quia nulla subest ratio vel causa quæ eum avocet, vel actum ejus suspendat. Cùm enim ità comparata sit Voluntas humana, ut pro rerum momentis aliò atque aliò deflecti possit; impossibile videtur ut eò non inclinetur quòd eam momentum aliquod impellit, cùm in altera lance nihil sit quod contrà ponderet. Quod si sit, majus tamen quod apparet bonum semper præponderabit. Nec ulla ratio reddi potest cur quis minori bono moveretur magis quàm nullo: Nam si minus majori in rationis lance præponderat, nihil est quo præponderat, nihilòque ratio nostra & electio movetur; quo tamen nihil potest esse absurdius.

Voluntas igitur semper propendet ad majus bonum apparens, ac proinde necessariò ad unum determinatur. Unde planè efficitur nullum inesse nobis Liberum Arbitrium, neque nos aliter unquam agere potuisse quàm egimus.

2. Cæterum quod ad primam Objectionem attinet, non est difficilis responsio. Non possumus enim non concipere Divinam Præscientiam Scientiam quandam esse usquequaque perfectam, nec errare posse

se circa Objectum de quo pronunciat, sed semper pronunciare uti res est, de re contingenti quòd sit contingens, de necessaria quòd necessaria sit. Unde ea quæ contingentia sunt, & à libero profecta Principio, ita esse etiam Divino suffragio comprobantur. Neque enim coercere debemus Divinam *Omniscientiam* intra angustiores limites quàm *Omnipotentia* illius clauditur, quam posse quicquid contradictionem non implicat omnes uno ore confitentur.

Ut breviter igitur hanc difficultatem expediamus; Effectuum contingentium vel à libero principio profectorum Præscientia aut contradictionem implicat, aut non. Si contradictionem implicat, hujusmodi effecta non sunt Divinæ Omniscientiæ Objecta, nec proinde ab ipsa determinantur, rectève determinari censentur. Si non implicat contradictionem, ipso facto agnoscimus Præscientiam Divinam & Liberum Arbitrium minimè esse *incompatibiles*, sed utraque simul commodè consistere posse. * Utrocunque igitur modo, efficitur nullum argumentum solidum à Præscientia Divina deduci posse contra humanæ Voluntatis Libertatem.

3. Alterius difficultatis sensus totus ferè resolvitur in proverbialem illum versiculum,

Nemo est lubens malus, aut beatus invitus;

Ethic. Nicom. lib. 3. cap. 5.

Q 3

vel

vel in dictum illud *Socraticum*; *Omnis improbus ignorat*. Quasi nihil deesset Voluntati humanæ ad Bonum amplectendum præter ipsius cognitionem, itaque illa comparata esset, ut Bonum cognitum nullo pacto repudiare posset. Quod quidem si verum esset, non tam esset opus hortationibus ad amorem Virtutis quam ad Sapientiæ studium; nec humani Arbitrii libertas tam quærenda vel statuenda in præelectione quam in deliberationibus & consiliis, quæ ita semper regi debent, ut nihil concludatur quod præstantissimo omnium Fini repugnet.

4. Quamobrem, cum tam confuse animo nostro obversetur Idea summi Finis, qui *Beatitudo* dicitur, maturè & ante omnia unumquemque inquirere oportet in quibus potissimum hæc Beatitudo consistat, omnesque animi nervos ed intendere. Quod an sit in omnium potestate positum, ardua & difficilis est quæstio.

Videntur enim plerique mortales non dissimiles hominum ex morbo aliquo decumbentium, qui se nesciunt curare, quique debent ab iis qui sani sunt visitari, rectaque consilia ab ipsis medelasque accipere. Ipsi verò à seipsis parùm posse discere videntur, nec, cum toti occupati sint & occæcati falso apparentium bonorum lumine, ad verum illud ultimūque Bonum oculorum aciem dirigere, aut ullo modo perspicere qui sit excellentissimus ille

ille summusque humanæ vitæ scopus. Omnes enim appetita Bonum appatens, neque *Ethic. Nicom. lib. 3. cap. 5.* propria imaginationis sunt domini; sed qualis quisque est, tale sibi summum effingit Bonum.

5. Hanc Objectionem proponit quidem *Aristoteles Ethic. lib. 3.* sed non asiter solvit quam concedendo; aliquando in eorum qui nunc cogutunt fuisse potestate quid verum sit Bonum perspicere, & non minus sponte homines malos esse, quam bonos: sed directè Objectioni non satisfacit. Quamquam sanè placere sibi videtur ornatius solito & copiosius eam proponendo ad hunc modum: Quod hinc, scilicet sibi causa est faciendi malum, sed propter finis igitur horantiam ista agit, sperans penam sibi fore quod Optimum est. Finis verò appetitio non cadit in electionem; sed ita nasci quempiam oportet tanquam visum habentem, quo rectè iudicabit, illudque quod revera bonum est eliget. Et cui hoc à nativitate feliciter contigit, probè ingeniatum est, sive bene à natura comparatus. Nam maximum pulcherrimumque, & quod nascitur, nec ab alio quopiam accipi addiscere potest, possidebit Bonum. Atque bene ac feliciter sic gigni, perfecta veraque est Bonitas ingenii.

6. Cum verò *εὐποία* hæc, sive bona ac benigna indoles, Virtutis sensusq; rerum optimarum capax, omnem industriam nostram antecedit, (utpote quæ Naturæ donum est, non humanæ curæ ac diligentie

præmium,) si quis hac destituatur, manifestum est vera Virtutis officia in illius potestate non esse, nec enim, nisi Deus quasi à Machina superveniens ipsum sanatum iverit, vel saluberrimis hominum monitis & consiliis, absque vi ac verberibus, parere posse. An verò aliqui hac omni ex parte destituantur, quove id fiat fato, tam ardua est & perplexa quæstio, ut declinare eam prorsus mallet, quam in tam profundum Providentiæ Arcanum meipsum induere atque immergere.

7. Quod ad eos verò attinet quibus inest aliquod huius veri, summique Boni præsagium, videtur in eorum potestate situm esse, utrum velint pleniorē clarioremque illius notitiam sibi comparare, an paulatim eam finire: extingui. Quod si fecerint, etiam sponte vel pessimi eo sensu aliquando dici poterunt, quo agrotus ex intemperantia sponte febricitare. Antequam enim agrotaret, in illius erat potestate sanitatem custodire. Cum verò semel amiserit per vitæ incontinentiam, non est in illius potestate sanitatem recuperare. Quemadmodum lapidem quispiam potest in fundum maris projicere; quando autem projecit, non potest rursus resumere. Nihilominus tamen sponte projecit lapidem: In ejus enim erat potestate projicere, vel retinere: quemadmodum recte nos docet ex Aristotele peritissimus illius Paraphrastes.

Lib. 3.
cap. 6.

8. Quibus

8. Quibus verò extinctus est omnis sensus honesta discriminans & turpia, solaque apud ipsos viget animalis vita, quæ sibi suisque commodis quo jure quæve injuriâ semper consulunt; nec nisi unius generis; bona, ea utique quæ ad animale vitam referuntur, sapere norunt, vel, si fortè alia sapiunt, sibi solis tamen sapiunt, neque ipsos quærent in omnibus; in hisce concedo Voluntatem ad majus quod apparet bonum semper determinari, * nec majori eos gaudere libertate quàm ipsa Bruta, quorum appetitus ad majus bonum necessario defigitur, cum unicum ipsis insit agendi Principium, & unius generis Objectum eis obversetur. In quo solo casu vim habet secunda Objectio.

9. Cæterum cum hominibus plerisque omnibus duplex insit Principium, *Divinum* unum, alterum *Animale*; cumque *Divini* illius Principii dictamen semper sit illud quod absolute & simpliciter optimum est, quodque vera Virtus semper sibi proponit in singulis actionibus & deliberationibus, utpote quod æternæ illi & immutabili Rationis Legi Deo nobisque communi consonum est, quemadmodum supra clare nos edocuit *Cicero*; è contrà verò, *Animale* Principium nihil homini suggerat nisi quod sibi ipsi bonum, jucundum vel utile sit, hoc est, propriæ personæ gratum acceptumque, utcunque in-

terim

terim violetur communis illa Lex & universa rerum Ratio: ex horum duorum Principiorum oppositione & conflictu facile intelligitur Liberi nostri Arbitrii natura atque conditio.

10. Hoc enim in seipsis experiri possunt omnes ferè mortales, quòd aliquando etiam tum cum satis clarè perspicunt quid absolute & simpliciter melius esset, quidque diviniòri illi Legi magis consonum, eò tamen voluntatem suam non inclinant, nec eas vires, quarum tamen ipsi sibi conscii sunt, exerunt ad prosequendum tam pulchrum debitumque Objectum, sed eò ferri se sinunt quòd propria utilitas corporisve voluptas ipsos avocat. Cum tamen interea ipsi sibi satis intimè conscii sint, in eorum potestate esse situm *ut ei & voluptatibus*, externosque hosce corporis motus coercere, & abstinere se ab istiusmodi actionibus, sine quibus huiusmodi turpis aut voluptatis aut lucri fructus carpi non potest.

11. Sed & dum bellas huic ignaviæ causas prætexunt, spem utique veniæ ob Divinam benignitatem, & opportunitatem in posterum emendandi suos mores; dumque illud differunt in aliud tempus, quod & se posse & debere facere in præsens ipsi sibi sunt conscii, sed malunt experiri illa gaudia quæ in explendis cupiditatibus sibi prælagiunt; ex istis, inquam, omnibus aliter se agere posse planè agnoscunt,

noscunt, & humani Arbitrii libertatem pa-
lam profitentur,

12. Ex his igitur manifestum est, quod
nihil sit necesse ut Voluntas humana sem-
per feratur ad majus, hoc est, excellenti-
us, bonum. Potest enim pro libero suo
arbitrio illud deferere quod absolute meli-
us est, & adungere se illi quod animali
vitæ gratus est & jucundius; aut pati
se ipsam eo ferri, dum, non exferit eas
vires quarum ipsa sibi est conscia.

13. Quod si nulla alia nobis inesset vi-
ta vel lex quam illa quæ quod nobis ipsis,
quæ nobis, bonum est sapimus & quæri-
mus, non quod absolute & simpliciter
bonum, (quod divinum quiddam est, & æ-
ternæ Menti, Universi hujus conditrici &
conservatrici, consonum & cognatum;) ~~ingenue~~
fateor quod perdifficilis foret pro-
vincia probare ullum in nobis esse Libe-
rum Arbitrium, aut Voluntatem nostram
ad unum aliquod quod nobis optimum vi-
detur in singulis deliberationibus necessa-
rio non determinari.

14. Sed ut nihil dissimulem, tam clare
mihi constat Divinorem illam Legem no-
bis inesse quam Animalem, rectamque Ra-
tionem illam Legem esse quæ nihil homi-
nibus à Deo immortalis datum est aut da-
ri potest perfectius aut divinius, quæ mo-
nemur & obligamur propria commoda bo-
no publico semper posthabere, nec priva-
tam cujusq; utilitatem aut voluptatem
men-

mensuram facere humanarum actionum. Qui verò sacrosanctâ hâc Lege jure se exsolutum putat, audacter enuncio, nullum animal per totam rerum universitatem isthoc homine reperiri posse turpius, vilius vel abjectius; nec quenquam esse quî magis haberi mereatur humani generis communis pestis & opprobrium.

Lib. 2.
cap. 3.

15. Atque hæc de *Libero Arbitrio* quâ potuimus brevitate ac perspicuitate. Præcipua *Hobbii* Sophismata quod attinet, abundè ea refutavimus in *Tractatu de Anima Immortalitate*, quò Lectorem iterum remitto, & ad Theoremata interim Virtutis acquisitioni inservientia propero.

SCHOLIA

IN CAP. II. SECT. II.

UTrocunque igitur modo efficitur, nullum argumentum solidum à Præscientia Divina deduci posse contra humanæ voluntatis libertatem. Id quod à Lectore maximopere observari volo tanquam scopum adequatum solutionis quam propositæ difficultati attulimus. Neque enim in animo mihi erat hominum curiositati inservire, ostendendo, quî fieri possit ut certa Dei præscientia cum incerta rerum contingentia consistat, (quam

(quam difficilem quidem provinciam Ingeniis relinquo magis subtilibus & importunis) sed id duntaxat ad quod ingenii mei tenuitas certo penetraverat de Divina Præscientia in medium proferre. Certissimum autem est Effectorum contingentium Præscientiam aut contradictionem implicare aut non, ac perinde certum, si implicetur contradictio, ea nullo pacto esse posse Divinæ Præscientiæ Objecta, non certe magis quàm impossibilia, Divinæ Omnipotentæ. Et è contrà si nulla subsit contradictio, liberam hominum voluntatem ullo indè modo constringi posse aut impediri, palàm est esse impossibile. Atque hoc mihi sufficere videbatur ad solvendum hunc nodum ex certitudine veritatis Disjunctionis in hoc Dilemmate, cùm de partibus utra verior esset, nihil attineret esse sollicitum; satisque scio quanto cum periculo alii in hoc argumento versati sint, & quàm latas aperuerint fenestras ad omnem nequitiam ac improbitatem. Quod datâ operâ factum haud credo, sed per imprudentiam, & quòd curiositati plus indulgerent quàm utilitati Lectorum. Equidem Scholastici de immutabili omniscientia immediatòque Dei concursu tam perversè ac præpostere philosophati sunt, ut Fato plus quàm Stoico effranique Libertinismo nimis amplam præbuisse ansam meritò censeantur. Sed nolo me in hos dumos veprèfque inducere.

Seçt. 8. Nec majori eos gaudere libertate quàm ipsa bruta, quorum appetitus ad majus bonum necessario defigitur, &c.

Hoc.

Hoc inde factum assero, quod unicum utrisque libet agendi insit principium, & minus tantum generis obiectum ipsis obversetur. Sic utique in eis rem omnino habere hæc paritas planè arguit. Qui verò fingant se prædeligendi libertatem, Liberumve Arbitrium exercere in rebus ad Moralitatem minimè spectantibus, & in quibus nulla habeatur ratio Turpis aut Honesti, equidem deceptos credo ex eo quòd Spontaneitatem cum Morali libertate confundunt. Neque enim si quid spontaneum sit, continuo sequitur esse Liberum. Actiones enim spontaneæ, quæ liberas imitentur, possunt tamen aut à corporis Mechanismo aut ab Anima Plastica, pro re nata necessario proficisci, quanquam modum insinuationis in Perceptivam ac voluntatem haud satis distinctè apprehendamus.

C A P. III.

Theoremata acquirendis Virtutibus in genere inservientia.

1. **T**heoremata Præceptive quæ Virtutis acquisitioni inserviunt Generalia sunt, vel Specialia. Generalia ad hæc tria Capita reducuntur. Evincendum enim est primò, Quòd debemus operam navare

navare Virtuti acquirendæ; deinde, Quod in nostra potestate est Virtutem acquirere; Tertio, denique, addemus Monita quædam sive Præcepta, eaque pauca sanè, sed quæ efficacissima putamus ad Virtutem acquirendam.

2. *Quod debemus operam dare Virtuti, Vitæque fugere,* ex propriæ Conscientiæ sensu nobis clarè innotescit. Sed etiam ex Rationis lege, quam nobis indidit Deus, manifestum est nos ad Virtutis officia obligari. Est enim ille qui in nobis Intellectus est sive recta Ratio superius quiddam, & cui reliquæ omnes Facultates naturali jure tenentur obtemperare. Virtutis autem Lex rectæque Rationis prorsus est eadem. Virtus enim in singulis actionibus nihil quærit nisi quod simpliciter optimum est, hoc est, rectæ Rationi consonum, ut supra docuimus. Cum verò hæc sive Virtutis sive rectæ Rationis Lex non sit quiddam positivum vel arbitrarium, sed æternæ & immutabilis naturæ, necesse est ut ad obtemperandum institutis illius ac præceptis æterno & inextricabili nexu devinciamur.

3. Præterea, Ex communi lege Naturæ omnia tenentur quæ sua sunt agere, hoc est, quæ propriæ naturæ sunt consona. Homines igitur humanam vitam degere oportet, non belluinam: Cum tamen vita hominis belluina prorsus esset, si Virtutis fructu careret rectæque Rationis.

Quic-

Quicquid infra Virtutem in nobis est rectamque Rationem, id non est nos ipsi, sed *bellua quadam* nobis addita, (τὸ λεοντώδες καὶ θηριώδες, ut loquitur Plotinus,) quam nos subjugare debemus, veròque homini obsequentem reddere. Nos solummodo id sumus quod in nobis optimum est, quòque reliquis animalibus præstamus. *Nam is unusquisque est, inquit Andronicus Rhodius, quod in ipso principalissimum est atque optimum;* & qui secundum hoc vivit, rectè dicitur sibi ipsi vivere, suamque quàm maximè propriam vitam. Valde autem absurdum esse paulò antè ait, si quis non suam, sed alicujus alterius, sibi vitam eligeret: Hoc δυνάει ἀτοκον, immane quiddam atque horrendum, esse rectè contendit. Hoc tamen faciunt illi qui, rejecta Virtute, indulgent cupiditatibus. Nam pro sua vita, hoc est, humana, planè sibi eligant belluinam.

4. Porro, Si debemus nobismetipsis prospicere nostrisque commodis, & materè cavere nè in maxima incidamus incommoda ac infortunia, debemus certè Virtutem colere atque amplecti, sine qua, nec à præsentis vitæ calamitatibus nec ab horrendis illis Inferorum pœnis (quas non solum Religio, sed & ipsa Philosophia apud Platonem aliòsque, comminatur) unquam securi esse possumus.

5. Postremò, Tametsi non videremur ex officio teneri ad optimè nobismetipsis consulendum,

Lib. 10.
cap. 9.

fulendum, quia volenti (quod alunt) non fit injuria; tamēn cūm nōn temerē nati sumus, sed, à Deo optimo Maximo facti vel creati, debemus proculdubio creatiōnis jure ipsi subijci, eāque facere quæ ille nobis præcipit per Divinam Legem,

Est autem illa Divina Lex æterna. & immutabilis Ratio, quæ cum Recta una semper est atque eadem, ut Circuli figura vel Trianguli. Hanc nobis indidit Deus, Animæque præfecit *ὡς τὸ πρὸν τῶν ἐνοικούντων*, *tanquam domesticum quendam Deum*, ut loquitur *Hierocles*; tanquam Vicarium Legislatorem & Judicem, ex cujus præscripto omnia nobis sunt agenda, cūm ea nihil aliud sit nisi Divinæ voluntatis Transcriptum; cujus Summa est, ut foveantur Virtutes, Vitia verò Animabus nostris omni cum studio extirpentur.

6. Quod id ipsum est quod etiam testatur *Hierocles*: Quod Deus, Legislator sit *In Communi existens & Judex*, bona quidem statuit, *In Communi* mala verò è medio tollenda decernit. Et *Aurea Pythag. Carmina.* paulò post; Solus verò ille Legis scopus est, qui Deum decoret nobisque esset utilis, amputare scilicet omne vitium, animamque improbitate suâ lapsam omnimodis justitiæ castigationibus purgare, & in recordationem revocare rectæ Rationis. Itaque cūm internæ hæc rectæ Rationis lex tam potentem etiam extra nos respiciat Judicem Legislatorem, cui etiam Creationis jure subijcitur, nobis non licet esse miseris, sed in-

R

violabili

violabili Lege obligamur ad Virtutem veramque Felicitatem aspirare.

7. Quod verò non solum ad Virtutem aspirare debemus, sed quod possumus etiam illam assequi, ex supra-demonstratis manifestum est; nempe ex eo, quod libero possemus Arbitrio, propriaque testatur Conscientia, ubi in re qualibet perperam egimus, nos aliter egisse potuisse. Quam quidem Facultatem mirum in modum augere possemus & corroborare, si exercere nos vellemus in abstinendo à rebus etiam adiaphoris, si quando persentiscimus eas nobis nimio opere placere; vel cum nobis ingratæ sunt, si vel eo nomine eas acceptare vellemus, illisque obfirmato animo nos assuefacere.

Videtur enim, planè in nostra potestate positum esse externum hoc. *Neurospaston* movere ac sistere prout volumus; quamquam in primos illos & interiores motus, quos *τὰς πρώτας καὶ πρώτας ἀφ' αὐτῶν* (primos nature impetus) veteres Philosophi appellarunt, tam absolutum imperium non habemus. Imò verò facile nobis obrepunt variæ cupiditates & aversiones; sed penès nosmetipsos est vel subducere nos ab Objectis quæ nimis placent, vel nos admoveere eis quibus minùs phlectamur.

Quod si constanter fecerimus in rebus indifferentibus, quateus per sanitatem corporis licebit, morumque civilitatem, Liberi nostri Arbitrii vires mirandum, quod

quod dixi, in modum augebimus, & nosmetipsos tandem in perfectam vindicabimus libertatem, Nam nisi morem geramus Cupiditatibus & Aversationibus, languescunt tandem facilèque Rationi obsequuntur.

8. Sed & aliâ ratione evinci potest penes nosmetipsos esse in viros probos tandem evadere, verâque Virtute præditos. Nam in nostra planè potestate situm est *sinceros* esse: Quippe quod per *Sinceritatem* nihil hîc aliud intelligo, nisi constans propositum ea omnia faciendi quæ sunt in nostra potestate, ad veram Virtutem acquirendam. Nos autem ea omnia facere non posse quæ tamen facere in nostra potestate est, enormis quædam est repugnantia & contradictio. Itaque manifestum est, in nostra potestate esse nos esse *sinceros*.

9. Quum primùm verò quis simplex & sincerus evaserit, intelligat se speciali quadam Providentiâ cinctum esse ac munitum, Deumque in singulis ejus conatibus præstito esse adiutorem & fautorem, ut *Hercules* aurigæ, in fabula, admoventi humeros rotæ. Est enim universa Natura Deo plena totisque Geniis, qui idonea quærunt Objecta in quæ *amatorium oculum* defigant, quæque mirifico suo ministerio sublevent, & (quemadmodum decet fideles illibate simplicitatis Satellites) assiduis suis officiis animam sinceram omnibus hujus mundi

laqueis & illecebris expediant, extrâque fordes cœnûmque hujus vitæ in purum tandem tutûmque statum translocent: Leves autem & incertos animos prætereunt, ut periti Artifices materiam ineptam & fatilcentem.

*In Aurea
Pythag.
Carmina.*

Neque enim solûm verum est illud *Hieroclis* de Substantiis, sed & de Qualitatibus: *Commensurabilis enim est Essentiis Univerſi etiam Providentiæ Lex.* Quòd si in univèrsum accipiendum sit quod idem paulò antè scribit, nempe, *Quòd Justitia atque Ordo has rationes res nostras administrandi Diis qui nos antecedunt immortalibus statuit, ea utique machinari circa nos que nostram in his terris improbitatem minuant, quæque possint ad ipsos nos rursus revocare; solliciti enim sunt de nobis tanquam de suis lapsis consanguineis: quântò certiores esse possumus, quòd simplicibus & sinceris animabus specialiore in modum opitulantur tum Deus tum immortales Genii?* Quæ autem Vitiorum moles tantæ Potentiæ diu resistere potest, quin diruatur funditus & in vagam pulverem dispergatur?

10. Quibus omnibus insuper addas, etiam interioribus quibusdam modis nobiscum agere Deum. Nam simulatque didicerimus sapere quæ Virtutis sunt, *Divinòque gaudere sensu*, nobis intus se adjungit vis quædam humanà major: Et quemadmodum illi qui vitæ animali se totos

totos dedunt absorbentur quasi a Spiritu Naturæ, & cæco quodam impetu ad furiosa quævis fædæque facinora subindè abripiuntur, & hac turpi servitute captivantur vel inviti, fatalibusque quasi quibusdam catenis detinentur; ita qui simplici & sincero affectu ad Virtutem anhelant attolluntur protinus, suffulciuntur & corroborantur, à Spiritu illo Intellectuali qui omnia complet, (quod *Marcus Antoninus* vocat τὸ πάντα συμπληρὸν νοερόν,) cùmque illo arctissimis amoris vinculis junguntur. Unde facillimo negotio ad omne Virtutis opus feruntur, tanquam Divino numine afflati & correpti, ut loquitur *Plato*.

II. Atque hoc illud ipsum est quod suprâ monuimus ex *Antonino*; Non solum utique cum ambiente aere conspirare nos debere, sed ab Intellectuali illa vi quæ omnia complectitur in consensum rapi. Neque enim minus hac Intellectualis vis per omnia perfunditur & pervagatur ei qui novit attrahere, quàm ista Aerea illi qui potest respirare. Neque quicquam nobis deest quo hanc vim attrahamus, præter sincerum hunc affectum quo quæ sunt Virtutis sapimus. Hoc enim ipso cum Deo jungimur, quandoquidem Virtus rerum omnium est divinissima, nosque Deo similes efficit, ut rectè etiam monet *Hierocles*: Sensus enim Entheus sufficienter stabilitus Pythag. connectit nos cum Deo: Necesse enim est ut simile feratur ad simile.

R 3

Quid

Quid igitur est quod præstare non valeamus in Virtutis officiis tam potenti uniti Principio? Aut quomodo de Deo ejusve Providentia dubitare possimus, dum ipsius vitam & ~~eripsum~~ tam efficaciter in nobismetipsis operantem experimur? Neque enim nostra illa vita est, sed Dei, dum nobismetipsis exuti, hoc est, affectibus animalibus, ad id solum quod simpliciter bonum est, quod solius Dei est, (qui ex æquo totius Universi utilitati consulit,) constanter contendimus & anhelamus.

Non est igitur diffidendum quin ad perfectam tandem perveniamus Virtutem tam potenti Principio & Auxilio freti.

12. Sunt autem (quod ultimo loco occurrit) certi quidam modi ac rationes quibus facilius ad hunc scopum pertingere possimus; ut, *Si serio & frequenter de hujus caduci Corporis morte meditari velimus, deque Anima nostra Immortalitate.* Permagnam enim vim habet ad extinguendas omnes cupiditates quæ in hoc mortale corpus terminantur, serio considerare, brevi fore quod corporea hæc atque visibilis personalitas in vagas disjicienda sit atomos, omniæque illa quæ ad hanc compagem pertinent in æternum relinquenda, ut Divitiæ, Honores, Corporisque voluptates: Ac proinde, consultius esse maturè nos ablaquare à rebus omnibus caducis, & paulatim nosmetipsos dissacere & divellere à consensu & societate terrenæ
hujus

hujus carnis; & purioribus divinioribusque voluptatibus & operationibus, quæ ab illa non pendent; Animam nostram afficere. Quæ quidem Summa est Philosophia Platonis, quam ille propterea olim definivit *Meditationem mortis.*

13. Nec morbus est sic parvus *superiorum* mori, prout perperam alieni subascribat *lib. 9. cap. 1.* Plinius, sed perfectissima Sapientia. Ille enim vere sapit qui prospicit in longitudinem, nec præsentibus voluptatibus insignitæ maiorum serie occupari sine & negligit. Unde omnibus nervis incumbendum est Virtuti, quæ sola, et ipsa Anima, immortalis est, propriumque illius *superiorum* & perfectio. Cujus etiam tanta est cum ipsa Animæ immortalitate cognatio, ut sensus quidam ac præceptis immortalitatis simul cum ipsa Virtute Animæ nostræ, ut plurimum, ingeneretur.

14. Secundo, Cogitandum est quàm ineffabilis perfectæque Animæ impletio Virtute sit voluptas. Nam cum Anima lapsa sit à Virtutis statu in Vitium; necesse est ut cum ad Virtutem revocetur, ex hac restitutione mirabiles percipiat voluptates; quandoquidem Philosophi ipsam Voluptatem definiunt *restitutionem ad statum naturalem.*

Status autem naturalissimus illius quod rationis particeps est proculdubio est Virtus, cum ea nihil sit aliud quàm constans quædam & perpetua propensio ac prom-

ptitudo ad obsequendum rectæ Rationi.

Quibus addas quod occurrit apud *Aristotelem*, hanc voluptatem nobis esse propriam, ac proinde optimam & jucundissimam. *Quod enim maxime proprium est unicujusque natura, hoc præstantissimum est unicuique & jucundissimum.* Est autem homini propria recta Ratio; ac proinde voluptatem illam quæ ex constanti hujus obsequio oritur, præstantissimam pariter ac jucundissimam esse necesse est.

Andronicus Rhodius
lib. 1. c. 9.
Aristoteles
cap. 7.

15. Neque hoc solum, sed superaddendum est tertio loco, hanc *Virtutis vitam ac voluptatem omnium rerum esse divinissimam*, ita ut nesciat plane Anima quid ultra quærat quando huc pervenit, nisi aliquid augurari velit ipsâ Divinitate perfectius aut beatius. Creatura ipse Deus esse non potest; quatenus autem potest, per Virtutem fit, quæ Dei vita Divinæque quadam natura merito est habenda. Neque enim Creatura quatenus animal est, sed quatenus Dei imago est, prosequi potest id quod simpliciter optimum est, non quod sibi suoque appetitui gratissimum.

Rectissime igitur super hac re pariter atque expositissime philosophatur *Hierocles*, dum vitam voluptatemque quæ ex Virtute est Divinam prorsus agnoscit, concluditque, *Cum igitur vita qua est secundum Virtutem, Divinam gerens similitudinem, revera Divina sit, quæ vero in Vitio sita est, Belluina & Athea; * manifestum est*

In Aurea
Pythagoræ
Carmina.

est quod viri probi voluptas letitiam imitentur Divinam, mentem Deumque comitans, quodque improbi qua dicitur voluptas motioni belluina ac stupida sit similis.

16. Quod spectat etiam illud apud eundem quod de Ratione ait, quæ Virtutis norma est: Recta verò Rationi obsequi & Deo idem est. Nam Rationale genus propria illuminationis sufficienter Particeps ea vult quæ Lex statuit Divina: Animæque secundum Deum disposita ejusdem sententia est cum Deo, & ad Divinum Numen Lumenque spectans facit qua in datis circumstantiis ipse faceret Deus.

*In Aurea
Pythag.
Carmina.*

17. Multa hujusmodi occurrunt apud Scriptores antiquos, præcipuè verò apud Marcum Antoninum Marcumque Ciceronem, quemadmodum abundè constat ex eis quæ supra citavimus. Addam duntaxat breviusculum illud è primo de Legibus: Virtus eadem in homine ac Deo est. Quod cum ita sit, quæ tandem potest esse inter eos propior certiorque cognatio? Ad Virtutis verò vitæque Divinæ voluptatem refertur quod alibi habet de præceptis cuique à Deo Delphico suiipsius, hoc est, animæ suæ, cognitione; ut ipsa scilicet mens se vitiis exutam cognoscat, conjunctamque cum Divina mente se sentiat, ex quo infatiabili gaudio compleatur.

*Tusculan.
Quest.
lib. 5.*

18. Verum nihil necesse est veterum suffragiis tam cumulatim ornare vel confirmare sententiam quæ (quod sæpius inculca vi)

culcavi) ex ipsa natura vel definitione Virtutis satis manifesta est. Nam quod simpliciter est optimum prosequi, non quod animali naturæ gratissimum, Divinum quiddam est, supraque animale naturam collocatum. Quamobrem, secundum hoc Principium vivere, quod non solum est *Præstantissimum & Divinissimum eorum quæ in nobis sunt*, sed re verâ Divinissimum quiddam, ac proinde perfectissimum quod in naturam nostram cadere potest, suprema illa Voluptas meritò censeri debet, summumve Bonum ac Finis ultimus in quo animam oportet tanquam in summa sua perfectione ac felicitate acquiescere.

19. Atq; hæc sunt quæ accendere animos nostros debent atq; inflammare ad studium Virtutis. Superiunt paucula quibus nosmetipsos in Virtutis studio dirigamus. Quorum primum est *Mη ἐκδύω-σθαι. Μη ἀπαρπαζῆναι*. Prius *Marci Antonini*, posterius *Epidæti*, monitum est. Utraque verò præcipiunt, *Ad nullum opus temere & inconsulto exsilire vel rapi nos oportere*.

20. Alterum est, *Nunquam committere quicquam contra propriam Conscientiam*, sed eam in minimis juxta ac maximis integram & intemeratam conservare, constanterque observare præstantissimum illud *Epidæti* præceptum, *Quicquid videtur optimum, id Lex esto tibi inviolabilis*. Qui enim semel didicit majus bonum minori (etiam

(etiam salva Conscientia) posthabere, verendum est ne tandem discat minus illud quod reliquum est bonum pari ratione abjicere, sequē totum corno ac fordibus polluere. Nam pars boni quam prius abjecerat æque bonum erat ac reliquum illud quod mox est abjecturus. Opera igitur diligenter adhibenda est ut ab omni abhorreamus turpitudine. Nam præsens peccatum viam sternit futuro, singulaque nostra Admissa quasi tot annuli sunt ferrea illius vel adamantinae Catenæ, quæ tandem inextricabili Nequitie æternisq; tenebris innodabuntur.

21. Tertium est, *Ut in singulis que vobis occurrunt abjectis exercitium Virtutis quaramus.* Quicquid enim sit, recte fieri potest vel perperam, decore vel indecore, iuste vel iniuste, cum ratione & modo, vel extra rationem modumque. Semper igitur invigilandum est ac diligenter dispiciendum, quomodo in unaquaque re id agamus quod maxime deceat.

22. Quartum est, *Ardentissimis precibus apud Deum contendere, ut sufficientes nobis vires insuadere dignetur ad Virtutis perfectionem assequendam.* Neminem enim mortalem pudere oportet tam divinum donum ab eo petere & accipere à quo & existentiam suam accepit. Imò verò audacter affirmare possim, eum qui sine sinceris ad Deum precationibus Virtutem sectatur nunquam illam posse assequi, sed evanidam

*De Natura
Deorum
lib. 2.* evanidam duntaxat aliquam illius umbram & inane imitamentum. *Nemo Vir magnus sine aliquo afflatu divino unquam fuit,* inquit Cicero. Nihil autem verâ vivâque Virtute majus aut excellentius est, quam propterea sine Deo adipisci prorsus est impossibile.

*In Aurea
Pythag.
Carmina.* 23. Neque quisquam mirari debet quod *Preces Morali Philosophiæ adjungo, qui & Pietatem* tanquam genuinam illius partem ipsi supra adjunxi. Sed & Philosophi ipsi eas olim illi adjunxerunt, *Epictetus, Plato, Antoninus, alique;* præter cæteros verò *Hierocles* hisce ferè verbis: *Neque enim oportet solummodo promptè aggredi que pulchra sunt, tanquam si penes nos esset successus absque Divino auxilio; neque nudis petitionibus contentos esse, nihil ferentes ad acquisitionem eorum qua petuntur. Sic enim vel Virtutem atheam, si fas sit ita loqui, reddemus, vel petitionem inefficacem. Quorum primum, Atheum cum sit, ipsam Virtutis tollit essentiam; alterum verò, qua est ignavia, precum enervat efficaciam.*

*Xenoph.
lib. de Ad-
ministrati-
one dome-
stica. De
Legibus. l. 2.* Sed forsan & alia quædam superadjicere non abs re erit: ut illud Socratis apud *Xenophontem, Conari cum bonis Diis unumquodque opus incipere; nec non illud Ciceronis, Ad Diis immortalibus nobis agendi capienda sunt primordia; etiam Platonis illud in Timeo, Ad quamcunque rem nos accingimus, sive magnam sive parvam, oportet primo in loco invocare Deum; postremoque egregium illud Epicteti*

Epicteti de compescendorum affectuum studio, Certamen quidem magnum est, opusque planè Divinum. Dei igitur memineris, eum invoca opitulatorem & auxiliatorem, quem admodum Nauta Dioscuros cum in tempestate navigant. Quæ enim major tempestas quàm quæ oritur ex imaginationibus violentis, ipsamque Rationem elidentibus? Quo nihil dici potest ad rem nostram accommodatius.

Arrian.

Comment.
lib. 2. cap.
18.

Preces igitur fervidæ, quibus Virtutis fontem agnoscimus, laboribus nostris ac conatibus per quos ad Virtutem aspiramus, etiam ex Philosophorum sententia semper sunt adjungendæ.

24. *Preces autem illæ hîc non maximè valent quæ exteriori quodam modo atque oratorio prolixius effunduntur, sed breviusculæ illæ, ab intimo animo, meditationum vi ac pondere perculso, quæ crebrò emittuntur, quasque ab imis præcordiis profunda comitantur suspiria, & vehementissimi erga Deum Virtutemque anhelitus. Hisce enim laboribus atque angoribus ventilamus & expurgamus sanguinem spiritusque, & pleniores in eos haustus puri ætheris transmittimus, quibus corpus Luciforme (quod & tenue ac spirituale vehiculum Hierocles appellat) augemus & corroboramus, adeoque tandem cum his Deum ipsum quodammodo in animam nostram imbibimus & transfundimus.*

25. Quin-

25. Quintum & ultimum præceptum est illud Pythagoricum, quo monemur singulis noctibus ante somnum recollere apud nosmetipsos quæ fecerimus interdium; ut quæ rectè facta sunt, de eis gratias agamus Deo; quæ verò perperam fecimus, apud conscientiam nostram severiter reprehendamus, firmiùsque indies propositum animo infigamus & inuramus omnia agendi juxta perfectissimam Virtutis normam.

*Mollia nec priùs obducat tua lamina somnus,
Exacti quàm ter reputâsti facta diei;
Quid lapsus feci? quid rectè? quid boni omisi?*

Cujus moniti observatio permagnam vim habet ad accuratissimam morum correctionem, & ad Virtutem omnimodam animis nostris ingenerandam.

SCHOLIA

IN CAP. III. SECT. XV.

Manifestum est quodd viri probi voluptas lætitiâ imitetur Divinam, mentem Deûmque comitans, &c. Quæ in hac sectione tribusque proximè sequentibus, de Divinitate virtutis voluptatisque ex ea profecta, inculcantur, non possum me abstinere

scire quia notem quam consentanea sint prima illi summeque Moralitatis Legi, quæ est verus sincerique Amor Dei, qui oritur ex consensu Animarum nostrarum cum Divina vita ac natura. Unde conscius sumus nos *ἐκ τοῦ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς* ut loquitur Antoninus, ex vivo sapidoque sensu Divini Amoris illiusque pulchritudinis & influxus actiones nostras omnes ordiri & peragere, atque sic perpetuam quandam cum Deo communione colere, quæ sola vera virtutis vita est, & ad quam omnes bonæ Anima tenentur anhelare, nè nubem pro Junone, exanimemque virtutis umbram pro solida virtute amplexari videantur. Nulla enim solida est, sine hoc Amore Divino, virtus.

C A P. IV.

Quæ Virtutum Primitivarum acquisitioni inserviant.

1. **H**Actenus istiusmodi documenta tradidimus quæ Virtutum acquisitioni in genere inserviunt; quæ certè tam efficacia sunt, si quis eis uti velit, ut superfluum videri possit ad species descendere. Ac proinde multo brevius hic agemus, & leviter duntaxat tangemus singula.

De

De tribus igitur *Virtutibus Præcursivis* hoc tantum moneo, vel potius repeto, Nullam omnino Virtutem absque ipsis acquiri posse, nullam exerceri vel consistere. Quod excitare in nobis debet omnem curam ac diligentiam, ut has *Præcursivas* saltem *Virtutes* in solidum possideamus.

2. Quarum prima, *Prudentia*, quomodo acquirenda sit, vel ex ipsius definitione & explicatione *Lib. 2.* satis liquet. Quæ cum tam latè patet quàm res agundæ & contemplandæ, ad primas obiter referemus illud *Marci Antonini*, lib. 7. *Præsentem imaginationem curiosius inspicere, nequid subinfluat minus rectè perceptum.* Quod explicatiùs indigitat *lib. 3.* eximio hoc præcepto; *Definitionem quandam & delineationem semper facere illius quod sub imaginationem cadit, ita ut quale sit secundum essentiam, nudum, integrum, intimèque per partes divisum, dispicias.* Quæ proculdubio maxima *Prudentia* pars est. Ex hoc enim ut plurimum maximè frustrantur & falluntur homines in rebus averfandis amplectendisve, quod eas nec nudas integrasque, nec per partes omnes perpendunt, sed externam tantum speciem contuentur, partesve illas quæ primo aspectu gratæ sunt vel ingratae, prætermittis reliquis: unde stulta admodum & temeraria sit ipsorum in rebus pensitandis computatio, dum, malè subductis calculis, Partes apud eos Integrorum vices obtinent, parèmq; illis valorem. Opor-

sect. 54.

sect. 11.

Oportet igitur, prout *Epictetus* eum monet qui *Olympia* vincere tam impensè cupit, pensitare prius quæ antecedunt quæque consequuntur, & postea ad opus se accingere, cap. 35. Quod spectat etiam illud quod subsequenti capite occurrit; Primum, O homo, considera qualis res sit; deinde propriam tui ipsius Naturam perpende, si poteris ferre. Quod nisi fecerimus, fieri vix potest quin plerumque nos incepti poeniteat, & perpetuis Fortunæ ludificationibus defatigemur.

Ad hoc *Prudentiæ* genus referri etiam debet præstantissimum illud *Epicharmi* Monitum, *Esto sobrius, & memento diffidere: hi enim ipsi sunt Sapientia nervi.* Cui hoc affine est quod de nostro addimus, Non multum credere Fortunæ aut hominibus, sed soli Deo Virtutisque confidere, qui mutari nesciunt. Homines verò brevi temporis intervallo etiam à seipsis dissident, mutantque voluntates & consilia.

3. Ad res autem contemplandas spectant hæc paucula, quæ Sapientiæ studiosum meminisse oportet. Cohibendum scilicet esse assensum donec rem clarè & distinctè intellexeris. Quod consimile est antè-dicto *Antonini* præcepto de rebus agundis.

Qualæscunque res in seipsis sint, nullum eas in ratiociniis nostris locum habere debere ultra quàm Animi facultatibus innotescunt

§

Nullius

Nullius rei intimam nudamve essentiam cognosci posse, sed attributa tantum essentialia essentialisve habitudines.

Essentialia attributa immediate competere Subjecto, nec rationem ullam Physicam peti debere, darique posse, cur insint.

Ideam cujusque rei consistere ex attributis quibusdam essentialibus.

Ad perfectam cujusque rei scientiam requiri ideam, sive notionem, non solum claram & distinctam, sed plenam & adequatam, quæ omnia attributa inseparabilia quæ ei competunt complectatur. Possumus enim vel de industria vel per incuriam subjectum concipere sine aliquibus eorum attributorum quæ re ipsâ sunt ab ipso inseparabilia. Quod mihi fecisse videtur *Cartesius* in notione *Anima humana*, dum eam solâ cogitatione definit.

Postremo, Animo nondum purgato diffidere, nec Magistris ullive Facultati fidem habere præterquam Rationi, Intellectui, (qui communium Notionum penus est,) solidæq; Experientiæ.

4. *Sinceritatem* erga homines examinabis hac trutinâ; Si eos eodem modo tractes quo ab eisdem te tractari velis, memor illius dicti apud *Ciceronem*, Nihil esse unum uni tam simile, tam par, quam omnes inter nosmet sumus. Unde in eisdem circumstantiis eodem modo nos invicem tractare oportere manifestum est.

De Legibus
lib. I.

Erga

Erga Deum verò ac Virtutem *Sinceritas* tua patebit, si te tuæque omnia ita ipsis posthabeas, ut animitus cupias te libenter posse libertatem, fortunas, vitamque ipsam, eorum gratiâ perdere. Quod quidem si percipias te ferre posse, agnoscas te ad perfectam etiam pervenisse *Patientiam*. Tam horrendum autem atque enorme crimen est nosmetipsos, qui tam viles reculæ sumus, Deo Virtutique præponere, ut ea sola ratio sufficere videatur ad pertrahendum nos ad hujusmodi *Sinceritatis* studium.

5. Nec minùs strenuum suppetit pro *Patientia* argumentum. Justorum enim mortem, quam Virtutis Deique causâ opetunt, duplex excipit Immortalitas, Animæ una, altera Gloriæ.

Multum verò ad hanc Virtutem conferet, si quæ de viribus liberi Arbitrii agendis præcepimus, etiam hic observemus; nempe si universum ab eisi omnibus quæ corporeæ atque animali vitæ nimis grata sunt datâ operâ abstineamus, rebusque asperis ipsique ingratis constanti firmoque animo res ingeramus, quatenus fieri potest per sanitatem corporis morumque urbanitatem. Nam si in hoc proposito perstiterimus, internas vires supra quam dici potest adaugebimus, eamque hilaritatem animi atque magnitudinem in nobismetipsis excitabimus, ut tandemprehenderimus nos ad omnia præclara

promptos & paratos evasisse, nec tam amisisse voluptatem quàm mutasse, cùm animadverterimus Animam nostram distinctè & separatim à corpore suis propriis & domesticis gaudiis, ex hujusmodi Virtutis conscientia perceptis, perfundi totam & impleri.

C A P. V.

De tribus Virtutibus Principalibus Derivativis acquirendis.

1. **Q**UOD ad *Virtutes Derivativas* Principales attinet, *Iustitiam*, *Fortitudinem*, *Temperantiam*: *Iustitia* pars præcipua, quæ *Pietas* dicitur, ingenuis animis facilius ingenerabitur, si conferent quàm rudis & agrestis res sit *Impietas*, quàmque barbara & à bonis moribus aliena: Tantum scilicet Benefactorem præsentem præsentem non agnoscere, nec honorificè salutare, nec de innumeris illis beneficiis quibus nos quotidie cumulat ipsi solennes gratias agere. Quod igitur quemvis benè moratum hominem adversus homines commississe pueret, non te pudebit illud committere adversus Deum?

Hec

Hoc unicum igitur animos generosiores ad *Pietatem* maximopere stimulare debet: Cæteros verò mortales, quòd negligendo hujusmodi erga Deum officia favorem illius atque gratiam perdent, Divinæque Nemese se reddent obnoxios. Ad universos autem spectat ut meminerint ità inhærendum esse externo Dei cultui, ut internus, qui ipsi omnium gratissimus est, nullo modo negligatur.

2. Internum autem hunc cultum Dei imitationem esse † supra insinuavi. Quam† *Lib 2.* quidem sententiam mirificè ornant atque *cap. 5.* illustrent *Pythagorica* illa apud *Hierosolem* verè aurea. Deum optimè coles, si mentem tuam Deo similem efficias. Quod enim quis amat, id quantum potest imitatur. Et paulò post; Oblatorum sumptuositas non est Dei honor, nisi Divino cum sensu offerantur. Stultorum enim oblationes & sacrificia ignis sunt alimentum, sacræque eorum donaria suppeditata sacrilegis prada. Et quod ad Tempia attinet, breve illud Oraculum effundit, *Purgatâ Animâ non est Deo aptior locus in terris.* Cui & ipsum *Pythium* succinere facit illo versiculo,

Æquè animis sanctis atque ipso ego letor Olympo.

3. Sed nec illud omitemus quod paulò supra fusiùs & ornatius depromit: *Solus sapiens Sacerdos, solus Deo charus, solus qui scit precari.* Solus enim ille novit ritè cole-

re Deum qui Divinam nactus est scientiam, quique seipsum præcipue offert in sacrificium, suamque Animam in statum fabricatur Divinam, Mentemque pro Templo præparat ad Divini luminis susceptionem. Quem verò hic Hierocles sapientem, Aristoteles prudentem appellat. Uterque autem re ipsa idem est ac *εὐδαίμων*, sive *Virtute præditus*. Vera enim & ad perfectionem perducta Virtus, quæ Dei imago est, optimus illius est cultus, sed qui cum legitimis Religionis ritibus nunquam digladiatur.

4. Altera pars *Iustitia*, quæ *Probitas*, & vulgò *Iustitia*, sed strictiori sensu, appellatur, summopere ab hominibus piis colidebet, cum & ipsa sit Pietatis pars non contemnenda, ut quæ Virtutis pars est præcipua, quem optimum esse Dei cultum † supra demonstravimus. Sed & ab omnibus sacrosancta habenda est, omnique ab eis curâ ac diligentia tuenda, quod tam necessarium sit humanæ societatis vinculum, rerumque humanarum, atque adeò totius ferè mundi, fulcrum & columna, sine qua omnia fatiscerent & ruinas agerent.

Ecquem igitur eò. vesaniæ prorumpere unquam deceret, ut contra tam sacrosanctam Virtutem peccet, quò & ipsa mundi fundamenta suffodere, totamque vitam humanam confundere, meritò velle videretur?

5. Ità tamen quenquam justum esse, ut solummodo intra humanarum legum limites

† Lib. 2.
cap. 5.

tes se contineat, *Calliditatis* est potius quam veræ *Iustitiæ*. Neque enim qui hæc facit tam utilitati publicæ consultit quam suæ, quæ nulla *Iustitiæ* pars est, (quod bonum est alienum,) sed propriæ amoris effectus. Cui, demptis legibus, hæc larvata bellua tam effræni impetui indulgeret, ut qui modò ex lege vir bonus videri poterat, statim se proderet nequissimum turpissimumque nebulonem. Qui igitur se verà iustus esse velit, non credat se jam esse, nisi ita se fore etiam remotis legibus certò præceperit.

6. De *Fortitudine & Temperantia* hic re-
peti possint quæ suprà attulimus de *Pati-
entia*. Hasce *Hierocles* appellat *adamanti-
nas Anima custodes*, quibus remotis, illa
continud proditur omni turpitudini ac ca-
lamitati.

Quam necessaria *Fortitudo* sit, maxime elucescit ex præclara illa *Andronici* sen-
tentia: Quædam nempe ita inhonesta esse,
ut omnis sit præcisa agenti excusatio;
sed debeat homo totis viribus ea declinare;
quamvis ob idipsum mox trucidandus esset gra-
vissima prius omnia perpeffus.

Nullum igitur argumentum majus ex-
cogitari potest quò moveamur ad incum-
bendum omni studio *Fortitudini* acquiren-
dæ, quàm quòd, si hæc Virtute destitua-
mur, in aliorum potestate situm erit per-
summarum injuriarum comminationem sce-
leratos nos efficere, atque impios.

quidem servitute nulla turpior esse potest aut inferior, nec quicquam quod ingenuum animum magis aspero atque ingrato sensu pungat & lancinet, quàm sibi esse conscium, si quando magni alicujus mali terror immineat, se Virtutis ac Veritatis desertorem futurum esse ac proditorem.

7. Ab *Intemperantia* nos deterrere debet vel ipsum Voluptatis dedecus. Quàm vilis enim res est & abjecta, nos, cum homines simus, ex amore Voluptatis animalcula quasi quædam *inmensa* fieri, & tam certò voluptatum illecebris inescari quàm hamo pisces; atque hisce technis captos, cupiditatibus nostris, ut feræ catenis, eò pertrahi quò impurus quivis & versutus nebulo nos seducere velit? Nam Voluptas, quæ demulcet sensum, mentem de sua sede & statu dimovet, omnèque illius lumen extinguit, vires denique animi frangit; fidelèmq; illam custodem, sine qua nulla Virtus tuta esse potest, *Fortitudinem* ipsam, adinstar rabidæ cujusdam ac virosæ meretricis, impudenter adoritur miserèq; trucidat. Aded ut nihil æquè verum sit ac tritum illud *Ciceronis*, *In Voluptatis regno nullum omnino esse posse hominibus cum Virtute commercium.*

De Sensu.

8. Imò & ipsius corporis vires labefactat, & horrendos superinducit morbos; ità ut etiam corporis sanitatis gratià sedulo danda sit *opera Temperantia*; quanquam

hic

hic non sit legitimus illius modus & mensura, sed tam animi quàm corporis valetudo. Nam in robusto & bene-saginato corpore animi vires faciliùs extinguuntur.

9. Ità igitur *Temperantia* studendum est, ut non tam excrescat terrena corporis moles, quàm peritè probèque consulatur spirituum puritati & copiæ; juxta illud *Zoroastris* Oraculum, *Spiritum ne contaminato; nec incrassato superficiem;* quod idem est quod *tenne vehiculum & corpus immateriale* apud *Hieroclem*. Hæc igitur *Temperantia* summa est, *Peritè servare organum, & ad usum Philosophicos ritè adaptare;* quemadmodum monet ille.

*Hierocles
in Aurea
Pythag.
Carmina.*

10. Hæc est illa perfecta & philosophica *Temperantia*, si ità curentur corporis moles atque vires, ut optimarum rerum sensus ab ipsis interim non extinguatur, nec incrassescat nimis internus Spiritus, quem *Hierocles* *Spirituale vehiculum* appellat; ex quo cum ipsa Anima Internus noster homo confieri apud ipsum videtur. De cujus igitur cultu & purificatione eundem ex *Pythagoricis* oraculis paulò uberius differentem operæ pretium erit audire. O-

*In Aurea
Pythag.
Carmina.*

portet enim, inquit ille, cum *Virtutis exercitatione & Veritatis recuperatione* atque puritatis, curam earum rerum gerere quæ ad corpus attinent *Luciforme, quod & tenne Anima vehiculum* Oracula appellitans. Extenditur autem hac purificatio usque ad cibos potiusque & ad victum univèrsam corporis nostri

*stri mortalis, in quo jacet Luciforme, inspirans inanimi corpori vitam, ipsiusque compagem conservans. * Est enim corpus immateriale Vita, vitamque ingenerans materialem, per quam mortale nostrum corpus completur ex irrationali vita & materiali corpore consistens. * Ideoq; Simulachrum existens Interni Hominis, qui ex substantia rationali & immateriali corpore constituitur.*

11. Quibus innuit, ita nos Externum hominem, hoc est; molem hanc corpoream, curare oportere, ut interim nulla Interno fiat injuria, sed rationem atque modum Cibi & Potus, & reliquorum quæ ad mortale hoc corpus pertinent, peti debere ab incolumitate Interioris hominis, ut tenue illud lucidumque Animæ indumentum non incrassescat nimis nec obscuretur, sed purificetur & liberetur ab omni turpi ac servili consensu cum hac caduca machina. Quemadmodum paulò infra monet; *Verum quandoquidem Luciformi nostro corpori agnatum est alterum corpus mortale, * purificare illud oportet, & à consensu cum hoc altero quantum possumus liberare.*

12. Imò verò huc collineare videtur omnis omnino ipsius animæ purgatio & purificatio, omnisque aded Virtutis ratio, ut Interioris hominis puritas conservetur ac vigor, prout paulò post aliquantò fusiùs & copiosius nos edocet optimus ille Pythagorice Sapientiæ Interpres Hierocles: *Rationalis verò Anima purgationes vehiculo etiam*

tiam luciformi præspiciunt, nempe ut hoc ipsis alatum penniferumve factum supernum Anima cursum nullo modo impediat. Optima vero illius pennarum emissio (suprà enim Divinum omnem atque humanum animum concreta Potentiæ alati currus atque Aurigæ ex Platone comparaverat) est, decessum à rebus terrenis paulatim meditari, & nosmetipsos assuescere Immaterialitati, omnesq; sordes deponere quibus Luciforme corpus coinquinari possit ex conjunctione sua cum corpore materiali. Sic enim reviviscit quodammodo, viresque colligit, Divinæque vigore impletur, & Intellectuali denique Anima perfectioni connectitur. Tantum illa per Virtutem purificatio potest ad resuscitandum, recolligendum, & Divino quodam robore implendum, intimum illud & subtilissimum (quod & ipsum perpetuæ immortalitatis consors est) mentis nostræ vehiculum.

13. Magna fanè sunt hæc atque præclara Hieroclis documenta, quibus moneamur *Temperantiæ* saltem Philosophicæ quasi apicem esse, *Luciformis curationem puritati animæ congruam præstare*: Ut interior homo crassiorum voluptatum sensu non contaminetur, nec in consensum cum caduci hujus corporis falsis & furibundis gaudiis nimis impotenter & serviliter rapiatur; sed ut cognatum suum corpus, si-ve Luciforme vehiculum, purum & intemeratum conservet ab omni terrena immunditie.

14. Quod

14. Quod id ipsum est quod tandem adjungit ille à me toties laudatus Interpres, super isthoc versiculo Pythagorico,

————— *Tum singula pensa*
Aurigam mentem statuens ex parte superna.

Quem ad hunc modum explicat : *Mentem* quidem, ut quæ rationalis est potentia ; *Aurigam* verò, ut quæ corpus apprehendit regitque. *Oculus* verò amatorius super *Aurigam* collocatur. *Anima* enim tametsi una sit, oculo tamen quasi quodam circumspicit per *Veritatis* campum ; & facultate alterâ, manû quidem hand dissimili, * cognatum suum corpus (quod est *Luciforme*) cohibet, & ad seipsam constringit, ut tota ad Deum spectet, *Divinamque* possideat similitudinem. Quæ quidem nulla aptior perfectæ illius & Philosophicæ sive *Temperantiæ* sive *Continentiæ* potest esse descriptio, quæ nullas Corporis voluptates finit in interiorem hominem penetrare, Animamque facit quasi strictis loris cohibere consensum ab omni oblectatione quæ diviniora illa gaudia, quæ ex sensu Dei Virtutisque oriuntur, quovis modo lædat vel obscuret. Qui certè summus & perfectissimus est *Temperantiæ* scopus & mensura.

15. A quo quàm longè absint illi qui nondum ab illicita aut immoderata Venere sedâve Ebrietate & Ingluvie abstinent, ipsi apud seipsos perpendant ; seriôque e-

os

os pudeat, cum deorum immortalium vitam quodammodo adæquare potuissent, in turpissima abjectissimæque pecora degenerasse. An non multò igitur præstaret vel durissimam quamvis vivendi rationem inire, veteremque ferme ἀσκησιν denuo imitari, quàm ex istiusmodi luxu & molitie Virtutis rerumque optimarum, sensum extinguere, fidissimamque Virtutum omnium custodem, ipsam tandem animi Fortitudinem, perdere? Sed de *Primitivarum* Virtutum pariter ac *Derivativarum* Principalium acquisitione hæc breviter dicta sunt.

SCHOLIA

IN CAP. V. SECT. X.

EST enim corpus immateriale Vita, &c. Ζωὴ γὰρ ἐστὶ τὸ αὔλον σῶμα. Obiter hic notatu dignum est, qualem hoc in loco significationem habeat vocabulum Ζωὴ, neque enim operationem significat, sed essentiam sive substantiam, quemadmodum fit in voce ψυχή. Quâ verò ratione τὸ αὐροειδὲς σῶμα, τὸ αὔλον σῶμα hic appelletur, paulò penitiùs est inspicendum, quidve illud demum sit cui hæc omnia, τὸ σῶμα, τὸ αὐροειδὲς, τὸ αὔλον, ἡ Ζωὴ, τὸ λεπτὸν ὄργανον, (qua omnia in hoc Παραγράφο, Corpori Luciformi attribuntur), ἀεὶ ἐκδικεῖται.

judicentur competere, vel quod eodem recidit, quid illud sit quod apud Hieroclem *ὄψα δῶρον* appellatur. Ut verbo igitur absolutum, Nihil aliud esse existimo quam Animæ Plasticam, æthereo Divinove vehiculo inditam. Perceptivam enim Animæ partem, quantum ad amplitudinem, nullam ferè habere rationem puto cum Plastica collatam. Plasticam igitur tum ob extensionem, tum ob coalitionem cum vehiculo æthereo, corpus appellari; ob lucem verò vehiculi ætheriam *ὄψα δῶρον* i. e. Corpus Luciforme. *ἔκλον* verò hæc Plastica Anima reverà Spiritus sit, substantiæve immaterialis, ut corpus ob extensionem, ità *δῶρον ὄψα*, Immateriale Corpus propter spiritualitatem dicitur, & forsitan ob ipsam vehiculi, cum quo conjuncta est, tenuitatem, quæ spirituum immaterialitatem quodammodo imitari videatur, præsertim cum terrenis crassitudinibus comparata. *Ζῶν* verò significantissimè dicitur, cum reverà sit ipsa Anima, corpus mortale ac terreste vitæ Plasticæ actans, ipsiusque conservans, ut loquitur Hierocles. Tenue autem vehiculum dicitur. Tenue quidem ob essentia suæ spiritualitatem, subtilitatemque lucidi *Ἰσθη* cum quo unitur; vehiculum verò, quod mentem sive partem Animæ perceptivam, tanquam Aurigam circumvolutæ. Adeoque simulachrum existens Interni Hominis, &c. Vide igitur an non consentaneum sit hinc concludere, corpus Luciforme eadem fere formâ figuræ esse, quæ corpus

corpus nostrum terrestre, quæ certè opinio erat quorundam Patrum antiquorum.

Sect. 11. Purificare illud oportet & a consensu cum hoc altero quantum possumus liberare. Græca sic habent, Ἄλλ' ἐπὶ τὸν καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἡμῶν σῶμα προσέτι σῶμα θνητὸν ὄν, καθαρῶσαι δὲ καὶ τὸτο, i. e. purificare etiam hoc (nempe agnatum corpus mortale) oportet: tunc verò quod sequitur, καὶ πρὸς αὐτὸ συμπάθειας ἀπαλλαγῆναι ita exponendum est, ac si subintelligeretur ἡμᾶς, quasi integer sensus esset: καὶ ἀπαλλαγῆναι ἡμᾶς τῆς πρὸς αὐτὸ συμπάθειας, Purificare etiam hoc oportet, nosque a consensu cum illo liberari. Sensus verò in utraque versione idem ferè est. Versioque utraque supponit nos esse propriè τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, eo sensu quò explicavimus. Vide quæ ex Hierocle adduximus, Sect. 12.

Sect. 14. Cognatum suum corpus cohibet & ad seipsam constringit, ut tota ad Deum spectet Divinamque possideat similitudinem. Corpus mortale σῶμα προσέτις dicitur; Corpus verò luciforme, σῶμα αἰθερῶδες non agnatum sed cognatum, utpote quòd nihil aliud sit quàm Anima Plastica cum Aethereo vehiculo in unum coalescens, cum quò etiam apud Platonicos creata intelligitur, terrenum verò corpus postea ob lapsum ipsi adnasci. Itaque corpus Luciforme sic intellegendum cum reverà pars Anima sit, rectè dicitur illud cohibere & ad seipsam constringere, ut tota ad Deum spectet Divinamque similitudinem possideat; nempe ut ipsa etiam Plastica

stica suo modo Deiformis evadat, evadendo Boniformis, indelebili quodam Benignitatis affectu perquam intimè tincta & quasi saturata. Hæc enim Plastica, ut alibi moneo, præcipua verò Regenerationis est sedes.

C A P. VI.

De Virtutibus Reductitiis acquirendis; primoque de eis quæ reducuntur ad Iustitiam.

1. **I**NTER *Virtutes Reductitias* præcipuè emicant illæ quæ ad *Iustitiam* referuntur. Cujusmodi fuerunt *Liberalitas, Magnificencia, Veracitas, Fidelitas, Gratitude, Candor, Urbanitas, Verecundia, Humanitas, Hospitalitas, Amicitia, Comitas, Affabilitas, & Officiositas.*

Liberalitas autem non est negligenda, quòd eà testamur nos non tam angusti & contracti animi esse ut miremur pecunias, nec tam stupidi, ut nesciamus earum fines atque usus.

Magnificentiam commendant sua opera, quòd Publico prosunt, Mundúmque ornant & Historiam.

2. *Veracitas* autem omni studio amplectenda est, nisi quis videri velit ambulatorium

torium quoddam *Mendacium* larvatúsve Impostor, *μορμολυκεῖον* aliquod & terriculentum humani generis, à quo meritò omnes sibi metuant tanquam ab occulta aliqua subtilive peste ac veneno, vel à co-operta fovea quà insidiæ struuntur incauto viatori; tanquam à muto Spectro, quod tamen vitam humanam variis miscet turbis & frustrationibus, multisq; eam involvit laboribus & ambagibus quibus honesta hominum industria eluditur & defatigatur.

Hanc *Fraudem* & Calliditatem *Prudentiam* quidam appellari malunt, speciosum titulum Vitiorum pessimo obtendentes, à quo Virtutum verarum cœtus non minus abhorret quàm honestæ & pudicæ Matronæ à putidissimæ meretricis consortio. Alii sibi in hoc vitio applaudunt tanquam in selectiori quodam ingenii & acuminis specimine: Quasi verò quisquam ità natus sit stupidus, ut per mendacia & hypocrisin fallere non possit, si velit. Qui non potest fallere cùm velit, oportet eum profectò esse ingenii omnium tardissimi; qui autem vult cùm possit, vilissimi abjectissimique; qui verò cùm possit non vult, is demum magno animo est atque excelfo, verámque solus spirat *Prudentiam* & *Generositatem*, qui & felicissimos ut plurimùm rerum suarum exitus invenit, dum Hypocritæ & versipelles homines in summa tandem incidunt dedecora & infortunia.

T

Ficta

Ficta enim omnia celeriter tanquam flosculi decidunt, nec simulatum potest quicquam esse diuturnum

Fidelitas summopere colenda est, cum sine ipsa vix stare possit humana societas, cumque tam conspicua *Iustitia* pars sit servare promissa, & depositum reddere.

Unde etiam dispicere possumus quantopere obligamur ad colendam *Gratitudinem*; cum omne officium gratuitum sit quasi depositum quoddam, quod qui non reddit cum possit, summæ videtur reus infidelitatis. Imò verò tam præclara *Iustitie* pars est *Gratitudo*, ut qui hanc violare ausit, minimè dubitandum sit quin, si per Leges tutò posset, reliquas omnes *Iustitie* partes non incunctanter violaret. Quæ certè ratio quemvis ingenuum animum ità percellere debet, ut à nullo ferè flagitio æquè abhorrendum esse censeat atque ab hoc turpissimo monstro *Ingratitudinis*.

3. Ad *Candorem* adhibendum in congressu nostro cum hominibus hæc permovere nos debent: Nempe, tum quòd plerique omnes, si quid peccent, per ignorantiam peccant; nec tamen ità peccant quin plerumque etiam in his erroribus aliquid veri bonique parturiat eorum animus, cui proinde nos obstetricare debemus, candidè & benignè excipiendo singula, & in eum sensum interpretando qui maximè laudabilis est, aut saltem tolerabilis: tum etiam quòd paci animorúmque
agglu-

agglutinationi, quâ nihil inter homines optabilius est, hâc ratione optimè consuevimus.

4. Nec ab *Urbanitate* ità nos alienos esse oportet, ut, cum ipsiitari joci nesciamus, alios, quantumvis non inuenistè jocantes, audire ferreque nolumus. Est enim humanæ vitæ condimentum laborumque; pergrata relaxatio jocandi dexteritas. Quamquam enim ità à Natura generati non sumus ut ad ludum & jocum facti esse videamur; uti tamen illis licet, sed sicut somno & quietibus cæteris, tum cum gravibus seriisque rebus satisfecerimus.

Ad hunc sensum *Cicero* in *Officiis*; qui, cum duplex jocandi genus statuit, unum illiberale, petulans, flagitiosum, obscenum, alterum elegans, urbanum, ingeniosum, facetum, de hoc posteriori genere omnino est intelligendus. Cujus tamen sales si quando risum movent & cachinnos, is qui perstringitur, modò probus sit, non tam leviusculis suis vitiis vel defectibus insultari putare debet, quàm virtutibus applaudi; juxta ea quæ tradidimus de *Passio-
num Interpretatione*. Quòd si fortè quis improbus mordaciùs uritur, expurgare debet animo materiam cui Joci aculeus infigitur.

5. *Verecundia* in singulis nostris actionibus servanda est, quòd quasi apex & flos sit *Justitia*, summæque illius perfectio; quemadmodum suprâ fusiùs docuimus, neque opus est eadem hîc repetere.

Lib. 1. cap. 11. sect. 2.

Lib. 2. cap. 8. sect. 11.

Huma-

Humanitas verò præter cæteras Virtutes præcipuè est colenda. Omnes enim communi cognitionis & æqualitatis quodammodo vinculo continemur; nec censendus est homo homini multò præstare, cum ex æquo universi Mortis & Immortalitatis, Passionum & Rationis, participes sumus. Qui igitur alterum despicit, contemnit, negligit, minùsve humaniter tractat, Naturæ humanæ jura perdidisse videtur & privilegia, palàmque contra seipsum sententiam tulisse, parùm utique referre, si ipse in eisdem circumstantiis eodem tractaretur modo. Cum enim homo sit, si immunitatem aliquam hîc sibi præ cæteris reservari vellet, stolidi profectò hæc esset & ridicula animi elatio & arrogantia.

Nemo igitur, quantumvis tenuis sit fortuna, contemni debet aut contumeliosè tractari, modò vir probus sit, nec propriâ culpâ humanæ Naturæ jura perdidit. *Introite, etiam hîc dii sunt*, inquit *Hesæclitus*. Quod de pauperrimi cujusvis pectore, modò probus sit, verissimum esse censendum est: Quem proinde, ex communibus humanæ naturæ privilegiis, tantum sanctum quoddam ac divinum Animal, debito amore & observantiâ semper excipere debemus.

3 6. *Hospitalitati* autem commendandæ multum infundare nihil opus est, cum sit tam manifesta pars *Humanitatis*: eò verò magis

magis necessaria, quo magis sint Incolarum injuriis expositi peregrini, magisque domesticis commodis & subsidiis destituti. Hosce igitur perquam humaniter tractare debemus, ipsorumque commodis, ubi opus est, diligenter inservire; non immemores quod beati Genii etiam nobis in hac Animarum nostrarum peregrinatione in summis difficultatibus & angustiis maturè succurrunt, seduloque opitulantur.

7. Porro, quod ad *Amicitias* attinet, petendæ quidem sunt illæ tanquam communia humanæ vitæ ornamenta & præsidia. Quod si fortè in eos incidas qui valde diligi mereantur, memineris animum adjicere Virtutibus potius quam personis, quæ mortales sunt & mutabiles; neque tam affectus vehementiâ aut inertis quodam passionis dulcore (qui miras in te tragedias excitare poterunt) *Amicitia* partes expleri censeas, quàm sincerâ fide & constantiâ atque alacri quadam & officiosa benignitate erga eos quos amas.

8. Denique *Comitas*, *Affabilitas* & *Officiositas* colendæ sunt tanquam benevolentiam conciliatrices optimæ, mutæque pacis & amicitie conservatrices. Unde valde inconsultum esset si quis minores istas Virtutes negligeret, cum favorem hominum, qui maximi tum ad jucunditatem vitæ tum ad securitatem momenti est, rebus tam parvis leviculisque possit demereri.

C A P. VII.

De Virtutum acquisitione quæ ad Fortitudinem reducuntur.

1. **V**irtutes quæ ad *Fortitudinem* reducuntur sunt *Magnanimitas*, *Generositas*, *Lenitas*, *Constantia*, & *Diligentia*; item, *Vivacitas*, *Animi præsentia*, *Strenuitas*, & *Virilitas*.

Magnanimitatem commendat, quòd animum in multa ac minuta non distrahat, sed ad optima maximæque, quæ pauca sunt, aspirare faciat; quòdque humanæ naturæ præstantiam rectè æstimare nòrit, nec eà abuti velit ad minima quæque ac vilissima prosequenda. Cùm igitur nihil majus sit vel excellentius Deo ac Virtute, in hisce colendis mentem nostram ac voluntatem corroborat & statuminat, nec ad vulgaria objecta diffuere finit & evagari.

Hoc etiam commune habet hæc Virtus cum *Magnificèntia*, quòd ipsius præclara facinora Publico præcipuè profint, Mundi que secula ornent & Historiam.

2. *Generositatis* verò utilitas & perfectio ex eo elucescit, quòd quis per eam solâ Virtutis veræque Beatitudinis conscientia contentus sit, absque hominum plausu & suffragiis;

suffragiis; quódque nil non sincere faciat, aut in gloriolarum inane aucupium; nec Veritatem Virtutémque deferere velit, quantumvis omnium mortalium odia & contumelias in se excitaret.

Quaquam enim aliquid possunt ignominiae metus famaeque ac gloriae cupiditas in Virtute acquirenda; cum tamen semel acquisita sit, nihil magis istis opus est quam illa lignorum structura qua in exstruendis aedibus utimur, quae, postquam aedificium exstructum est, diruere solemus, & postmodum comburere.

3. Maximopere igitur colenda est haec Virtus tanquam reliquarum fidelissima custos & conservatrix; praesertim vero ab eis juvenibus quos Natura ad Virtutem propensiores finxit, qui tamen contumeliarum metu à sociis in ipsos intorquendarum ad turpes actiones vel inviti saepe numero pertrahuntur. Noverint itaque illi summæ esse *Generositatis*, Virtutis causâ quasilibet sociorum contumelias & dicta ferre simul & contemnere; nec pudoris esse, sed pusillanimitatis, eis morem gerere qui ea suadent quæ ipsi inhonesta illicitave esse suspicantur. *Pythagorámque* potius audiant hoc in loco,

—— Summè reverere teipsum,

quam tam importunos & impudentes rerum pessimarum suasores.

T 4

4. Quia

¶ eis
 iav. 10.
 lib. 10.
 sect. 18.

4. *Quin & Lenitas* vel eo nomine maximi facienda est, quòd inexpugnabilis quasi quædam Arx sit contra omnes omnium hominum injurias & opprobria. Quod etiam notavit *Marcus Antoninus* in præclara illa sententia; *Invincibilis quædam res est Mansuetudo*, sive *Lenitas*, modò genuina sit, nec cum subrisorio quodam rictu conjuncta, nec personata. Nullum igitur fortius munimentum est ad conservandam animi nostri pacem & tranquillitatem quàm hæc *Lenitas* vel *Mansuetudo*; nec ullum illius fulcrum firmitus, quàm si meminerimus omnes per ignorantiam peccare, sive dictis nos lædant sive factis. Quò spectant *Stoica* illa & *Socratica*, *Sic ille opinatur, & Omnis improbus ignorat*.

5. *Constantiam* autem tueri debemus, nè fortuitò & sine ratione agere, nullamque omnino Virtutem habere, videamur.

——— *Semper, qui bonus est, bonus est.*

Qui verò nunc bonus, nunc malus est, incertis quibusdam & corporeis auris hæc atque illac fortuitò vehi impellive potius existimandus est, quàm immutabilibus Virtutis rectæque Rationis principiis regi.

6. *Diligentia* denique colenda est, tanquam cæterarum Virtutum sedula quædam atque alacris famula ac ministra; vel potius tanquam externarum nostrarum actionum immediata moderatrix ac domina,

domina, quæ corporeæ hujus molis membra, quantumvis torpentia & languida, ciere novit ad debita vitæ officia obunda.

7. Reliquæ Virtutes quæ ad *Fortitudinem* reducuntur tam arctam habent cum hisce de quibus jam egimus affinitatem, ut novis argumentis non sit opus quibus ad eas amplectendas moveamur: Ipsæ enim sunt vel *Diligentia*, vel *Constantia*, vel *Magnanimitatis* quædam quasi propagines.

C A P. VIII.

De acquisitione earum Virtutum quæ reducuntur ad Temperantiam; deque Divini Amoris excitatione.

AD *Temperantiam* referuntur *Frugalitas*, *Humilitas*, *Austeritas*, *Modestia*; item, ex *Andronico*, *Facilitas victus* & *Tenuitas*, *Gestus inculpabilitas*, *Animusque contentus*. Quarum *Facilitas victus* ac *Tenuitas*, *Animusque contentus*, *Frugalitatis* quidam sunt quasi modi vel species; quemadmodum *Gestus inculpabilitas* *Modestia*.

2. *Frugalitatem* autem id maximè commendat, quod sit *Sobrietatis* aut mater aut comes, & *Morborum* ac *Paupertatis* fugatrix.

gatrix. Etiam quòd maturiorem quandam sibi habet annexam prudentiam atque curam, nè lautius & splendidius vivendo quàm facultates ferant, postea nè frugaliter quidem amicos excipere valeamus, aut, quod multò est intolerabilius, absque ipsorum ope nequeamus vivere. Unde veræ *Frugalitati* Generositatem etiam quandam honestamque animi Magnitudinem subesse posse videmus.

3. Quod etiam videtur in illis cognatis ipsi Virtutibus contingere quæ ab *Andronico Rhodio* recensentur. Nam qui tenui facileque parabili victu contentus est, arcem possidet inexpugnabilem, & quæ cedere nescit ullis aut hominum aut Fortunæ injuriis, quæque defensorem suum nunquam permittet à quovis mortali in servitutem abduci. Ille enim qui minimis indiget Deo proximus est, cui soli perfecta competit ἀνάρκεια.

4. Porro, *Austeritas* five *Gravitas*, & *Modestia*, cum suis cognatis Virtutibus, diligenter colendæ sunt, tum quòd mores vitamque externam ornant, tum etiam quòd Animum ipsum purum castumque conservant, primaque Vitiorum tentamenta frangunt & retundant, & vel levissimas quasvis turpitudinis umbras & simulacra ex imaginatione abigunt fugantque.

5. Nulla autem omnino Virtus majori studio prosequenda est quàm *Humilitas*: quandoquidem nec ullæ capitaliores pestes

stes rebus humanis se intermiscant quàm *Ambitio* & *Avaritia*. Hinc Patriæ & Amicorum Proditiones, hinc Trucidationes Principum, hinc Desertiones Veritatis & Religionis, foedæque erga Deum ac Virtutem fraudes & tergiversationes omniæque prorsus Injustitiæ genera, oriuntur. Ità ut meritò dubitari possit, an tormentorum mortisque metus majorem vim habeat ad cogendos homines ad impietatem, quàm divitiarum & honorum cupiditas, diræque dominandi libido; plûsve præsidii sit Virtuti in ipsa *Fortitudine*, an in *Humilitate*, quæ mundanis cupiditatibus auferri nos non finit, nec humanarum rerum splendore & strepitu, ut pueri picturis & crepundiis, vehementiùs oblectari.

6. Quanquam enim ex titulo hæc Virtus despicibilis videri possit, est tamen solidissimæ perfectissimæque Sapientiæ tam conspicua filia, ut nec *Lucretius* quidem, vir sanè aliàs hujusmodi rerum haud ità gnarus, eam mihi visus sit ignorasse, sed & admodum graphicè illam depinxisse his versiculis.

*De Rerum
Natura
lib. 2.*

*Sed nil dulcius est benè quàm munita tenere
Edita doctrinâ Sapientum templa serena;
Despicere unde queas alios, passimque videre
Errare atque viam palantes querere vita,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Noctes atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes rerumque potiri.*

O mi-

*O miseræ hominum mentes! ô pectora ceca!
Qualibus in tenebris vita quantisque periculis
Degitur hoc ævi quodcumque est! &c.*

Qui sic sapiunt, sat scio, à vulgari & idiotico hominum genere contemnuntur ferè & irridentur, tanquam aërea quædam Animalcula quæ auras captant & inani vescuntur æthere, hoc est, quæ leviusculis rerum umbris evanidisque imaginationibus indulgent, sensu verò rerum solidæque substantiâ prorsus privantur.

7. Sed bonos hosce viros obsecro mihi narrent, qua in re Potentes illi atque Divites Naturæ donis magis solidè fruuntur quàm isti qui, tametsi necessaria ad victum ipsis non desint, tenuiori tamen utuntur fortunâ. Num sapidiùs & iudundiùs edunt vel bibunt quàm pauperiores illi qui honestis laboribus diem terunt, & sudoribus addunt temperantiam? Num altiùs illis profundiusve dormiunt, aut firmiori animi corporisq; utuntur valetudine? Quòd si nihil horum sit, an non ipsi Potentes atque Divites æquè imaginationibus indulgent, ac qui Virtuti veræque Sapientiæ sunt dediti? Qui si rectè existimantur auras captare & inani vesci æthere, magni sanè illi viri atque opulenti potiori jure ex superfluis suis divitiis & honoribus nihil præter fumos, vapores, pinguioresque quasdam fuligines, haurire censendi sunt. Utrùm verò præstet

stet puriori aere vesci an crasso & fuliginoso, discutiendum aliis per otium relinquere.

Si vatri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil Divitia poterunt regales addere majus.

Horat. Epist. lib. I. Epist. 12.

Quod si corporis functionibus & commoditatibus pares sunt præpotentes illi, & pauperes, quibus tamen interim ad vitam necessaria non desunt; superest ut solis animi cogitationibus & phantasmatis differant. Utri verò pulchriores habituri sint præstantioresque animicogitationes siue phantasmata, illine qui superfluis opibus & honoribus inhiant, an hi qui Virtuti veræque Sapientiæ totos se dedunt, nemini, opinor, difficile esse potest augurari.

8. Postremò, ut in nihilo deficiat hæc nostra Parænesis, etiam de *Divino illo Amore atque Intellectuali* superaddimus, quod omnibus nervis eniti debeamus ad eum adipiscendum, * tanquam primam & perfectissimam omnium Virtutum mensuram atque normam; quam præsentem semper nos habere oportet & quasi ante oculos positam, * ut ab hoc Divino exemplari omnium nostrarum actionum modos rationesque deducamus.

Hujus autem Divinissimæ perfectionis, & quâ nulla major in naturam humanam cadere potest, Procreatrices præcipuè & Con-

Conservatrices sunt *Humilitas* & *Temperantia*. Voluptates verò corporis Divinum hunc animi sensum extinguunt, quem admodum etiam facit effrænis illa Divitiarum & Honorum cupiditas. Animâ enim contractâ in sordidos hosce cæcosque ardores, libera illa & cœlestis flamma continuò suffocatur. Unde necesse est hominem obductis hisce tenebris in varia turpitudinis atque injustitiæ genera prolabi.

Si vis igitur *Divinum illum Amorem* adinstar ignis cujusdam Vestalis in Templo Cordis tui perpetuò splendere & ardescere, * sedulò tibi danda est opera *Temperantia* & *Humilitati*.

9. Quòd si nondum tibi eluxerit, ardentibus ad Deum precibus cœlestem hunc ignem in Anima tua accende : memor interim, quòd solis verbis votisque parùm proficies ; * quòdque, dum ad hanc internam vitam ferventissimo voto atque affectu anhelas, externis moribus, quantum poteris, eam debes imitari. Quod spero te facturum cum successu, si pauca hæc monita ritè observaveris.

A Voluptatum igitur illecebris diligenter tibi caveto. Nihil per odium vel invidiam contra quenquam patrato. Pauperes pro facultatibus tuis sublevato & foveto. Iram contra hominum injurias & contumelias strenuè comprimito. Humilis & abjectæ fortunæ homines nè petulantè

lanter conculcato; quin & Paupertati probæ aliqualem honorem & observantiam deberi censeto. Malum bono compensato, & amarulenta dicta blandis & benignis alloquiis diluito. De inimicis tuis nè tum quidem cum securè poteris vindictam sumito: nec tamen ità amicitiam cum quoquam cole, ut Virtutem Veritatēque illius causā deferas, publicāve ei postponas utilitatem: hoc est, Non quod tibi ipsi vel cuivis. alteri, quantumvis amicissimo, ex animali sensu adlubescat, sed quod propria Conscientia simpliciter & absolutè optimum judicaverit, summā fide & constantiā prosequere.

10. Atque hæc sunt quæ dicenda censuimus *de Virtutum acquisitione* tam in specie quàm in genere. Totam jam tandem documentorum seriem brevi illà *Pythagoricā* hortatiunculā claudemus: *His operare, hac meditare, hac omni studio atque curā amplectere: Hac enim pedes tuos in Divinis Virtutis semitis ità demum firmabunt, ut nunquam eos sinant aut vacillare aut labi.* Quæ quidem Virtutis perfectio humanæ Felicitatis pars longè maxima est & principalissima. Solùm superest ut de illius tandem partis acquisitione quæ in *Bonis Externis* consistit breviter agamus.

SCHO-

S C H O L I A

IN CAP. VIII. SECT. VIII.

TANquam primam ac perfectissimam omnium Virtutum mensuram atque normam, &c. Hinc igitur rursus pater, nos in Noematis Moralibus hujus prima maximèque Fundamentalis Legis omnis vera Moralitatis mentionem omisisse, non quidem ex eo quòd nesciremus reverà primam esse maximèque Fundamentalem Legem, sed quòd talis esset quæ non nisi Adeptis Regenitivæ innotesceret. Noemata verò Moralia istiusmodi sunt quæ omnibus hominibus, Irregenitis perinde ac Regenitis, nisi in meras pecudes degeneraverint, possint innotescere.

Ut ab hoc Divino exemplari omnium nostrarum actionum modos rationesque deducamus. Quod id ipsum est quod monet Apostolus, Omnia vestra fiant in charitate. Quæ proculdubio aureorum illorum seculorum, Philadelphianæ Ecclesiæ statu præfiguratorum, suprema Lex erit & communis quasi Tessera.

Sedulò tibi danda est opera Temperantiæ & Humilitati. Temperantiæ quidem non solum evitando manifesta in ingluviem, Ebrietatem & Libidinem, à quibus corpus hoc terrenum leditur, sed ità curando externum hominem ut nulla interno fiat injuria, quem-

quemadmodum fusiùs explicavi cap. 5. sect. 11. Humilitati autem, non solum contemnendo Divitias & Honores externos, sed extinguendo penitus ex animo omnem sensum gloriae & existimationis apud homines, ut omnia agas ex puro amore erga Deum atque proximum.

Sect. 9. Quòdque, dum ad hanc internam vitam ferventissimo voto atque affectu anhelas, externis moribus, quantum poteris, eam debes imitari. Immensi momenti est hoc monitum, praesertim adversus quosdam, qui bona malaque opera, nisi quis ad internum hunc vitae statum pervenerit, perinde habent, nihilque apud Deum acceptum iri contendunt, nisi ab ipsius spiritu profectum. Quasi verò naturali conscientiae suae partes agenda non essent, nihilque faceret ad assequendum excellentissimum illum internae vitae statum, si quis ratione convictus de illius praestantia, cum externis moribus quantum potest imitaretur: Hac imitatione non quidem contentus, sed quòd, cum sincerus sit, hanc qualemunque velit Deo oblationem offerre, tanquam certissimum, & sibi pariter atque Deo, sinceritatis suae testimonium. Enixè interim anhelans ad internam illam Divini Amoris perfectionem, perpetuisque precibus Deum sollicitans, ut sanctum illum Spiritum ubertim ei infundat, ut sic perennem tandem aeternae justitiae fontem in corde suo ebullientem persentiscat. Omnes autem bonas actiones externas interim negligere donec huc perventum

ventum sit, videtur profecto *vastram* quandam Hypocrisim potius sapere, quam, quæ nullo prætectu unquam intermittenda est, *Animi* sinceritatem.

C A P. IX.

De acquisitione Bonorum Externorum.

1. **Q**uantilla pars *Bonorum Externorum* ad humanam Beatitudinem requiratur, satis supra indicavimus. Restat jam ut breviter evincamus, si vel ex illorum omnium quæ diximus *Bonorum externorum* accumulatione humana Felicitas aliquo modo perfectior videri possit & consummator, quod *Virtutes morales* non mediocrem vim habeant ad eorundem etiam omnium acquisitionem.

2. Præcipuas igitur eorum species recensimus denuo, perpetuoque indigabimus quantam vim habeant ex Virtutibus aliquæ, si non omnes, aut ad illa ipsa bona acquirenda, aut saltem quæ ipsis analogæ sunt, & quæ præstantiora tamen eis rectius existimare poteris quam succedanea.

3. Cæterum quod ad duas primas ipsorum classes attinet, Bona utique illa *Anime* atque *Corporis*, manifestum est permagnam vim habere Virtutem ad ea ipsa

• *in specie* adipiscenda, vel saltem augenda & conservanda. Quod primò liquere potest de Bonis eis externis quæ ad *Animam* referuntur; qualia sunt *Ingenii dexteritas & subtilitas, Memoria fidelitas & comprehensio, item Scientia, Ars, & Sapientia.*

• Ecquid enim *Ingenium* acuere magis potest subtiliùsve reddere quàm Philosophica illa quam supra descripsimus *Temperantia*? Cùm è contrà vel optimum subtilissimùmque ingenium ex Ebrietate & Ingluvie turpique voluptate obtusum torpidùmque evadat.

4. Eadèmq; prorsus ratio est de *Memoria*, cujus vires proculdubio mirum in modum conservat confirmatque *Sobrietas & Temperantia*; Exercitatio autem adauget, quæ fructus est *Industria & Diligentia*: Cùm interim nîhil magis illam facultatem labefactet quàm Ebrietas, Venûsque immoderata, quàm Somnolentia denique, & Desidia.

5. *Artes Mechanicas* Virtus quidem non docet Moralîsve Philosophia; nec sanè *Scientias Physicas Mathematicasve*: verùm nè parùm contribuere videatur Virtus ad eas omnes ediscendas, ex prædictis satis constat eam conferre & *Ingenii subtilitatem & Memoriam*. Quibus *Diligentiam* addas, & quæ Mathematica præsertim studia carere non possunt, *Mansuetudinem quandam animi & Patientiam*.

6. Summum verò divinissimūq; Moralis Philosophiæ donum habenda est illa quam ad id accuratè suprà descripsimus *Prudentia*, quæ quidem cum ad omnes Intellectuales habitus acquirendos permagnam vim habet, tum ad *Sapientia* acquisitionem, omnium sanè maximam. Cui tamen tanquam individua quædam comes adjuncta semper intelligitur illa quam modò dixi *Philosophica Temperantia*.

Frustrà enim ad *seram Divinarum cognitionem* aspirat, quæ propriè *Sapientia* dicitur, qui hisce duabus Virtutibus destituitur. *Impuro enim fas non est quod purum est attingere*, quemadmodum præclare nos docet in *Phædone* Plato: Qui cum inibi contendat neminem nondum exuto corpore ad puram sinceramque Veritatem pervenire posse, quid, obsecro, existimandum est de eis qui nè vilissimas quidem corporis sordes & cupiditates exuerunt, adeoque cæcutiunt, ut nè opus quidem esse arbitrentur ad Veritatem percipiendam ut hisce corporeis inquinamentis expurgemur; sola sufficit industria & indomita quædam animi pervicacia. Quà quidem nulla potest esse vox vesana magis magisve ridicula.

7. Perinde enim est ac si quis oculorum lippitudine laborans, qui tamen velit etiam res longinquas clarè & distinctè perspicere, nolit tamen oculis medelam adhibere, sed pertinacem tantummodo sæpèque

péque repetitam aciei intentionem in objecta quæ aded gestit cernere: Quo tamen tantum abest ut melius videat, ut potius necesse sit quod intempestivâ. hâc cernendi contentione magis magisque indies cæcutiat. Est autem hæc oculorum medela, illa nimirum supra dicta *Prudentia & Temperantia*.

8. Equis enim est qui proprio Marte de Deo, de Animæ nostræ Immortalitate, deque Divina Providentia, solidè & constanter Philosophari potest, absque aliquali Animæ à suo corpore separatione, hoc est, absque *Platonica* illa mortis meditatione, quâ à corporeis omnibus affectibus rescindimur quasi & revellimur, quaque in *amorem illum Divinum*, qui solus vera certaque de abditissimis rerum Divinarum Mysteriis oracula effundere novit, abripimur toti & absorbemur? Quanto enim magis per *Prudentiam* illam *Temperantiâ*que *Philosophicam* extinguuntur in nobis animales affectus & corporei, tantò magis in consensum cum Intellectuali Mundo, inque Divini Luminis conspectum, emergimus.

Sapientia igitur, sive Divinissimorum Arcanorum Scientia, perfectæ Virtutis genuinus fructus meritò est habendus.

9. Quod ad ea bona quæ ad Corpus referuntur attinet, cujusmodi sunt *Robur, Agilitas, Sanitas, & Pulchritudo*; *Robur* fanè non tam Virtutis donum quam Na-

turæ videtur: quanquam ipsius Confer-
vatio etiam Virtuti sit accepta referenda.
Imò verò non videtur omnino veri dis-
simile quin Corpus, quod alioqui infirmi-
us futurum erat, ex *Tolerantia* exercitijs
multò possit fieri robustius.

Agilitas verò corporis non solum Virtu-
tis alumna esse potest, sed etiam genuina
filia. *Temperantia* enim & *Diligentia* su-
perfluam corporis molem ut plurimum
diminuunt, satisque magnam spirituum co-
piam progignunt. Unde necessariò nasci-
tur hæc corporis *Agilitas*.

10. Virtutis autem donum maximè o-
mnium conspicuum est corporis *Sanitas*,
quæ cum omnibus ferè Virtutibus, tum
præcipuè *Temperantia* debetur & *Pietati*,
juxta Chaldaicum illud, si rectè memini,
Oraculum;

*Ad Pietatis opus vegetum si extenderis ignem
Mentis, & hos fluxos sanabis corporis artus.*

Expurgatus enim Animus etiam corpus
quodammodo purificat & emundat benig-
nâq; suâ luce irradiat, virêsq; ejus cor-
roborat. Dum verò ipsa Anima vel ace-
scit odio, vel invidiâ tabescit, vel cæcis
quibuscumque curis marcescit & cupiditati-
bus, impossibile est quin simul labefacte-
tur corporis etiam sanitas atque robur.
Quid igitur tandem fiet de eo corpore
cujus vires ebrietate quotidianâ & inglu-
vie

vie obruuntur, aut indomitâ exhauriuntur libidine?

11. Sunt igitur corporis morbi ut plurimum vitiorum animi effectus. Nam & Majorum peccata sæpenumerò Inunt infelices posterî, Parentumque morbi simul cum agris titulisque quasi hæreditario quodam jure in filios derivantur. Quod quidem onus nullâ efficaciori ratione abjicere à se possunt & excutere, quàm si severiter velint Pietatem & Virtutem colere.

Quemadmodum enim omnibus animâ Vitiis Iustitia antiquior est, ita omnibus corporis Morbis illius Sanitas & Valetudo: Prout etiam innuere videtur vetustum illud carmen apud *Maximum Tyrium*; *O Dearum antiquissima Sanitas, Utinam tecum habitem Vita quod reliquum est mea.* Cujus voti nemo citius futurus est compos quàm qui sincerè Pietatem colit & Virtutem.

12. Cùm verò Sanitatis corporeæ largitrix Virtus sit & conservatrix, necesse est ut eadem quoque corporeæ Pulchritudinis sit itidem mater pariter atque nutrix: tum quòd Venustas corporis sive Pulchritudo quasi flos & fructus ipsius Sanitatis sit, nec tam re quàm mente & cogitatione à corporis valetudine secerni possit; tum etiam quòd Virtus sit ipsius Animæ & sanitas & pulchritudo, quæ dum è spirituum motu, qui tum per oculos præcipuè tum per totum vultum translu-

V 4

cent,

cent, emicare cernitur, non potest non mirabilem elegantioribus formarum spectatoribus venustatis decorisque speciem exhibere: ut omittam ea quæ ad totius corporis gestum attinet atque motum; qui non potest non esse admodum honestus & venustus, dum à pulchra probaque Anima gubernatur. Quàm amabiles Virtutis indices fiat oculi, observavit etiam †

† *Mar-
cus Antoninus: Vir bonus & simplex & be-
nignus etiam in oculis hac præ se fere, nec
potest se abscondere.*

15.

13. In iis verò qui à nativa Innocentia vel ab acquisita Virtute desciscunt, & ad Vitium inclinant & turpitudinem, observare sanè potest non imperitus spectator, ipsorum etiam vultus paulatim immutari: &, tametsi nec figuræ concinnitas desit, nec vulgari forsan oculo satè gratus color, florem tamen formæ lucemque animadvertere poterit hebescere paulatim, & ex sinceriori luce in igneam quandam impuritatem faciemve spissescere; Spirituum etiam motum subdolum magis magisque stupidum factum esse; totumque aspectum aut fictum & artificiosum, aut durum impudentemque, evasisse. Quæ veræ moralique vultus pulchritudini prorsus sunt contraria.

14. Qui verò è contrà sedulam Virtutis dant operam, & ad purgatum Animæ statum serio contendunt, etiam vultus eorum oculisque verecundiores lucidioresque paulatim fieri observare licet. Quin & in
eis

eis ipsis quorum facies ex nimio fortasse Virtutis veræque Sapientiæ studio pallor macièsque totas occupaverint, notare tamen poteris amabilem quandam & venerandam venustatem & benignitatem etiam pallori huic & maciei ut plurimum insidere. Adeò ut nemini pulchritudo corporis deesse possit cui pulchra non deest Anima, quæ mundos puròsque corporis spiritus venustè & decorè moderetur.

15. Quantum igitur Virtus ad acquisitionem *Bonorum animi corporisque* conferat ex prædictis abundè constat. Quantum verò ad ea *Bona* adipiscenda valeat quæ ad *Suppositum* referuntur, (qualia sunt *Libertas, Honores, Divitia, Nobilitas, Amicitia*, & id genus reliqua,) ex subsequenti-
bus patebit. Quæ quidem cum ea ipsa sint bona quæ *bona Fortuna* vulgò dicuntur, non est profectò exspectandum ut tam necessario nexu à Virtute dependeant quàm illa bonorum genera quæ præcesserunt. Quòd verò de se apta nata sit Virtus ad ea assequenda, equidem credo haud difficile fore perpetuis rationibus evincere.

16. De *Libertate* enim manifestum est quòd etiam integræ Gentes eam Virtuti debeant, dum incurstantes hostes à patriæ finibus per *Fortitudinem* strenuè amoliuntur, sine qua impossibile esset quin in turpem duramque abducerentur servitutem. Qui verò in bello capiuntur servique fiunt, haud rarò accidit quòd postmodum ob fidem,

dem, prudentiam & diligentiam, à Dominis suis manumittantur; quemadmodum passim observare licet in Comœdiis Romanis. Quòd autem in Pace *Iustitia* Legumque observatio *Libertatem* nostram conservat, dum Fures, Latrones, Homicidæ, dum Patriæ Principisque Proditores conjiciuntur in viacula, mortisque capite plectuntur, ita obvium est ut nihil necesse sit notare.

17. Quòd si fortè vir probus (quod rariùs tamen contingit) etiam Virtutis causâ abducatur in carcerem, omnem tamen *Libertatem* suam perdidisse nullo modo est existimandus. Equidem si quò retrudi posset ubi à Deo Virtutèque secluderetur, ii demum carceres horrendi meritò videri deberent valdeque extimescendi: Hujusmodi autem nulli sunt præter solè improborum animas.

Frustrà igitur viro probò carceris squalorem, frustrà solitudinem minitaris: Si quidem ille non potest non splendide habitare, quem præsentia Divina illustrat semper & circumfulget; nec solus esse, quicum universæ tam liberè versantur Virtutes bonæque Conscientia.

18. Præterea, cum *Libertas* sit nihil aliud quàm *poteslas agendi ut velis*, manifestum est quòd vir probus *liber* sit etiam in vinculis & carcere; quandoquidem necesse est ut ille semper agat ut vult, qui non aliter secum agi velit ac Divino Fato & Pro-

Providentiæ visum est, utpote qui animi voluntatēque suam Providentiæ Divinæ conformem semper habet & consentientem. *Omne mihi congruis placetque quod tibi gratum est & congruum.* O Munde, i. e. *ea vbi lib.*
O pulchra rerum Universitas à sapientissim^o Deo condita & gubernata. Quæ divi-^{4. cap.}
na prorsus vox est *Marci Antonini*, verò-^{23.}
que Philosopho digna:

19. Quantum verò ad *Honores*; Ecquis inveniri potest ad publica munia obeunda instructus magis magisve idoneus quàm vir probus, quem *Iustitia, Magnanimitas, Fides, Constantia, Munificentia, Prudentia, Fortitudo, Vigilantia*, reliquæque id genus Virtutes, tam mirificè muniunt & adornant.

Quin & de facto huiusmodi sunt omnes per totum terrarum orbem qui ad publica eliguntur munera; aut saltem sub hisce titulis commendantur, coluntur, decantantur. Quod si revera tales aliqui non essent, essent tamen ad minimum virorum bonorum vicariæ quædam imagines, atque statuæ ipsorum titulis nominibûsque ornatae, quas dum homines colunt, etiam ipsos viros bonos tanquam invisibilia quædam Numina existimandi sunt colere & venerari, Aded ut nemini certiùs *Honores* debiti deferri videantur quàm viro probò, quem aut ipsum, aut ipsius saltem imaginem, omnes ubique terrarum homines colere observantur.

20. Sed

20. Sed nè *diteſcat* ſatis vir bonus periculum eſt, cùm fraudes, rapinæ, perfidia, adulationes, amicorum proditiones, & id genus reliqua flagitia, ad opes accumulandas via videantur compendioſiſſima.

Eſt autem illud ſtultiſſimum *diteſcendi* genus, quando pretium millecuplo majus valore rei emundæ ſolvitur. Quod tamen ſit, quando quis vel minutiſſimam Virtutis partem Honoribus commutat vel Divitiis. Honeſtiores ſuppetunt diteſcendi rationes etiam è Virtutis penu depromptæ. Cujuſmodi ſunt *Diligentia, Fides, Frugalitas, Temperantia*, & id genus aliæ Virtutès, quæ proculdubio ſatis magnam vim habent ad honeſtam quandam opulentiam rerumque copiam. *O dii immortales!* (inquit Cicero,) *non intelligunt homines quàm magnum vectigal ſit paſſimonia.*

21. De *Nobilitatis* acquisitione nè minima quidem ſuboriri poteſt addubitatio, cùm ipſa Virtus veriſſima ſit Nobilitas, & perfectiſſimus primuſque omnis nobilitatis fons atque origo; quemadmodum ſuprà ea de re aliquantò fuſiùs diſſeruiſmus.

22. Poſtremò, quod *Amicitias* attinet, quantum ab eis Virtuti debeatur ex eo intelligas, quòd nullæ veræ ſine Virtute Amicitie eſſe poſſunt, nec ullus purus & ingenuus Amor, ſed ſolummodo ſordida lucri alicujus vel emolumenti cupiditas, aut inutilis quidam levium & nugantium animorum luſus & laſcivia. Sola

Sola Virtus veras conciliat *Amicitias* & conservat, quæ cum se extulit, (prout præclare ea de re differit apud *Ciceronem Laelius*,) lumenque ostendit suum, & idem aspexit agnovitque in alio, ad id se admovet, vicissimque accipit illud quod in altero est, ex quo exardescit *Amor* sive *Amicitia*. Additque insuper, *Amare* nihil aliud esse nisi cum ipsum diligere quem ames, nullâ indigentia, nullâ utilitate quaesitâ. Ad quem sensum etiam alibi loquitur *Cicero*, pauloque apertius & venustius; *Amicitiam si ad fructum nostrum referamus, non ad illius commoda quem diligimus, non erit ista Amicitia, sed Mercatura quaedam utilitatum suarum.* *De Natura Deorum lib. 1.*

Unde consequitur, nullum humanæ vitæ præsidium ipsâ Virtute majus esse posse, cum sola per se tantam vim habeat alliciendi homines ad diligendum & ad conciliandam eorum benevolentiam, quam omnia honesta & opportuna officia comitari necesse est.

23. Est certè Virtutum choro una *Veritas* quæ *Amicitia* minùs apta videtur, cum odii potius & inimicitiarum parens à plerumque habeatur. Ubi profectò per ridiculum quiddam mihi semper visum est accidere in rebus humanis, quòd illius Judicis vocem oderint plerumque homines, ad quam ipsi tamen perpetuò videri volunt provocare.

Cæte-

Cæterum nulla firma constansque *Amicitia* Veritate carere potest, non magis quàm fide & simplicitate, quæ necessarium est omnis veræ Amicitie fundamentum. *Neque enim fidum esse potest* (inquit Cicero) *multiplex ingenium & tortuosum*; addo *occultum taciturnæ*: multò minùs adulatorium nimisque obsequiosum. Molesta quidem Veritas est, sed Obsequium multò molestius, inquit ille, quòd peccatis indulgens præcipitem amicum ferri sinat.

Sed nec molesta *Veritas* est eis qui serio *Virtuti* dant operam, quos non potest non mirificè oblectare omnis prudens *Monitio* quæ acerbitate caret & contumeliâ, tanquam indubitatum perfectissimæ *Virtutis* sincerissimæque *Amicitie* testimonium.

24. Fateor equidem multò deductius hisce de rebus agi posse multoque copiosius: sed pauca hæc sufficiant ad significandum quàm magnum momentum habeat *Virtus* ad *Externa* etiam *Bona* cuiuscunq; generis adipiscenda, quàmque tutum firmumq; contra omnes humanos casus in ea positum sit præsidium.

CAP.

C A P. X.

De Bono illo Externo, Summo Aeternaque, ad mentem Philosophorum.

1. **U**Nicum solummodo superest Bonum externum, quod & æternum est. Cælum ipsum non stultitiâ, quod dicitur, sed Virtute, petimus, beatorumque geniorum societatem. Qualem describit Oraculi Responsum de Plorini animæ transitu ad felicissimum illum statum:

——— *Ad cætum jam venis alnum
Heroum blandis spirantem leniter auris;
Hæc ubi Amicitia est, ubi molli fronte Cupido
Lætiâ replens liquidâ, pariterque repletus
Semper ab Ambrosiis fœcundo è Naxine rivis.
Unde serena quies caeterum & dulcis Amorum
Illecebra, ac placidi suavissima flamina venti.*

2. Cui quidem descriptioni affine est pi-um illud Catonis votum & Professio; *Non me vixisse pœnitet, (inquit ille) quoniam ita Cic. de vixi ut. non frustra me natum existimem; Senectute. & ex vitâ hac discedo tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo. Commorandi enim Natura diversorium nobis, non habitandi locum, dedit. O præclarum diem cum ad illud Divinum Animorum concilium cætumque profisciscar, & cum ex hac turba & colluvione discedam!*

3. Quam

De Conso-
latione.In Somnio
Scipionis.

3. Quam opinionem etiam, tanquam de suo, repetit. alibi. *Marcus Cicero.* Non enim is ego sum qui Animum simul cum homine interire putem, tantūque mentis lumen Divinā Naturā delibatum posse extinguī, sed potius certo tempore emenso ad immortalitatem redire. Quod ita ab eo dicitur, quasi præsens hæc nostra vita mors quædam Animæ esset. Quod disertè affirmat *Scipio Africanus* percontanti *Cornelia* de suis defunctis an viverent: Imò verò (inquit) ii vivunt qui ex corporum vinculis tanquam è carcere evolaverunt. Vestrā verò quæ dicitur vita mors est. Hujusmodi multa passim apud *Ciceronem* occurrunt, ut de *Plotino* nihil dicam & *Platone*.

4. Quæ quidem Immortalitatis spes, cum etiam Paganis illam antiquitūs effulsiſſe atque enotuisse videamus, è Morali Philosophiā nullo modo est excludenda; utpote quæ malorum eorum omnium exter-
norum quibus innocua Virtus, sive per ar-
canum quoddam fatum, sive per nefario-
rum hominum invidiam & improbitatem,
in hac vitā vexari possit & affligi, cer-
tissima sit justissimāque compensatrix. Hæc
igitur spe solā fretus vir probus atque
magnanimus omnia quæ cadere in homi-
nem possunt subter se habet, eaque de-
spiciens casus contemnit humanos, culpā-
que omni carens, præter Virtutem & im-
mortalitatem nihil censet ad se pertinere.
Quemadmodum alicubi de Virtutis robore
præclare gloriatur *Cicero*.

5. Erat

Cap. 10. *Enchiridion Ethicum.*

279

5. Erat autem hac animi spes, atque fiducia omnium in Socrate valde memorabilis, quæ tam facile adversarios suos mortem, que ipsam contempsit. Qui cum Apollinis oraculo sapientissimus est iudicatus, in hoc tamen solo sapere videri voluit quod, cætera incertus, de Animæ immortalitate nihil dubitavit: neque enim hac de re (ut testatur apud Ciceronem *Lælius*) tum hoc, tum illud, ut in plerisque, sed idem dicebatur semper, *Animos hominum esse Divinos, illisque cum e corpore exiissent redituros ad cælum patere, optimoque & iustissimo cuique expeditissimum.*

6. Itaque si qua in re quæ ad *Bona* spectat externa videri possit Virtus nobis officere, æquo tamen id animo constantique ferendum est, cum adeo ingens nos maneat post breve huius vitæ curriculum compensatio. Imò verò in lucro potius ponere debemus quicquid in externis bonis, Corporis putà & Fortunæ, patimur; quandoquidem, si rectè atque sapienter, & prout res ipsa nos monet, huiusmodi jacturis uti velimus, quantum Bonis istis externis adimitur, internis Animi bonis tantundem additur & amplius.

Cum verò *Bona* illa externa, sicut Corpus ipsum, mortalia sint & caduca, *Interna* verò non minus quàm ipsa Anima immortalia & sempiterna; equidem ex his multo adhuc confirmatiores esse debemus ea lucra potius, quæ in corpore vel fortunis

X

tunis patimur, appellanda esse quàm damna & infortunia, auctioresque & locupletiores nos exinde magis fieri quàm mutilatos quavis ratione aut diminutos.

7. Quemadmodum enim perridiculum esset, si quis ex eo quòd pretium solverit centuplo minus viliusve eà re quam emit, conquereretur tamen se hac ratione factum pauperiorem, fortunasque suas inde esse comminutas: Ità profectò mihi videtur æquè absolum atque absurdum si quis contra Divinam Providentiam querelas adhiberet ob ea quæ in externis bonis patitur, cum ex istis damnis & injuriis tanta internis animi bonis fieri possit accessio, quæ maximam sapè partem humanæ felicitatis efficiunt, quæ non brevissimo hujus vitæ spatio, sed æternis immortalitatis seculis, mensuratur & clauditur. Ità ut si quis rectè sapere velit, non tam abhorreere debeat à rebus asperis & adversis, quàm eas tanquam sapientissimi Dei dona, maximæque & efficacissima Virtutum perficiendarum instrumenta, agnoscere & amplecti.

Hæc enim animæ vires explorant, omnèque ejus vitium & rubiginem deterrunt & abstergunt; hæc *Prudentiam*, *Fortitudinem*, *Sinceritatem* nobis ingenerant, omnemque omnino Virtutem; aut saltem nullam in nobis hætenus sinceram fuisse Virtutem, in opprobrium nostrum, clarissime demonstrant. Cum igitur externa

illa

illa mala adeò utilia sint, existimari etiam debent, ut salubria omnia medicamenta, tolerabilia.

8. Atque ea certè mala externa quæ Animam nostrum affligere non possunt, nisi per propriam ipsius imaginationem, (juxta illud *Epicteti, perturbant homines non res Embortia ipsa, sed falsa ipsorum de rebus sententia,*) cap. 10. si cui illa intoleranda sunt, parùm se in Virtute profecisse agnoscat. Virtus illa nulla est quæ propriis viribus, nullis externis, suffulta adminiculis, omnes imaginarias passiones non valuerit devincere & debellare. Ipsiis verò corporis sensibus molestis & dolorificis obniti, eisque comprimere vel demulcere, aut efferatiores factos constanti tamen animo perferre, id certè supra humanæ naturæ vires positum esse potiori jure existimetur.

Qua igitur de re præclare, ut de omni-*Tasculan.* bus, *Cicero*; Dolor esse videtur acerrimus *Quest. lib.* Virtuti adversarius; is ardentis faces intentat; is fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam se debilitaturum minatur. Quod tamen tam frequenter præstare non posset, nisi nosmetipsi in culpa essemus. Rectè enim instituta probeque imbuta natura res quædam invincibilis est. Sed nos, quod meritò ille conqueritur, umbris, deliciis, otio, languore, desidia animum infecimus, opinionibus maloque more delinitum molivimus.

9. Quodd verò supra humanæ naturæ vires non sit, vel summos dolores sponte nostrâ fuscipere, ex eo manifestum est, quodd vel inanis gloriæ cupiditate, vel ex alicujus consuetudinis vi aut superstitionis, multi permagnos quidem & intolerandos dolores pertulerunt.

Tusculan.

Quest. lib. 2.

10. Nihil hic attinet dicere de pueris *Spartanis*, qui ad aram verberibus accepti ut multus è visceribus sanguis exiret, nonnunquam etiam ad necem, non modò non exclamaverunt unquam, sed nè ingemuerunt quidem. Nihil de uxoribus *Judorum*, quas cum plures singuli haberent, in certamen judiciûmque venerunt quæ cum defuncto marito viva comburetur. Nihil de *Egyptiis*, qui quamvis carnificinam subire maluerunt quàm ibim, aspidem, felem aut canem violare. Nihil de *Turcis* aut *Americanis* qui immania spontaneæ Tolerantiæ specimina, aut superstitionis aut ostentationis causâ, frequentissimè ediderunt. Hujusmodi enim exemplis omnes scatent Historiæ.

Tusculan.

Quest. lib. 5.

11. Quodd si natura rudis, inculta, imperita, barbara, veræque Virtutis rerûmq; optimarum ignara, tantâ polleat animi firmitudine & tolerantia; verane ac genuina Virtus, quæ Divinum quiddam est, cumque Deo ipso conjuncta, splendidaque beatæ Immortalitatis spe armata semper & præmunita, potestne illa tergiversari, iisque malis cedere quibus inermes ipsos bar-

barbaros succumbere maximopere pudisset? Minime gentium vera sinceræque Virtus id non potest. Facile tamen id possunt illius molliusculi quivis & delicatuli proci, qui leviter cum illa deliciari amant & colludere, nomenque suum ex ipsius familiaritatis opinione ornare utcunque & cohonestare: Siquid verò duri asperive illius causâ subeundum præsentiant, personam exuunt perbelli isti Histriones, seque non Virtutis amatores, sed honorum, opum, corporisque voluptatum, palam apertèque ostendunt.

12. Quamobrem qui seridè philosophari velit, cum tam manifestum sit supra illius vires positum non esse, (quod infinitis ferè exemplis possemus probare, nisi brevitati studeremus,) oportet eum toto animo eniti ut perfectam assequatur *Patientiam*, quâ omnes omnino animales voluptates corporisque dolores subter se habeat, prorsusque contemnat, solâ Virtute contentus, certissimoque illo Virtutis fructu beatâ Immortalitate; nec audere prius aut apud seipsum fingere, aut profiteri apud alios, se ullam habere Virtutem, quàm eam, quam supra descripsimus *Patientiam*, assecutus fuerit. Neque enim rectè habere dicimur vel tenere id quod in cujuslibet potestate est è manu nobis excutere.

13. At verò inquires, Ain' tu, éstne sic sapere via ad humanam felicitatem expeditissima? Magnatem me faciet hæc tua

Philosophia, aut Familiam meam opulentam? An non potius hæc tua decantata Virtus bonæque Conscientia, nulli forte ubi benigniori degitur sub climate, recta perducet hominem ad Ignem vel Patibulum, quemadmodum infinita testantur exempla à primis usque temporibus repetita, perque totum terrarum orbem passim edita? Eiusmodi verò Virtutis ratio exponi debet, non quæ aliquibus locis aut temporibus accommodata sit, sed quæ omni loco ac tempore quæ bona sunt nobis conciliet, mala verò aut procul à nobis averuncet, aut saltem eis ferendis, siquando obveniant, nos semper efficiat pares.

Quantum Virtus ad Honores Opesque & ad alia id genus bona conferat, supra jam innui, nec hic repeto. Solùm addo, honestam paupertatem injustis divitiis esse præferendam, easque divitias esse injustas quæ vel minimam Virtutis jacturam acquiuntur vel retinentur. Relinque tuis Virtutem tuam in hæreditatem, quæ si carent, non merentur tuo tanto cum dispendio ditescere. Si tam habent, superfluis non indigebunt divitiis.

14. Quod verò Ignem attinet & Patibulum; Si *Patientiam* cares, pro certo scias te occultum semper aut Principis, si res tulerit, aut Patriæ, aut Religionis, aut Amicorum, aut horum omnium, tecum circumgestare proditorem. Quod si *Patientiam* satis sis instructus, dic feroculis istis, dic

dis istis hominum larvis, Animorum Romanis
 nec flammis absumi possent nec quis extinguat
 nec ullis tortorum lanienis distrahi in partes
 nec disorpi, ab ipsa Virtute quoque invicta
 Anima divelli, nec Deum ipsam in Virtute
 Animaque totum laudender solent al
 15. Præterea, Summa esse & improbi-
 litatis & stultitiæ, quando Deus hanc vi-
 tam nostram reposcit, non libentissimè
 reddere depositum itam potenti iustoque
 Petitori. Reposci autem ab eo semper,
 quoties ejusmodi proponuntur vivendi con-
 ditiones, quæ consistere non poterant
 cum ea observantia quam Deo debemus
 & Virtuti utroqueque. 16. Postrema, in extremis angustis non
 solere Deum debere suis, vitamque beatam
 vix in mediis tormentis interrumpi, mo-
 dò non remittat se Animus, nec eum in-
 cepti ponit, sed forti & sincero affectu
 in mediis doloribus ad Deum perpetuo
 anhelet beatamque immortalitatem. Ani-
 mam enim nostram ex omnibus hisce sive
 exustionibus sive lanienis ad oras superas,
 Divinamque illud Animorum concilium
 cœtumque, integram & indelibatam per-
 volare, summisque gaudiis & tripudiis,
 tanquam ex diuturniori aliquo bello vi-
 ctricem exiliorum reducem, in cœlestem pa-
 triam excipi.

17. Quæ ibi lætitia! qui triumphus!
 quam suaves beatorum Genitorum Animo-
 rumque congressus & complexus! quam
 X 4 amica

amica colloquia! Quæ congratulationes redenti à tantis laboribus Animæ; tamque dira iob Veritatis Virtutisque amorem perpeffat! Quàm solidis, plauffus, quàm canoris acclamationibus Supernæ illæ sedes reboabunt! vel potius quàm solidam & sempiternam felicitatem adipiscetur vicerix Anima; in supernis illis sedibus! ubi æterna iuventù florét impollutus Amor, sinceræque Amicitia; ubi divini discurrunt Splendores, pulcherrimæque bonorum Geniorum obversantur vultus & aspectus; ubi purum circumfulget Veritatis lumen, veræque Virtutis candore omnia renident; ubi perpetua rerum pax & tranquillitas; quies inconcussa & inexpugnabilis securitas; ubi denique ea est voluptas & felicitas quam alibi humanæ animæ nusquam possunt experiri.

18. Dei enim imago quædam Animus est, ex ipso Deo delibata & profecta: Profecta autem à Deo cælum ipsum appetit, nam in eum locum unde discessit semper optat redire. Terra autem si cui appetenda, Corpori soli est. At verò *Animis* æterna cœli sedes quærenda, eaque propria illorum patria. Siquidem animorum nulla in terris origo inveniri potest, ut præ-

De Conso-
latione.

19. O vitam verè vitalem, quæ intimos Animæ sensus hac crassa Corporis crassoq; cortice nudatos jucundissimis cœli voluptatibus lenissimisq; Divinæ auræ spiraculis

culis tam mirificè percellit, perflat & permulcet! O beatissimum victricis Virtutis statum omnibus bonis & gaudiis circumfluentem! Sed & beatam illam mortem & carnificinam, quæ fortes & constantes animas ad tanta gaudia tantâsque voluptates transmittit!

20. Magna sunt, fateor, quæ hic loquor & per totum hunc libellum! Majora tamen non sunt quàm quæ veræ & genuinæ *Moralis Philosophiæ* descriptioni competant: Neque enim rectæ Rationis limites captivæ transcurrunt, nec insigniorum Ethnicorum excedunt professiones & testimonia,

21. Verùm nequa fraus fiat Religionis, aperte dicam libereque quod sentio, nempe, Præclara illa ferè omnia de Deo, de Anima, deque Virtute, quæ in veterum Philosophorum scriptis reperiuntur, vel quæ de præstantiorum Ethnicorum dictis factisque memoriæ produntur, aut antiquissimæ Ecclesiæ Dei doctrinæ vetustæve Cabbalæ, aut aeterno, Dei Filio, *LOGO* accepta esse referenda; qui ab omnibus retro seculis singulos homines aliquali, quosdam verò pleniori præter cæteros acriorique, sensu honestatis imbuat.

* *Hac est enim illa lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, prout Christiana testantur oracula. Pythagoram verò è fontibus Hebraicis sapientiam*

tiam suam haussisse. Scriptores veteres tum sacri tum prophani suis ceptatim confirmant suffragiis. Hujus autem sapientiae partem præcipuam, de Deo, de Anima, de immortalitate, deque Vita æternis, in Platonem derivatam fuisse, mox in Stoam Peripateticumque, postea verò in totum ferè terrarum orbem redundasse, manifestius videtur quàm ut quisquam de eo possit dubitare.

22. Quamobrem ut præclara aliquam multorum Ethnicorum Virtus & Sapientia Divinae Providentiæ vim & benignitatem penetrantem ad omnia & longè latèque dimanantem non mediocriter illustrent, ita sanè Ecclesiæ gloriam obscurare non possunt; cùm quicquid pulchri apud Ethnicos occurrit, aut Ecclesiæ Dei doctrinæ debeatur, aut Divino Logò, quem Vetus Ecclesia è Tabernaculo relictentem, Nova verò (id est, Christiana) in humana Messia natura tanquam in sanctissimo quodam Templo gloriòse residentem, sanctè, prout par est, religiosèque colit ac veneratur.

SCHO.

SCHOLIA

In CAP. X. SECT. XXI.

HÆC est enim illa Lux quæ illuminat
 omnem hominem venientem in hunc
 Mundum. Senectutem hanc ē S. Johanne
 depravatam eo sensu adhibere, quo vulgo acci-
 pitur, tanquam si ad æternum Logon nudè
 ac simpliciter spectatum pertineret, & ad illi-
 us operationes ante Incarnationem perinde at-
 que post. Verbiq; factor, absolute conside-
 rata, ad eum sensum satis apta sunt, utque,
 ut Phrasis quedam Scripturalis, usurpari pos-
 sunt. Sed enim verò solidum ac genuinum
 sensum istorum verborum, haud ita pridem
 cum primam partem hujus primi Capituli E-
 vangelii Johannis perscrutatus eradenda ssem,
 longe alium esse pto. compertissimè habui. Ne-
 minēq; præeunte, sponte meā si non diviniore
 aliquo instinctu, in eam sententiam incidi, ut
 ἐπεὶ οὐκ οὐκ εἰς τὸ πᾶν τὸ ἀλλοτρίον
 referendum prorsus existimarem. Quam postea
 ex Grotio intellexi. Veterum quorundam o-
 pinionem fuisse, Cyrilli putā & Augustini,
 atque aliorum, nostrumque etiam Hammon-
 dum eo propendere mox observavi. Ac pro-
 inde necessario τὸ πᾶν τὸ ἀλλοτρίον intelligendum
 esse de Anima Messie cum æterno Logo no-
 straque demum carne unita. Id verò quod
 me maximè ad hanc cogebat sententiam, e-
 rat,

rat, quòd notàsem veram hanc lucem cum Propheta Johanne comparari; unde statim intellexi impossibile esse, ut τὸ πᾶς τὸ ἀλλῆνδὸν de aeterno Logo abstractè intelligatur, sed de lumine concreto, Prophetàve aliquo eximio, (qualis ipse est Christus, sed eo nomine à Mose pradiçtus) necessario intelligi oportere. Nihil enim magis absurdum esse potest quàm ut Johannes cum aeterno Logo, non autem cum Christo, Prophetà nempe cum Propheta, homo cum homine, conferatur. Ipsèque Christus Persona visibilis, de se testatur, Johan. 12. v. 46. Ego Lux in mundum veni. Et rursus, v. 35. de seipso loquens, Adhuc parvo tempore Lux vobiscum est, Dum lucem habetis credite in lucem, &c. Et cap. 8. v. 12. Ego sum Lux Mundi. De Anima verò Messiae intelligi ex suprà citatis locis & ex capite nono v. 3. porro manifestum est; Quamdiu sum in Mundo, Lux sum Mundi. Brevis verò exiturum se ex hoc Mundo innuit versu precedenti. Unde manifestum est de Anima Messiae non de Aeterno Logo intelligi. Ex quibus locis simul consideratis abundè patet, quàm naturaliter τὸ πᾶς τὸ ἀλλῆνδὸν ἐπὶ τοῦτο eis ἢ κόσμῳ, de Christo quatenus humanam animam corpúsque includat, intelligatur; ità ut de Homine Prophetà, quicum Johannes comparari possit, accipi debeat, non autem abstractè de Aeterno Logo, ut saepe apud Autores accipitur, dum verborum phrasin potius spectant quàm eorum, cum contextu, sensus coherentiam.

Hunc

Hunc ego sensum esse genuinum hujus loci pro persuasissimo habeo, & ut aliis idem persuadeam, brevem hanc *Analysin* quatuordecim primorum versuum hujus primi capituli Evangelii Johannis ipsis ante oculos, quanto possum compendio, exponam. Horum igitur quatuordecim versuum scopus praeipuum, maximeque generalis, est illustratio dignitatis Personae Christi sive Messiae. Dignitas autem illustratur primò, à Divinitate illius; Divinitas ab unione Animæ cum Logo, à Creatione Mundi, & à Regeneratione Animarum quotquot in eum crediderint. Secundò, à collatione cum Johanne Propheta, illiusque, de ipso, testimonio. Tertio denique ab ignorantia Mundi, qui optimum quodque ac Divinissimum semper rejiciunt, & tenebras pro luce eligunt, aut mediocribus saltem citius adherent quàm summis maximisve ad quae rarò eorum pertingit capacitas; unde factum est ut Testimonium Johannis ipsi Messiae n. sui esset. Ad hac ferè capita referri possunt omnia, quae hoc Scriptura Paragrapho continentur, quemadmodum, quàm brevissimè poterò, subindicabo.

Propter unionem igitur Anima Messiae cum aeterno Logo, Divini Numinis Triunitas quatuor primis versibus memoratur, recensenturque tres. *Hypostases*, sub nominibus τὸ θεῶν, τὸ λόγος, τὸς ζωὴς, quae alibi appellantur ὁ πατήρ, ὁ υἱός & τὸ ἄγιον πνεῦμα, 1 Joh. 5. 7. Ut verò Illuminatio passim Spiritui sancto attribuitur, ita hic τῇ ζωῇ, V. 4. καὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ

τὸ φῶς τῷ ἁγίῳ πνεύματι, Et vita erat Lux illa
 eximiorum hominum; vel Animarum præ
 ceteris sanctarum, non quarumlibet, sed illiba-
 tā sanctitate præcellentium; articulos enim
 in τὸ φῶς & in τῷ ἁγίῳ πνεύματι hoc in loco e-
 minentiam quandam denotare nullus dubito,
 ut nec omnes homines Spiritu sancto illumi-
 nari. Mirificè igitur hunc locum illustrat
 quod occurrit libro Sapientie, cap. 7. ubi de-
 scribitur Sapientia illa quam eandem cum æ-
 terno Logo antiqui Patres agnoscunt, de qua
 inter cetera dicitur, Ἐστὶν γὰρ ἐν αὐτῇ πνεῦμα
 νοερόν, φιλαγάδον, φιλόανθρωπον. Ut hic apud
 Johannem, Ἐν λόγῳ ζωὴ ἦν, ita illic Ἐν σο-
 φίᾳ πνεῦμα. Quæ Sapientia per Spiritum su-
 um dicitur singulas per ætates in sanctas
 animas se transferre, & amicos Dei Pro-
 phetasque efficere. Ζωὴ autem æquè Hypo-
 stasis esse potest atque πνεῦμα, nec vitalem
 tantum operationem significare, sed ἰστέον ζω-
 πικὴν vel ζωὴν ἰστέον ut loquuntur Platonici.
 Apud quos frequentissimè Ζυχὶ ζωὴ appellatur,
 nonnunquam ζωὴ αὐτοζωόν. Ex certè si Evan-
 gelista Ζυχὶ pro ζωὴ posuisset, meliori jure ju-
 rare potuisset Amelius Platonicus, Per Jovem
 barbarus iste cum nostro Platone sentit,
 & suspicari Mysteriorum ab eo mutuatum. Nunc
 verò saniori judicio vel potius instinctu insal-
 libili, ζωὴ non Ζυχὶ posuit, cum hæc Vita Spi-
 ritus sit æternus, qualis nulla Anima esse po-
 test, cum nullum Corpus sit æternum, ad quod
 Anima propriè refertur, nec Mundus æternus
 ante quem nulla creata est Anima.

Cate-

Ceterum ista obiter. Hoc maxime votatu dignum censeo, quatuor primis versibus doctrinam Trinitatis includi, tertiamque Hypostasim postquam Evangelista à munere illuminandi inspirandique Prophetas descripsisset, cum statim, quamquam sine mentione nominis, ad recordationem proximii illius Prophetæ Jesu Nazareni dolapsum esse, successumque adventus illius memoriâ recolere. Quæ certè Transfixio satis coherens est, nec adhuc opus est hîc ad inspiratorum hominum licentiam recurrere, qui omnia pro impetu, non præmeditato dispositu, quod ait Grotius, commemorare consentur. Lux igitur v. 5. est Anima Messie, cum Logo quidem unita, & nunc demum incarnata, quem ipsum Jesum esse certè novit Evangelista, quamvis nominatim non memoret, sed planissimè indigitat, dum Johanni præfert, illiusq; de eo testimonium addhibet, quod facit v. 6, 7, 8. Manifestum autem est Johannem comparari cum luce v. 5. memorata. Quæ igitur nudus Logos æternus esse non potuit, sed Lux concreta, prout supra explicavi, sive proximè Prophetæ illa, verò Lux v. 5. cum qua comparatur Johannes est eadem Lux quæ occurrit v. 9. Quæ affirmatur de Rivali Johannis, de ipse verò negatur. Ac proinde Jesus Nazareus, non autem nudus Logos v. 9. intelligitur. Unde valde consentaneum, si non omnino necessarium est ἐπὶ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἡ ἀποκρίσις, ad τὰ πῶς, non autem ad αὐτὴν ἀνδραγαθὸς referri.

Hæc-

Haftenus autem Lux hac eximia Iesus Nazarenus, consideratur tantum ut insignis quidam Propheta, major equidem Mose & Iohanne, utpote qui unius tantum populi Legis & Maria erant. Iesus vero Nazarenus Excedit Mundi tum Gentilium tum Iudeorum, quam ob causam dicitur omnem hominem illuminare. Divinitas autem illius vix indicari videtur ante quinque ultimos versus. Decimus vero plane eam arguit à Mundi Creatione. Undecimus etiam ex Hypothesi Iudeorum, quorundamque Patrum, (quod Anima Messia esset cum aeterno Logo unita, quae apparebat Patriarchis sub nomine Iehovæ & Dei Israelis, qui & יְהוָה vocatur dicitur apud Chaldaeos Paraphrasten, quem Græci appellarent λόγος θεῶν,) perquam opportunè in Divinitatis illius testimonium pertrahi posset. Sed utcumque cum ex decimo constet Deum esse, Iudeosque Dei populum fuisse peculiarem, satis continè dicitur incarnatio ad suos venisse, suosque omnes non excepisse. Quod autem Regeneratio in nomen ejus credentium, v. 12, & 13. ipsi attribuitur, id plane rursus arguit illius Divinitatem, cum Regeneratio fiat per operationem tunc (quæ in Logo esse dicitur) sive Spiritus Sancti. Unde perquam appositè additur, v. 14. Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Quod idem valet atque Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, Ne quis mireretur Regenerationem Animarum Jesu Nazareno attribui, quippe qui mortuus homo non erat sed Logos incarnatus; in Logo vero

et *Zōn* *zōn* sive Spiritum, per quem Anima nostra regeneratur, notatum est v. 4. & per eundem singulas per ætates eximios quosdam homines Amicos Dei fieri ac prophetas.

Quod autem quidam ex eo quod per totum hunc Paragraphum Anima Messiae nulla mentio facta sit, colligere volunt, Logon cum solo corpore humano sine anima conjunctum, Christum Dei constituisse, suamque opinionem confirmatum eunt ex illo loco ad Hebræos, cap. 10. v. 5. (Ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον, Quapropter ingrediens, vel ingressurus in Mundum (nam v. 7. dicit, Ecce venio) filius dicit ad patrem Sacrificium & oblationem noluit, corpus autem aptasti mihi; id est, tale concinnasti, in quo mortem pati possum & sacrificium fieri pro peccatis totius humani generis; quo intelligit corpus terrenum sibi à patre esse paratum, sic enim כָּרַב significat:;) certè nec ex dicto paragrapho, nec ex hoc loco ad Hebræos ulla pæcto deduci potest tam absurda conclusio. Immo verò multo tolerabilius esset supponere cum Judæis antiquisque Patribus Animam Messiae præstitisse cum æterno Logo unitam, (nam utrique Christum præstitisse agnoscunt, & antiquis Patriarchis apparuisse, cum tamen nudus Logos Christus esse non possit; unde Jehovah nomen à primis seculis ipsi possit competere, ut & nomen יְהוָה qui ipsissimus hic Logos est quo de agit Evangelista) quàm Christum ex solo corpore humano & Divino Logo constare, temere

temere imaginari. Nam hinc causa patet cur omiſſa ſit mentio animæ Meſſiæ apud Johan- nem, quod **וְאֵין מֵשִׁיחַ** i. e. **אֵין מֵשִׁיחַ** in ſe A- nimam Meſſiæ concludat, ipſaque rursus o- miſſio rem ita ſe habere aliquo modo argu- at. Quod adhuc apertius facere videtur locus ille ad Hebræos: valdeque veriſimile exiſtimo traditionem illam de contractu Patris cum A- nima Meſſiæ, (qua occurrit in Peſikta) de redimendo populo per mortem ſuam, eidem Scripturæ quam citat Author ad Hebræos, innixum eſſe, illaque verba Pſalm. 40. v. 8. In volumine libri ſcriptum eſt de me, ad pactum hoc referri. Et certè tum Grotius tum Hammondus **מִנְלָה סֵפֶר** de instrumento contractus intelligunt, quod valde congruit cum illa Traditione in Peſikta. Vide Myſter. Pi- etatis lib. 7. cap. 7. ſect. 6. Quod autem Corpus aptaſti mihi, de nudo Logo corpus humanum aſſumpturo intelligi non poteſt, ſatis conſtat ex dicto Pſalmo v. 8. ubi ſit mentio de Lege cordi inſcripta, quod ſanè non ni- ſi admodum duriter ad nudum Logon poteſt applicari, quaſi Lex Dei illius cordi inſcri- benda eſſet; igitur neceſſe eſt ut intelligatur de Anima Meſſiæ cum aeterno Logo unita. Utrum verò Septuaginta pro **וְאֵין מֵשִׁיחַ** le- gerint, quod propius ad illius ſonum & no- tarum ſimilitudinem accedit, an, quod in- nuit Grotius, **וְאֵין מֵשִׁיחַ**, quod proprie vagi- nam, metaphorice corpus ſignificat, quaſi aptandum eſſet corpus præexiſtenti Anima Meſ- ſiæ, ut vagina gladio, in medio relinquo.

Qui-

Quibus verò minùs placent tam longa ambages, dicunt, quando Logos dicitur caro factus, per carnem $\sigma\omega\epsilon\nu\delta\omicron\chi\kappa\omega\varsigma$ intelligi Hominem, hominem verò includere animam. Quantum verò ad locum ad Hebræos, וָּנִי בָּא veni, reddi posse, quanquam LXX Interpretibus visum est reddere, $\eta\kappa\omega$, venio.

Interea loci satis manifestum est, quis sit sensus genuinus noni versùs primi capituli Evangelii Johannis, nec de nudo Logo intelligendum esse quemadmodum ipse, aliique multi hætenus intellexeramus, sed de Jesu Nazareno veniente in hunc Mundum accipi oportere. Nec omnes homines Divino Logo aliter illuminari, quàm quatenus ille dici possit notiones boni ac mali, honesti ac turpis, animabus humanis in ipsa Creatione inesse: Spiritu autem sancto, qui hîc $\eta\ \zeta\omega\eta$ dicitur & in Logo esse perhibetur, eas tantùm animas afflari, quæ sinceræ se præstiterint & lumine naturalis Conscientiæ rectè ac fideliter usæ sint; qua de re vide quæ scripsimus Cap. 3. sect. 9, & 10, lib. 3. *Enchiridii hujus.*

F I N I S.

V 2

Scriptorum

[illegible]

2 I M i

19.1 103

ε ν

Scriptorum Græcorum Voces ac Sententiae, quarum Interpretamenta solummodo occurrunt in antecedenti Tractatu, Græcè hic restituantur.

LIB. I.

CAP. I. **Κ**ΑΤΙΩΝ ΦΥΣΙΝ ΤΕΛΕΙΟΝ ΕΐΝΑΙ ———

Sect. 1. **Κ**ΑΤΙΩΝ ΒΙΟΝ.

Sect. 2. Ἄ γάρ ἀρετὰ τὰς ἐκείνου φύσιν καὶ ἀκρότατος καὶ τελειότατος ἐστίν.

Κατ'ὶδόν εἶδον δὲ πολλοὶ τοὺς μὴ μάλλον ἀγαθοὺς εἶναι, ἀλλὰ καὶ εὐδαιμόνες.

Συμπερίειναι γάρ τὰς ἀρετὰς ἀρετὰ καὶ τὸ χαίρειν αὐτῶν ἀρετὰ κατ'ὶδόν χρεῖται, τὰ δ' ἐνὶ σφύρα κατ'ὶδόν καθύπευθε.

Sect. 3. Καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν, καὶ διὰ τὴν εὐσφύραν.

CAP. II. **Sect. 2.** Τὸ μέγιστον ἀρετὴν ἀνθρώπων ἀγαθόν.

Sect. 3. Ἡ δὲ ἡδονὴ τελειοὶ τὰς ἐνέργειας, καὶ τὸ ζῆν δὲ ἔχει ἐκείνην, &c.

Τὴν δ' εὐδαιμόνιαν οἶονται πάντες ἢ τοὺς ἡδονὴν εἶναι καὶ τὸ ἡδέως ζῆν, ἢ ἐκ αὐτοῦ καὶ ἡδονῆς.

Ὁ ἀληθὺς εὐδαιμόνων ἡδιστὰ ζῆν, καὶ τοῦτο ἔχει μάλιστα ἀνθρώποις ἀξίωσιν.

Τὸν βίον τὸν μὲν ἀσφαλείας ἡδιστόν.

Sect. 4. Ἔστι γάρ ἡδονὴ ἀποκατάστασις αὐτῆς παρὰ φύσιν ἀπὸ φύσιν ἐκείνου τοῦ αὐτοῦ.

Τῷ γάρ λογικῷ ζῷον ἡ αὐτὴ παρὰ φύσιν καὶ φύσιν ἐστὶ καὶ κατὰ λόγον. **Sect.**

Σεβτ. 6. Κατὰ τὸ κερήσον, vel χτὶ τὸ θεότατον ἦν ἐν ἡμῖν.

Εἶπε δὴ νῦν τὸτο, εἴτε ἄλλο τι, ὃ δὴ χτὶ φύσιν θεοῦ ἄρχειν καὶ ἡγεῖσθαι, καὶ ἐννοεῖν ἔχειν (πλεὶς χαλῶν καὶ θεῶν, εἴτε θεῶν δὴ καὶ αὐτό, εἴτε) ἦν ἐν ἡμῖν θεότατον, ἢ τέτε ἐνέργεια καὶ ἢ οἰκείαν ἀρετὴν εἴη ἂν ἢ τελεία εὐδαιμονία.

Τῶν χαλῶν καὶ θεῶν.

Σεβτ. 8. Τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἐλευθερίαν ἡδονήν.

Ἄλλ' οἱ φάσκοντες εἶναι ἢ ἡδονὴν ἐσπεδαίαν πτόνδασιν οἷον οἷ, μὴ εἰδότες τὸ νέκταρ, εἰσάγει τὰς θεὰς οἶνον πίνειν, καὶ ἐκ εἶναι τέτε ἡδονὴν καὶ εἶναι

Σεβτ. 9. Εἰ γέγονας τὸτο, καὶ εἶδες αὐτό.

Δεῖ τὸν μανθάνοντα πιδέσθαι.

Σεβτ. 11. Ἐπαινον μὲν τὸν ἐξ ἀρετῆς, μακαρισμὸν δὲ τὸν ἐξ εὐτυχίας.

Ἀντὶ τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν ἐκ ἐκείνων εὐδαιμονία εἶναι.

Σεβτ. 12. Ἐνδέχεται γὰρ μέτρια κεκτημένους πρέσβειν ἂν δεῖ.

Ἄλλα ἢ ζῶντα ἀλύπως καὶ καθαρώς πρὸς τὸ δίκαιον, καὶ πρὸς θεωρίας κοινωνίαν θείας.

CAP. III. Σεβτ. 3. Ὁ γὰρ μετὰ βίας ἐπικρατέων λογισμὸς θυμῷ καὶ ἐπιθυμίας ἐγκρατεῖαν καὶ καρτερίαν ποιεῖ μετὰ βίας ἢ πάλιν ἐκβιασθεὶς αὐτὸς ὑπὸ ἦν ἀλόγων, ἀκρεσίαν καὶ μαλακίαν· αἱ δὲ πιαῦται διαθήσεις τῆς ψυχῆς ἡμιτελεῖς ἢ μὴ ἀρεταί, ἡμιτελεῖς ἢ κακίαι τυγχάνουσι.

Σεβτ. 4. Τὸ ἀεῖσον δ', τι δὴποτε δεῖ, εἰ μὴ πρὸ ἀγαθῷ μὴ φαίνεσθαι.

Σεβτ. 5. Ἐξιν πρὸς τὸ δεῖν.

Τὸ μέσον καὶ τὸ ἴσον, τὸ ἐκ ἀφαιρέσεως ἔτε ἀφαιρέσεως θεόμνητον, ὅτι αὐτὸ ἐστὶν ὃ δεῖ ἡμῶν.

Τὸ βέλπτον φαινόμενον νόμῳ ἔσω ἀπαράβατον.

Seft. 6. Νόμῳ ἀίδιος καὶ ἰσχυρὸς.

Ἐπιδαι Θεῷ, & τῇ φύσει ἑπιστάται.

Seft. 7. Εἰ μὴ ἔχεις παρὰ σκεπτικῆς γὰρ ποιήτων αἰσθησιν, ἐκ ἔστι.

Ὁμοίως ἔχει καὶ ἐπὶ τῆς παιδῶν τῶ γνωρίζειν· Δεῖ γὰρ αὐτὸν συμβάλλεσθαι πρὸς αἰσθησίν π.

Τὸ ἀγαθοειδὲς τὸ ψυχῆς.

Seft. 8. Ὁ ὁρῶς λόγῳ ὁ καὶ τὸ φέρησιν.

Seft. 9. Δεῖ δὴ ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πρὸς τὸ ἄρχον ζῆν καὶ πρὸς τὸ ἔξιν καὶ τὸ ἐνέργειαν τὸ τῶ ἄρχον-
τον. Ἐπεὶ γὰρ καὶ ἀνθρωπῶν φύσει συνέστηκεν ἔξ ἀρχον-
τον καὶ ἀρχομένου, καὶ ἔχουσιν δὴ δύο πρὸς τὸ ἑαυτῶν ἄρ-
χον ζῆν. αὕτη γὰρ διτλή. ἄλλως γὰρ ἡ ἰατρικὴ καὶ ἄλλως
ἡ ὑμέσια· ταύτης γὰρ ἕνεκα ἐκείνη· ἕτω γὰρ ἔχει καὶ τὸ
θεωρητικόν. Ὁ γὰρ ἐπιτακτικῶς ἄρχων ὁ Θεός, ἀλλ' ἔ-
νεκα ἡ φέρησις, ἐπιτάττει γὰρ καὶ τὸ ἔνεκα. διώκει δ'
ἐν ἄλλοις, ἐπεὶ κείνός γὰρ ἐκείνους δέεται. Ἡπερ ἐν αἰ-
ρεσι καὶ κτήσι τῆς φύσει ἀγαθῶν ποιήσει πῶν τῶ Θεῷ
μάλιστα θεωρεῖαν, αὕτη αἰετῶν, καὶ οὐτῶν ὁ ὅρος καὶ κλι-
σθῶ. Εἰ περὶ γὰρ ἡ δὲ ὑπερβολὴν κωλύει τὸ Θεὸν
θεωρεῖν καὶ θεωρεῖν, αὕτη δὲ φαύλη.

Seft. 10. Τοῖς μὲν θεοῖς πᾶς ὁ βίῳ μακάριος,
τοῖς δ' ἀνθρώποις ἐφ' ὅσον ὁμοιωμά π τῆς τοιαύτης
ἐνεργείας ὑπάρχει.

Seft. 11. Ἐκ θεῶν τοῖς ἀνθρώποις διδόνται
ἐκείνη, τὸ, τε ἀληθεύειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν· εὐακί-
ναι δὲ καὶ τοῖς θεῶν ἔργοις ἐκείνη.

Ἀρχαὶ γὰρ καὶ αἰτία καὶ κανὼν ἐστὶ τῶν ἀνθρωπίνων καὶ
δαιμονίων αἰ τῶν θεῶν καὶ πμωτάτων ἐπίγνωσις.

CAP. IV. Seft. 1. Ὁ μὲν γὰρ νῦν τῶν ὄρων ὧν
ἐκ ἔστι λόγῳ.

CAP. V. Seft. 1. Ἐστὶ δὲ δὴ π νοητὸν ὁ χρῆσι
νοεῖν νόον ἀνθεῖ.

CAP.

CAP. VI. Σεβ. 3. Τὸ μὲν κρείσσον καὶ ἐν ἑαυτοῦ
τὸ δὲ ὥσπερ ἡ πικρὴ ἀκασκόν τι.

Τὸ μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ἐν ἑαυτοῦ λόγῳ τὸ δὲ
ἐπιθυμητικὸν καὶ ὅλως ὀρεκτικὸν μετέχει τῆς, ἢ κατὰ-
χρόν ἐστιν αὐτοῦ καὶ πειθαρχικόν.

Σεβ. 16. Ὅτι ἐκ ἐπὶ τῆς ἀποβελίσεως τῆς παθίας
τῆς ψυχῆς ἡδοναὶ καὶ λύπαι αἱ ἀρετὰς πείθουσιν, ἀλλὰ
ἐν τῷ ταῦτα σωμαρμύζουσιν.

CAP. XI. Σεβ. 3. Ἐν ἀγαθῇ γὰρ λόγῳ γίνεται
ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ γαλήνη.

Σεβ. 4. Ἀδίκῳ γὰρ τὸ παρὰ τὴν ἀξίαν μεγάλως
διδόναι καὶ τοῖς δικαίοις ἀποδίδοναι τιμωρῶν.

Σεβ. 8. Σωφρονιστικὴ γὰρ ὁ θυμὸς καὶ αἱ ἐπιθυμίαι
ποτὶ τὸ σωφρονεῖν μένουσιν τῆς ψυχῆς τὸ μὲν ὥσπερ δι-
ρρυθρῶν τις καὶ σωμαρμύλας, τὸ δὲ ὡς ἀκονόμεν καὶ
ἀκρεὲς τῶν ἐπιθυμιῶν.

Σεβ. 11. Ὁ γὰρ νόμος ἀδύνατος ἐστὶν εἰσεμῖναι
καθ' ὁμολογίαν καὶνὴν τάξεως μεμνηνὴν πᾶσι δὲ πείθ-
ειν ἕκαστον.

CAP. XII. Σεβ. 1. Ἀνὴρ λόγῳ ὁρμῶν ἔχων
ὡς τὸ πείθειν τι.

Σεβ. 9. Γίνεται γὰρ ἐκ τῶν παθίων αἱ ἀρεταί, καὶ
ψυγνυθεῖσιν πάλιν σὺν αὐταῖς συνίσταται.

ὥστε μήτε ἀπαθεία μήτε ἐκπαθεία ἢ μὴ.

Ἡ μὲν γὰρ ἀπάθεια ἀπαρόρμητος καὶ ἀνεκθυμίστος
παύχεται τὰν ψυχῶν ποτὶ τὸ καλόν, αἱ δὲ ἐκπαθείαι
συνταταγμέναι καὶ ἀντεπλόουσιν.

Σεβ. 10. Ἀσκητικὸν ὡς πολλῶν μελειοπαθίαν δεῖσθαι
ὡς πῶς τε ἀναλγητὴν αἷς ἴσθαι καὶ ἐκπαθεῖ φάσμα,
καὶ τὸ μίζον φύσιν τῆς ἀμπερίας φεγγόμενα.

LIB. II.

CAP. I. **Ο**τον ἀμυντικὸν π καὶ ὑπερμαχητικὸν
 Sect. 2. **Π**οῖα πλεῖστα.

Ἀνάγκη δ' ἀρετὰν πᾶσαν τεῖα ταῦτ' ἔχειν, λόγον, καὶ δύναμιν, καὶ περαιέρεσιν· λόγον μὲν ὃ κείναι καὶ θεωρεῖ, δύναμιν δ' ὃ ἀντέχει καὶ κρατεῖ, περαιέρεσιν δ' ὃ εἰσέρχεται καὶ ἀγαπᾷ.

Sect. 3. Τῷ μὲν λογικῷ μίρεται τὰς ψυχᾶς ἀρετὰν εἶναι τὴν φρόνησιν, τῷ δὲ θυμοειδέει τὴν ἀνδρείαν. Ἐξίς γάρ ἐστι ἀντιρησικὰ καὶ ὑπαστατικὰ τῶν δεινῶν.

Sect. 4. Ἀρχαὶ συμπόσεις ἀρετῆς γνώσις, δύναμις, περαιέρεσις. Καὶ ἔστιν αἱ μὲν γνώσις αἱ θεωρεῖμεν καὶ κείνομεν τὰ περὶ γινώσκοντα· αἱ δὲ δύναμις οἷον ἀλγὰς πρὸς τὸ στάνεσθαι αἱ ὑφισταμένα καὶ ἐμμένοντα τοῖς πράγμασι. αἱ δὲ περαιέρεσις οἷον χεῖρες ψυχᾶς πρὸς αἵματι ὑπάρχοντα καὶ ἀνπλαζόμενα τῶν πραγμάτων.

Sect. 5. Ἐν τῷ τηρεῖν τὸ ἐνδον δαίμονα ἀνύβεισιν καὶ ἀσπῆ, ἡδονῶν καὶ πόνων κρείσσονα.

μηδὲν εἰκὴ ποιεῖντα.

μηδὲ διαφεισμένως καὶ μετ' ὑποκρίσεως.

Sect. 6. Τὸ πρηγέμενον ἐν τῷ ἀνδρώπῳ κατασχεδὼν τὸ κοινωνικὸν ὅτιν.

ἑαυτὸν παρέχειν ἀφελῶς ἐπόμενον τῷ λόγῳ καὶ τῷ Θεῷ.

Δεύτερον δὲ, τὸ ἀνένδοτον πρὸς τὰς σωματικὰς πείσεις.

Τρίτον δὲ, τὸ ἀπρόπτωτον καὶ ἀνεξαπάτητον.

Sect. 7. Τὴν ἐφ' ἑκάστῃ διαληπτικὴν ἐπίστασιν.

Τὴν ἐκύσιν ἀπόδεξιν τὴν ἀπὸ τῆς κοινῆς φύσεως ἀπονεμομένων.

Ὁ τὰ πάντα διοικῶν Θεὸς νόμῳ ὅτι νέμων ὅσα
ἐκείνῳ ὑποβάλλει.

Seft. 8. Κόσμου τε γὰρ εἰς διὰ πάντων, καὶ
Θεὸς εἰς διὰ πάντων, καὶ ἕστα μία, καὶ νόμῳ εἰς
λόγῳ κοινὸς πάντων. ἤ-νοερῶν ζώων, καὶ ἀλόγητα
μία, εἴη καὶ τελειότης μία. ἢ ὁμογενῶν καὶ τῇ αὐτῇ
λόγῳ μετεχόντων ζώων.

Seft. 9. Ὡς φερόμενοι καὶ ταῦτα Θεῷ, καὶ
ἐπὶ ταῦτα τῇ γνώμῃ φερόμενοι.

Seft. 10. Τὴν ὑπέρτασιν. τῇ φρονήσει μωρεῖα
ὑπὲρ λείαν καὶ τραχείαν κίνησιν τῆς Σαρκὸς, καὶ τὸ
δοξάζειν, καὶ τὴν δάνατον, καὶ τὰ τοιαῦτα.

CAP. II. Seft. 2. Ἡ φρόνησις ἐπιτακτικὴ
ἐστίν, ἡ σύνεσις κενετικὴ μόνον.

Καὶ ἐνταῦθα ἐκλύθη τένομα, ἡ σύνεσις καθ' ἣν
ὑσπύρετοι, ἐκ τῆς ἐν τῷ μανθανεῖν.

Seft. 3. Ἡ ὁρδότης βελῆς ἢ τῷ ἀγαθῷ τακτικῇ.

Μὴ ἐκδέχνηται.

Seft. 4. Ἐστὶ γὰρ ἡ τῷ ὁπαικῆς κείσις ἐρῆ.

Ἐξίς τις σοφιστικὴ τῷ μίσει ἐν τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς
πράξεσι.

Ἀνὰ τε γὰρ λόγῳ καὶ ταχὺ π ἢ ἐυστοχία.

Ἐστὶ γὰρ ἐυστοχία τις.

Seft. 5. Τὰ δὲ τοιαῦτα ἐν τοῖς καθ' ἑκάστη καὶ
ἐν τῇ αἰδήσει ἢ κείσις.

Εἰ γὰρ μὴ ἔχῃς παρὰ σαυτῷ τὴν τοιούτων αἰδήσιν,
ὅτι ἐστὶ.

Ἐστὶ γὰρ τῷ ἐν ἡμῖν περὶ τοῦ γὰρ οἰονεῖ τις ἐν-
μνησία, δι' ἣν μὴ ἐν οἷς πάχομεν ἢ παραιδανόμε-
θα, δι' ἣν δὲ ἐν οἷς περὶ τοῦ γὰρ ὁρδομολογούμεθα.

Seft. 6. Ὡς αὖ ὁ φρόνιμος οἰείσειεν.

Τὴν ὁρδὸν λόγον, τὴν καὶ τὴν φρόνησιν.

Seft. 8. Ἀλλὰ τὰ πρὸς τὸ εἶναι ζῆν ὅτι οὐκ.

CAP.

CAP. III. Sect. 1. Ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς τὰ
δίκαια ποιῆν καὶ πάληθῃ λέγειν.

Οὐδὲ ἑαυτοὺς ἐδ' ἡῶθ' ἔτω καλῶς καὶ θαυμαστός.

Sect. 2. Ὡς φίλη ψυχῇ, πότε μία ἐστὶ καὶ γυμνὴ
καὶ ἀπλῇ;

Σεαυτὸν μὴ τρέχει, Ἀπλωσὸν σεαυτὸν.

Τὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀγαλῦσαι.

Πρὸς τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Θεῷ.

Sect. 3. Τὸν ὁρθὸν λόγον διὰ πάντα ἐρχόμενον,
τὸν αὐτὸν ἐν τῷ αἵτι κατηγαμίνι τῆς τ' ὄντων διοικῆ-
σιν κήσας;

Sect. 4. Μηκέτι μόνον συμπερῆν τῷ αἵτι
αἶτι, ἀλλὰ ἤδη καὶ συμφεροντὶ τοῦ αἵτι πάντα
νοεῖ.

Τὸ συμφεροντὶ τῷ Θεῷ.

Sect. 7. Περὶ γὰρ ἡδονὰς καὶ λύπας δεῖν ἢ ἡδικῇ
ἀρετῇ. Διὰ μὲν γὰρ ἡδονὴν τὰ φαῦλα πρᾶττομεν,
διὰ δὲ τὴν λύπην τ' καλῶν ἀπεχόμεθα.

Ἀνέχε καὶ ἀπέχε.

Sect. 8. Ἐξάλειπον τὴν φαντασίαν, Σπῆρον τὴν
νόησιν.

CAP. IV. Sect. 3. Ἐν οὐκείνοις γὰρ ἐστὶ δῆ-
καιον ἐν οἷς καὶ νόμος τίθεται.

Ὁ γὰρ νόμος καὶ ἡ δίκη δικάζουσιν ἐστὶ τῷ δικαίῳ
καὶ ἀδίκῳ.

Sect. 6. Εἰ γὰρ καὶ παρ' ἀνθρώποις πάντα ἢ
τὰ δίκαια μεταβλητὰ, ὅρα γὰρ τοῖς θεοῖς ἀνάγκη
δίκαιον εἶναι ἀμετάβλητον, ὥστε εἶναι τὴν φυσικὴν
δίκαιον. Νῦν δὲ καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς τε ὁρθῶς
καὶ ὁρθῶς ἔχουσιν ἐστὶ δίκαιον ἀκίνητον ὃ φυσικὴν λέγεται.
Εἰ δὲ νοσοῦσι πᾶς εἰσὶν καὶ διεσπασμένοις ἐν δοκῇ
δίκαιον, ἐδὲν διαφέρει, Οὐδὲ γὰρ ὁ λέγων τὸ μέλι
γλυκὺ εἶναι φεύγει, διότι τοῖς νοσοῦσιν ἐν τοῦτο
δὲ καὶ.

CAP. V. Sect. 4. Φυγή δὲ ὁμοίωσης Θεῷ
 καὶ τὸ δυνατόν. Ὅμοιωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσον γι-
 νῆσθαι καὶ φρονήτως.

Θεὸς ἐδικμῶ ἐδικμῶς ἀδικῶ, ἀλλ' ὥς οἶόν τε δι-
 παύεται. Καὶ ἐκ ἔσιν αὐτῷ ὁμοιότερον ἐδὲν ἢ δὲ
 ἐν ἡμῶν αὐτῷ γένηται ὅτι δικαιοτάτη.

Sect. 5. Θεὸς ἀνθρώποις σώφρων νόμος, ἀφροσι
 δὲ ἡδονή.

Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῖν πάντων χρημάτων πλεον ἐν
 εἰη μάλιστα, καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ περὶ τὸ ἀφροσύνη.

Ὁ μὲν σώφρων ἡμῶν Θεὸς φίλος, ὁμοῖος γάρ. ὁ
 δὲ ἀφροσύνη, ἀνόμοιος ἢ καὶ διάφορος καὶ
 ἀδικός.

Sect. 7. Πῶς ποτὲ ὅτι κρεττόν τι καὶ δαιμονιά-
 τερον ἔχεις ἐν σφαυτῷ τῶν τὰ πάθη ποιούντων, καὶ
 κακάπαξ, ἢ νόρσπασέντων σι.

Ὁ ἐκείνος νῆς Θεός, καὶ ἐκείθεν ἐρρύηκαν.

Τί πλέον ἐπιζητεῖς ἢ τὸ παρὲν ἔργον ζῶν νοεῖ καὶ
 κοινωνικῶς καὶ ἰσνόμους Θεῷ;

Συζητῶ ὅτι θεοῖς ὁ ποιῶν ὅσα βέλεια ὁ δαίμων ἐν
 ἐκείνῳ προσάτλει καὶ ἡγεμόνα ὁ Ζεὺς ἐδωκεν. ἔτι δὲ
 ἔστιν ὁ ἐκείνος νῆς καὶ λόγος.

Sect. 8. Τὸ μνησθῆναι Θεῷ, καὶ ὅτι περὶ ἐκκολα-
 κῆς ἐστὶ θείας, ἀλλὰ ὁμοιωθῆναι αὐτῷ πάν-
 τα τὰ λογικά.

Ἐνὶ τέρεσθαι καὶ προσαναπαύεσθαι, τῷ ὑπὸ πρῶξ-
 ως κοινωνικῆς μεταβαίνειν ὅτι πρῶξιν κοινωνικὴν ζωὴν
 μνήμη Θεῷ.

Sect. 10. Μόριον γὰρ δίκαιον τὸ ὅσον.

Ἐπεὶ μὲν παρεχομένῳ πρὸς καὶ προσῆλκας τὰ πρὸς
 τὸ θεῖον δίκαια.

Sect. 13. Κεῖται γὰρ ἀμφοῖν ὁ κανὼν.

CAP. VI. Sect. 3. Μὴ ξείζε πῖς γονάσῃ καὶ
δικαία λόγῃς.

Sect. 8. Ἐστὶ γὰρ ὡς ὁ ἀδικήσας πρὸς τὸν ἡδικο-
μένον ἔτις ὁ δικαστὴς πρὸς τὸν ἀδικησάντα. Οὗτος γὰρ
ἐποίησε πρὸς τὸν ἡδικημένον ὁ ἀδικήσας, τὰ ἴσα πά-
χει ὡς τὸ δίκασθαι.

Sect. 9. Τὸ γὰρ ὅπτιες καὶ δίκαιόν ἐστι καὶ δίκαιε
πρὸς βέλτιον· καὶ ἔχῃ ὡς ἐτερογενὲς τῷ δίκαιε βέλτιον
ἐστὶν αὐτῷ, ἀλλ' ὡς μέγας ἄλλε μοῖρε ὁμογενῆς.

Αὐτὴ δὲ ἐστὶν ἡ ὁπτιεῖα καθ' ἣν τὸ ἐλλείπον ἀνα-
πληρεῖται τῷ νόμῳ καὶ τὸ αἰσθητὸν ἐπανορθῆται, καὶ ὁ
προσδιορισμὸς, ὃν ἐκείνῳ παρέλιπε διὰ τὸ πᾶν
καὶ μέγας ἐκ εἰδέναι, προσπίπτει.

Sect. 10. Ἄ καὶ αὐτὸς ἀν' εἶπεν ὁ νομοθέτης εἰς
παρῶν, καὶ εἰ ἡδε ἐνομοθέτησεν αὐν.

CAP. VII. Sect. 1. Τὸ γὰρ χρῆσθαι πίστις
ἀρεταῖς πρὸς τὸ συμφέρον ἢ πέναν, τῷτο ἐστὶν ἡ
δικαιοσύνη.

Sect. 3. Ἐστὶ πῖνον ἀνδρεῖθ' ὁ τὰ μέγιστα μὲν τῶν
θνητῶν μὴ φοβέμεθ'.

Ἐν οἷς χρεῖα τόνε πνὸς καὶ ὁρμῆς, ἡ θάναθ' σμενός
ἐστὶ. Κυεῖως γὰρ ἀνδρεῖθ' ὁ τὸν αἰετον θάνατον καρ-
τερῶν.

Ὁ πρὶ καλὸν θάνατον ἀδελός.

Οἱ γὰρ μὴ διὰ τὸ καλὸν ὁρμῶντες καὶ ὀργιζόμενοι, ἀλλὰ
διὰ τὸ πάθ' ἐκ ἀνδρείοι εἰσιν, ἀλλὰ μάχιμοι.

Sect. 4. Τὸ γὰρ ἀλγεῖν καὶ δάκνυται ὑπὸ τῶν λυπη-
ρῶν ἐδὲν καλύπτει ἀνδρεῖον εἶναι· ὅσον γὰρ μᾶλλον λυ-
πεῖται τις καὶ λυπέμεθ' ὑπομένει διὰ τὸ ἀγαθόν,
ποσθὲν ἀνδρεῖθ' ἀν' εἶη κυεῖως.

CAP. VIII. Sect. 4. Ἡ ἢ χρῆσις χρημάτων
ἐστὶν ἄλλο ἐστὶν ἡ δαπάνη καὶ ὁδοίς.

Sect. 5. Εἰς τὸ κοινὸν καὶ εἰς τὸ θείον.

Sect.

Seet. 7. Τὸ ὀγκυρὲν καὶ τὸ μέγα εἶναι δοκῶν.

• Καὶ γὰρ καὶ ἡ ὑπερβολὴ καὶ ἡ λίαν ἑλλειψις ἀλαζδονικόν.

Seet. 14. Παρήγγελον γὰρ θάμα ἀλλήλοις μὴ διαπαῖν τὴν ἐν ἑαυτοῖς θεόν. ἔκουν εἰς θεοκρασίαν παῖ, καὶ τὴν πρὸς τὴν Θεὸν ἐνωσιν, καὶ τὴν τῷ νῦ κοινοῦν καὶ τῷ τῆς θείας ψυχῆς ἀπέβλεπον αὐτοῖς ἡ πᾶσα τῆς φιλίας παρὰ δι' ἔργων τε καὶ λόγων.

Τέτε ὅτι ἂν ἔχοι τις ἄρεσιν ἄλλο βέλτερον, ἢ τε ἐν λόγοις λεγόμενον ἢ τε ἐν ὅτι πηδύμασι πρᾶξι μόνον. Οἷμαι ὅτι καὶ πάντῃ τῆς φιλίας ἀγαθὸν ἐν αὐτῷ περικρατεῖται.

Οὕτω γὰρ ἂν δόξειε τὸ συζῆναι λέγεσθαι ὅτι τῶν ἀνδρώπων, (τὸ κοινωνεῖν λόγων καὶ διανοίας,) καὶ ἔχῃ ὥσπερ ὅτι τῶν βοσκημάτων, τὸ ἐν τῷ αὐτῷ νέμεσθαι.

Seet. 15. Ὅτι αἰεὶ ζητεῖ πρᾶττεν μεγάλη, καὶ μεγάλων ἑταῖρα, καὶ ὅθεν μεγάλη γίνεται πικρὰ.

Ἄρως τις καὶ μελλητής.

Μέριστον τῶν ἀνθρωπίνων καὶ τῶν ἑξωθεν ἀγαθῶν, διότι καὶ τὰ θεία ταύτῃ ἀπονέμοιται.

Τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δέοντος φροντίζων μάλλον ἢ τῆς δόξης.

Seet. 16. Ἐν ᾧ πολλὰ ἄξιον, τὸ μὴ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ὑμνή τοῖς ψεύταις καὶ ἀδίκοις διαβιῶν.

Seet. 18. Εὐτομία ψυχῆς πρὸς τὸ ὀπιτελεῖν τὰ ἑαυτῆς ἔργα.

Ἐξίς αὐτάρκη παρῃχομένη ἐν τοῖς κατ' ἀρετὴν πόντοις.

Ἀνδρὸς ἀρετὴ ὅτι πηδύμασι κοινῶν ἔργων.

Seet. 20. Τὸ ὅτι τῆς δοθείσης ὕλης ἑαυτὸν δι- καιν, σώφρονα, θεῶν ἐπόμενον ἀρελῶς παρῃχειν.

Seet. 21. Ἐξίς ψυχῆς μὴ ἀνῃχομένη ὁμιλίαν φαύλων ἡδονῶν μηδὲ λόγων.

Seet.

Seēt. 22. Ἐξίς ἀρκεμένη τοῖς τοχῶσιν.

Ἐξίς ἀνυπέβαρτο ἐν δαπάναις καὶ πρῶτον διαίσις.

Εὐταξία καὶ ῥῆμα καὶ κίνησιν σώματι.

Ἐξίς ἀρκεμένη δις δεῖ, καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν κατὰ
κοῖτα οὐκ ἔχουσα.

CAP. IX. Seēt. 3. Σχεδὸν γὰρ ἔξω τῆς ἀνθρω-
πίνης φύσεως ἐστὶν ἡ τοιαύτη ἀναισθησία.

Seēt. 5. Κατὰ τὸ ἄεισον καὶ τὸ εὔ.

Ἄλλα καὶ ἡ εἰς αὐτὴν καὶ τὸν λόγον τὸν πῶς εἶναι λέ-
γοντα.

Ἐν τοῖς πάθεσι καὶ ἐν ταῖς πράξεσι.

Seēt. 6. Τὸ μέσον δεικνύει καὶ αἰρεῖσθαι.

Μέσον εἶναι ἡ μεσότης.

Seēt. 7. Τὸ μέσον τῷ πράγματι. τὸ μέσον τὸ
πρὸς ἡμᾶς.

Μεσότης δύο κακῶν, ἡ μὲν ἐκλείπτουσα, ἡ δὲ
ὑπερέαλλουσα.

Τὸ γὰρ ὅτι δεῖ, καὶ ἐφ' οἷς, καὶ πρὸς ἑς, καὶ ἑνὲκα,
καὶ ὡς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄεισον ὅπερ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς.

Seēt. 8. Τὸ ἀγαθὸν μονοειδές, τὸ δὲ κακὸν πολυ-
ειδές. ἀπλὴν π καὶ μονοειδές.

Seēt. 9. Τὸ ἴσον, καὶ τὸ δέον, καὶ τὸ ἀρμόζον.

Τὰ γὰρ ἀρμόζοντα ἴσα ἐστίν.

Seēt. 10. Τὸ δὲ μέσον ἐστὶν ὡς ὁ λόγος ὁ ὁρθὸς
λέγει.

Καὶ ὡς ἂν ὁ φρόνιμος οὐκ εἴσεται.

Ἐξίς μὲν λόγου ἀληθὲς πραγματικὴ καὶ τὰ ἀνθρώπων
ἀγαθὰ καὶ κακά.

Seēt. 11. Ὁ γὰρ ἀνθρώπος ἔχουσα κείναι ὁρθῶς, καὶ
ἐν ἐκάστοις τὰληθὲς αὐτῷ φαίνεται. καθ' ἐκάστην γὰρ
ἔξιν ἰδίᾳ ἐστὶ καλὰ καὶ ἡδέα. καὶ διαφέρει πλεῖστον
ἴσως ὁ ἀνθρώπος, τῷ τὰληθὲς ἐν ἐκάστοις ὁρᾶν, ὥστε
κατὰ καὶ μέτρον αὐτῷ ὄν. τοῖς δὲ πολλοῖς ἡ ἀπάτη
δ.

δια τὴν ἡδονὴν ἔοικε γίνεσθαι· ἐ γὰρ ἔτα ἀγαθὸν φαίνεσθαι.

Οὐ γὰρ πᾶσαν ὑπόληψιν διαφθείρει ἐδὲ διασρέ-
φει τὸ ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρὸν, εἶον ὅπῃ τὸ τεύχονον ὁσὶν
ὁρθαῖς ἴσας ἔχει· ἀλλὰ πᾶς περὶ τὸ πρακτικόν.

Sect. 13. Τίς ἐστὶ κανὼν καὶ ὅρθον τέτε τῷ ὁρθῷ
λόγῳ, καὶ τίς ἡ προσήκουσα εὐδὲ πρακτικῇ ἀρχή.

Sect. 18. Χρηθὲ καὶ κατὰ τὰς φανερὰς ἀνθρώπων
φρονεῖν ἀνθρώπων ὄντα, ἐδὲ θνητὰ καὶ θνητὸν· ἀλλὰ
ὅσον ἐνδέχεται ἀπαθανατίζειν, καὶ ἀπατῆρα ποιεῖν περὶ
τὸ ζῆν κατὰ τὸ κερήσπον πᾶν ἐν αὐτῷ.

Κεράσπον ὅ τῶν ἐν ἡμῖν ὁ γῆς ἐστίν·

Ὁ ἔρω καὶ ὁ νοερός.

CAP. X. Sect. 3. Ἐν ὁλίγοις κεῖσθαι τὸ εὐδα-
μόνως βιώσθαι.

Ἐλπίδα καὶ αἰδήμων, καὶ κατανυκός, καὶ εὐπει-
θής Θεῷ.

Sect. 4. Τὸ ἀληθές ἐπὶ βραχὺ κεῖσθαι.

Sect. 5. Τῶν ἀναγκαίων καὶ περὶ ὁσὶν ὁσὶν ἐλόν-
των.

Sect. 6. Ἐξὶν κατὰ λόγον παιηλικῶν.

Sect. 7. Περὶ τὰ πᾶσα καὶ θαυμαστὰ καὶ χαλεπὰ καὶ
δαιμόνια.

Ἐπιτήμιον καὶ νῦν πᾶν τιμωπῶν τῇ φύσει.

Καὶ γὰρ ἀνθρώπου ἄλλα πολὺ θειότερα καὶ φύσιν,
θίον τὰ φανερώτατά γε ἔξ ὧν ὁ κόσμος σωέσθην.

Sect. 8. Γνωσὶν τῶν ἀρχῶν.

Sect. 15. Καὶ τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν ζητεῖται καὶ περὶ
ἐνὸς ἀνθρώπου καὶ περὶ πόλεως.

Sect. 17. Νῦν ἐστὶν ὁ ἀγὼν, καὶ ἡδὲ πάρεσι τὰ
ὀλύμπια.

Sect. 18. Ἀτυχήματα καὶ θλίβει μὲν καὶ λυμαι-
νέται τὸν μακάριον, καὶ ἐμποδίζει πολλὰς ἐνερ-
γείαις,

γυίαις, ὅμως δὲ καὶ ἐν τέτοις διαλάμπει τὸ καλόν,
ἐπειδὴν φέρη τις ἐκκόλως πολλὰς καὶ μεγάλας ἀτυχίας
καὶ δι' ἀναληθσίαν καὶ ἀναισθησίαν, ἀλλὰ θυνάδας ὡς
καὶ μαλαρόφυχθ. Εἰ γὰρ ἐν ταῖς κατ' ἀρετὴν ἐπιρ-
γείαις ἡ μαχεϊότης ἔχει τὸ εἶναι, καὶ αὐταὶ κρείσται
εἰσι δὲ τῷ ἐνδαίμονθ. ζῶντι, ἐκείνῳ δὲ γυίοιτο ἡδὲ
μαχείων ἀθλιθ, ἐδέποτε γὰρ πρᾶξει τὰ μισητὰ
καὶ φαῦλα.

Οὐκ ὀρεῖαν αἰεὶ ζητήσει ὁ μαχέειθ, ἀλλ' ἐκ
τῆς παρέσης τύχης αἰεὶ τὰ κάλλιστα πρᾶξει. καὶ διὰ
τῆτο ἀθλιθ μὲν ἐδέποτε γυίοι' αὖν, ἀλλὰ μονονε
μαχέειθ τῆς γὰρ τύχης ἕνεκα, εἰάν Πειραμχαῖς ὡς
πίση τύχαις.

Οὐ μὲν μαχέειός γα, αὖν Πειραμχαῖς τύχαις
πεπίση.

Seft. 19. Εἰ ταύτῃ πῶς θεοῖς φίλον, ταύτῃ
γυίοω. Ἐμὲ δὲ Ἄνυθ καὶ Μίλιθ ἀποκλῖναι
μὲν δύναται, βλάψαι δὲ ἔ.

L I B. III.

CAP. I. **Ε**ΘΕ, ἡ φύσει, ἡ θεῶν πρὸς μοῖραν.

Seft. 2. **Ε**ΘΕ, πρὸς οὐτυχή.

Seft. 3. ————— καὶ γὰρ εἴκει.

Ἀνδρὲς γὰρ θνητοὶ πάντες ἐμύθωνται, ἀλλὰ θεοῖο.

Seft. 8. Τὸ ἐν αὐτῷ ἔχον ὀξυσίαν τὸ πρᾶτ' αὖν,
καὶ μή.

Æ

Α

Ἄ δὲ π ποιῇ ὑφ' ἑαυτοῦ κινήμεθα, κῆρι ἐστὶ ποιῆσαι, καὶ μή.

Seft. 9. Τὼ ἐξουσίαν τοῦ πράττειν, καὶ μή.

Οὗ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ εἶδότη τὰ κατὰ τὰ ἐν οἷς ἡ πράξις.

Seft. 10. Ὁραξιν βολυπικῶς ἡμῖν ἐφ' ἡμῖν.

Βολυπὰ μὲν γὰρ ὡς ὅν κῆρι ἀνθρωπὸς ἐστὶ ποιῆσαι, ἡ μή.

CAP. II. Seft. 3. Οὐδὲς ἐκὼν πονηρὸς, ἐδ' ἄκων μάρκαρ.

Πᾶς ὁ μοχθηρὸς ἀγνοεῖ.

Seft. 4. Πάντες μὲν γὰρ ἐφίενται τῷ φαινομένῳ ἀγαθῷ, τῆς δὲ φαντασίας ἐκ εἰσὶ κῆριοι· ἀλλ' ὅποῖός ποθ' ἔχαστος ἐστὶ, περὶ καὶ τὸ τέλει φαίνεται αὐτῷ.

Seft. 5. Ὅτι μὲν οὖν αὐτῷ αἶπθ' τῷ κακῷ ποιῆν, ἀλλὰ δι' ἀγνοίαν τοῦ τέλους ταῦτα πράττει, διὰ τύπων οἰόμεθα αὐτῷ τὸ ἀεὶσον εἶσθαι. Ἡ δὲ τῷ τέλει ἐφίενται ἐκ αὐθαίρετον, ἀλλὰ φῶμαι δεῖ ὡς περ ὅψιν ἔχοντα, ἡ κεινὴ καλῶς, καὶ τὸ καλὸν ἀλῆθειαν ἀγαθὸν αἰρήσθαι. Καὶ ἐστὶν ἐνφυῆς ὃ τῷτο καλῶς πέφυκε. τὸ γὰρ μέγιστον καὶ κάλλιστον, καὶ ὃ παρ' ἐτέρῃ μὴ διοικτε λαβεῖν μηδὲ μαθεῖν, ἀλλ' διοικτε ἐφυ, τοιῦτον ἔξει. Καὶ τὸ δὲ καὶ τὸ καλῶς τῷτο πεφυκέναι, ἡ τελεία καὶ ἀληθινὴ αὖ εἰν εἶν εἶν.

Seft. 6. Θεὸς ὑπὸ μηχανῆς.

Seft. 7. Περὶ μὲν γὰρ νοσῆσαι, ἐπ' αὐτῷ ἡμῖν ὅτι ὑγίειαν φυλάττειν· περὶ μὲν δὲ διὰ τῆς ἀκρατῆς διαίτης, ἐκ ἐστὶν ἐπ' αὐτῷ ὅτι ὑγίειαν ἐπαναγαγεῖν. ὡς περ λίδον μὲν πε δύναται καὶ πλάγως ἀφῆναι, ἀφῆν δὲ ἐ δύναται πάλιν ἐπαναλαβεῖν. ἀλλ' ὅμως ἐκὼν ἔρριψε τὴν λίδον· ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἡν ρίψαι, καὶ μή.

CAP.

CAP. III. Sect. 3. Καὶ γὰρ αὐτός ἐστιν ἑκαστος τὸ κυριώτατον καὶ αἰετον ἢ ἐν αὐτῷ· καὶ χεῖρ τοῦτο ζῶν ἐαυτῷ ἂν βίῃ καὶ τὸν οἰκέον μέλιτι βίον.

Sect. 6. Ὅτι ὁ Θεός, νομοθέτης ὦν ἅμα καὶ δικαστής, τίθεται μὲν τὰ ἀγαθὰ, ἀναρτῇ δὲ τὰ κακά.

Σκοπὸς δὲ τοῦ νόμου μόνον ἂν εἴη πρέπων τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν ἐπαρελθῇ, τὸ κόψαι τὴν κακίαν, καὶ ἀποκαθάρσαι τοὺς παγιδευτοὺς τῆς δίκης σφερονισμοῖς καὶ ὀπιστρέψαι πλὴν ὑποποσῶσαν τῇ πονηρίᾳ ψυχῇ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὁρθοῦ λόγου.

Sect. 9. Ἐρωτικὸν ὅμμα.

Σύμμετρον γὰρ ταῖς ἐσχάταις τῶν ὅλων καὶ ὁ τῆς προνοίας δισμός.

Ὅτι δίκη καὶ τάξις τοῖς περὶ ἡμῶν ἀθανάτοις τῆς ἔρις τῆς περὶ ἡμᾶς διοικήσεως νομοθετεῖ, ταῦτα μηχανᾶται περὶ ἡμᾶς ἅ τινί τε ἐνταῦθα κακίαν ἡμῶν ἐλαττοῖ, καὶ περὶ αὐτὸς ὀπιστρέφει ἡμᾶς δύναται. κηδύνει γὰρ ἡμῶν ὡς συγγενῶν ἐκποσόντων.

Sect. 10. Καὶ διόπρεπται χαίρειναι φρονήματι.

Ὡς περὶ ὀπίπνοι καὶ κατεχόμενοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Sect. 11. Οὐ γὰρ ἥττον ἢ νοεῖν δύναμις πάντη κέχυται καὶ διαπεφοίτηκε τῷ σπᾶσαι δυναμῶ, ἥ περ ἢ ἀερώδης τῷ ἀναπνέουσαι δυναμένῳ.

Τὸ δὲ ἐνδοιον φρόνημα διαρκῶς ἠδ' αἰσθητὸν συνάπτει Θεῷ. Χωρεῖν γὰρ ἀνέγκη τὸ ὅμοιον περὶ τὸ ὅμοιον.

Sect. 12. Μελέτω δαράτε.

Sect. 14. Ἀποκατάστασιν εἰς τὸ χεῖρ φύσιν.

Τὸ γὰρ οἰκέειν τῇ φύσει ἐκείνῃ, τοῦτο κρεῖσσον καὶ ἡδιστὸν ἐστὶν ἐκείνῳ.

Sect. 15. Ἐπεὶ οὖν ὁ κατ' ἀρετὴν βίῃ τῆς θείας ὁμοιώσεως ἀντεχόμενος τῷ ἄνθρωπῳ θεῖός ἐστιν, ὁ

ἢ ἐν κακίᾳ θηριώδης καὶ ἀνθρώπου· ὅλον ὥς ἡ μὲν
 τοῦ σπυδαίου ἡδονὴ τινὶ θεῖαν ἐφορῶσύνῃ μμείται
 ὡς καὶ Θεῶν σωματομένη, ἢ ἢ τοῦ φαύλου ἡδονὴ λεηλεμένη
 τοῦ τινὶ θηριώδους καὶ ἐμπληκίου ὁμοιοῦται κίνησιν.

Secl. 16. Λόγῳ ἢ ὁρθῶ πείθεσθαι καὶ Θεῶν ταυ-
 τὸν εἶναι. Τὸ γὰρ λογικὸν ἡμῶν ἐνμοιρῆσαν τῆς οἰκίας
 ἐκλάμψας ταῦτα βέβαιαι αἱ ὁ θεῖος εἰζει νόμος·
 καὶ γίνεσθαι σύμφητος Θεῶν ἢ κατὰ Θεὸν διακει-
 μένη ψυχὴ, καὶ τοῦ τὸ θεῖον καὶ τὸ λαμπρὸν ἀπο-
 βλέπουσα πράττει αἱ ἀνὰ πράττει ὁ Θεός.

Secl. 18. Τὸ κράτιστον καὶ τὸ θεότατον τῶν ἐν
 ἡμῶν.

Secl. 20. Πᾶν τὸ βέλτιστον φανερὸν νόμος
 ἔστω σοὶ ἀποδείξις.

Secl. 23. Οὐτε γὰρ μόνον προθυμῶσαι δεῖται
 καλὰ, ὥς ἐφ' ἑαυτοῖς ὄντα κατορθῶσαι καὶ χρεῖς τοῦ
 Θεοῦ ὑπερβῆσαι, ἔτε ψυχῆς τῆς εὐχῆς τοῖς λογισ-
 μοῖς ἀρκῶσαι, μηδὲν τοῦ καλῶς ἢ ἀπὸ τῶν
 προσφύοντος. ἔστω γὰρ ἢ ἀδελφὸν ἀρετῶν, εἰ οἷον τε
 τοῦτο εἰπῆν, ὅτι πηδάλου, ἢ ἀνεργητικὸν εὐχλῶ.
 ὡς τὸ μὲν ἀδελφὸν ὃν προαναρεῖ τῆς ἀρετῆς ἢ ἐπὶ
 τὸ ἢ ἀρετὴν ἐκλύσει τῆς εὐχῆς τὸ δευτέρου.

Πειρᾶσθαι σὺν τοῖς θεοῖς ἀρχεῖσθαι παντὶς ἔργου.
 Ἐπὶ πάσῃ ὁρμῇ καὶ ἀμικρῇ καὶ μεγάλῃ πειρᾶσθαι
 τοῦτον αἰεὶ περὶ δεῖται καλεῖν.

Μέγας ὁ ἀγων, θεῖον τὸ ἔργον. τοῦ Θεοῦ μέμνηται,
 ἐκείνον ὁπκαλῶ βοηθὸν καὶ ὁρᾶσθαι, ὥς τὰς
 Διοσκύρους ἐν χειμῶνι πλέοντες. Ποῖος γὰρ με-
 ζῶν χειμῶν ἢ ὁ ἐκ φαντασιῶν ἰχυρῶν καὶ ἐκκε-
 ραιῶν τοῦ λόγου;

Secl. 24. Τὸ λεπτόν καὶ πνευματικὸν ὄχημα.

Secl. 25. Μηδ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι
 προσέξασθαι.

Πεῖρ

Πεὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τοὺς ἑκαστον ἐπιλαθεῖν.†

Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δόν ἐκ ἐτελέει;

CAP. IV. Sect. 2. Τῇ παρέσῃ φαντασίᾳ ἐμ-
φιλοτεχνεῖν, ἵνα μὴ π ἀκατάληπτον παρειαυῇ.

Τὸ ὅσον ἢ ὑπογραφῶν ἀεὶ ποιεῖν τῷ ὑποπί-
πτοντι φαντασίᾳ, ὥστε αὐτὸ ὁποῖόν ἐστι κατ' ἐσάν,
γυμνόν, ὅλον, δι' ὅλων διηρημένως βλέπειν.

Καὶ τὰ κατὰ φύσιν καὶ τὰ ἀκόλουθα σκοπεῖν, καὶ
ἕτως ἀπτεῖναι τῷ ἔργῳ.

Ἀνθρώπων, πρῶτον ὁρίσκειν ὁποῖόν ἐστι τὸ περὶ γ-
μα· εἶτα καὶ τὴν σπουδὴν φύσιν κατὰ φύσιν, εἰ δύν-
νασαι βαστάσαι.

Νᾶρε, καὶ μέννασ' ἀπτεῖν· ταῦτα γὰρ ἀρθρε
τῶν φρενῶν.

CAP. V. Sect. 2. Τιμήσεις τὸν Θεὸν ἀ-
ρεῖα, ἐὰν πρὸ Θεῷ ᾖ διάνοιαν ὁμοιώσης. Ὁ γὰρ
ἀγαπᾷ π, καὶ μιμνῆται ὅσον αὐτῷ ὅσον π.

Ἡ γὰρ περισφραγισμένη πολυτέλεια πρὸς Θεὸν
ἐκτελεῖται, εἰ μὴ καὶ τῷ ἐνδοῦ φρονήματι προσάγῃται.
Δῶρα γὰρ καὶ θυσιολογία ἀφρόνων πρὸς τρυφήν, καὶ
ἀναδμήματα ἐκροσύλοις χρησίμα.

Ψυχῆς κατὰ φύσιν τόπον οἰκειότερον ὅπῃ γῆς Θεὸς
ἐκτελεῖται.

Ἐυσχεῖσιν ἢ βροτοῖς γάνυμαι πόσον ὅσον Ὁ-
λύμπῳ.

Sect. 3. Μόνον ἱερεὺς ὁ σοφός, μόνον θεοφιλής,
μόνον εἰδὼς ἀξιάσαι. Μόνον γὰρ οἶδε πρᾶν τὸν
Θεὸν ὁ ᾧ δέειαν ὁπισθόμην ἔχων, καὶ ὁ προσηκούνως
ἱερεὺς ἐαυτὸν προσάγων, καὶ ἀγαλλμα δύνειν τεκταίνων ᾧ
ἐαυτῷ ψυχὴν, καὶ ναὸν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ θείου φωτὸς τὸν
ἐαυτῷ παρασκευάζων νῦν.

Sect.

Seēt. 6. Τὰς ἀδαμασπίνας φύλακας τῆς ψυχῆς.
Ἀλλὰ δεῖ φεύγειν ἢ περᾶν πάσῃ δυνάμει, καὶ
δεῖ ὑποδανεῖν πάντα παδόντα τὰ δεινότερα.

Seēt. 9. Μὴ πνεῦμα μολύνῃς μηδὲ βαδύνῃς τὸ
ἐπίπεδον.

Τὸ λεπτὸν ὄχημα, καὶ τὸ αὔλον σῶμα.

Τὸ εἶδέναι σῶζειν τὸ ὄργανον, καὶ σωμαρμύζειν
πρὸς ἢ φιλόσοφον χρῆσιν.

Seēt. 10. Δεῖ γὰρ σωθῆναι τῇ ἀσκήσει τῆς ἀρετῆς καὶ
τῇ ἀναλήψει τῆς ἀληθείας καὶ καθαρότητι, ὅπως
λαίαν ποιῆσθαι ἑστὶ πρὸς τὸ αἰρεσιδὲς ἡμῶν σῶμα, ὃ καὶ
ψυχῆς λεπτὸν ὄχημα οἱ χρησμοὶ καλεῖσι. Διατίθει
ἡ αὐτὴ ἢ καθαρὰς ζωὸς σπῆν καὶ ποτὶ καὶ τῆς ὅλης
δαιτὸς τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι, ἐν ᾧ τὸ αἰρεσιδὲς
ἐγκαίεται, προσπνέον τῷ αἰσθητῷ σώματι ζωὴν, καὶ τιμὴν
ἀρμονίαν αὐτῷ σωζέον. Ζωὴ γὰρ ὅτι τὸ αὔλον σῶμα,
καὶ ζωὴς ἐνύλη γεννητικόν, δι' ἣς τὸ θνητὸν ἡμῶν σῶμα
συμπληρῆται, ἐκ τῆς ἀλόγου ζωῆς καὶ τῆς ὑλικῆς σῶμα-
τι συγκείμενον, εἰδωλον ὃν τῷ ἀνθρώπῳ, ὃς ἐκ λο-
γικῆς οὐσίας καὶ σώματι αὐτῷ σωζέσθην.

Seēt. 11. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ αἰρεσιδὲς ἡμῶν σῶ-
ματι πρόσθεν σῶμα θνητὸν ὃν, καθαρῆσθαι δεῖ καὶ
τὸτο, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸ συμπαιδείας ἀπαλλαγῆναι.

Seēt. 12. Αἱ γὰρ τῆς λογικῆς ψυχῆς καθάρσεις καὶ
τῷ αἰρεσιδὲς ὄχηματι περιμεινῶνται, ὅπως ἀν' αὐταῖς
ὑπὸ πλεον καὶ τὸτο γενόμενον μὴ ἐμποδῶν ἴσται πρὸς
τιμὴν ἀνω πορείαν. Πτεροφυΐα ἢ αὐτῷ αἰετῇ ἢ καὶ
μικρὸν μέλη τῆς αἰετῆς ἀετῆος ἀποσπασίως, καὶ ὁ πρὸς
ἢ αὐλίαν ἐδισμός, καὶ ἢ ἀποθεσις ὡς ἀν' ἐπλήρη
μολυσμῶν ἐκ τῆς πρὸς τὸ ὑλικόν σῶμα συζεύξεως.
Διὰ τὸτο γὰρ ἀναβιώσκειαι τρέπν πινά, καὶ συλλέγειαι,
καὶ δεῖα πληρῆται τόνο, καὶ τῇ νοερᾷ τελειότητι τῆς
ψυχῆς συνάπτεται.

Seēt.

Seēt. 13. Τὴν τὴ ἀνθρώπου δειρασίαν τῇ καρδίᾳ
τῇ τῆς ψυχῆς σύμφωνα ἀποδοῦναι.

Seēt. 14. ——— Καὶ φεῖδ' ἐκαστα

Ἡρίοχον γνῶμην εἴσας καδὺπερδεν ἀείσω.

Γνώμῳ μὲν, ὅτι λογικὴ δύναμις. Ἡρίοχον δ',
ὅτι ἐφαπτομένη καὶ ὁμιλία τῷ σώματι. Τὰ δ' ἐρω-
τηκὸν ὅμμα ὑπὲρ Ἡρίοχον τίτακται. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ
ψυχῇ, ἀλλ' ὅμματι μὲν οἷον θεωρεῖ τὸ τῆς ἀληθείας
πρόιον τῇ δ' ἀναλόγῃ πρὸς χεῖρα δύναμις τὸ συμφυὲς
σῶμα κατέχει, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ὁμιλίῃ, ἵν' ὅλη πρὸς
τὸ θεῖον ἴδῃ, καὶ τὴν θεῖαν ὁμοίωσιν κλήσονται.

CAP. VII. Seēt. 3. ——— Πάντων δ' μά-
λιν αἰχμήν στυγόν.

Seēt. 4. Τὸ γὰρ ἐμμελὲς ἀνίκητον, εἰς γνήσιον ἦ,
καὶ μὴ στυγρὸς μηδὲ ὑπόκειται.

Ἐδῶξεν αὐτῷ. Πᾶς ὁ μοχθηρὸς ἀγνοεῖ.

Seēt. 5. ——— Ἀεὶ ὠγαδὸς ἐς ἀγαθός.

CAP. VIII. Seēt. 10. Ταῦτα πόνει, ταῦτ'
ἐμμελέτα, τέπων χρηρᾶν σε.

Ταῦτά σε τῆς θεῖας ἀρετῆς εἰς ἵχνια θήσει.

CAP. IX. Seēt. 6. Μὴ καθαρῶ γὰρ καθαρῶ
ἐφάπτεται ἐκ ἐστὶ θέμις.

Seēt. 10. ——— Ἐκτείνας πνευδὸν νῦν

Ἐργον ἐπ' εὐσεβείας, ρύσιν καὶ σῶμα σωώσεις.

Seēt. 11 Ὑγία πρεσβία μακάρων, Μετὰ σοι
ναίοιμι τὸ λοιπὸν βιοῦν.

Seēt. 12. Ὁ ἀγαθὸς καὶ ἀπλὸς καὶ εὐμενὴς ἐν
ταῖς ὁμῶσιν ἔχει ταῦτα, καὶ ἐλατύνει.

Seēt. 18. Πᾶν μοι συναρμώζει ὃ σοι εὐάρμοστον
ἐστίν, ὦ κόσμ.

CAP. X. Seēt. 1. ——— Μεθ' ὑμῶν
ἔρχεται ἡ δόξα.

Δαιμονίῳ ἐξαποῖσιν ἀναπνεύσαν αἷταις
 Ἐνθ' ἐνὶ μὲν φιλότις, ἐνὶ δ' ἱμερῶ ἀβρὸς ἰδέσθαι
 Εὐφροσύνῃς πλείων καθαρῆς, πληρέμευθ' αἰέν.
 Ἀμβροσίαν ὀχετῶν θεόθεν ὄθεν ὄζιν ἐρώτων
 Πείσμαλα, καὶ γλυκερὴ πνοίη, καὶ νήνεμθ' αἰδήρ.
 Sect. 8. Ταράττει τὰς ἀνθρώπους ἡ τὰ πρᾶγμαλα,
 ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν πρᾶγμάτων δόγματα.

EPISTOLA

E P I S T O L A

H. MORI ad V. C.

Q U Æ

Apologiam complectitur
pro *CARTESIO*, quæque
Introductionis loco esse pote-
rit ad universam *Philosophiam*
Cartesianam.

Πάντα ἐν τῷ παντὶ μηχανικῶς γίνεσθαι
πασιλῶς ἀμύχανον ἐστίν.

Editio quarta, omnium correctissima.

L O N D I N I :

Typis & Impensis J. Downing in vico
vulgo dicto Bartholomew-Close, prope
West-Smithfield. 1711.

1915

1915

1915

1915

1915

1915

1915

1915

1915

1915

1915

1915

1915

1915

1915

1915

EPISTOLA

H. MORI ad V. C.

Q U Æ

Apologiam complectitur pro C A R-
T E S I O, quæque Introductionis
loco esse poterit ad universam Phi-
losophiam Cartesianam.

R E M magnam à me postulas, i.
V. C. nempe ut de Philosopho- Non omnia
se Cartesi-
ana sine
delectu
amplecti.
rum Triumviratu hujus seculi
maximè insignium senten-
tiam feram. Quorum quidem de duobus
nil planè statnere possum, utpote quos
nondum perlegi; nec è re credo fore mea
eos unquam perlegere. Miror equidem
quòd ex me quæras quid de tertio illò
sentiam, cum præclaram illam opinionem
quam de eo concepi plàs semel publice
testatus sim. Sed dum porro sciscitaris,
quas potissimam ob causas illius Philoso-
phiam tam avidè sim amplexus, aberranti
Responsi argumentum mihi suppeditat, ita
portunior illa iaterrogatio. Neque enim
quæ-

quæstio est una atque simplex, sed accusatiuncula — cuiusdam aculeo præarmata, quasi Cartesianæ omnia sine delectu admitterem & foverem.

Verum multo aliter se res habet ac suspicaris. Quamvis enim incomparabilis Philosophus in Inventis suis ac Ratiociniis plerisque omnibus aded supra humanam sortem felix sit ac ingeniosus, ut, quod ubique ferè præstat, id nullibi eum non præstitisse credere cogi videamur; me tamen Naturam tam tardò ac hæsitabundo ingenio finxit, ut nullius mortalis authoritas mentis aciem ita potuerit unquam perfringere, ut hoc fascino devinctus eis Theorematis fidem haberem quorum veritas factis solidis argumentis non sit suffulta, multo minùs eis quæ propriis animi sensibus ac rationi repugnant. Itaque breviter dicam; Tantum abest ut tam avidè Cartesianæ omnia cruda cocta perinde devorem, ut libere apud te profitendum censuerim, me in illius Scriptis observasse nonnulla quæ nullo pacto deglutire possum. Quæ operæ pretium fore existimo tibi recensere, ut postquam Cartesium perlegeris, quod brevi te facturum scribis, iudicium tuum experiri possim, an de eisdem Theorematis juxta mecum sentias.

Ad tria causarum genera revocare possumus quicquid uspiam lapsus est Cartesius. Nimirum vel ad simplicem nudamve inadvertentiam, qualis in omnes ferè mortales

²
Ad tria
re genera
revocari
quicquid
uspiam la-
psus est
Cartesius.

mortales cadere solet: Vel ad nimium si-
ve prudentiæ siue honestæ cujusdam astutiæ
studium, cuius haud adeo multi rei sunt;
Vel denique ad enormem quandam Mathe-
maticæ certitudinis ac necessitatis in singu-
lis suis conclusionibus affectationem; quo
certè perpauci adhuc aspirarunt in rebus
naturalibus, nemo prorsus eo usque perve-
nit, nec fortassis unquam est perventurus.

3. Ad primum genus referri potest mo-
dus ille quem explicat Refractionis, *Diap-* 3.
Primi ge-
neris exem-
pla.
tric. cap. 2. & ratio situs Imaginum in Re-
flexione, *cap. 6.* cum paucis aliis, de
quibus forsàn mox plura dicemus.

4. Secundi generis duo insignia occur-
runt exempla. Primum est, explicatio na-
turæ Motus, quem dicit semper esse reci-
procum. Quæ quidem notio manifestis con-
tradictionibus mihi semper visa est invol-
vi. Maluit tamen hoc modo *obscurare ver-
bis scientiam*, quam non videri minus mo-
tus tribuere terræ quam aut Copernicus
tribuit aut Tycho; imò omnem motum il-
li adimere, ut majorem gratiam Philoso-
phiæ suæ conciliaret, sibi quæ melius cave-
ret ab eis hominibus apud quos invetera-
ta consuetudo cæcæq; autoritas plus valet
quàm luculentissima quævis demonstratio.
Manebat enim proculdubio altæ menti in-
fixum durum illud Galilæi fatum, qui tam
liberos circuitus terræ tribuendo circa So-
lem, libertatem sibi ademit suam, gressus-
que proprios intra carceris limites circum-
scripsit.

Alterum exemplum est de brutis animalibus, quas inanimas Machinas insensatâque Automata esse fingit. Quod lepidum commentum necesse erat comminisci, nè brutorum animas pariter ac nostras ex sua philosophandi ratione concluderet immortales. Cum enim firmiter teneret nè vilissimum quidem cogitandi actum cadere in Materiam qualitercunque modificatam, si agnovisset sensum inesse brutis, debuisset etiam concedere substantiam ipsis inesse realiter à materia distinctam, hoc est, animam immortalem. Sensu igitur maluit bruta privare, quam se finire insensatorum & captiosorum hominum odiosis quæstiunculis de brutorum statu post mortem irretiri & torqueri.

Huic generi accenseri debet quod obiter profert *Princip. part. 3. Art. 2.* de non investigandis finibus earum rerum quas in Naturæ complexu videmus. Quo monito proculdubio sibi præcavit ab importunis illis sciscitationibus quas male-feriati homines urgere possent de universo genere tam Cometarum quam Planetarum, uti etiam de Stellis, quas totidem quasi Soles esse ipse plane agnoscit. Admodum enim proclive erat porro interrogare, in quem finem tot Soles creâset Deus, quibusve lucerent. Et, cum in Planetis omnibus (utpote qui eandem ferè originem, ab incrustatis scilicet solibus, eundemque productionis modum, habuerint) sit terra,

mare,

mare, aer, magnes, aurifodinae, &c. quæ-
rere insuper, annon etiam tum bruta a-
nimalia, tum nobiliores illi incolæ, ho-
mines, singulis inessent. Transcurrentes
denique Cometas hospitiumque sibi in ali-
quo Vortice quærentes, annon credibile sit
novorum ipsos Terrarum orbium esse ja-
cta rudimenta. E quibus spinosis quæsti-
onibus facillimè se expedire posse sperabat
Cartesius, maturè præmonendo tam pro-
fundum esse Dei consilium in Naturæ o-
peribus, ut summæ sit temeritatis fines e-
orum investigare. Novit enim homo na-
tutissimus, potiorè multò esse ignorantia
simulationem, quam intempestivæ vendita-
tionem scientiæ.

5. Ad tertium genus spectat id quod
adhibet ad demonstrandum Rarefactionem
& Condensationem fieri ad modum spon-
giæ: nempe Distantiam, sive Spatium, ac
Corpus idem esse realiter, nec ullam ulli-
bi fingi posse Extensionem quæ non sit
realis affectio alicujus corporis. Quod fun-
damentum magnopere *Cartesio* placuit, quo-
niam certitudine, si fieri potest, plusquam
Mathematica suum Rarefactionis & Con-
densationis modum confirmat; ac præte-
rea totam doctrinam de immensis numero
ac magnitudine Vorticibus, deque particu-
lis primi elementi in infinitum divis, mi-
rifice suffulcit. Mihi verò Fundamentum
illud non arridet ullo modo. Tum quod
rationes illæ quas pro eo adducit *Cartesi-*

5.

Tertii ex-
empla.

us non satis validæ sunt, prout fuscè in literis meis probavi; tum quod innuit materiam aut per se independentet existere, aut saltem ab omni æternitate simul cum Deo exstitisse, necessariò ab ipso productam eique coævam. Quorum prius cum vera Dei notione planè *absurdum* est, posterius durum ac temerarium. Quamvis non sit diffitendum fuisse semper, atque etiamnum esse, qui utramvis opinionem cum Dei Existentia cultuque religio serió conjungunt.

Porro, ad morbum hunc Mathematicum summæque certitudinis pruriginem reducenda est & illa Cartesii de conclusionibus ex Méchanica Motus necessitate, per universam suam Philosophiam, perpetuò deducendis magnifica Pollicitatio. Neque enim putabat Vir sagacissimus se satis securum de certitudine eorum modorum quibus Naturæ Phænomena fieri asserit, si Divina consilia (quæ variis modis eadem Phænomena exhibere possint) cum Materiæ Motusque legibus miscerentur. Sed ingens hic ardor atque studium deducendi singula ex certa hac atque inevitabili Materiæ lege, Motusq; ejusdem mensurâ in universo Mundo semper permanentis, generosum *Cartesii* ingenium ita effascinavit, ut non raro præproperè nimis imaginatus sit se id præstitisse, quod tam effictum ubique præstare desiderat. Omissis aliis, unum duntaxat, sed præfulgidum maximique momenti,

menti, producam exemplum, nempe de ef-
formatione particularum striatarum, ea-
rundemque motu. Tantum enim abest ut
necessario fiant eo modo quo ille rem ex-
plicat, ut valde improbable videatur, i-
mo forsan impossibile, eas ita efformari,
aut formatas ejusmodi legibus moveri.

Intorsionem enim particularum striata-
rum ex motu globulorum Vorticis per quem
transeunt oriri asserit, magisque vel mi-
nus intortas esse pro celeritate motus
globulorum circa axem Vorticis circumvo-
lutorum; eas nempe quæ longius magis,
quæ verò propius absunt ab Axe, minus
intorqueri; quemadmodum constat ex
*Artic. 90, & 91. tertia part. Princip. Phi-
losophia.* Sed nulla prorsus videtur Me-
chanica necessitas ut columellæ illæ tri-
angulares communi Vorticis raptu in gy-
rum vertantur circa proprios axes. Idem
enim hic experiri possemus in quali-
bet materia, præsertim in rotunda pari-
ter ac longa, positaque in tubo vel cana-
li aliquo Telluris axi parallelo. Hanc e-
nim nemo somniaverit ex raptu terræ in
circuitum, circa proprium itidem axem in
canali suo gyratum iri. Pari igitur, si non
potiori, ratione intelligamus triangulares
illas particulas in columnæ formam pro-
ductas communi Vorticis motu circumagi,
nec tamen interim sibi ullos proprios gy-
ros acquirere ex hac circumactione. * Nam
æque certum est (idque certitudine prorsus

† Vide
Trans.
Gallic. Es
que ces
trois ca-
naux sont
plus ou
moins tour-
nez, a pro-
portion de
ce qu'elles
passent par
des endroits
qui sont
plus ou
moins eloi-
gnez de cet
effieu, a
cause que
les parties
du second
element
tournent
plus vite en
ces endroits
plus eloi-
gnez qu'aux
autres plus
proches.

fus mechanicâ) omnes globulos ab axe Vorticis illâ circumrotationis vi repelli, quàm gravia omnia crassâque corpora versùs centrum terræ remitti; ità ut omne subterfugium hinc præcludi videatur inania responsa comminiscenti. Quibus addas vel ipsam figuram harum columnarum triangularium magno fore impedimento istis propriis ipsarum gyrationibus quas fingit Cartesius. Nam simul ac lentor ille materiæ satis sit induratus ad retinendam hanc formam triangularem, anguli columellarum adeò erunt robusti ob crassitiem suam ut haud faciliè siverint se intorqueri. Recto igitur, sed celerrimo, cursu pergent triangulares hæ columnulæ per spatia illa triangularia sine ulla sui intorsione, modò continuâ serie spatiorum anguli in eisdem ferè reperiantur lineis.

Quòd si anguli horum spatiorum triangularium in eisdem lineis non reperiantur, sed anguli & latera alternatim se mutuo secant, (quod sanè factu facilius videtur, globulis eo situ in formam stabiliorum magisque compactam relabentibus;) videamus tandem an hoc modo res feliciùs successura sit, existâtque ulla Mechanica necessitas ut dictæ columnulæ in formam cochlearem torqueantur. Supponamus igitur materiam primi Elementi transeundo per spatium triangulare ABC sibi acquisivisse figuram triangularem, ipsi vero

Digitized by Google

productos illos angulos columnulæ triangularis allisione illa non abradi, sed protuberantiâ globulorum, qui succedens triangulare spatium claudunt, inverti duntaxat & intorqueri. Quod tamen, ut dixi, ob celeritatem transitus recensque formatæ particulæ teneritudinem nullo modo est probabile. ~~si sequeretur tamen nihilominus~~ rem admodum esse fortuitam quas in partes hæ columnulæ intorqueantur, nempe an secundum ordinem Vorticis G H, an verò contrâ. Nam cum globuli ætherei proximè ~~se~~ adjacentes sint ejusdem magnitudinis, triangularia illa spatia æqualia erunt æqualiterque se interscibunt, ita ut angulus A, dum impingit in latus F D, in ipsum medium lateris necessario cadat; & sic de reliquis. Unde nulla suppetit ratio quare columnulæ illæ triangulares intorqueantur versus H magis quam versus G, & vice versa: Ac proinde merito concludi possit, particulas striatas nunc hæc nunc illæ in efformatione sua torqueri, nec omnes ab eodem polo venientes in easdem partes esse intortas. Quo quidem pacto everterentur penitus notissimæ illæ Magnetismi leges, Mundique Phænomena mutarentur. Quamobrem necesse est altiorē aliquam causam & diviniorem quam Materiam Motumque purè Mechanicū ad hoc opus adsciscere, si tam assidue, tam constanti artificio, inque tam utiles fines destinato, cochlearem in formam columnu-

læ illæ triangulares sint torquendæ.

Idemque statuendum est de cursu & tendentia ipsarum hoc modo jam intortarum. Nam ad certas partes lege certâ pergere supponuntur, quæ tamen Mechanica esse non potest. Ut quando transeunt per Materiam subtilem sideris jam cortice incrustari incipientis, aut jam ferme incrustati; nisi hîc vis aliqua directrix Mechanicâ diviniore striatarum cursum regat ac moderetur, impossibile est quin ab axe sideris latera versùs rejiciantur, alterâque extremitate eò porrectâ corticem feriant lineâ ad axem sideris non parallelâ, sed ad angulos saltem obliquos eum secanti: Incredibile enim est alteram extremitatem striatarum particularum alteri ut plurimum non præponderare magisve solidam esse. Hoc saltem manifestum est, cum hæ striatæ simul cum sidere circumrotentur, necesse fore, ob rapidissimos materiæ subtilissimæ gyros, ut ab axe recedant, confertimque versùs eas sideris partes quæ propius absunt ab Ecliptica retrudantur; unde maxima vis Magnetismi versùs Telluris Æquatorem, nulla ferè versùs Polos, reperiretur. Quòd si minùs pura jam evaserit Elementi primi Materia, contrariisque sordibus aliquantulum lentuerit, particulæ striatæ tam longo itinere motum suum perderent, viam sibi findendo per hunc Materiæ lentorem crassioremque consistentiam.

Sed

Sed concedamus rectè hîc omnia intus peragi ad feliciter, videamus quid fiat. de his striatis particulis cum integro impetu exsilerint foras. Certè mihi credibile non est, si nullam aliam vim haberent moderatricem præter legem purè mechanicam, eas tam prospero exitu redituque cursus suos repetere posse. Nam ut omittam quàm facile sit particulas Australes in foramina Borealia & Boreales in Australia impingere, illisq; impactionibus meatus magneticos (præsertim dum teneri sunt recensq; formati) turpiter deformare; id certè mihi videtur supra omnem Mechanicæ legem positum, quòd factis quasi agminibus tam constanti cursu revertantur à Polo ad Polum, & in liberum ætherem non rectà proficiantur ut iacta spicula vel sagittæ. Mechanicis enim legibus magis consonum esset ut viam sibi perforarent per aerem, (etiamsi eum fingeremus aliquantò crassiolem,) motumque suum ac vim hisce conatibus impendendo perderent, quàm ut, datà quasi operâ, reditum molirentur, cursumque ad alterum polum tam longè distantem dirigerent. Nam cum semel à partibus Terræ magneticis in aerem se projecerint, clauduntur protinus aeris partibus omnimodè consimilibus, ut quæ proximè sibi invicem adjacent. Unde manifestum est, nihil corporei in causa esse posse cur hæ particulæ, homogeneis undique aeris partibus isthoc modo involutæ, hæc poti-

potius erumperent quam illac, aut quod reverti mallet quam recta viam confidere, vel in sublime ferri; sed subesse altius aliquid Principium & divinius quod errantes revocet, quodq; motus cursuq; earum in fines certos & destinatos ubique moderetur & gubernet.

Postremo, ad *κρυπτοπεισίαν* hanc sive *μαθηματικήν* Mathematicam referre poteris cautum illud ac scrupulosum Principium, viz. Quod nè tantillo quidem plus minusve motus sit in rerum Universitate uno tempore quam alio. Quod nullis, quod sciam, rationibus defendi potest nisi precariis vel fictis. Cujus generis duæ mihi occurrunt. Primo est, nec Genios nec Animas humanas materiam posse movere, sed motus ejus duntaxat versus hanc vel illam partem determinare; cum planè gratis dictum sit Essentiam ullam activam ac operativam, qualis ab omnibus æstimatur substantia spiritualis, habere vim coercendi, sistendi ac gubernandi materiam motam, & tamen nè minimam quidem vim unquam habere posse eandem ullatenus movendi. Altera est, Corpus quod alteri corpori motum imprimit, quantum illi motus imprimit, tantundem de suo semper perdere, partemque quam perdit eandem numero in alterum corpus transire: quod credo me, si vacaret, ex speculatione Potentiarum, quas vocant, Mechanicarum facillimè posse refutare. Sed cum hæc de eodem

dem prorsus, tam numero quam mensura, motu in Mundo semper permanente opinio ad quosdam Cartesii sequaces magis quam ad ipsum pertineat, illis potius quam ipsi impingenda est hæc temeritatis culpa.

Vides tandem quam non omnes illas dapes quibus tam lautè amicos suos excipit Cartesius promiscuâ ingluvie devorem.

6.

Cur tanto-
pere sibi in-
dulgeat le-
ctionem
Philosophi-
æ Cartesi-
anæ: Pri-
ma Ratio.

6. Postquam igitur hanc suspicionem dilui, libenter quæstioni responderem, si verba sensumque paulum mutaveris. Utique si mihi non exprobraveris tam avidos Inventorum Cartesianorum arctosque amplexus, sed interrogaveris solummodo quare profiteor me tanto cum studio & voluptate Philosophiam evolvere Cartesianam. Habeo enim in promptu multa quæ respondere possum.

Primò enim, nullus dubito quin omne id quod appellit ad sensus nostros à Mundo sensibili (hoc est, ab externis Objectis, quæ *Phænomena* vulgò vocantur, quibúsque sensus nostri efficiuntur) nihil omnino sit aliud quam motus corporeus aliter atque aliter ex magnitudine, figura, sitúque partium Materiæ modificatus. Quòd manifestò patebit omnes sensus ipsorumque objecta percurrenti.

De tactu palàm est, qui non afficitur nisi alicujus corporis pressione, adfrictione, impactione sive illusione, & similibus. Porro, quòd id quod admovetur corpori nostro videatur molle vel durum, calidum vel

vel frigidum, & id genus reliqua, motui tribuendum esse æquè manifestum est. Saccharum enim, saxa & ferrum, attritione confracta & in tenues pulvisculos comminuta, mollia fiunt; Aqua verò, ex motûs privatione partiûmque unione ac quiete in glaciem compacta, dura. Unde constat duritiem consistere in firma unione quiescentium partium, mollitiem in earum disjunctione, modò satis tenues sint, majorémque fore mollitiem si motus tenuitati accesserit: quod fusè, si opus esset, demonstrari posset. Eandem etiam esse rationem de calido & frigido ex eo liquet, quòd motu ad hunc vel illum gradum adfurgente calor excitatur, & remisso illo motûs gradu vel diminuitur vel tollitur: Quemadmodum clarè videmus in aqua bulliente super ignem in vase posita. Quin & ipsius ignis naturam in vehementissima particularum agitatione consistere ex eo planè deprehendimus, quòd maximam partem pabuli sui in flammam, quæ vehementi motu agilique vibratione sursum fertur, absomit, ipsósque cineres in minutissimas partes disjungit, unde & ipsi molles aliquatenus evadunt. Pari ratione reliquæ qualitates tactiles ex natura motûs explicari possent: sed id iusti voluminis, non unius Epistolii, opus esset.

Cùm autem de tactu constet, quòd nihil id sit aliud quàm motus corporeus quod ipsum afficit; securi esse possumus idem

B b

con-

† De Ani-
ma, l. 2.
c. 9.

contingere in gustu, cum & ipse sit ta-
ctus quidam, (etiam astipulante † Aristo-
tele.) illiusque perceptiones fiant ex Ob-
jecti atque Organi contactu corporeo, varien-
tūque ex variis motus effectis in objecto.
Omnes enim cibi ex aliis atque aliis ignis mi-
nisteriis (cujus naturam in vehementiori
particularum agitatione consistere modò
probatum est) alios atque alios sapes
ibi adsciscunt, variisque modis gustum af-
ficiunt. Quod æquè verum est de Medi-
camentorum tam saporibus quàm viribus.
Utraque enim ignis arte (qui, ut sæpius
dixi, nihil aliud est quàm motus quidam
Materiæ modificatus,) augentur, minuun-
tur, variantur. Est autem & ipse Sol ig-
nis, cujus itidem calore fructus terræ o-
mnes maturitatis gradus subeunt.

Et quod ad odoratum attinet, quamvis
non videatur hîc esse idem ille Organi Ob-
jectique contactus, sensationem tamen motu
corporeo fieri ex eo constat, quòd odo-
res vento feruntur ad nares, & subindè
divertuntur. Unde palàm est eos esse par-
ticulas quasdam aeri innatantes, & odora-
tûs organo impingentes. Quod adhuc ma-
nifestius apparet in fuffumigationibus, ubi
agitatione ignis odores majori copiâ exci-
tantur fortiùsque nares feriunt.

Soni etiam ab aere transvehuntur, de-
flectuntur corporum obstaculis, & ab ad-
versis ventis impediuntur. Unde planè
suam produnt naturam, indicantque se esse
certos

certos quosdam motus per aerem transmissos. Quod etiam planius apparet ex ipsorum generatione. Nunquam enim auditur sonus nisi ex aliquorum corporum collisione: Quemadmodum palàm est tam in Animalium vocibus, & in pulsandis inflandisve instrumentis Musicis, quàm in inconditis quibuscumque strepitibus & fragoribus. Ipsa etiam Echo huic veritati accinit, quæ nihil aliud est nisi sonus à corpore aliquo concavo repercussus, sive reflexus. Quid autem, quæso, à corpore reflecti potest quod ipsummet non sit corpus? Sonus igitur nihil aliud est quàm motus quidam aeris, Echo autem nihil præter motus hujus reverberationem.

Quemadmodum verò ex Echo deprehendimus sonum motum esse quendam corporeum; ita pari ratione concludere possumus id quod ad oculos nostros appellit ab Objectis visibilibus nihil esse aliud præter hujusmodi motum distinctis quibusdam legibus modificatum. Nam species illas visibiles, quas vocant, à corporibus reflecti apud omnes est in confesso. Nihil autem à corpore reverberari posse nisi corpus, jam monuimus ex se satis esse manifestum. Universim igitur verum est, Sensationem nihil esse aliud nisi motus corporei perceptionem, * aut, saltem sine istiusmodi motu nunquam excitari.

Cujus quidem Theorematis (quod obiter moneo) insignis est utilitas ad eos re-

B b 2

futandos

futandos qui specificas nescio quas somniant *Materiae* differentias, finguntque certas particularum congeries, omni figuræ, motûs, soliditatis sitûsque vi sepositâ, ex sola specifica sua natura immediata & immutabili varia illa *Mundi Phænomena* sensibus nostris exhibere. Nam planè constat ex prædictis, aliisque id genus quamplurimis quæ adjici possint, tum species hujusmodi materiales omnes subindè mutari, tum sensus nostros non aliter ab ipsis affici quàm per certas figuræ, motûs, magnitudinis sitûsque leges in ipsis particulis.

Et certè quod ad prius attinet; Nemo qui hujusmodi specificas differentias in *Materia* fingit, nisi temerè & absque omni ratione philosophari velit, negare potest quin quæ, sensu judice, maximè discrepant, specie etiam eadem oporteat differre. Jam verò, quæ major, obsecro, differentia sensibus nostris unquam occurrit, quàm quæ *Stellam* inter & opacam hanc *Terram*, quam caleamus, intercedit? Quod præclarum esset argumentum demonstrandi * eandem numero materiam species quàm maximè oppositas subire, ac proinde *Materiam* nullubi specie differre, si *Hypothesis Cartesiana* de mutatione *Stellarum* in *Planetas* nuda *Hypothesis* non esset, sed agnita veritas. Hoc enim pacto constaret, quodlibet corpus terrestrè, quantumvis durum & crassum, ex subtilissima omnium materia (quæ ex ramentis globulorum æthereorum,

thereorum, ubique, uti patet ex uniformi luminis perceptione, homogeneorum, originem duxit) conflatum esse, &, si arte quidem non possit, saltem Naturâ & Temporum Factorumque serie in easdem minutias deteri posse ac dissolvi. Cæterum ut Hypotheses missas faciamus, succedaneam sanè ac fermè æqualem vim habet solida illa macularum Solis observatio, quæ proculdubio ex subtilissimis illis particulis fiunt ipso æthere tenuioribus. Quin & quæ cominùs conspiciuntur idem testantur, ut crassorum corporum, putà sebi, cetræ, ligni in tenues splendentisque flammæ transmutatio; quemadmodum & graminum herbarumq; in sanguinem, carnem, ossa, pellésque bovinas vel ovinas conversio. Gramina enim, si sensus nostros consulamus, ab istis animalium partibus immane quantum differunt, ac proinde, juxta suprâ dictum postulatam, specificè.

! Quod verò ad alterum illud spectat, de particulis Materiæ speciè distinctis, quasi solâ hâc specificâ virtute Phænomenon varietatem sensibus exhiberent, motu, situ, quiete, figurâ, cæterisque Materiæ modificationibus seclusis; abundè mihi refutatum videtur ex prædictis observationibus quibus clarè constabat, * Omne id quod ad sensus nostros appellit motum esse corporeum aliter atque aliter ex magnitudine, figura & similibus partium Materiæ affectionibus modificatum. Nec opus est quicquam huc

addicere, postquam animadverteris quàm manifesta hujus veritatis instantia è natura luminis & colorum elucescat. Lumen enim oriri ex motu indè patet, quòd, si vehemens sit aut propinquum, calor sensibilis ipsum comitetur. Colores autem non esse specificas quasdam qualitates; sed motum certis legibus modificatum, constat ex Iride & Prismate; quandoquidem nec in roridis illis nubium guttis, nec in ipso Prismate, utpote diaphanis, ullus inest color, sed lumen certis modis refractum reflexúmve in istam colorum varietatem degenerat. Quod manifestum est indicium nec ullos específicos colores corporibus opacis inesse, sed lumen ab eorum superficie aliter atq; aliter, pro situ exteriorum particularum, reflecti, quo mutato colores protinus mutantur: uti constat in ære, ferro, aliisque metallis, quorum superficies colorem mutant aquis corrodentibus vel salinis æris particulis impetitæ & fodicatæ. Quippe quòd necesse sit, quòd particularum situs saltem, si non figuræ, in superficie æris ferrive hâc insulturâ atque impetu mutantur, globulique ætherei aliter ab ære, putà, nitenti, ab ærugineo aliter, reflectantur.

Quamobrem cum tam clarè constet omnia mundi Phænomena, quatenus sensibus nostris pateſcunt, motu perfici, certè ille mihi verissimas Philosophiæ leges observare videtur qui tam accuratè causas horum

horum Phænomenon & tam profundè scrutatur, ut præcisè nobis enarret quo situ, quâ tenuitate, quibûsque particularum figuris, motus illi omnes, qui variè sensus nostros afficiunt, modificentur. Hoc autem stupendum in modum nobis præstitit à me nunquam satìs laudatus Cartesius.

7. Præterea, nemo quisquam est qui Materię Motûsque naturam vel mediocriter ^{7. Ratio se-} intellexerit, qui non planè viderit ex eo ^{sunda.} solo quòd Deus certum Motûs gradum (eundem putà quem in Mundo jam experimur) Materię impresserit, quòd varia inde Phænomena sint emersura. * Fieri enim non potest quin ea motûs mensura materiam ità diffingat & in exiles minutias conterat ut, quanquam quædam dura, (id enim ex minori motûs gradu alicubi contingeret,) alia tamen mollia, quædam sensui frigida, alia calida, alia planè ignea apparerent. Credoque Deum ex destinato * duobus hisce simplicissimis rerum Principiis liberos suos vagosque gyros semper permisisse, quamdiu intra illos limites continerentur qui æquè commodi rerum Naturæ forent, atque si ipsorum impetus diviniore quadam vi ac lege compescerentur; ut eò magis adblandiretur ingenio humano rerum naturalium contemplatio.

Physicum enim puto esse neminem qui, si mentem propositumque suum probè novit, non * agnoscet se causas rimari effectrices rerum corporeas, easque, si fieri

potest, longiori serie deductas, nexuque necessario concatenatas. Quales certè nullæ reperientur, * si naturalibus & in se necessariis motûs corporei legibus Deus, intermediente superiori aliquâ virtute, ubique sedulo obsteret: Nulliusque causæ efficientis investigatio esse posset nisi immaterialis, nobisque minime omnium intelligibilis; * qualis est Peripateticorum forma substantialis, quæ eadem ferè notione pariter ac nomine per res singulas pervagatur, nihilque nobis indicat præter ignorantiam nostram ac nugacitatem, quos non puderet interroganti de Aqua, Igni & similibus, quid & unde sint, elatis superciliis respondere, Ignem & Aquam Aquam esse & Ignem, ex eo quodd formæ quædam substantiales, quæ Ignem & Aquam constituunt, è gremio Materiæ in nescio quas Materiæ partes prorepserint, eoque pacto duo illa elementa Mundo exhibuerint. Appage frivolas istas ac otiosas nœnias, quibus omnis humani ingenii industria confopitur & sufflaminatur, omnisque ejus sagacitas & acumen retunditur & inutile redditur! Non tam torpidum naturalis Contemplationis objectum nobis proposuit Deus: sed tantum necessariis Motûs ac Materiæ legibus prudenter permisit quantum ad perscrutandas rerum naturalium causas nos excitare, & inventarum voluptate delinire, possit. Adeò ut non sit ubique necesse * ad cæcum illud ignaviæ
&

& ignorantiae asylum confugere, *internas* scilicet *formas substantiales*. Quis enim qui inter Philosophos nomen suum profitetur rogatus de Lunæ phasibus, de eclipsibus utriusque Luminaris, si, omissis apertis illis ac necessariis Matheseos ac Naturæ rationibus, responderet ea omnia proficisci ex internis Lunæ Solisque principiis formisque essentialibus, quæ faciunt ut certis temporibus Sol juxta ac Luna lumine privetur, Lunæque stasis vicibus sub hac vel illa phasi videatur, quis inquam, est e Philosophorum græge qui tam frigide & jejunè respondens non altis cæcilianis ab omnibus exciperetur?

Quid, autem faceret misellus hic homuncio, si de Planetarum stationibus, directionibus & retrogradationibus fieret quaestio? Neque enim recipere se potest ad Hypothesin *Ptolemaicam*, utpote quæ manifestissimis scatet contradictionibus, uti omnes jam norunt qui vel primoribus labiis rem Astronomicam delibârunt. Succedat igitur *Tychonica*, ubi in libero æthere Planetæ omnes gyros suos perficiunt; & rogemus hunc nostrum quid in causa sit, cur Mars, Jupiter & Saturnus, postquam festinantiùs perrexerint secundum ordinem Signorum, mox tanquam obtuta tacito defixi derepente subsistant, posteaque, quasi jam in memoriam revocassent rem aliquam cujus obliti fuerant, inopinatò recurrant. Proculdubio eadem semper

per oberraret chordâ, dicerétque id fieri ex internis horum Planetarum formis quas ipsis à Prima creatione indiderat Deus, omnésque eorum lusus, progressus, regressus & stationes eis naturales esse ex principiis suis constitutivis, quemadmodum motus deorsum lapidi motúsque sursum igni connatus est. Præclarum quidem Responsum, talisque Responsoris ignaviâ & inscitiâ nequaquam indignum! Dimisso igitur Nugatore hoc nugacissimo, experiamur quomodo huic quæstioni satisfieri possit ex apertis & confessis Materiæ Motúsque legibus, quales Naturæ Artique Mechanicæ planè communes esse meritò statuit Cartesius.

Venerem citra ultrâque Solem circuitus suos peragere ex ipsius phasibus constat; eadémque ratio est de Mercurio. Martem autem, Jovem & Saturnum circa Solem ferri nemo adhuc dubitavit. Hos igitur quinque Planetas circa Solem ire & redire manifestum est. Quærendum est deinceps an moveantur viam sibi secando per materiam ætheris, an motu ipsius ætheris circumvehantur. Primum autem non fieri ex eo liquet, quòd tam celeres Planetarum transitus materiæ cœlestis resistentia impediret, perderéntque pauxillo tempore motum suum fluido ipsum ætheri communicando. Reliquum est igitur ut circumvehantur ipsius ætheris motu, totâque materia cœlestis, cui innatant, Vorticis instar

star circa ipsum Solem torqueatur. Inven-
tigemus tandem quid de Terra fiat, quæ
proculdubio intra limites hujus Vorticis
invenitur. Stabitne illa in rapido hoc flu-
mine, an movebitur? Quibus autem un-
cis, quibus funibus & anchoris, in pro-
fundo hoc mari detinebitur? Sed singa-
mus eam vi aliquâ supernaturali & imma-
teriali stabilem & defixam. Deus bone!
quantas procellas excitabit hoc contra
sanctissimas Naturæ leges Admissum! Cœ-
lestis enim Materia rapidissimi Torrentis
instar Telluris faciem tanto insultu impe-
tûque affligeret, ut animalia, arbores, tur-
res, omniâque prorsus ædificia dirueret,
secumque abriperet, imò universam terram
decorticaret, & saltem ad metallicas us-
que regiones penitus diffringeret, abru-
ptasque partes ad modum infandi nau-
fragii, secum in vasto hoc ætheris pelago
transportaret. * Terram igitur oportet
permittere, juxta Materiz Motûsque leges,
cum reliquis Planetis æthere quietè inna-
tantibus circa Solem circumduci.

Et nè fortè interim de Luna sis solici-
tus; cum certum sit eam circa Terram
perpetuò singulis mensibus tanquam assidu-
am illius pedissequam circumcurrere, nec
id fieri posse nisi ope Vorticis, quemad-
modum jam demonstratum est; necesse est
ut Luna peculiari Vortice circa Tellurem
circumferatur. Cujus in medio cum sit ip-
sa Tellus, omneque illius poros materia
cœle-

cœlestis, quæ in hunc particularem Vorticem torquetur, pervadat, fieri non potest per leges Naturæ * quin ipsa Tellus huius Vorticis vi in gyros circa proprium axem rapiatur. Ut summatim igitur dicam, Impossibile est, si motus corporeæ leges consulamus, quin Terra diurno illo motu annuoque feratur quibus eam ferri olim docuit Ethnicorum sapientissimus *Pythagoras*, cuiusque doctrinam ante seculum unum & alterum *Nicolaus Copernicus* in lucem revocavit.

Vides ex quàm perspicuis simplicibusque Principiis vel inviti ducimur ad eam Hypothesin, (si modò Hypothesis illa dicenda sit quæ reali Naturæ compage, necessario continetur,) quâ posita rationes & causæ non possibiles vel probabiles, sed necessariae & ineluctabiles, omnium ferè Phænomenon quæ Astronomorum ingenia per tam multa secula torserant, manifestò deteguntur. Non enim magis necessario corpus nostrum in Sole umbram projicit, quàm ex hoc rerum quod demonstravimus systemate *Pythagorico* nota illa Planetarum Phænomena omnia, quæ mox ordine breviter recensebimus, consequuntur.

Cujusmodi sunt, Motus Saturni, Jovis, Martis, Mercurii, Veneris, in Epicyclis suis; quâ tamen interim supellectile Sol destituetur.

Quod dicti illi quinque Planetæ sint directi, stationarii, & retrogradi in Epicyclis

tlis suis; cum tamen Luna in suo Epicyclo nec stationaria videbitur, nec retro-grada.

Quodd circuitus Epicyclorum Saturni, Jovis & Martis eam habeant ad motum Solis rationem, ut semper perficiantur eo temporis spatio quod elabitur ab una singulorum conjunctione cum Sole ad alteram; quodque in singulis istis conjunctionibus cum Sole reperiantur in Apogeis Epicyclorum, oppositionibus vero in eorundem Perigeis.

Præterea, Periodos Epicycli Saturni celeriores fore quàm Jovis & Jovis quàm Martis; Martis vero Retrogressiones majores fore quàm Jovis, Jovisque quàm Saturni.

Porro quòd Venus ac Mercurius nunquam procul distent à Sole, centrâq; Epicyclorum utriusq; Soli videantur *in id egra*.

Postremo, hisce omnibus addas Phænomena ex motu Terræ diurno emergentia; Stellæ nempe Planetasq; omnes, quamvis immensis spatiis & à Terra & à se invicem distantes, viginti tamen quatuor horarum spatio circa terram ineffabili celeritate impetûque contrario retorqueri.

Quorum Phænomenon omnium, necnon aliorum quorundam, simplex hæc Pythagoræ Hypothesis (quam veram esse tam certi esse possumus, quàm quòd folia quæ ab arbore in fluvium decidunt secundo, non adverso, flumine feruntur) tam evidentes

dentes & necessarias causas exhibet, ut nemo nisi planè stupidus & delirus de eis possit dubitare, nisi Deum datâ opem Naturæ leges turbare, cum non opus sit, fingere vellet. Quod quam sit insulsum figmentum satis supra demonstravimus.

Tandem perspicis, V. C. quam pulchra sit & apprimè grata humano ingenio hæc philosophandi ex immutabilibus & necessariis Naturæ legibus petita ratio: quo in genere cum Cantelius ceteros mortales infinitis parafangis antecelluerit,

Lucrēt. de *Qui genus humanum ingenio superavit, & omnes*
Rerum natura, lib. 3. Præstinxit, stellas exortus uti æthereus Sol,

minimè mirari debes si aliquantò frequentior scriptorum ipsius lætionem mihi soleo indulgere.

8. Veruntamen quamvis admodum certus sim aliquam multa Naturæ Phænomena ex Mechanicis legibus demonstrari posse; nihil tamen æquè persuasum habeo quam non omnia, imò nè millesimam quidem eorum partem, eo modo posse explicari. Primò enim, si eo solo, quod Deus ad certum aliquem gradum Materiam agita- verit & in motum civerit, totius Mundi fabrica facta fuerit, plantis brutorumque corporibus, imò & hominum, non excep- tis; creatio Universi Benignitati solum- modo Divinæ ac Omnipotentiae, exclusâ illius Sapientiæ, esset tribuenda. Nisi quis-
 forte

Tertia Ratio.

fortè putaret, non minoris esse sapientiæ ex consilio talem Mundi Materiam creasse, quæ ex solis Mechanicæ legibus necessariis in hanc rerum formam pulcherrimam emergeret, quàm aliam aliquam quæ innumeris aberrantium motuum correctionibus & castigationibus indigeret.

Deinde, hæc motuum leges admodò simplices sunt, idemque ferè ubique præstantes, ut incredibile prorsus videatur miram hanc rerum varietatem inde posse oriri. Quid enim præstat motus ulli nisi quòd rectà pergat, aut saltem rectà pergere conetur? quòd pars materiæ ab altera parte reflectatur, aut eam secum auferat, partemque sui motus ipsi communicet? quòd denique in varias minutias diffingatur, magnitudine, figurà, situ distinctas? Diffinge igitur, si lubet, corpus quodvis durum, & pistillo in pulverem contunde; mox adhibito microscopio singulos pulvisculos contemplare. Videbis proculdubio, pulvisculorum figuras à rudum fragmentis nihilo differentes, nisi quòd minores sint; nec primi tertisque elementi particulas à pulvisculis hisce differre, nisi quòd ipsis adhuc multò sint minores. I nunc & judica quàm bellæ rerum formæ ex cæcis confusorum horum fragminum concursibus, allisionibus & coalitionibus oriantur, quali artificio illa depingant aut papilionum alas aut caudas pavonum. Ut nihil dicam de stupendo Di-

vinæ

vinæ Mentis consilio in formando internas omnium animalium partes: ubi nihil ineptè admissum est, sed singula tam accuratâ arte perfecta, ut necesse sit agnoscere Principium aliquod Materiâ motûve corporeo longè sanctius ac divinius huic provinciæ invigilare. Quamvis enim concederemus (quod tamen ego nullo modo concedam) viliora quædam animalcula hoc modo produci posse; tamen omnes animalium species sic esse productas, nullâque interim à tam cæco & fortuito principio ineptè esse formatas, omnino est impossibile; quemadmodum copiosè demonstravi in Tractatu adversus Atheos.

Quamobrem ex eo, quòd quædam Phænomena exhibere possit simplex Materiæ motus, omnia hoc pacto præstari posse confidere, abjectissima quædam *ύλολατρεία*, i. e. ridicula & superstitiosa quædam Materiæ cæcæ adoratio & cultus, mihi videtur, non legitima philosophandi ratio. Qua de re cum semper fuerim satis persuasus, certè ex lectione Cartesii jam evasi omnium persuasissimus. Neque enim dubito, quantum ingenium humanum præstare possit ex Mechanicis rerum rationibus, incomparabilem hunc Philosophum præstitisse. Deprehendo tamen eum magnis illis pollicitis de perpetua conclusionum certitudine ex necessariis Mechanicæ legibus deducendarum sæpiusculè excidisse, idque in reddenda ratione rudiorum generaliorumque

que Naturæ Phænomenon: neque enim ultra illos limites adhuc processerat. Quid igitur eum fuisse facturum putemus, si tentasset humani corporis vel alius alicujus Animalis generationem ex eis solis principiis demonstrare.

Sive vacillet igitur Cartesius, sive firmiter figat pedem, utrumque sanè mihi per-jucundum est Spectaculum. Nam si incedit firmiter, speculationem hoc pacto necessariam purèque naturalem nactus sum: Si titubat, id etiam in lucro pono. Hoc enim non parùm facit ad veritatum Metaphysicarum certitudinem, & ad demonstrationem Essentiæ à Materia prorsus distinctæ. Nam si istiusmodi in Mundo inveniuntur Phænomena quorum generatio Materiæ leges excedit, necesse est ut introducamus Principium immateriale & incorporeum, quem vulgò Spiritum appellant. Ad quam vocem quàm exhorrescant, tanquam pueri ad spectrum, barbati quidam ac grandævi hujus seculi Philosophastri, nemo est qui ignorat.

Sed nequa fiat injuria mirando Cartesii ingenio, quamvis omnia per universam illius Philosophiam nexu hoc Mechanico planèque necessario non cohæreant, ità ut unam perpetuam ac congenerem catenam exhibere possint; fatendum est tamen, * non paucas hujusmodi inveniri catenulas verè aureas affabreque factas, ex quibus omnibus, non nudis quidem Materiæ legibus,

bus, sed diviniore aliquâ vi coarctatis & ligatis, pulchra sanè satisque firma conclusionum omnium fit concatenatio. Verbi causâ, Quamvis certi esse non possimus ex legibus Mechanicis striatas illas particulas solâ Vorticis contorsione formari, quemadmodum jam diximus; facîle tamen supponere possumus, (nisi *ὁλομανία* quadam correpti eousque insanire velimus, ut audacter affirmemus omnia prorsus Universi Phænomena, nè stirpibus quidem, necdum animalibus, eâ conditione exemptis, solo motu corporeo fieri,) facîle, inquam, possumus supponere vim aliquam virtuti illi analogam, quâ animales fœtus (sive matrum in utero, sive in Telluris communis omnium parentis matrice) tam admirabili artificio efformantur, in cœlo juxtâ ac in terra regnare, id est, Divinam Providentiam nullis locis aut spatiis excludi, sed ubique præsto esse paratamque ad attenuatæ subactæque Materiæ motus itâ moderandos, ut nihil ullubi omittatur aut fiat quod non cedat aut in utilitatem aut in ornatum Universi: atque ex hac vi * (sive Animam, cum Cartesio, illam appellare malles, sive Spiritum) ubique & omnibus sedulò prospiciente, effectusque suos præcipuos in subtilissimis & fluidissimis Materiæ partibus exhibente, cochleares illas particulas (sine quibus Axis terrestris parallelismus, Tempestatum cardines, Magnes, Navigatio, Gentium com-
mercia

mercia stare non possint) maturè fuisse efformatas.

Eviçtâ autem earum efformatione, vel suppositâ, cætera omnia quæ tradit egregius Philosophus, usque ad locupletissimas illas de virtutibus magneticis demonstrationes, mirificè inter se consentiunt. Quamvis nollem vel hîc fidem dare Universâ Mechanicâ planè necessitate ubique concatenari, prout suprâ monui. Sed è contrâ, ut dicam summam, suspicor potiùs in Phænomenis plerisque omnibus producendis, ubi conspicitur satîs magna partium multiformitas conspirans in insignem aliquam utilitatem aut pulchritudinem, rudes Materiæ impetus cæcâsque propensiones & tentamina à divina illa virtute semper gubernari ac perfici. * Nam quod ad Halones Iridésque spectat, & id genus reliqua quæ suam habent pulchritudinem, à causis simplicissimis fiunt; nec ea partium varietas, quam diximus, ullo modo in eis reperitur. Multò plus meretur admirationis illa quæ vel oculum vel ardentem lampadem referre videtur Pavonis pluma. Cujus artificium tot distinctis filis, tot & tam amœnis coloribus, nunc intermissis nunc resumptis, tamque scitè attemperatis ad efformandam diversicolorellam Ellipsin, consistit; ut tam operosum effectum bruto Materiæ motui vel casui, non consilio, tribuere extremi mihi videatur stuporis aut dementiæ.

Eadem igitur rerum series quæ reperi-
tur apud Cartesium tutò agnosci potest,
sed non eadem ubique hujus seriei con-
nexio. Necesse enim est ut subinde se
intermisceat Divina illa Mundi rerúmque
generandarum Gubernatrix Providentia.

10.
*Quinta
Ratio.*

10. Quamvis autem id à Cartesio non
sit præstitum quod á nullo mortali præ-
stari posse pro certissimo habeo, nempe ut
causæ rerum omnium naturalium uno te-
nore congenerique serie à capite ad cal-
cem deducantur, nullà alià interposità vi
præter mechanicam illam prorsúsque cor-
poream, cujus effectus cognoscere procul-
dubio * pura puta illa Naturæ scientia
habenda est: tamen in immensam Gentis
philosophicæ pariter voluptatem ac commo-
dum hoc saltem accuratè perfecit, ut clarè sci-
licet intelligamus immediatas causas effe-
ctrices, easque congeneres semper purèque
corporeas, omnium ferè rerum sensibilibum
quas tractat. Quæ certè difficilis est pro-
vincia, & quam nulli præter eum susceperere
quos non meritò pœniteret eam unquam
suscepisse. Persentiscis tandem ob quàm
multas gravesque causas tanti facio Car-
tesium.

11.
*Ratio ul-
tima.*

11. Sed ut nihil te celem, una adhuc
mihi superest peculiaris ratio, quæ, quam-
vis forsàn aliis admodum paradoxa videri
possit, apud me tamen non parùm gratiæ
conciliat Philosophiæ Cartesianæ. Est au-
tem illius cum Mosaica Mundi creatione
con-

conformitas. Rem miram, inquires, nar-
ras. Sed, mihi crede, valde verisimilem.
Nam, quod nōsti, Pythagoram suam sapi-
entiam à Judæis mutuatum fuisse constans
sustinuit fama. Præterea, exstiterunt per
singula ferè secula qui operam dabant ap-
plicandis nunc his nunc iſhis Philoſophiæ
principiis textui Moſaico. Quo autem suc-
ceſſu malleſſem alii judicent quàm ego. Com-
munibus igitur omnium ſuffragiis exſpe-
ctandus eſt illic ſenſus aliquis Philoſophi-
cus; addo, Moſe Deoque dignus. Neque
enim vilia ac puerilia ſanctiſſimo illo Li-
teræ velamine abſcondiſſe credendum eſt
intimum illum Dei ſapientiſſimi Amicum,
ſed tam ampla, tam anguſta & tam fulgi-
da, ut meritò verendum eſſet vulgi ocu-
los ea ferre non potuiſſe. Moſem tamen
ejusque poſteros, Prophetas intelligo &
Sacerdotes, cum probatiſſimis quibuſque
maximèque cordatis tum ſuæ tum aliarum
gentium hominibus ea liberè communicāſſe.

Hanc Cabbalam à Judæis acceptam, nu-
meriſque ſingulorum dierum opera adum-
brantibus involutam, magni fecit Pythago-
ras; nec ſivit Arcanum in vulgus ema-
nare, quamvis fortè de eo diſcipuli ejus
ſymbolicis iſtis numeris ſenſum tegenti-
bus vel apud imperitos aliquando garrire
non recuſarent. Nucleum igitur ſibi ſer-
vantes, putaminis fragmina ἀμύνη popu-
lo projecerunt; quæ alii riſu, ſtomacha-
tione alii, alii ſuſpicaci quadam venerati-
onē exceperunt; indèque quàm plurimas

numerorum & appellationes & virtutes verè Pythagoricas literis mandârunt. Quorsum autem ista omnia? inquires. Breviter tibi dicam. Equidem mihi videor horum corticis fragminum ope nucleum ipsum invenisse ac recuperasse. Dum enim Mosaicæ Creationis sensum Philosophicum seriò meditabar, oculis hinc inde, nunc in verissima quælibet, quod judicare potui, Philosophiæ principia, nunc in Textum ipsum conjectis, re vera nulla invenire potui quæ tam examussim Mosaicæ paginæ congruerent quàm illa Cartesiana.

Tria ejus Elementa, non numero solum sed & naturis eorum, haud obscure indigitatis, ibidem contineri deprehendi. Tellurem etiam observavi circa Solem circumvolyi, imò verò eam cum reliquis Planetis ejus esse naturæ tanquam si ipsi olim fuissent Soles. Ex materia denique cælesti Terram, Lunam, cæteraque Astra universa generari. Quæ omnia, pro tenui illa quæ polleo vocum Hebraicarum peritia, in Defensione *Cabbala* meæ *Philosophica* Mosaicor Textui ita convenire demonstravi, ut nemo sit, modò tam certus esset de Philosophiæ Cartesianæ veritate quàm plures se profitentur de Principiis Aristotelicis, quin statim agnoscat me verissimum fidissimūque egisse Interpretem. Quòd si postea animadverterit quàm exàctè Pythagoricorum illorum numerorum & nominibus & virtutibus res illæ congruant, quas

quas singulis diebus adjudicavi, novum certe argumentum, neque id levissimum, ad Philosophiæ Cartesianæ fidem faciendam se reperisse exultanter gaudebit, mirabiturque operosissimum hoc ingenii humani inventum divino calculo tam clarè esse comprobatum. Ipse tamen hujusmodi demonstrationibus non audeo nimium considerare. *Conjecturam* malui appellari, nihilque prorsus statui; sed maturis sapientissimorum virorum judiciis rem totam permisi.

12. Quod ad vagos illos susurros ac rumores spectat quos spargi ais de Cartesio, ^{12.} *Cartesium* quasi de Deo non rectè sentiret, nihil eorum ^{*injuste, ab*} moror. ^{*imperito*} Novi enim maximorum ac liber- ^{*vulgo*} rorum ingeniorum perpetuum ferè fuisse ^{*Atheismi*} fatum à semidocto vulgo Atheismi esse ^{*insimulari.*} suspecta. Nec tamen dissiteor in illius scriptis paucula reperiri quæ vel ab invidis vel imperitis in eam partem nimis facile possint torqueri: qualia sunt tria illa præcipue. viz.

13. Primum, Implicare contradictionem ^{13.} *Qualia* Spatium vel Extensionem dari quæ reve- ^{*sint quæ*} ra non sit corporea; quo tamen morbi- ^{*potissimum*} do dogmate ipsas etiam Scholas laborare ^{*hujus cri-*} memini me observasse. ^{*minis eum*}

Alterum, Ex Mechanicis motûs Materiæ ^{*suspectum*} legibus omnia Naturæ Phænomena esse de- ^{*reddunt.*} monstranda.

Postremum, Fines Phænomenon ab ingenio humano non esse indagandos.

Quæ tria tam pravo aspectu subdoloque
 nictu sese mutuo contuentur, ac si Deum
 ac Providentiam è Mundo exturbare fe-
 riò conspirarent. Sed nihil prorsus ab e-
 orum aut consiliis aut viribus est metu-
 endum. Primam enim illam opinionem
 ipse satis copiosè ac solidè refutasse mihi
 videor in Literis meis ad Cartesium. Al-
 terius verò, Tractatus mei adversus A-
 theos pars secunda perpetua est & inex-
 pugnabilis Confutatio. Sed aliter respon-
 di atque institui. Dico igitur eum non
 ex morbo aliquò Atheistico, sed, prout †
 suprà monui, solummodo ex effræni quo-
 dam pruritu omnia concludendi certitudi-
 ne planè Mathematicà, priores illas duas,
 ex nimio autem prudentiæ studio, opinio-
 nem tertiam tenuisse: neque opus esse hisce
 diutius immorari, cum ex || suprà dictis
 ipse tibi possis plenissimum colligere Re-
 sponsum.

† *Sect.* 2,
 & 5.

|| *Sect.* 2,
 & 3.

14.
Quod Ex-
sistentiam
Dei demon-
stratione
perfectissi-
ma proba-
vis.

14. Quod porrò addis, quosdam sub-
 missitare, eum causam illam quam suscepit,
 Existentiæ Dei Animæq; immortalitatis
 demonstrandæ, datâ operâ prodidisse, su-
 spicio est omnium injustissima & contume-
 liosissima. Nam quod ad Dei Existenti-
 am attinet, primum illud argumentum quod
 adhibet non solum omnium optimum est
 quæ ratio humana excogitare potest,* sed
 revera absoluta perfectaque demonstratio,
 & cui maximè confisus est Cartesius, pro-
 ut videre est alicubi in Responsionibus su-

is

in Metaphysicis. Unde palàm est eum duo illa altera (quæ minùs firmiter concludunt, nec tamen suâ probabilitate carent atque acumine) primo huic, nè solum in campo stare videretur, in pompam potissimùm succenturiasse.

15. In demonstranda autem Animæ immortalitate vix latum quidem pilum aberravit; cùmque tam propè scopum attigerit, nullo modo dubitare possum quin constanter crediderit se revera eum attigisse. Cui confidentiæ vim insuper addidit illud ingenii sui fatum, quo ità addictus erat virtutibus Materiæ Mechanicis contemplandis, ut nihil in ea somniare quidem posset præter motum localem, situm, figuram & similia: unde securus erat cogitationem toto cœlo ab eis differentem alii alicui substantiæ esse tribuendam.

16. Porro, piæ ac generosæ illæ ad Animam suam hortationes ac gratulationes paucæ ante ejus exitum, quibus eam monebat de ferendo morbo cum patientia, & de exspectando liberationem ex hoc corporis ergastulo cum gaudio, abundè testantur eum seridè de Animæ immortalitate fuisse philosophatum.

17. Quibus omnibus adjici potest, tam de Dei existentia quàm de conditione Animæ (nisi illum existere, Hanc verò substantiam esse crediderit à Materia planè distinctam) quàm plurima in illius scriptis occurrere, (ubi tamen absque omni astu ferveat.

cove

cóve cum agere ipsæ circumstantiæ satis arguunt,) quibus ipse sibi pugnare manifestò deprehendatur : Cujusmodi sunt,

1. Materiam ubique unam esse perfectèque homogineam.

2. Ex eo nos certos esse quòd non fallimur ubi clarè ac distinctè rem percipimus, quòd non fortuitò nati sumus, sed à benignissimo Deo creati.

3. Substantiam esse quæ suâ vi existit, ac proinde Deo ac creaturæ non univocè competere, materiæ tamen mentique nostræ competere univocè.

4. Cogitationem substantiam intelligentem, Extensionem corpus constituere. Et quemadmodum motus localis, situs, figura, sunt modi corporis ; ita imaginationem, memoriam, voluntatem, esse modos substantiæ cogitantis.

5. Imaginationem esse duplicem, corpoream & incorpoream ; illam ope cerebri mentem nostram exferere, hanc absque illius ope.

6. Libero nos pollere arbitrio, in ejusque usu legitimo veram consistere generositatem.

7. Per imaginem quandam non magnam sanè, sed tamen in varias partes extensam, Conarióque impressam, objectorum nos visibilibus perceptionem habere.

8. Menti nostræ inesse quasdam non à sensibus haustas, sed ipsi planè connatas, notions communes rerúmque ideas.

9. De-

9. Denique, quod alio prorsus modo concipimus magnitudines, figuras; alio dolores, colores, & similia.

Quæ omnia partim cum Dei existentia, partim cum Animæ à corpore distinctione reali, tam intimè conjuncta sunt, ut nisi planè deliraverit Cartesius, impossibile sit quin utramque ex animo tenuerit.

Nam quod ad primum attinet, manifestum est ex lumine Naturæ, * simplicibus ejusdem speciei substantiis easdem prorsus genere ac gradu proprietates competere. Quemadmodum igitur certi sumus cuilibet circulo cujuscunque magnitudinis eandem ubique esse rationem diametri ad peripheriam; ita easdem esse in qualibet Materie particula proprietates securi esse possumus. Quamobrem, si Materia immediate ex sua natura movetur, continuò sequetur, Omnem Materiam, saltem si nulla vi detinetur, eodem motus gradu agitari. Unde necesse esset ut Terra reliquæ Planetæ liquescerent in materiam subtilitate & fluiditate aeri saltem, si non ætheri, parem; vel potius, ut nunquam in tam crassam consistentiam coaluissent. Palam est igitur Materiam ex se quiescere, quod & apertè mihi professus est perspicacissimus Philosophus in suis ad me Litteris. Unde impossibile est quin animatus agnoscat omnipotentem aliquem Materie motorem Deum: Imò & Animæ nostræ à corpore realem distinctionem, nisi

nisi & omnem prorsus Materiam sentire vellet; quod valde ridiculum esset, tantoque Philosopho indignum.

Deinde, alterum illud principium tanti facit, ut seridè agnoscat ipsum certitudinis illius, quam credit se habere de omnibus suis naturalium rerum demonstrationibus, præcipuum esse fundamentum; prout videre poteris *Princ. Philos. part. 4. Art. 206.*

Hæc autem si rectè pensitaveris, modumque scribendi distinctum & sobrium quem adhibet (*Part. 1. Art. 51, 52, 53, 54.*) debitè observaveris, non suspicaberis eum Theorema tertium quartumque lusu vel joco, sed bonâ fide, descripsisse; præsertim si insuper cogitaveris, minimè esse probabile eum Metaphysicæ suæ compendium Philosophiæ principiis præattexere voluisse, nisi sensisset hoc pacto universâ uno quasi filo, eoque tenacissimo firmissimoque, cohæsura.

Quinta conclusio planè Platonica est, quæ est Philosophia omnium religiosissima. Atque reliquæ quatuor ejusdem ferè generis sunt, clarèque arguunt aliquid Materiam longè præstantius longèque divinius in nobis habitare.

18.
*Tredecim
loci in
Epistolis
eodem
spectantia.*

18. Plurima huc possim accumulare quæ passim in Epistolis ejus occurrunt, quorum nonnulla operæ esse pretium duco tibi recensere, ut indè perspicere possis quàm ubiq; sibi constans unusque sit Cartesius. Hujusmodi sunt,

1. Ani-

1. Animam videre, non oculos.

2. Animam ex unione cum corpore quædam bona majora sibi repræsentare quàm revera sunt.

3. Liberum nostrum arbitrium nos Deo quodammodo æquiparare. Ad Reginam Sueciæ Epist. 1.

4. Quòd minus sit damni vitam perdere quàm usum Rationis, quoniam ipsa Philosophia sola, etiam sine Fidei documentis, spem nobis ingenerat melioris statûs post mortem, facitq; ut Anima nostra nihil æquè onerosum fore præfagiat quàm tali corpori alligari quod suam prorsus adimat libertatem.

5. Duo esse voluptatum genera; unum quod ad Animam solam, alterum ad Hominem, i. e. ad animam quatenus corpori unitam, spectat. Has fluxas esse & caducas; illas, quemadmodum ipsa Anima, immortales.

6. Quòd tria potissimùm cognitu necessaria sunt ad beatam vitam; Existentia Dei, Animarum nostrarum Immortalitas, & Immensitas Universi. Ad *Elizab. Princ.* Epist. 6.

7. Animam, quando datâ operâ cogitat de rebus imaginabilibus pariter ac intelligibilibus, novâ signare cerebrum impressione; eamque respectu animæ actionem esse, non passionem, proprièque hanc dici-
-Imaginationem.

8. Pro-

8. Providentiam Dei omnia complecti, tam minima quàm maxima. Ad eandem, Epist. 8.

9. Amorem duplicem esse, vel Intellectualem, vel Corporeum: hunc propriè passionem esse, illum Animæ etiam à corpore separatæ competere.

10. Deum esse Spiritum, sive Rem cogitantem infinitæ perfectionis; nostramque Animam illius esse quasi subobscuram quandam imaginem. Ad D. *Chanutum*, Epist. 35.

11. Hominem Corpore non intelligere. Mentem enim, etsi impediatur à Corpore, ab illo tamen ad intellectionem rerum immaterialium juvari planè non posse, sed tantummodo impediri. Ad *Hen. Regium*, Epist. 81.

12. In rebus corporeis omnem actionem & passionem in solo motu locali consistere; nomina autem illa ad res immateriales extendi posse, quando aliquid motui analogum in ipsis consideratur: atque ita volitionem in mente Actionem dici posse, intellectionem verò & visionem Passionem. Ad eundem, Epist. 83.

13. Perceptionem Universalium ad imaginationem non pertinere, sed ad intellectum solum, qui Ideam ex seipsa singularem ad multa refert. Ad eundem, Epist. 88.

Supersunt multa alia quæ huc faciunt tum in Epistolis tum in Tractatu de Affectibus;

etibus; quæ tamen lubens prætereo, nè
sim infinitus. Addo duntaxat, nullatenus
esse verisimile tam purum & defæcatum in-
genium, tantâ modestiâ, humanitate mo-
rûmque integritate stipatum, in tam sor-
didam foveam fœtidûmque barathrum in-
cidere potuisse.

19. Nihil igitur restat, quod sciam, ob
quod Cartesius Atheismi suspectus esse pos-
sit, nisi quòd meritò audiat omnium Philo-
sophorum præcellentissimus. Est enim fa-
naticum quoddam genus hominum, qui
quantò quis sapientior sit Naturæque con-
sultior, tantò eum semper autumant ab o-
mni Religione alieniorem: quasi quantò
quis imperitior sit & stolidior, tantò ma-
gis ad Dei cultum foret idoneus.

Gentes olim Judæos statuam quandam a-
finiâo capite colere fixerunt, magnòque se
hoc pacto sperabant eos opprobrio affice-
re. Pari equidem contumeliâ mihi viden-
tur illi Deum ipsum onerare, qui imaginantur
à nullis eum ritè coli posse nisi Onocephalis.
Ignorantiam sanè rerûmque inscitiam nihil
n ecessè est ad cultum divinum adhibere, sed
Innocentiam omni nive ac luce candidiorem.

20. Cætera quæ sæpenumero objici scri-
bis magis toleranda sunt, sed non minùs
ridicula. Mente utique emotum fuisse in-
comparabilem Philosophum ac vertigine
corruptum. Alluisse ineptulos illos credo
ad doctrinam de Vorticibus. Præclarum
quidem jocum, & Cartesii obtrektoribus
dignum! Sed urgent seriò, tam inopinata
tam,

19.
*Insignem
solummodo
Naturæ pe-
risiam eum
Atheismi
reddidisse
suspectum.*

20.
*Ridicula
quorundam
obtrectati-
o, qui eum
tanquam
vertigino-
sum men-
tis quædam
compositem
considerant.*

tam vaga, tamque longè petita commenta in Scriptis ejus reperiri, ut in neminem hominem nisi mente captum possint ullo modo cadere. Ecquis enim est, inquiunt, homo sobrius & consideratus qui unquam suscipere ausit rationem condendi Solem, Stellas Planetasque demonstrare? quibusque Materiæ figuris motibusque lux singulisque colores fiant particulatim definire? duram hanc denique opacamque Terram, quam calcamus, lucidam aliquando fuisse Stellam apertè statuere? Verùm nihil diffido quin facile evincere possim Democritum non insanire, sed populum; nec tam ulli Cartesii dementiæ tribuendum esse quoddam tam mira Paradoxa invenerit, quàm aliorum secordiæ & stupori quoddam in consimiles cogitationes non incidissent.

21.
*Inventa-
jus maxi-
mè para-
doxa cum
nuperis
Philosopho-
rum obser-
vationibus
artissime
coherere.*

21. Nihil enim in hisce omnibus excogitavit Cartesius nisi quod partim ex obviis quibusdam experimentis, partim ex novis & accuratis tam præsentis quàm proximorum seculorum observationibus & conclusionibus, sagaci animo admodum proclive esset cogitare. Varii enim tum Philosophi tum Astronomi, tanquam inferioris ordinis Operarii, rudera jam sustulerant, materiàmque præparaverant sublimi huic ingenio verèque Architectonico.

Tycho Planetarum orbes solidos è cœlo deturbaverat, totumque eorum spatium in fluidum reduxerat ætherem. Astronomi & Philosophi nobiliores plerique omnes do-
ctissimam

Strinam veterem de Telluris motu à Copernico renovatam uno ore comprobaverant, ipsamque Terram (quippe quam non solum circa Solem se gyram, sed etiam, Lunæ instar, Solis lumen, idque in ipsam Lunam, Eclipsibus & Noviluniis reflectentem, deprehenderunt) in Planetarum album communi consensu conscripserant. Galilæus Solem stellam fixam, stellasque fixas tot Soles esse statuerat, Jovémque quatuor Satellitibus eum circumcursantibus, tanquam tot Lunulis, circumstipatum, Tubo suo optico detexerat. Scheinerus immenso volumine Doctrinam de Solis maculis, earumque generatione, dissipatione, motuque circa Solem, Solisque circa proprium Axem, plenam perfectamque traderat. E stellis fixis quasdam nunc majores, nunc minores videri, imò novas prorsus apparere aliquando, mox evanescere, multi observaverant. Cometas magnitudine terræ pares, vel majores, in Planetarum regione discurrere ipse iterum Tycho aliique certissimis indiciis demonstraverant. Gilbertus denique non solum virtutes Magnetis summâ arte & industriâ explicaverat; sed, quod caput rei est, ipsam Terram ingentem quendam esse Magnetem argumentis evidentissimis confirmaverat.

22. Dispiciamus, quæso, jam sedulo quam nec vagas nec longè petitas conclusiones hinc deduxerit Cartesius, sed obvias &

D d

cnn

22.
Quomodo
ex Tycho-
ni-
ca cæli flu-
iditate
primum sa-
um secun-
dumque E-
lementum
collegerit.

cum dictis probatissimorum Philosophorum Observationibus arctissime conjunctas. Præcipuum verò Fundamentum ejus Philosophiæ in eo jactum videbimus, quod Perigeum, Martis Phasésque, Veneris invito Tychoni extorserant, in cælorum nempe Fluiditate. Quid enim sit esse fluidum optime intellexit Cartesius, fierique non posse nisi materia, vehementi motu per omnes ejus partes pervadente, easque quaquaversum agitante & disjungente, in minutissimas particulas diffringatur: quarum pars maxima (quicquid in eis exstat assiduis agitationibus & allisionibus detricto) non possunt tempore procedente non rotundæ evadere, nec earum triangularia intervalla non longè minutioribus materiæ particulis, rotundarum formatione abrafis, impleri; nec denique ramenta hæc tam commensurata esse triangularibus rotundarum intervallis, quin eorum major sit copia quàm quæ ad spatia illa implenda suffecerit, ita ut sphæricæ illæ particulæ, quas globulos vocat, * huic subtilissimæ omnium materiæ laxius possint innatare.

23.
Quomodo
ex Hypo-
thesi Coper-
nicana de-
revertitur Ma-
teriæ cæ-
lestem cir-
ca Solem,
ad modum
Vorticis,
circumvo-
luti.

23. Porro, cum in confesso sit apud omnes Cælum non solum esse fluidum, sed Tellurem cum Planetis circa Solem in liquido hoc cælo circumferri; cumque legibus Naturæ * repugnet ut aliter vel Tellus vel Planetæ circa Solem ferrentur quàm ipso motu materiæ cælestis devecti; planè constabat Cartesio, ingentem hanc cælestis

cœlestis Materiæ molem, in qua Planetæ Tellúsque inveniuntur, necessario circa Solem in gyrum rapi. Cujus adhuc ulterius indicium esse potuit ipsius Solis circa suum axem circumrotatio; quemadmodum & aquarum Vortex festucas & folia suo margine circumvehentium familiare quoddam illius exemplum levèque documentum.

24. Postremò, ex hoc raptu Materiæ cœlestis quem jam fieri deprehendimus circa Solem, ipsum Solem olim fuisse generatum, ab obvio illo plumbi fundâ circumacti experimento non potuit non moneri. Oportebat igitur eum concludere, solidioribus cœli particulis, globulis nempe æthereis, à centro Vorticis recedentibus, subtilissimam materiam, quam aliquantulum redundasse diximus, eorum locum occupavisse, totumque illud implevisse spatium ubi Solem nunc conspiciamus; vel, si malles, spatium illud subtilissimâ hac materiâ isthac modo repletum nihil aliud esse nisi eum ipsum quem contuemur Solem. Cùm verò observasset tantam affinitatem Soli intercedere cum stellis fixis, ut utrique in se lucem habeant, neutri loco dimoveantur, primum erat facileque opus, ad exemplum Galilæi, Solem hunc nostrum inter fixas stellas numerare, eundemque productionis modum utrisque pariter attribuere, adeoque universam Mundi visibilis materiam, pro Stellarum numero, in infinitos ferè Vortices dispescere.

D d 2

25. Qui-

25.

*Quomodo
hinc Lumi-
nis ac Co-
lorum intelli-
me natura
illi inno-
tuerit.*

† Vide
Sect. 6.

25. Quibus evictis, continuò illi enotuit intima lucis luminisque natura Stellis Solique communis: in eo utique illam consistere, quòd globuli cœlestes partim suo, partim materiæ subtilissimæ, motu protrusi, versùs oculos nostros, premerentur. Cujus rei certissimus esse potuit ex eo, quòd Sensum nihil esse aliud nisi † motùs corporei, certis legibus modificati & in organum ab objecto transmissi, perceptionem ipsi clarè constabat, aliisque omnibus, nisi qui planè stupent, facilè potest constare. Luminis autem naturà penitus perspectâ, colores ipsi se ultro prodiderunt. Admodum enim illi proclive erat cogitare, si motùs per hos globulos transmissi perceptio sit Lux, variato motu hoc ipsam perceptionem variatum iri. Variatio autem nulla occurrebat tam facilis atque obvia quàm rationum circularis motùs globulorum ad rectilineum: séque hac in re probè divinasse * ex prismatis experimento, ingessiosè concludebat.

26.

*Quæ Phi-
losophorum
Observati-
ones eum
invitave-
runt ad cre-
dendum
Terram o-
lim fuisse
Solem stel-
læmve fix-*

1771.

26. Et quod ultimum illud spectat maximumque omnium paradoxon, Tellurem scilicet hanc, quam pedibus calcamus tractamusque manibus, Solem aliquando fuisse Stellamve fixam; certè non pauca sunt quæ eum non modò invitaverint, sed ferè coegerint, ità cogitare. Nam etiamnum eam Planetam esse omnes, nisi qui fortè infimi subsellii sint. Philosophi, audacter profitentur. Satellites autem Jovis non

non obscure indigitabant eum ad instar Solis, qui tot Planetis jam cingitur, lucido folio olim regnavisse; quémque fulgentem circumluserant, fideles comites hunc luce cassum lapsúmque non deferuisse. Unde non levis eum suspicio occupare poterat, Soles Stellásve fixas in Planetas procedentibus seculis mutari posse.

Modum autem quo id possit fieri facile intelligebat è maculis Solis, quæ illius faciem aliquando ita obtexerunt, ut calor ejus maturandis frugibus vix suffecerit, pavidique mortales supremum Mundi fatum imminere putaverint. Cujus tristissimi castus etiam Virgilius meminit in *Georgicis*;

*Cum caput obscurâ nitidum ferrugine tinxit,
Impiâque æternam timuerunt secula noctem.*

Sed & de facto stellas solésve aliquando ita obduci & incrustari maculis ut omni luce priventur, multiplicique cortice indurescant, facillimum illi erat augurari ex stellis illis novis in *Cassiopea*, *Cygro*, alibique ex improvviso apparentibus, & evanescentibus denuo post aliquem temporis lapsum.

Quid autem postea hujusmodi incrustatis opacisque globis accidere posset, ex natura Vorticum, quam callebat perfectissimè, pari facilitate conjiciebat. Probè enim novit, extinctâ stellâ languere Vorticem mul-

D d 3

túmque

tumque debilitari, indeque necesse esse eum spoliari & diripi à vicinis Vorticibus ad centrum ejus usque inundantibus, incrustatumque sidus ab ipsorum fortissimo mox abreptum iri.: pro soliditate autem sua vel è raptoris manu elapsurum, vel tam propè ad centrum descensurum ut circa Stellam Solémve Vorticis circumcurrere cogatur.

Huic autem conjecturæ fidem faciebant tum Planetæ pro diversa sua soliditate intervallis diversis circa Solem circumrotati, præsertim Jupiter, Saturnus, atque Tellus, (quos olim Soles Stellæve fuisse Lunarum suarum subindicabat satellitium,) tum Cometarum discursus in summo Solis nostri Vortice oberrantium. In promptu enim illi erat divinare ex Cometarum mole ac distantia, eos esse fixas incrustatas, sive Planetas itinerantes, certamque sedem in Vortice aliquo sibi quærentes, & ad nostram Planetarum regionem descendere tentantes. Quid igitur hic faceret homo ingenio sagaci pariter ac libero? quomodo se tot adblandientibus & verisimilibus indiciis pellectum ab assensu cohiberet?

27.
Enumeratio quarundam Magnetis proprietatum, generalis-que ex eis Conclusio; quod, si Terra Magnetes sit, in axe alicujus Vorticis eam olim sitam esse oportuerit.

27. Nec tamen adhuc ad rei apicem pervenimus. E longinquo tantum hætenus eum monebant illa Phænomena, fieri posse quod Planetæ omnes olim fuissent Soles: Cum verò Planetam hunc nostrum (Tellurem intelligo) cominus contemplatus fuerit, eumque Magnetem, juxta Gilberti doctrinam,

doctrinam, revera esse deprehenderit, nec tamen eum esse posse nisi ferreis ferro-ve durioribus corticibus obvolutum; præcipuam verò Magnetis vim in eo consistere, quòd particulæ quædam insensibiles tali figurâ fuerint formatæ, ut quæ per unum Magnetis polum intrant per alterum intrare non possint, (quod tum ex mutuo Magnetum repulsu polis eorum cognominibus ad invicem admotis, tum ex Magnetici Vorticis vestigiis in ferri limatura signatis, certò illi liquebat;) distas porrò particulas tam subtiles esse, ut lignum, vitrum, autum, & quodlibet aliud corpus quantumvis solidum, penetrarent; cùmque de cælo etiam illas desfluere Polorum Telluris directio ipsi indicarit, maximam verò illarum vim ac copiam circa celestium Vorticum axes reperiri, tum formarum magnitudo, tum formandarum ratio persuaserit; formari enim debent ubi materia elementi primi jam lentorem incipit contrahere ob minorem Vorticis motum; (quod proculdubio contingit prope axes Vorticum, maximèque versus polos,) formatæ verò, si quando ab axibus Vorticum multum divagantur, (cùm majores sint ac segniores reliquis primi elementi particulis,) versus Vorticum axes iterum retrudi: Cùm hæc omnia, inquam, tam clarè perspexerit Cartesius, res mira fuisset, nisi non tam pelleretur, quàm coactus apud se agnovisset Tellurem olim in axe alicujus

Vide Sect.

5.

ius Vorticis positam fuisse, ibique tanquam in loco omnium maximè opportuno magnetismum suum acquisivisse.

28. Sed ut ad reliqua argumentorum capita recurramus: Etiam major adhuc illi ita concludendi incumberebat necessitas, quòd universam Mundi aspectabilis materiam, idque summo cum iudicio, in tot Vortices distinguerat, qui duobus tantummodo elementis constarent, materiâ scilicet subtilissimâ & globulis. Globulos autem nullo modo coalescere posse demonstrabat ipsorum figura & glabrities: Materiam verò subtilissimam id posse facillimè, luculenter ostendebant illæ toties in Sole observatæ maculæ. Hujus autem materiæ tantam copiam, quæ ingentem Telluris molem componeret, præterquam in alicujus Vorticis centro reperiri, ipsi singula ad Naturæ leges expendenti videbatur prorsus impossibile.

Neque enim hujus argumenti vim eludere poterat, fingendo durissimos illos terræ cortices magneticos revera non esse obductos cortices, sed terram interiorem jam esse, fuisseque semper, partem materiæ ex se solidam & duram, id est, nondum in minutas particulas ab universo illo motu, qui tentat omnia, diffractam. Quippe huic commento repugnat tum Telluris mora circa Solem, tum ipse Magnetismus. Si enim tam solida esset, ex hoc Vortice erumperet protinus, & in alterum

rum injecta ab illo continuè evaderet; & ità in æternum à Vortice ad Vorticem erraret, nec intraret ullum, nisi Catonis lege, ut statim exiret. Sed neque Magnes ullo modo esse posset. Quomodo enim exiles illæ particulæ magneticæ in tam solido corpore foramina sibi excavarent?

29. Molles igitur aliquando fuisse vel anteriores Terræ crustas clarissimè illi constabat, id est, ex minutis quibusdam particulis coaluisse; neque id solùm, sed omnium minutissimis. Eam enim particularum magneticarum subtilitatem esse ab experimentis ante oculos factis intelligebat, ut planè deprehenderet nullum corpus particulis quàm primi elementi majoribus coagmentatum, capax esse foraminum tam tenui & delicato artificio efformandorum. Intervalla enim nimis laxa esse, particulas autem ipsas nimis duras, nec satès fortasse latas, ut in tortilem illam formam terebrarentur; omnemque materiam crassiori filo ac texturà consistentem quàm sit illa omnium subtilissima, multò ineptiorem esse ad recipiendum minutissima hæc, & distinctissimo tamen artificio excavanda, foraminula, quàm rudem quercum vel fraxinum ad imagines Cæsarum pari spatii angustia quàm in gemmis pretiosissimis insculpi solent. Quo pacto iterum magneticos Terræ cortices ex elementi primi materia constare manifestò sibi demonstrabat. Cujus cum tantam copiam quæ Terræ

29.
Tum è subtilitate particularum & foraminulorum magneticorum, illata.

Terræ condendæ sufficeret extra centra Vorticum invenire non posset, necesse erat ut primam Telluris materiam in ipso alicujus Vorticis axe collocaret, ut hoc modo Planeta Terra vel Magnes esse posset, postquam Sol vel Stella esse desisset.

30. Si igitur insaniit Cartesius, summa sane cum ratione eum insaniisse dicendum est. Sed nec eò usque insanivit ipse, nec quisquam quod sciam ex ejus sectatoribus, ut quicquam amplius ex tam luculentis indicationibus statueret, quàm quòd ita Natura rerum comparata sit, ac si Terra hæc, cujus incolæ sumus, olim fuisset Sol vel Stella fixa. Vides Cartesii indolem, quàm cauta ac modesta sit, quàm undequaque solida ac sobria.

31. Sed si ullibi magnopere culpandus sit nobilissimus Philosophus, ob illud potissimum eum reprehendendum censeo, quòd Mathematico suo Genio ac Mechanico in Phænomenis Naturæ explicandis nimium quantum indulserit. Eam tamen interim agnosco summorum Ingeniorum felicitatem, ut vel vitia eorum & errores aliquam virtutis speciem habeant atque fructum. Et profecto mihi planè incredibile videtur, nisi ingentem illam spem concepisset demonstrandi omnia fere Mundi Phænomena ex necessariis Mechanicæ legibus, eum unquam tot tantæque tentare voluisse, aut tentata potuisse perficere. Jam verò tam prospere res successit, ut non possim non suspicari

30.
*Cartesii in-
dole mode-
sta ac so-
bria.*

31.
*Nimium
tamen il-
lum indul-
sisse suo Ge-
nio Mecha-
nico, sed in
immensum
Reipublicæ
literariæ
commodum.*

susplicari eum Antiquorum illam scientiam
 qua ad Naturam spectat maxima ex par-
 te restaurasse. Qua in re si rectè me con-
 jectasse judicaverit perspicax & pacifica Po-
 sterioras, reliquæ meæ *Cabbala* majorem ad-
 juvant fidem. Ubi tamen, uti in parte
 illa altera Physica, deprehendent paucas
 me tantummodo sive conclusiones, sive
 principia rerum Metaphysicarum, indigi-
 tasse; vastas autem & hiantes interjacere
 lactinas, & è scriptis Platoniciis potissimum
 implendas, aut saltem ab aliquo quem in-
 genio plusquam Platonico sèra Fata Man-
 do exhibuerint: qui Dei rerumque alia-
 rum incorporearum naturas penitus ri-
 mandò, quique status earundem innumeros
 prorsum retrorsumque spectando, immen-
 sòsque illarum circuitus metiendo, qui de-
 nique tum ex summi Numinis attributis,
 tum ex propriis immaterialium Ordinum
 facultatibus, omnia pensitando, singulos il-
 los griphos nexúsque, quibus nefarii &
 male-feriati homines devotos Religionis
 cultores irretire solent, tam facili operà
 solverit, ut nihil in posterum nisi misera
 quædam animi angustia, nisi despicibilis
 stoliditas, aut impotens quædam & depla-
 rabilis ad omnia flagitia perpetranda pro-
 clivitas, & ex perpetratis futuri supplicii
 anxia & discrucians formido, obicem mor-
 talibus ponere possit, quò minus præcipua
 Religionis Fundamenta sincero & incon-
 cussò assensu amplectantur. Quam quidem
 spem

spem non dissimulasse, sed eis de rebus verba fecisse quas ipsi fortasse nulla ex parte præstare valemus, agnosco quidem non adeò gloriosum quibusdam videri posse: nihil tamen interim dubito quin sit honestum, ardorem suum ac studium promovendi publicum humani generis commodum obiter monstrasse, & aliquo saltem modo succedentibus seculis faciem prætulisse.

32.

*Qui nihil
sciri posse
conquerun-
tur, non
tam oppro-
brio Philo-
sophiam af-
ficere,
quàm su-
am excusa-
re ignavi-
am.*

32. Quod ad eos attinet quos ob Aristotelis nugas universam Philosophiam vilipendere ais, quique nihil earum rerum de quibus scribunt Philosophi sciri posse securè præsumunt, aut, si scirentur, parùm ad communem vitæ usum conferre; non habeo quicquam quod illis reponam aptius aut accommodatius, quàm quod olim hujusmodi farinae hominibus regessit Scaliger, *Nullam utique majorem ignavis inscientiam parere solere voluptatem, quàm expeditum fastidiosumque contemptum.* Quanquam profectò ea non tam voluptas censenda videtur, quàm consolatio quædam ac lenitio doloris quem capere possint ex sensu damni proprii rerumque optimarum jacturæ. Est enim à Natura nobis omnibus inditum satis magnum sciendi desiderium, nec minimam naturalis conscientiae partem complectitur, nos ad pecudum instar stupidos rerumque ignaros esse non debere; nec tamen ad impossibile vel inutilem scientiam teneri. Unde manifestum

Itum est eos qui nihil sciri posse tam stridulâ voce conqueruntur, non tam opprobrio afficere Philosophiæ speculationes, quàm sibi honestum quærere prætextum, seseque excusare quòd luxui, avaritiæ aut ambitioni totam ferè vitam impendant.

33. Aliquid autem in rebus naturalibus sciri posse tam clarè edocuit Cartesius, ut nemo sit qui de eo dubitet quin de Mathematicis demonstrationibus eundem necesse sit dubitare. Imò verò, ut liberius dicam, excusâ hâc injuriosâ modestiâ ac sepositâ, si intra communes utriusque Philosophiæ limites nos contineamus, tantundem scivisse Cartesium statuere oportet in investigandis Naturæ causis quantum ignoravit Aristoteles. Neque enim judicandum est quid in Philosophia fieri possit à severo ac sagaci ingenio, ex eo quod jam præstitum sit ab homine arguto fanè, sed parùm solido, * ut qui nè prima quidem veræ Philosophiæ principia inveniat.

33.
Aliquid sciri posse in rebus naturalibus Cartesium clarè edocuisse.

34. Sed demus, inquit, Cartesium vera illa Principia invenisse, causasque effectrices omnium Phænomenon naturales & immediatas, quas nescivit argutus ille Græculus, in lucem eruisse; quid ista ad vitæ usum faciunt? Si per usum vitæ intelligunt honores, opes, corporisque voluptates, non multùm eò facere lubens fateor: interim tamen contendo, in vera Philosophandi ratione reperiri aliquid honoribus

34.
Quicquid ad mentem excolendam inseruiat nihil ad vitam humanam conferre statuunt, apertè profiteri se de gere beluina.

multò

multò excelsius, pretiosius opibus, & universis denique corporis voluptatibus suavius, longè longèque jucundius. Qui autem, quæ ad mentem ornandam, pascendam, & divino quodam gaudio exhilarandam, conducunt, ad humanam vitam nihil conferre existimant, næ illi mihi videntur se mentem habere penitus obliti, apertèq; profiteri vitam se degere prorsus belluinam.

Vale, V. C. & si fortè fusiùs ac liberius quàm par erat apud te de his rebus disserui, huic nimio tibi obsequendi studio ignosce, mèque, prout soles, amare perge.

SCH

S C H O L I A

In Epistolam ad V. C. Sect. 5.

NAM æquè certum est (idque certitudine prorsus Mechanicâ) omnes globulos, &c. Admissâ scilicet Mechanicâ Hypothesi, quòdque Mundana corpora impetu istiusmodi Mechanico impellantur, non vitali ductu tractûve vel potius transmissu transgessûve, si fas sit ità loqui, à Spiritu Naturæ transponantur & circumagantur, quam opinionem ego multò probabiliorē existimo.

Sect. 6. Aut saltem sine istiusmodi motu unquam excitari. Motum esse aliquem corporeum in omnibus sensationibus manifestissimum est, sed motus hos corporeos ubique rationibus tantum Mechanicis non autem vitalibus cieri, haud ità verisimile est, speciesve quas vocant intentionales, quasque anima ab objectis per oculum recipit, ex pressuris merè Mechanicis consistere.

Eandem numero materiam species quàm maximè oppositas subire, ac proinde materiam nullubi specie differre. Materiam nempe Mundanam naturalem, & in quam agit Spiritus Naturæ, nullubi specie differre hinc satis nervosè argui posset. An verò alterius generis materia dari non possit, Divinior & incorruptibilis alteri interspersa, hic non est disceptandi locus. Omne

Omne id quod ad sensus nostros appellit, motum esse corporeum aliter atque aliter, &c. Equidem in ea eram sententia quando hanc Epistolam scripsi, nunc verò cum de existentia Spiritûs Naturæ tam certò sim persuasus, mihi verisimile videtur, cum motu materia corporeo affectus quosdam etiam Spiritûs Naturæ conjungi, & ad organa nostra à remotis objectis transmitti. Esse utique tales serè affectiones in ipso Spiritu Naturæ, quales sunt in Plastica nostra, quas Perceptiva illinc transmissas percipit; cujusmodi sunt tamen colores, & id genus alia, quæ affectiones ad motum materia, quanquam materia non insint, excitari possunt in Naturæ Spiritu perinde atque nostro.

Seçt. 7. Fieri enim non potest quin ea motûs mensura materiam ita diffingat, &c. Hæc ut Cartesianus tunc scripsi, supponens partes materia, nisi moveantur, necessario coherere. Ceterum id gratis dictum à Cartesio postea deprehendi, nullasque partes materia suâ vi sed altiori quodam principio constringi & contineri, quemadmodum satis fuse explicavi in Enchiridio Mataphysico.

Duobus hisce simplicissimis rerum principiis liberos suos vagosque gyros permisisse, &c. Multò mihi nunc verisimilius videtur, nihil tam vago laxoque modo fieri, sed omnium Mundanorum corporum motus vitali Spiritûs Naturæ lege constringi & quasi præveniri, nullumque motum esse Mechanicum nisi, ex accidenti dicam an necessario, propter

propter *avntumav*, quando corpus corpori alliditur. Materiam verò Mundanam maxima ex parte à Spiritu Naturæ cieri & gubernari; at sic tamen ut nunquam quicquam contra duas istas adamantinas Materia leges committat, mobilitatem scilicet & *avntumav*, quippe qua Materia quàm intimè sunt essentielles.

Agnoscet se causas rimari effectrices rerum corporeas, &c. Hoc sanè ferri potest, si intelligatur de externis quibusdam Phenomenis, hoc est, ab externis causis visibiliter profectis, ut in Eclipsibus luminarium, Inundatione Nili, Luna Phasibus, Tempestatum Anni vicissitudinibus, de symptomatis morborum & id genus aliis. Sunt autem multa Phenomena, non tam ab externis causis corporeis, quàm ab internis incorporeisque principiis profecta, qualia sunt corporum Plantarum Animaliumque organizatio, Elementorum in suis locis non-gravitatio, Gravium versùs centrum Terra descensio, & innumera alia, ubi causas effectrices corporeas expectare summa esset ignorantia.

Si naturalibus & in se necessariis motùs corporei legibus Deus, intermediente superiori aliqua virtute, (vi putà Spiritùs Naturæ) ubique sedulò obsisteret. Vix usquam intelligitur Spiritus Naturæ obsistere necessariis motùs corporei legibus sed potius pravertere; ut exempli gratiâ in circumrotatione Terra, quâ juxta leges motùs corporei Mechanicas, partes terra solutiles à centro e-

R e

jus

ius recederent, huic lucta recedendi à centro Spiritus Naturæ non resistit quidem cum nulla sit, sed prævertit, utpote qui non propulsu Mechanico circumrotat terram, sed vectigione vel potius transmissu quodam vitali, eo ferè modo quo pars animæ Plastica in formatione animatum materiam formandam hæc illuc transmittere censetur & transponere, illius existens particularis ἐνταλξια, vel potius ἐρδολίξια, ut Spiritus Naturæ communis ἐρδολίξια Univerſi.

Qualis est forma Peripateticorum substantialis, &c. Tales profectò forme substantiales quales finxerunt in rebus singulis corporeis Peripatetici, non solum obscure sunt sed falsa ac ridicula, intelligo de rebus inanimatis, etiam de istiusmodi animabus quæ è potentia Adateria erepere censeantur. Quòd si omnis causa efficiens immaterialis minùs intelligibilis reputanda est, consultius tamen est ad istiusmodi causas minùs intelligibiles recurrere, modò de eis constet, quàm ad causas Mechanicas falsas & forsitan impossibiles.

Ad cæcum illud ignaviæ & ignorantix asylum confugere, internas scilicet formas substantiales. Ubique hoc facere nihil est nocuisse. Nam suprà concessimus esse quedam Phænomena ab externis causis corporeis profecta, duasque esse quasi adamantinas ipsius Materia leges, Mobilitatem scilicet & ἀντιστάσειν, quibus ubique obedit ipse Naturæ Spiritus. Nec sola per se inest materia Mobilitas sed & Resistentia. Alioqui aquè facile moveri posset magna

magna moles ac parva. Cum igitur adeo insitum sit Materia, ut à Materia penetrari non possit, ut omni materia in motu, aliquo modo resistat, & à majori materia mole in eam mota non possit non moveri, hæc quasi adamantina materia privilegia videri debent, taliæque quæ ab ipsa auferri non possint, aut quæ incredibile sit, ab ullo altiori principio unquam violari.

Terram igitur oportet permittere juxta Materiæ motûsque leges, cum reliquis Planetis, &c. Nihil enim absurdius fingi potest, quàm ut modò dicta Materia privilegia per leges Spiritûs Naturæ violarentur, à sapientissima Deo sancitas. Qui cum per leges istas constituisset, ut tanta moles æthereæ circa solem volueretur, tellûsque in hac mole Ætheris collocaretur, committere quidem non potuit ut tellus sic sita, per legem aliquam superiorem in Naturæ Spiritu ita fixa esset, ut ingentem illum Ætheris fluxum & impetum exciperet, & non potius ab ipso Spiritu Naturæ cum reliquo æthere circumferretur. Sic igitur formantur leges Spiritus Naturæ à sapientissimo Deo, ut simul cum Bono Universi insitisque Materiæ legibus conspirent.

Quin ipsa Tellus hujus vorticis vi, &c. Immo verò potius vitali circumactu Spiritûs Naturæ, prout supra subindicatum est.

Seçt. 9. Non paucas hujusmodi inveniri catenulas verè aureas, &c. Si per verè aureas intelligas, purè Mechanicas, ne paucas quidem jam credo inveniri sed omnino nullas.

*Qua de re vide quæ scripsi in secunda Pra-
fatione ad Enchirid. Ethic. Sect. 16, &
22.*

Sive Animam cum Cartesio, illam appel-
lare mallet, &c. Perlubenter enim huc at-
trahere volui quæ occurrunt in Fragmento Car-
tesii ad me per Claudium Clerfelier trans-
misso, sect. 5. Vis autem movens, inquit il-
le, potest esse ipsius Dei conservantis tan-
tundem translationis in materia, quantum
in primo Creationis momento in ea posuit;
vel etiam substantiæ creatæ, ut mentis
nostræ, vel cujusvis alterius rei cui vim
dederit corpus movendi. Et quidem illa
vis in substantia creata est ejus modus,
non autem in Deo; Quod quia non ita
facile ab omnibus potest intelligi, nolui
de ista re in scriptis meis agere, nè vide-
rer favere eorum sententiæ qui Deum tan-
quam Animam Mundi materiæ unitam con-
siderant. Est equidem Cartesius, fateor, in
hujusmodi rebus homo abstrusus & arcanus,
& qui mentem suam haud facile aperiat &
exponat. Quantum verò ego ex his verbis
conjectare possum, hoc innuere videtur, Quam-
vis eò propenderet, ut putaret creatam aliquam
substantiam esse posse, quæ istiusmodi vi modi-
ficetur quâ Mundanam Materiam moveret,
quæ proinde Anima Mundi quædam censenda
esset; se tamen celasse suam opinionem nè eo-
rum sententiæ accedere videretur, qui nullum
aliud, præter hanc Animam, agnoscunt De-
um. Igitur suppresso hoc creato principio, quod
tamen

tamen tacitè apud se agnoscebat, materiam movendi officium soli Deo attribuit. Moveri verò à creato principio, quod nos Principium Hylarchicum appellamus, in Enchiridio Metaphysico multis argumentis demonstramus, mentèque carere ac consilio, ac proinde non esse Deum, sed Spiritum Mundi plasticum à Deo creatum, illiusque existentia luculentissimum testimonium. Quod Principium optimè significari potest istis verbis Cartesii [vel cujusvis alterius rei, cui vim Deus dederit corpus movendi] quasi Spiritum innueret, mente quidem, sed non vitâ carentem.

Nam quod ad Halones Iridésq; spectat, &c. Quin & has, in dicto Enchiridio, leges Materiae motûsque purè Mechanicas transcendere haud obscurè ostendimus.

Seçt. 10. Pura putà illa Naturæ scientia habenda est. Dispiciendum tamen est, an leges Spiritûs Naturæ observare ac tenere, perinde pura non sit Natura scientia. Sunt enim equè certæ & stabiles ac si simpliciter materiales essent, nec dubito quin multa leges quæ Mechanica habentur ex hoc fonte sint profectæ.

Seçt. 14. Sed reverà absoluta perfectaque demonstratio. Ità profectò in se est, quomodo verò vim illius enervaverit Cartesius, vide in Præfat. Enchiridii Metaphys. Seçt. 4.

Seçt. 17. Simplicibus ejusdem speciei substantiis, &c. Hoc materiam respicit, ac si omnis, substantia esset simplicissima, uni-

usque generis ubique. Quatis certe esset, si mera, quod contendit Cartesius, esset extensio. Hanc verò opinionem satis supra refutavi. Cum igitur sola extensio non sit ipsa natura materie, manifestum est eam posse in species variari. Nostra verò argumenta in Enchiridio Metaphysico talia sunt, quibus hæc suppositio nullam noxam inferat.

Secl. 22. Huic subtilissimæ omnium materie laxius possint innatare. Immo multò laxius quam Phenomenon veritati conveniat. Quemadmodum abundè demonstravi Enchirid. Metaphys. cap. 16. Quod tamen nihil impedit quò minùs Ætheri vortices è materia subtilissima & globulis constent, sed à præstantiori principio orris, nec à tumultuario parvum materia allisu, sed vi plasticâ Spiritûs Naturæ formati.

Secl. 25. Ex prismatis experimento ingeniosè concludebat. Experimentum satis ingeniosum est, sed Phenomenon, contra ac supponit Cartesius, non purè & ex omni parte Mechanicum. Ut videre est Enchirid. Metaphys. Cap. 19.

Secl. 31. Nisi ingentem illam spem concepisset demonstrandi omnia fere Mundi Phænomena ex necessariis Mechanicæ legibus, &c. Suspicenda igitur hæc est & adoranda Divina Providentia qui magnorum Ingeniorum lapsibus ac intemperie novit ad commutandum Botum uti; nec contemnenda sunt alia pacto præclarorum virorum studia etiam cum

cum insigni aliquo errore conjuncta, quanquam ipsi errori malisque inde profluxuris omni cura & diligentia sit obsistendum.

Sect. 33. Ut qui ne prima quidem veræ Philosophiæ principia invenerat. Per Principia hic intelligas prima maximeque generalia naturalis Philosophia rudimenta, non Principia solummodo Generationis, qualia sunt tria illa in Schola Aristotelica adeo decantata, Materia, Forma & Privatio. Quam miserè autem hallucinatus sit Aristoteles in describenda Materia, notatum est in Enchiridio Metaphys. cap. 9. quamque nihilo tamen melior sit ejus descriptio apud Cartesium. Formamque, quam ἡ πρώτη ἐν ἑαυτῇ ἀρχὴν appellat, & ἡ πρώτη ὡς εἶδος, (ut Materiam ἡ πρώτη ὡς ὑλὴν) substantiam tamen corruptibilem facit, non solum in rebus inanimatis sed in animatis, humanâ Animâ vix exceptâ. Ab his formis verò originem ducit propriarum cujusque corporis qualitatum, tales eas in ipso corpore supponens, quales apparent sensibus nostris, de situ, figura motuque particularum ne somnians quidem. Maxima verò illius ignorantia in hac versari videtur, quòd verum systema Mundi nesciret, aut tam pusillo ac perverso ingenio esset, ut, cum genuina campagis Mundana ratio ipsi à Pythagoreis exhiberetur, eam non posset amplecti. Errores omnes Aristotelis si quis recensere vellet, uberrimam profectò inveniret differendi segetem. Nos paucos tantum quos in Adver-

nostris adnotavimus, breviter decerpemus. Ut pratermittamus igitur absonum illud de Universalium Realitate figmentum, ex ignorantia ortum distinctionis inter res nostrasque eas concipiendi modos, quos notiones secundas sive logicas nunc vulgò appellitant, immanis certè est ille error Metaphysicus circa essentiam Dei, quam supremi orbis limitibus claudit, reliquos orbes inferioribus Intelligentiis assignans, tanquam tot veru-versatricibus caniculis Rotas; ut praterream ipsorum solidorum orbium Inventum, si cum Planetarum motibus conferantur, perinde impossibile esse atque illud Intelligentiarum munus est ridiculum. Certè aut in Aristotelem ipsum aut in Interpretes ipsius plerosque omnes meritò hæc cudenda erat faba. Ceterum veri intellectualis Mundi Systematis eruditissimus Author hanc doctrinam Aristotelicam de Intelligentiis Cælorum Motricibus magis ingeniosè & candidè interpretatur, quòd moveant scilicet singula suos orbes ut ipse primus motor $\omega\varsigma$ ἐρώμενον. Non quòd ipse hæc Mentis, quas vulgò Intelligentias vocant, sint τὰ ἐρώμενα præcisè sumpta, sed Summitates ipsarum Mentium, quæ Τὰ ἀρχαῖα in Divina Triade respondent. Verba enim Aristotelis sic se habent, etiam de primo Motore agentis. Ἀρχὴν γὰρ ἢ νόον. Νῦν δὲ καὶ τὸ νοῦν κινεῖται, Νοῦν δὲ ἢ ἐπέα συστοχία καὶ ἀντιῶ, καὶ ταύτης ἢ ὅσα πρώτα, καὶ ταύτης ἢ ἀτλῶς καὶ κατ' ἐξέρπειαν. Principium enim est Intellectio, Intellectus verò ab Intelligenti

bili movetur, Intelligibile verò Ordo alter est per seipsum, & hujus est Substantia prima, (Plotinus, opinor, dixisset, Prima Hypostasis) idque simpliciter & actu. Quibus verbis planè indicatur Τ'αγαθὸν sive prima Hypostasis in Trinitate Platoniorum. Quod porro confirmatur ex eis quæ proximè sequuntur, ubi asserit in hac ουσουχία esse τὸ δὲ αὐτὸ αἰρετὸν, & verò τὸ αἰετὸν semper esse τὸ πρῶτον, & denique τὸ εἶνεκα esse ἐν τοῖς ἀκινήτοις. Unde hanc ουσουχίαν rectè concludit κινεῖν ὡς ἐρώμενον, movere tanquam concupitum, h. e. tanquam Bonum, quod Appetitûs objectum est. Hoc igitur Νοητὸν sive Intelligibile movet Intellectum, secundam Hypostasin, κινούμενον ἢ πᾶλλα κινεῖ, ψυχὴν nempe tertiam Triados Hypostasin, & per eam, ἢ φύσιν sive Spiritum Naturæ.

Sed ipsum Τ'αγαθὸν sic describit Aristoteles eodem in loco, Quod sit τὸ κινεῖν ἀκίνητον ἐνεργείᾳ ὄν, καὶ ἐκ ἄλλως ἔχειν ἑαυτῷ ἐνδεχόμενον. Quod sit movens immobile actu existens, & quod nequaquam aliter se habere possit. Et paulò post, ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ ἔστιν ὄν, καὶ ἡ ἀνάγκη καλῶς. Quibus necessariam illius Existentiam pariter ac Bonitatem indigitat; tandémque concludit: Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀεὶ ἀρχῆς ἡρτῆται ὁ θεὸς καὶ ἡ φύσις. Ex tali igitur Principio (tam firmo utique quod Proclus ὁρμον ἀσφαλῆ καὶ ὄντων ἀπάντων appellat) Cælum dependet & Natura, per quam ego Spiritum Naturæ intelligerem, in quem agit primum hoc supremumque Bonum, per

per Νῦν καὶ Ψυχὴν, per Intellectum & Animam, ut & ipse in *Materiam Mundanam* vi suā Plasticā.

Esse verò essentiam Supremum Bonum ab Intellectu sive mente distinctam, & tamen unam quid cum eo, in sequentibus narrat.
 Ἡ δὲ νόσις ἢ νοῦς αὐτὴν οὐ καὶ αὐτὸ αἰεῖσι.
 Ἀὐτὸν δὲ νοεῖ ὁ νῦς καὶ μεταλήψιν τῶ νοῦτι, Νοη-
 τὸς δὲ μέγιστα διγγάνων καὶ νοῶν, ὥστε τ' αὐτὸν νῦς
 καὶ νοῦτόν. Τὸ δὲ δεικνύον τῶ νοῦτι καὶ τῆς εἰσίας νῦς. Ε-
 νεργεῖ δὲ ἔχων. ὥστε ἐκείνο μᾶλλον τέτυκτο ὃ δοκεῖ ὁ
 νῦς θεῖον ἔχειν. Est autem per se Optimi
 per se Intellectio. Ipsum verò Intellectus
 per participationem Intelligibilis, intelli-
 git. Intelligibilis enim fit tangens & in-
 telligens, ita ut Intellectus & Intelligibi-
 le unum idemque sit. Nam facultatem
 quā ipsius Intelligibilis essentiam ipsam
 capiat habet Intellectus, capiēsq; ope-
 ratur: adeò ut illud potius quàm hoc id
 Divinum sit quod Intellectus habere vide-
 atur. Ubi planè Supremum Bonum quod
 τὸ Νοῦτον appellat, distinctam à Mente sive
 Intellectu Essentiam seu Hypostasim facit, dum
 Mentem describit, tanquam susceptivam essen-
 tia τῶ Νοῦτι. Et in istis verbis, Ἀὐτὸν δὲ νο-
 εῖ ὁ νῦς, Hypostasim planè indigitat, cū αὐτὸν
 generis sit masculini. Vox etiam διγγά-
 νων eòdem planè respicit. Unum tamen
 idemque facit. ὥστε Τ' αὐτὸν νῦς καὶ νοῦτόν.
 Ego & pater meus unum sumus, sic de se
 suoque Patre pronunciat Aeternus Logos.

Et nè tertiā desit Hypostasis, ut Ζῶν dici-
 tur

tur ἐν τῷ λόγῳ esse apud Johannem, ita
 heic ἐν τῷ νῷ, καὶ ζῶν δὲ ἐνυπάρχει. Ἡ γὰρ
 νῷ ἐνέργεια ζῶν. Cæterum vita quoque in-
 existit, τῷ νῷ scilicet. Mentis enim sive
 Intellectus energia est vita. Ἐκείνῳ δὲ ἡ
 ἐνέργεια. Ἐνέργεια γὰρ ἡ κατ' αὐτὴν ἐκείνῳ ζῶν
 αἰεὶ καὶ ἀδιδοῖ. Ille verò energia est. E-
 nergia verò per se illius vita optima est
 & æterna. Et sane energia Patris dicitur
 Logos, & verò Filii sive λόγος Energia Spi-
 ritus S. apud antiquos Patres; per ἐνέργειαν
 intelligentes ἰσίου ζῶσαν καὶ ἐνεργῆ. Atque hic
 apud Aristotelem ζῶν τῷ νῷ, ἡ κατ' αὐτὴν ἐ-
 νέργεια dicitur, non tanquam operatio quæ per
 se subsistentiam non habet, sed tanquam Ἐνέρ-
 γεια ἰσιώδης καὶ φωνική. quemadmodum Spiritus
 S. appellatur apud Cyrillum. Ἐνέργεια φωνι-
 κὴ καὶ ζῶσα τῷ ὑῷ.

Omnino igitur tres Hypostases in uno Nu-
 mine hic indigitantur apud Aristotelem.
 Prima, τὸ αἰεῖον quod Platonici vulgò Τά-
 ραδὲν appellant, & ab Aristotele heic etiam
 τὸ νοητὸν appellatur; altera, ὁ νῷς, tertia, ἡ
 ζῶν, quam Platonici ψυχὴν vulgò nuncupant.
 Et certè ψυχὴν esse ipse Aristoteles etiam
 innuit ex eo quod statim subjungit. Φαυδὸς δὲ ἢ ἢ δεῖν
 εἶναι ζῶν ἀδιδοῦ αἰεῖον. Dicimus verò Deum ater-
 num optimūque Animal esse. Quod sanè esse
 non posset nisi Animam haberet quæ Energi-
 am Plasticam emittens cælum † vivificaret † Vide
 quod ab eo movetur, virtute nempe Plasti- Schol. in
 cæ. Atque hac quidem occurrunt; Metaphys. Præfat. 2,
 lib. 12. cap. 7. Sect. 7.

In

In capite verò proximo, pergit ad inquirendum, cum non unus tantum motus sit Cœli, diurnus nempe, sed singulorum Planetarum singuli in partem contrariam, an unica tantum talis substantia qualem supra descripsit, ponenda sit, an verò pro motuum pluralitate plures; apertèque concludit, Ἀνάγκη ἔχει τῶν ἐκείνων τῶν ποσῶν ὅτι ἀκινήτου κινεῖσθαι καὶ αὐτὸ καὶ αἰδίοις εἶναι. Necessè est unumquemque horum motuum ab immobili per se & ab æterna substantia cieri. Substantiâsque has æternas & immobiles pro numero sitate motuum distinctorum multiplicat. Cumque omnes tales sint qualis prima omnium descripta est, planè sequitur fuisse quasi tot triadæ, inferiorèsve Trinitates ex Bono, Mente & Anima consistentes, singularùmque Animas vim Plasticam emisisse quâ vitaliter cœlum cujusque moveretur; non autem ut à Caniculis vern-versatricibus Rota.

Tria autem illa Principia in singulis illis substantiis Aristotelem agnovisse confirmant porro illa verba in antecedente capite. Νόν τὸν δ' ἢ ἐτέρα συστοιχία καὶ αὐτῶν. Per συστοιχίαν ordinem utique subindicat Principiorum Boniformium, quæ sunt speciali sensu τὰ νοητὰ in singulis Intelligentiis. Cui aliquam cognitionem habere potest versiculus iste Magicus,

Ἐστὶ δ' οὐκ ἢ νοητὸν δ' ἡγεῖται τὸ πρῶτον τὸν ἀνθρώπου.

Quod

Quod principium Boniforme in singulis est
 Movens immobile specialiter sic dictum, &
 in quod omnia ultimò resolvit Aristoteles,
 apud quem τὸ ἐν ἐν τῷ τοῖς ἀκινήτοις, uti suprà
 notatum est. Egregiè igitur Platonissare heic
 videtur Aristoteles, licet stylo, ut aliàs solet,
 sat̃s arido, jejuno, prærupto & obscuro; & quan-
 quam in multiplicando has Divinas Triadas
 turpiter hallucinatus sit, mundum tamen vi-
 tã Plasticã, quam ego Spiritum Naturæ
 vocare soleo, animatum esse non obscure de-
 clarat dum Deum appellat Animal hoc in loco,
 divinũmq; ei corpus attribuit, De Cælo, lib.
 2. cap. 3. Sic certè, cum hoc scilicet cau-
 dore, interpretandus est Aristoteles, singulis
 suis Intelligentiis vim quandam plasticam as-
 cribendo, faciendõque ut ex Anima consistant
 perinde atque mente, nisi Formas Assistentes,
 ut loquuntur Scholæ, non Informantes, eas
 esse concedere velimus, cælõsque ab eis moveri,
 ut à Sciuris caveæ suæ cylindræ ex filis
 ferreis confectæ, cum suspensis campanulis, aut
 à vern-versatricibus caniculis Rota.

Auditorem verò Platonis tam sedulum
 nullos alios inferiores Genios præter istas In-
 telligencias, in universis suis scriptis com-
 memorâsse, indicium est abjecti ingenii & à
 rerum Divinarum scientia nimis alieni. Un-
 de etiam factum est ut in libris de Anima
 tam frigide ac jejune differeret, addam &
 tam obscure, ut Interpretes ipsius Animam
 mortalem statuerit an immortalem, nesciant,
 sed in diversas ea de re sententias abierint.

Duplicem

Duplicem inteerim Intellectum finxit Agentem alterum, alterum Patientem; hujus esse, sensibilia phantasmata recipere, illius pulverulentam eorum materialitatem, ut tradunt illius Interpretes, tanquam alâ anserinâ vulpinâve quidâ leviter abstergere, ut sic alter hic ea possit contemplari. Ipsa verba Aristotelis huc ascribam, ut planius constet, quàm confusa, quàm perplexa & incerta sit illius super hac re philosophandi ratio. De Anima lib. 3. cap. 5. Cum in omni natura duo sint, hoc quidem ut Materies, illud ut Ars, Ἀνάγκη, inquit ille, καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν πάσας τὰς διαφοράς. Καὶ ἔστιν ὁ μὲν πῶς τὸ νῦν τῶ πάσῃ γίνεσθαι, ὁ δὲ τῶ πάσῃ ποιεῖν ὡς ἔστις πρὸς οἷον τὸ φῶς. Τέτον γάρ πῃ καὶ τὸ φῶς ποιεῖ τὰ διυκνύμενα ὄντα χρώματα ἐνέργεια χρώματα. Καὶ ἔτι δὲ νῦν χροεῖς, καὶ ἀμυγρὴς καὶ ἀπαθὴς τῇ εἰσῆ ὡς ἐνέργεια. Et mox χροεῖς δὲ ἐστὶ μόνον ὅθ' ὅπερ ἐστὶ καὶ τὸ το μόνον ἀδύνατον καὶ αἰδύον. Ὅς μνημονόμοι δὲ ὅτι τὸ μὲν ἀπαθὴς, ὁ δὲ παθητικὸς νῦν φθαπθὸς, καὶ ἀνὰ τέτε εἶναι νοή.

Tam obscurum est hoc Enigma ut quidam per Intellectum Agentem, ipsum Divinum Intellectum, per Patientem, Animam ipsam intellexerint. Quod indè factum credo, quòd hic Intellectus Agens, dicatur ἀπαθὴς τῇ εἰσῆ ὡς ἐνέργεια. Quo indicatur nihil aliunde accipere, quemadmodum fit in Intellectu Patientem, sed esse actu omnia, ac proinde esse Divinum Intellectum; reliquum igitur necesse est esse Animam humanam, nempe Intellectum patientem, quem precedenti capite, abrafæ tabulæ comparat, & de quo

quo hîc pronunciat, mortalem esse, ὁ δὲ οὐκ ἀνθρώπος φθαρτός. Nos verò magis candidè interpretando Philosophum videamus si meliorem sensum possimus eruere; notando primùm, eum expressè dicere, has differentias esse in Anima, ac proinde illius esse partes vel facultates, deinde nostræ naturæ sive essentiæ accensere, cuiusmodi est hunc Intellectum Agentem, dicendo ὁ ἀνθρώπος οὐκ ἀθάνατος, nos non recordari, quia Intellectus agens est impassibilis, & cùm nihil aliunde unquam recipiat, nihil post mortem potest retinere. Intellectus igitur agens etiam juxta Aristotelem non est Intellectus Divinus sed noster, Animæ nostræ pars, secundùm quam immortales sumus, quanquam nihil recordamur cùm sit impassibilis, nec quicquam recipiat ab extrâ, passibilis verò Intellectus qui solus phantasmatum capax est, pereat in mortè, nec percipere quicquam possit Anima sine phantasmatis, nec recordari. Hic certè maximè tolerabilis est sensus doctrina Aristotelicæ de Anima Immortalitate. Qua tamen nec Rationi nec veræ Religioni satis congruit; perinde enim est ut nos gesserimus in hac vita, si nihil post mortem recordamur. Sed nec Rationi convenit sanaque Philosophia. Manifestum enim est unam eandemque Animam & activè intelligere & phantasmata recipere; neque enim recipiuntur in corpus sed in ipsam animam, alioqui de eis judicare non posset aut seipsum circa ea exercere. Pereunte igitur corpore Intellectus patiens non perit,

nec

nec proinde ipsa memoria, cum impossibile sit ut vel ipsa Plastica pereat, quo minus Anima in statu separato, non solum memoria, sed sensus etiam sit capax.

Error circa sedem sensorii communis levior est sed satis conspicuus in libro τοῦ νεότερου καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ τὸ ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ πάντων αἰσθητῶν κοινὸν αἰσθητῆρον. Equidem magni aliquid ac penè Divini cordi subesse suspicor, sed κοινὸν πλαστικὸν in eo situm potius existimem, quàm κοινὸν αἰσθητῆρον, centri Plasticæ utique sedem esse, præcipuamque tam Regenerationis quàm Generationis officinam. De Speciebus Intentionalibus è corporeorum Objectorum cortice eradiantibus, & de substantialibus formis è potentia materia erepentibus supra monuimus, ut de coloribus tanquam formaliter in subiectis existentibus, adeò ut nihil opus sit hîc rursus attingere.

Proximus igitur illius error erit circa naturam locumque Galaxiæ quem is γάλα vocat, nec ἔμοσσαν facit, sed ἑκκλειὸν μα, vel οὔσαον, definitque τὸ τῆ μορῆς διὰ τὸ ἑκκλειὸν κύκλῳ κόμην, fingitque quasi Halonem quandam in nubecula circa Astrum. Locum vero supremam aeris Regionem autumat, quam τὸ ἀέρας τὸ ἀέρα vocat, item ὑπέκκλυμα, & τὸ ἑχάστον ἀέρος δυνάμιν ἔχον πνεῦς eundem planè locum quem & διαδορμὴ τοῦ ἀέρος, stellarum traiectioni assignat, qui proinde 12 miliaria Germanica altitudine haud potest excedere. Unde fieret, ut perquam exigua pars Galaxiæ

Galaxiæ nobis simul appareret, nec stella eadem ipsi inesse, omnibus Terræ Incolis. Quem tamen locum Cometis adjudicat, quanquam inde sequeretur eos ultra horam unam aut alteram vix posse conspici. Tam miserè hallucinatus est Aristoteles circa naturam locumque Galaxiæ & Cometarum. In conjecturis de causa Iridis secundaria nihilo scilicetior, quippe quam reflectione primaria factam ariolatur, cum neutra tamen ab altera dependeat, quemadmodum solide demonstravit Cartesius. In causis etiam fontium & fluviorum, & sal sedinis marinæ, marisque, ab innumerorum immensorumque fluminum influxu nihilo auctioris facti, ex eo quod Aquæ circulationem in Terra perinde ac sanguinis in humano corpore ignoraverit, turpiter est lapsus; quamquam, quod hanc ignorantiam excutere potuisset, subterranea antiquorum χάσμα καὶ λίμνας, Platonisque Tartarum in Phædone, quem fontem omnium aquarum facit, & cum quo reliquæ Aquæ aliquo modo communicent, aperte commemorat, inter alia hoc etiam addens è Platone, Πάντα δὲ πάλιν κύκλῳ περιέρχονται οἱ καὶ ἀρχὴν ὅθεν ἡρξάτο εἶναι.

Porro admodum confuse & inscite philosophatur de Terræ-motibus, Ventis ac Tonitruo, Meteor. lib. 2. dum sic pronunciat, ἡμεῖς δὲ φάμεν ὅτι αὐτὴν ἔχει καὶ οὖρον ἐπὶ μὲν τῆς γῆς ἀνεμών, ἐν δὲ τῇ γῆ σεισμὸν, ἐν δὲ τοῖς νεφέσιν βροντὴν. Quod perinde est ac si quis diceret, Flatum ab accenso pulvere pyrio, ventumque Æolipylæ eundem esse. Rectius ii de ventis philosophati sunt
Ff quos

quos oppugnat Aristoteles, Meteor. lib. 2. cap. 4. qui scilicet definiverant, Ὅτι ἢ ἀντὶ τοῦ ἡμετέρου φύου καὶ ἢ τοῦ ἐκείνου ὕδατος, quæ est ipsissima opinio Cartesii. Ventum verò subterraneum & externum eundem facere non contentus, eorum insuper addit Reciprocationem, quam τὸ ἐκ τοῦ καὶ ἐκ τοῦ φέρον appellat, terræque motus fieri οἷον μεταρρῶσας ἐκ τοῦ φρονέοντος τῆς πνέουσας. Quod commentum, si spissitudinem aeris in cavernis subterraneis consideres, æquè ferè absonum est ac si finxisset ventos aliquando se condere in fundo maris.

Circa Halones & Parellos, ut de Iride hic taceam, quantâ obnupta esset mens Aristotelis ignorantia, videre est Meteor. lib. 3. cap. 2. ubi universim de eis pronunciat, Πάντα ἀνὰ κλάσιν παύτ' ἐστὶ, nisi ἀνὰ κλάσιν Reflexionem etiam comprehendat. Et de Parelis, ὅτι γίνονται ἐν πλαγίᾳ αἰ. Qui, fateor, est usitatissimus eorum situs, unde & Parelis dicti sunt, quasi laterones solis. Sed conspiciuntur & supra & infra solem & ex adverso, contrà ac definit Aristoteles; nec bini soli, sed aliquando ad quaternos quinósque, ut videre est apud Libertum Fromundum & Cartesium. Ignorantia autem verarum causarum hujus Phenomeni, fecit ut Aristoteles fidem adhiberet Historiola isti incredibili de duobus Parelis in Bosphero, eortis quidem cum Sole & à matutino tempore ad occasum usque durantibus. Huc autem facile credidit, quòd Pareliorum causam
ad

ad. equabilem Aeris spissitudinem referebat, quam universalem tunc in Bosphoro fuisse fingere potuit. Quamquam nec sic recte res succedet. Hoc enim pacto, aut plures duobus Parelii futuri fuissent, aut potius nullus, sed Solis amplior solito discus.

Adhuc, mirè profectò Philosophatur circa Cataclysmos celebratiores, Terræ senectutem per partes totiusque æternitatem. Nam ut Annus sive Periodus solis Hyemem secum quotannis ducit, ita μερόδον πῶς μεγάλην μέγαν χειμῶνα καὶ ὑπερβολὴν ὁμβρῶν secum adducere contendit. Quod quidem κατὰ νόμον est, (ut illius verbo adversus ipsum hinc intar) & quod superstitionem Astrologicam sapit. Consultius fuisset ad Senectutem terra per partes confugisse, dictosque Cataclysmos senescentium partium catarrhōs finxisse, cum terram per partes sic senescere voluerit, quod tamen ineptè rejicit eis τὸν ἥλιον καὶ τὸν αἰθέρα. unde sequeretur omnes partes ejusdem Climates simul consenescere, simulque inundari. Has autem inæqualitates accidere propter equabilem Solis cursum non est profectò consentaneum. Ex ipsis igitur terra visceribus Platonicoque Tartaro ignibusque subterraneis horum causa potius eruenda sunt, quam à Sole atque Astris petenda. Nec fingenda partialis Terræ senectus aliis partibus rejuvenescentibus, ut terræ sic æterna esse possit, sed eternitas illius penitus explodenda est, quæ proculdubio multo antehac montes vallibus æquasset, ipsumque mare limo cœdente opplevisset.

F f 2

Quem-

Quemadmodum verò Terram æternam finxit, ita Cælos non solum æternos sed impassibiles omnino & inalterabiles, magnis elogiis cæleste corpus exornans, quippe quod τὸ πρῶτον σοιχεῖον, τὸ πρῶτον σῶμα, τὸ θεῖον σῶμα, & ἰστέον σῶμα & θεολόγον subinde appellitat. Cælestia verò corpora impassibilia esse & inalterabilia, à maculis Solis, à Cometarum transcurribus inter Planetas, Stellisque fixis apparentibus & mox disparentibus abundè confutatur. Solem verò Stellisque, quod est alterum Aristotelis delirium, non igneas esse ipsum nudi sensus iudicium satis confutat. Cui addas imaginem Solis in chartam receptam & lebetis fervidi instar bullientem. Absurdissimamque demum Aristotelis rationem cur huiusmodi calorem à Sole sentiamus. Postquam igitur, (De Cælo lib. 2. cap. 7.) statuerat Astra nec ignea esse nec in igne ferri, de calore cælesti sic philosophatur. Ἡ δὲ θερμότης ἀπ' αἰθέρος καὶ οὕτως γίνεται παρεκλείουσιν τὸ αἶϋρ & ὑπὸ τῆς ἐκείνων θερμότητος. Πέφυκε γὰρ ἡ κίνησις ἐκπεθεῖν καὶ ἔξω λα, καὶ λίθους, καὶ σίδνερον. Solem verò præ reliquis astris maiorem ciere calorem propter propinquitatem & celeritatem, Lunam enim tardius moveri, Stellas magis è longinquo, monet, Meteor. lib. 1. cap. 3. Cum tamen perinde sit, quia Celeritas tantum concavi Lune aerem contingit, unde celeritatis aut propinquitatis aliorum Astro-
rum omnis intercidit ratio, nullaque Aeris
παρεκλείουσι fieri potest nisi à solo orbe Lu-
ne.

na. Et quod pessimè omnium cedit, nec ab hoc ipso, contra commentum illius, dicto capite, quo sublunarem Aerem vult raptu concavi Lune ferri, id quod impossibile est propter illius glabritiem; & certè sic asperum atque dentatum esset, an vel si ad nos usque motum transmitteret, incertum est particularem verò motum Solis, quo illius præ ceteris calor sentiretur, non perceptum iri certissimum. Ego verò è magis hîc demirandum Aristotelis ingenium censeo quòd ad tam absonas & incredibiles argutias se recipere vellet, circa calorem Solis, quasi nec igneus esset nec calidus, quod factum sit etiam contra solidam illam ac apertam Pythagoreorum sententiam, quos ipse noverit Solem appellare, τὸ ἐν μέσῳ ἰδρυμένον πῦρ, in medio positum ignem. Caterùm videtur datâ operâ istis Philosophis contradixisse, sed cum aeterna sui nominis infamia.

Hi sunt præcipui Aristotelis errores quos fortè notaveram in Adversariis, quòsque cùm ad manum essent huc ascripti, nè temerè viderer tam celebrem pexstrinxisse Philosophum, Cartesiumque ipsi tanto intervallo anteposuisse. Verùm enimvero, ut seposito omni partium studio liberè dicam quod sentio, unus ille Cartesii error, pro ingenii illius magnitudine magnus & immanis, quo totum Mundum spectabilem, nè corporibus quidem Animalium exceptis, ex particularum Materie motu fortuito & tumultuario, quem Mechanicum nunc dierum appellant, conditum statuit,

tuit, omnes Aristotelis errores simul sumptos non solum aquare meritò censerì potest, sed longè longèque superare. Errorem autem esse multis argumentis iisque solidis in Enchiridio Metaphysico demonstravimus. Et si fortè quid aspiciam desit, lacunas istas Scholiis hìc illìc additis nunc explebimus.

F I N I S.

BOOKS Printed and Sold by J. Downing in Bartholomew-Close near West-Smithfield.

THE Principles and Duties of the Christian Religion, consider'd and explain'd; in order to retrieve and promote the Christian Life, or that Holiness without which no Man shall see the Lord. Divided into XXVI Chapters. One whereof being read every Lord's-Day, the whole will be read over twice in the Year. With a Collection of suitable Devotions, &c. for several Occasions. By *J. Mapletost*, D. D.

Just Measures of the pious Institution of Youth; according to the plain Maxims of the Gospel. Containing the great and fundamental Duties of the Christian Religion. In 3 Parts. 2d Edit. By *George Monro*, M. A.

The Advices of a Father to his Children on the Subject of Religion: wherein the Principal Truths of Christianity are establish'd, and its principal Duties enforced. With short suitable Prayers to each Head of Discourse. In Two Parts. By *J. Spavan*, M. A.

An Exposition of the Church-Catechism, for the Use of the Diocese of *Sarum*. By the Right Reverend Father in God, *Gilbert* Lord Bishop of *Sarum*.

The Grounds and Principles of the Christian Religion, explain'd in a Catechetical Discourse, for the Instruction of young People. Written in French by *J. F. Osterwald*, Pastor of the Church of *Neuschatel*, and Author of a Book, entituled, *A Treatise concerning the Causes of the present Corruption of Christians, and the Remedies thereof*. Rendred into English by *Hum. Wmaley*; and revised by *Geo. Stanhope*, D. D.

The Life of the learned and pious Dr. *Henry More*, late Fellow of *Christ's College* in *Cambridge*. To which are annex'd divers of his useful and excellent Letters. By *Richard Ward*, A. M. Rector of *Ingoldsby* in *Lincolnshire*.

The

The Theological Works of the most pious and learned *Henry More*, D. D. sometime Fellow of *Christ's College* in *Cambridge*. Containing an Explanation of the Grand-Mystery of Godliness. An Enquiry into the Mystery of Iniquity. In Two Parts. A Prophetical Exposition of the Seven Churches in *Asia*. A Discourse of the Grounds of Faith in points of Religion. An Antidote against Idolatry. An Appendix to the Antidote against Idolatry. The Second Edit.

An Account of some Remarkable Passages in the Life of a private Gentleman; with Reflexions thereon. In Three Parts. Intended to awaken the Presumptuous, convince the Sceptick, and encourage the Despondent. Left under his own Hand to be communicated to the Publick after his Decease. 2d Edit. The Practice of true Devotion, in Relation to the End, as well as the Means of Religion.

A Help to Devotion: Being a Collection of Prayers for several Occasions, fitted for the Days of the Week. With a particular Office for the Sacrament. The Second Edition corrected and enlarged. Collected by a Gentlewoman for her own private Use.

Joannis Arndtii de vero Christianismo, libri quatuor; olim latine redditi, nunc vero revisi ac emendati opera *Antonii Wilhelmi Boemi*. Accedit huic Editioni nova Præfatio de *Vita & Scriptis Arndtianis*. 2 Vol.

Enchiridion Precum, ad promovendum solidioris Pietatis Studium collectum. Cum Introductione de Natura Orationis.

Augusti Hermannii Franckii Manuductio ad lectionem Scripturæ; omnibus Theologiæ cultoribus commendata a *Petro Allix*, S. Th. Prof. cum nova Præfatione.

Christophori Cellarii Professoris *Hallenfis* Antiquitates Romanæ ex veterum Monumentis ac Legibus Romanis digestæ. Quibus Appendix de Romanorum nummaria & inscriptionibus accessit.

Pietas Hallensis: Being an Historical Narration of the wonderful Foot-steps of divine Providence in erecting, carrying on, and building the Orphan-House, and other charitable Institutions. at *Glauchau* near *Hall* in *Saxony*, without any visible Fund to support it. Also an Abstract of the same.

UNIVERSITY
LIBRARY
PRINCETON, N.J.

